હજારો માઇલના અંતરે લોકો એકમેક સાથ વાત કરી શકે? આજે આપણી નજર આગલ તેમ બને છે; અને તેમ કરવાને આપણે ટેલીફોન યંત્રથી શક્તિવાન થયા છીએ. દુરબીન દુરની ચીજને પાસે આણી મુકેછે એવી રીતે કે હજારો માઇલના અંતરનું આપણી દ્રષ્ટીએ સ્પષ્ટ દેખાઈ શકે છે. એ શોધ કાંઇ નાની જેવી નહી કહેવાય શરૂઆતમાં તેણે લોકોને અતિશય અચંબામાં નાખ્યાં હતાં. પણ આ ટેલીફોનથી તો વધારે તાજુબી ઉત્પન થાય છે. એક સાદું યંત્ર, જેના તાર જગે જગ દુર ગામો સાથ સંધાયલા, જેની રચનામાં કાંઇ જાઝા દમ જેવું નહી, તેવાં હલકાં યંત્રથી આજે ન્યુયાર્ક અને ચીકાગો વચે લોકો બેઠાબેઠાં વાત ચલાવે છે. એ બે દેશ વચ્ચેનો અંતર ૧ ૧૦ માઇલ ની અંદર નથી. કેવી તાજુબી ... હસ્તાને લીધે ટેલીફોન કાંઇ ... જવાબ નથી તોપણ તેની શોધ ખુલ્લો હમારો ... પુછેચ કે આ જમાનામાં કાલાં માંડાંનો માનવી શું નથી કરી શકતો ?—

આજની ઓરતો—નવી નવી શોધ સાથ આજની ઓરતો શું કરવામાં બાકી રાખે છે? તેઓ તબીબના ધંધામાં પ્રખ્યાત થાયછે. બારીસ્તરની પરિક્ષા પસાર કરેછે. એ બધે ધંધા ઉપર સંતોષ ન પામતાં આગલ પગલું ભરી રાજદ્વારી ખટપટમાં હાથ ઘાલવા માંગે છે. એ ખટપટોમાં મોટા પંડીત પ્રધાન આ જેજ થાયછે. ઓરતો ચાહે એવું કામ ચલાવવામાં ફતેહમંદ થાય; પણ રાજદ્વારી કામ ઉપાડ્યા એક દેશના રાજની લગામ પોતાના હાથમાં પકડવાનું કામ તેઓની શક્તિ ઉપરાંત છે. એવાં કામમાં ઘણો ભરમ જાલવવાનોછે, કે જે કરવામાં ઓરત પોતાની કુમલી છાટીને લીધે તદન નાલાયકછે. કહેછે કે એક પાદશાહને તેની રાણી અતી પ્રીય હતી. તેણીની બહેનપણીઓએ તેણીની આગેવાની હેઠલ પાદશાહને એક અરજી કરી. તે અરજીમાં તેઓને રાજદ્વારી કામમાં સામેલ કરવાને માટે તેઓએ પાદશાહને વિનંતી કરી હતી. પાદશાહ આ અરજી વાંચી વિચારમાં પડયો કારણ કે તેમાં તેઓએ એવી ધમકી લખી હતી કે અગર તેઓની મરજી પાદશાહ તૃપ્ત ન કરવામાં આવશે તો તેઓ જરૂર આપઘાત કરશે. સલાહ મુજબ પાદશાહે દાબડામાં એક પંખેરૂં મુકી દાબડાનું ઢાંકણું દઇ પેલી અરજદારોને આપ્યો અને તેમને કહ્યું કે તે દાબડો વગર ઉઘાડે અનામત એક હપતા પછી તેઓ પાછો લાવી આપે તો તેમને તેમની અરજીનો જવાબ મલશે. બધી ઓરતો ખુશી થઈ ઘર ગઇ; પણ તે દાબડામાં શું હશે તે જાણવાને તેમની જીગ્નાસા ઉસકેરાઇ. કોઇ કહે આપણે દાબડો ઉઘાડી અંદર શું છે તે જોઈ પાછો બંધ કરશું તો પાદશાહને શું ખબર પડવાની હતી? એ વિચાર બધીઓને પસંદ પડયાથી તે દાબડો ઉઘાડ્યો એટલે માંહેલું પંખેરૂં ઉડી ગયું. તે જોઇ બધી લજ... છું ક ... અને તેઓએ એકમતે કબુલ કરયું જો મેં ઉઘાડયો ... થી આટલો ભરમ જાલવાઇ નહી ... બસ, આ રાજદ્વારી ભારત ભરમ શી રીતે જાલવાય ... ઉઠયા, જેથી ... જવાબ લેવા પાદશાહ પાસ જવાયું નહી."

સવાલ:

અમારા વાંચનારાં સુજનોમાંથી જે કોઇ બાઇ હેઠલ જણાવેલી બાબદોમાંથી કોઇબી બાબદ ઉપર ફુલસકેપની ૨૦) સતર બરાબર એટલો એક સારો રસાલો સારી ઇબારતમાં લખી મોકલશે તેમને આ ચોપાનીયાંનો બાર અંક મુફ્ત પોહોંચતા કરશું. મોકલનાર બાઇની મરજી હશે તોજ રસાલા સાથ તેમનું નામ છાપશું. લખનાર બાઇએ પોતાનું નામ તથા ઠેકાણું બરાબર લખી જણાવવું;—

૧. સ્ત્રી કેળવણી લીધેલી કયારે કામની કહેવાય?

૨. પરણતી વખત છોકરાઓ જે પઇસાની રકમ માગે છે તે વિરૂધ ઓરતોએ શું ઉપયોગી ઉપાય લેવા.

પખવાડ્યાંની મજાહ.

પુસ્તક ૧ લું.] ૧૫ મી ફેબરવારી ૧૮૯૫ [અંક ૨ જો.

આજના પારસીઓ.

મકરણ ૧ લું.

૧—તેમની હાલત.

પારસીઓની બગડતી હાલત તથા બેરોજગારી બાબે આજ લાંબો વખત થયો વર્તમાન પત્રમાં અનેક લખાણ અને તરેહદાર ચરચા ચાલી રહીછે. નુકતેચીનીઓ તેનો ઉપાય દેખાડવામાં કાંઇ બાકી રાખતા નથી. ચરચાપત્રીઓ તેમાં મોટો ભાગ લેછે. અને તે સઘળાઓની મુલ મતલબ એકજ અને શુભ જણાય છે. તેવી સંધોગે અમો અમારી આધીન સુચના કરવાને દુરસ્ત વિચારીએ છીએ.

૨—શ્રરકાંની દાઝ રાખનારા ખરા ખેરખાઓને એક સુચના.

કહેવું તો સેહેલછે, દેખાડવુંબી સેહેલછે. રાહ બતલાવવી કાંઇ મુશ્કેલ નથી. તે તો અદને આલા સરવે સજન સમજે છે. તોલેવંત તેમજ ગરીબ ઇમ્યાં રાહબર તેમજ રાહ દેખનાર. સુખી તેમજ ગીરદેશીમાં ગીરફતાર નાના મોટા સરવે સમજેછે. રાહા દેખાડનારા તેમજ ગરીબોની દાઝ હદડે રાખનારા અલબતાં આપણા લોકોની હાલત જોઇ અતીઅંત દલગીર બનેછે તેમજ સારા ઉપાય બતાવે છે; પણ દલગીરી એથી ઉપજે છે કે તે સરવે મોહોડેથીજ અને ફકત કલમથીજ. ઝબાનના તેજ ઘોડાની શરતમાં પારસી ટોલો હમેશાં સારી રવેશે જણાતો આવ્યો છે. ચેચી કરેછે એ પણ ઠીકછે. તે પસંદ કરવા જોગછે. તે બાજે વખત આડે આવેછે પણ કોઇ વખત કામ પણ કરી આપેછે. પણ જે અફસોસ કરવા જોગ છે તે એજ કે તેઓની દરેક હુશીઆરી ફકત કાગલ ઉપરજ પોતાની અસર દેખાડી સેહેજ વખતમાં નરમ પડી જાયછે. પરીનામમાં "રાતે બોલ ને દીવસે ફોક"ની કહેવત તેઓના બાબમાં ખરી પડેછે. એવી સઘલી ચરચાની અસર ખરી થયલી જોવાને કેટલાક ઉપાય લેવાના જોઇએ. તે ઉપાય અમલમાં આવવામાં ફકત કોમની દાઝ ખાનારા જાત અભિમાની અને જાત હિતકારી પુરૂષોની જરૂર છે. જુલમી તંગદસ્તીના જુદાકી દારની

ઉદરામણી અસરની આપણામાંથી જુનબેખ ઉખાડી નાખવાને કાવેહંગર જેવા સેહાફીક પુરૂષો બાહાર પડવા જોઇએ. ચનીના, પાંવરી, આદન વગેરે ગુરાઓએ ગાદીઆની ઝુનદો ઉરાડયો જોઇએ, એટલે તે ઝુનદાની આસપાસ હજારો લોક આપોઆપ જમાવ થશે.

આપણા શેઠીઆઓમાં ફરેદુનના બખતાવર નામને જેબ આપનારા ઘણાક પોરશોહો એવા હશે કે પોતાની કોમ અને રઇઅતની દસ્તગીરી કરવાને પોતાની પુંજીના સારા ભાગનો ભોગ આપવાને આતુરમંદ અને તઇઆર હશે. મગર તેમની સખાવતનો ખરીદાર કોણ થવા માંગેછે તે જાણવાનેજ તેઓ મોતાજદાર રેહેતા હશે. એવા વખતમાં ઉપર કહેલા આપણા ગુરાઓએ જે કરવાનું છે તે એજ કે ખોહેસ્તમંદ ધરમી પુરૂષો જેઓ ઉપર લક્ષમી માતા પરસન્ન છે તેઓના મધ્યબીંદુએ તોલાનો નસીબાનું વરતુલ દોરવાને તેઓએ છુપલાવવું અને એક સારી પુંજી જમાવ કરી અને "પારસી વેપાર ઉત્તેજક મંડળી" નો પોતે સેક્રેટરી બનવું. ખજાનચી તરીકે જોઇએ તો પોતે ઇયા કોઇ બીજા ગ્રહસ્થો ઉભા કરવા; અને જે કોઈ આબરૂવાળા વગર પઇસાના પુરૂષો ધંધાધાપા વગરના હોય તેમને ચોકસીથી તથા ખાતરીથી માલ ધીરવો, દયા દુકાન માંડી આપવી. અને તેને ધીરેલા માલનો હીસાબ તેની પાસેથી દર આઠ દીવસે માંગવો અથવા કોઇબી રીતે દેખરેખ રાખવી. કેટલાક લોકો ફેરીઆ તરીકે ધંધો કરવાને બાહેર પડશે. તેમને ઘણા માલની કાંઇ જરૂર નથી. ધીરેલા માલ ઉપર નાની જેવી રકમ કમીશન તરીકે લેવી જેથી મંડળીને પગારી વગેરેને લગતો ખરચ કરવાને બની આવે. અલબતાં મોટી પુંજી જમાવ કરવાની તેમજ માલ મંગાવી તથા મેળવી આપવાની મેહેનત સેક્રેટરીઓને પડશે એ ખરૂં જ છે; પણ એવી મેહનત તથા રંજ પોતા ઉપર એવી લેતાં ઓહાતાલાની મેહેર અને હજરોની દુવાને તેઓ પોગ્ય થાયછે. ઇનામમાં ઓદાની મેહેર અને હજારોની દવા મેળવેછે એટલુંજ નહી; પણ એવા ગ્રહસ્થોનાં ખાવલાં આપણા આતશબેહેરામમાં મુકાવલાં જોવાને તેઓના દીલ નસીબવંત થશે. ઇઅથાસ્તુ. (સાંધન.)

ખોદાઈ લાકડીને અવાજ હોય કે?

પ્રકરણ ૨ જું.

એમીલી તેને સુખી લાગી નહી. તેની નજર પ્રમાણે, તેણીએ તેને જોયો ન હતો. તથા તેણીની કાંઇ વિચારમાં રહેલી જણાતી હતી. તેણીની ચાલ પેલા તેણીના સાથીના બાબમાં કાંઇ ઠીક ઉતરે એવી ન હતી. તે ગ્રમે તે હોવ પણ મેલાપની જગા ઉપર તેણીએ આવવાનું તો બંધ કર્યું હતું, અને ખુલાસા તરીકે એક પણ શબ્દ જણાવ્યા વગર તેણીએ તેની સંગત તજી હતી.

હેનરીએ ભારી નીસાસો નાખ્યો. મોહોબતની મીઠાશનો તેને અનુભવ થઇ ચુકયો હતો એટલે હવે તેની કાળાશ કેવી હોયછે તે સમજવાનું પણ બાકી રહ્યું નહી.

તેણીની પોતા વખતની ઓળખાણની કાંઈ દરકાર કરતી ન હશે, તે એક જબરદસ્ત ચાંચર જણાય છે અને આ ઓળકાન કરી ભભકાય છે, એ વિચારે તેનાં ગરમ લોહીના ઉભરા તેના મોઢાં ઉપર નીપાતા કરયા. તે મનસે બોલ્યો—"તેઓ બંને પાછાં ફરે તાંહાં સુધી અહાંજ ઉભો રહું?" મગરૂબીએ જવાબ વાળ્યો, "ના—ના—ના." પણ મોહોબતે તાપસી પુરી "અલબતાં." હા, તેઓ અહાંથીજ પાછાં જશે; હું ઉભોજ રહું અને એમીલીને એકવાર ફરીથી જોઉં. કદાચ મને

અહીં ઊભેલો તેણીની જોશે; અને મારો કરેલા દેખાવથી તેણીને પસ્તાવો લાગશે.

એ સર્વે મુર્ખાઇ ભરેલું તો ખરૂં; પણ હેનરીએ તદન એકમારગી જીંદગી ગુજારી હતી, તેમજ કોઇએ પણ તેના ઉપર કદીપણ પ્રીતીથી નજર કરી ન હતી. તેથી એમીલીની મેહોબતને તેનું સુખનું એકપુર. મુલ સમજી વલગી રહયો. એમીલી પણ તેને મોહોંડેથી પોતાનાં વખાણ સાંભલી ખુશી થતી હતી અને તેણીને તેણે પૈસા લીધા હતા તેથી તે શરમાઇ હતી. પણ તે માટે તેણીએ કાંઇ ખીજાવ કરયો ન હતો.

લો! પેલાં તેઓ આવે છે. કઠણ રસતા ઉપર તેમના ઘોડાની ખરીનો અવાજ તેને સંભલાયો.

આ વેલા એમીલીની નજર તેની ઉપર પડી. તે તેના ચેહેરાનો ઘટમ બદલાયલો જોઇ અચરત પાંમી. અને જાણે તેણીનીથી તેના મનને કાંઇ વેદના થઇ ન હોય તેમ તેને જોઇને તેણીની મલકાઇ ગઇ.

સર નીચું રાખી ખસતેડ જીગર સાથ હેનરીએ આસતે આસતે ઘર તરફ ચાલતી પકડી.

તે દેવલના ચોક તરફ ગયો. કે જાંહાં તેની બેહેરતેન માવતરની ઘેરની આસપાસ ફુલ ઉગી નીકલીઆં હતાં.

તે ઘેર આગલ હંમેશ જતો હતો. તે મનેસે તાજુબી પામતો હતો કે પોતાની મોહોરદારની ઘોરના ચલકતા "સંગેમરમરના" કામ" ઉપર કોરેલા લેખ તરફ તેના પેદરે કોઇ દીવસે પણ નજર કરી ન હતી. અફસોસ! ઇનમાનનાં મરણ પછી તેની યાદ પણ જલદી ગુમ થઇ જાયછે.

ગરીબ ગાવતર! તેણીની જીંદગી પણ તેની માફક અલાયામાં ગુજરી હતી. પણ તેણીએ પોતાની બચગીનો વખત સુખમાં કાદયો હતો.

તે ઘર ગયો; અને જમવાના ઓરડામાં દાખલ થયો. તાંહાં થાડો બટલર દીકાનતર સાથે કામ લેતો હતો.

વીનગેત ફરીને જોયું. હેનરીને તાંહાં જોઇ તે અજાયબ થયો; કારણ કે જમવાના વખતને એક કલાકનો વાર હતો.

"વીનગેત, એક ગલાસ વાઇન આપ," હેનરી ખુરસીની પછવાડે ઉભો રહીને તથા તેની પીઠ ઉપર હાથ તેકવીને બોલ્યો.

તે જઇફ તેની મરજી મુઆફેક કરવાને વિલંબ લગાડયો નહી; કારણ કે સેહેજ નજર કરતાં તેને માલમ પડયું કે તેના નાના સેઠનો ચેહેરો ઉતરી ગયલો અને ઉદાસ હતો.

હેનરીએ તે આસતે આસત પીધો, અને પછી, પોતાનો સાદ ખુલો કાઢીને એક મગરૂબ અને લાગણીવાલા પુરૂષની માફક આનાકાની સાથ કહ્યું—"ઉઇનગેત, આજ હું મારી બેહેસ્તન માની કબરની ભેટ લેવા ગયો હતો."

"ગરીબ ભલી સ્ત્રી, ગુરતમાન બેહેસ્ત હોજો તેણીને," બતલર આંખ ચોલતો બોલ્યો, "પણ હું ખુશીછું કે તમો તેણીને યાદ કરોછો."

"વારૂં ઉઇનગેત" હેનરી પોતાના ચેહેરાનો રંગ બદલતાં બોલ્યો, "પોતાની પરણેલી જીંદગી વખત તેણીની કદી પણ સુખી હતી? મેં તો એવું સાંભલ્યું છે કે તેણીની દુખી હતી, પણ શું તે પેહેલેથીજ એવી હતી કે?"

ઉઇનગેત દીકાનતર ફેરવી ફેરવી જોવા લાગો. અને પછી બોલ્યો—"મી० હેનરી, આ સવાલ પુછેવાનો સબબ શો છે? શું આજ કોઇ તમારી બેહેસ્તન માવતરનું ઓલખીતું તમને મલ્યું હતું? ગરીબ બીચારી બાઇ!"

"નહી, કોઇ નહી," હેનરી ડચકું ખાઇ બોલ્યો, "પણ, થોડુંક થયું મને તેણીનાં મરણ વિશે ઘણું લાગવા માંડયું છે. વારૂં ઉઇનગેત શું મારી બેહેસ્તન મા પરણ્યા પછી સદાની દુખી થઇ હતી."

"હવે એટલું તો બસ," ઉઈનગેત અચકાઈને બોલ્યો, "કે મેહેરબાન એકર્જ તરફની હતી. તેણીની સેક તરફ અતિશય કાળજી બતાવતી હતી, અને એક વખત પરણી ગયા પછી પોતાની બેદરકારી છુપાવવાને જરાપણ મેહેનત લેતો ન હતો. એજ ખાતર તેવો દીસતો ના. એજ સાહેદ છે કે તેને કાંઈ થોડું ખમવું પડયું નથી. તેની પણ જીંદગી સુખી નીવડી નથી."

"શું ત્યારે કોઈએ સુખ જોયું નથી?" હેનરી બોલ્યો, "શું મારા પેદરની જીંદગી એક ઓરતના કારણસર ધુળ મળી હતી?"

"હું એમ કાંહાં બોલ્યો," ઉઈનગેત અચકાતો બોલ્યો, "પણ મી૰ હેનરી, તમારી ઉપર કાંઈ વળિલું દેખાય છે. હું હીંમતથી કહું છું કે કોઈ સખ્સ સાથ તમો વાતચીતનો વહેવાર રાખો છો અને તે ખાતર તમારો સેહેતા જીવને આપદામાં નાખો છો.

"તમારી ભુલ છે, ઉઈનગેત," હેનરી બોલ્યો. "બેઅદબી માફ છે કારણ કે તમોને નાહક તસદી આપી છે, હું જાણું છું કે મેં ખોટું છે; પણ એ પેહેલુંજ તેમજ છેલ્લી વખત સમજવું."

એ પછી તે ઓરડામાંથી બાહાર નિકળ્યો અને બબાપો કરતો રહયો. મોહોબતની જાળમાં તો ગીરફતાર થઈ ચુકયો હતો; પણ સાથ હવે તેને તેની બેહુરમત બાબતનો ભરમ તેને હડહડે બાઝયો.

હેનરીએ મનસે એવું નક્કી કરયું હતું જે વગડામાં એમીલી સાથ તે મેળાપ કરતો હતો તે વગડામાં ફરીથી જવું નહી; પણ બીજેજ દહાડે તે તાંહાં પાછો જઈ ગયો. એક ઝાડનાં થડ ઉપર પોતાની આંખ ઉપર હાથ ગખી નીચે મુંહ કરી બેઠો હતો.

"હેનરી!" કરી કોઈ બોલ્યું.

જોરથી ચોંકી તેણે ઉપર જોયું એટલે એમીલી તેની સામે ઉભેલી દેખાઈ.

"તમે અહીંઆં," તે ચોંકી પડી બોલ્યો.

"શું તમે મારી વકી નહી રાખી હતી?" તેણીની અજાયબ થઈ બોલી. "હું ધારૂં છું કે તમે મને મળવાની ઉમેદમાં આ જગાએ રોજ આવતા રહયા હશો."

"હાજતો વળી," હેનરી આહેસ્તેથી બોલ્યો, "પણ તમે તો મળ્યાંજ નહી."

"કારણ કે મારાથી બને એવું ન હતું," તે બોલી "અમારે તાંહાં પરોણા આવ્યા હતા અને તેમની પરોણાગત કરવાનું કામ મારા પેદરે મને તાકીદ કરી સોંપ્યું હતું."

"મેં તમારા એક પરોણાને દીઠો છે," હેનરીએ થંડે કલેજે તાડુકો પુરયો.

"તમે જે દીઠો તેતો સર્વથી મોટો ગમાર હતો," એમીલી બોલી. "પણ તેઓ હવે બધા ગયા છે. અને મુકે ખુદા, હું હવે ફારેગ થઈ છું."

"દરગુજર કરજો," હેનરી બોલ્યો. તેનો તમામ શક દુર થયો. પણ એમીલી જરા ભવાં ચઢાવી પાછળ હતી. પોતાના આશકે તેણીના એકીન તરફ શક ભરેલા વિચાર દોડાવ્યા તેથી તેણીની તે ઉપર ઘણી ગુસ્સે થઈ.

"મને કેટલું ખમવું પડયું તેની તમને જરાએ ખબર નથી," હેનરી તેણીને કમરમાંથી પકડી બોલ્યો.

તેણીએ તેના મોહોં તરફ નજર કીધી અને તેણીનો ગુસ્સો ઉતરી ગયો. તે ચેહેરો તેણીને ઘણો ખુબસુરત લાગ્યો. તેની ચશ્મે તેણીનું દીલ તેની તરફેનમાં ખેંચી લીધું. પણ એ વાતની તેણીએ તેને ખબર પડવા દીધી નહી.

"પણ એવો કડવો વિચાર મારા બાબમાં લઈ જવાનું તમને કાંઈ કારણ હતું નહી," તે બોલી "હું કોઈ તરફ એવી બેઅદબ બનું નહી, અને તેમાં વિશેષ કરીને—"

"વિશેષ કરીને કોણ તરફ?" હેનરી બોલ્યો.

"વિશેષ્ય કરીને મારા મિત્ર સાથે કદી એવું કરૂં નહી." એમીલી બોલી.

"તમારો મિત્ર?" હેનરી બોલ્યો. આ બોલતી વેળા તેણીની કમર ઉપર તેનો હાથ ઢીલો થયો.

"ત્યારે શું તમે મારા મિત્ર નહી કે?" તેણીએ નિરદોષપણે પુછ્યું.

"હું તો કાંઇક વધારે સમજું છું", હેનરી નિરાશ બની બોલ્યો, "હું તો લગાર વધારે કહેવાઊં."

"મિત્ર કરતાં અધિક તે શું કહેવાય?" એમીલીએ લજવાઇને જીકર આગલ ચલાવી.

"શું હું બીજો કોઇ નહી કહેવાઊં?" તેણે પુછ્યું "કેમ પેલી ચુમીઓની તમને કાંઇ ઇલ્માદ નથી? શું ત્યારે તમે તમારા બધા મિત્રોને બોસા આપોછો! બોલ, પ્યારી, હવે ખરેખરૂં કહીદે કે હું કોણ તારો થાઊં."

એમીલી હંમેશ કરતાં આ વખત વધારે શરમાઇ ગઇ અને કાંઇ બોલી નહીં.

"બોલ પ્યારી હું કોણ થાઊં?" હેનરીએ તેણીને પોતાની વધારે નજદીક ખેંચી દાબીને પુછ્યું. જો તું પોતે નહી બોલશે તો હું પોતે તેનો જવાબ દઇશ.

"ના, ના," એમીલી હેનરીના હોઠ ઉપર હાથ ઢાંકી બોલી.

"ઠીક ત્યારે હું શું કહેવા માંગુછું તે તમે સમજો છો." તે હસતે મુખડે બોલ્યો.

"હું ખચીત કરી કહું છું કે હું કાંઈ જાણતી નથી" એમીલી બોલી. "હવે મને મોડું થાય છે બોલતી ના કરો.

"એટલામાં એવડું મોડું કેમ થયું, હમણાતો કાંઇ જવાની તમને ઊતાવલ ન હતી." હેનરી હસતો અને આશાભર ખુશી થતો બોલ્યો. હવે જતાં રહેવાની એવડી ઉલટમા કેમ આવ્યાં. કદાચ જે હું તમને કહેવા માગુંછું તે જાણવાની તમારી મતલબ નહી હશે.

"નહી."

"હં, હવે કેવી ભોળી છોકરી. હવે હું તને કહુંછું કે હું કોણ થાઉં. બરાબર છે, તારી આંખ ઢાંક મારી પ્યારી—હું તને ચાહું છું અને કોઇ ભાગ્યવંત દીવસે તારો ભરથાર કહેવાશ."

તેણીએ ચેહેરો તેની છાતી ઉપર સંતાડ્યો; પણ તેણે તે જગાએથી ઉંચક્યો, અને જ્યારે જોયું કે તેણે બાંધેલી આશા વગર પાયાની નથી ત્યારે તેણીના હોઠ ઊપર તેણે ભારે હેતથી એક બોસો લીધો—એ રીતે તેઓનું એકમેક શાથે અહરાવું થયું.

અગર એક શખ્સનું તાંહાં તે વખત આવી બનવું ન થતે તો ઘણું કરીને તેઓ વચ્ચે સઘળું ઠીક ચાલતે. તે શખ્સ હેનરીનો પીત્રાઇ રાલ્ફ બ્લેકફર્ડ હતો. તે હેનરી અને એમીલી વચ્ચે થએલી ઓલખાણને કેટલેક દહાડે પોતાના કાકાની મુલાકાતે આવ્યો હતો. તે પીત્રાઇ અને હેનરી બંધેને બારમાં ચંદ્રમાં હતા. જે દીવસથી તે પીત્રાઈ ઊમર ઓલંગી ઘરમાં આવ્યો તે દીવસથી હેનરીનો તેની તરફ દ્વેશભાવ, કાંઇ ઓચીંતો ઊપન થયો હતો. રાલ્ફની આચરણ ઉપરથી પણ એવું જણાતું હતું કે તેનામાં કાંઇ કપટની જરે બાઝેલી હતી. તે તેની પછવાડે ઝેરી સાંપની માફક થઇ લાગો હતો.

હેનરી મનસે એવું ઇચ્છતો હતો કે તેનો પીત્રાઇ તેના ઘરમાં આવે નહીં તો સારૂં, પણ તેમ ઇચ્છવાનું કારણ જોકે તે પોતે પણ જાણતો ન હતો. તેનો પીત્રાઇ હમેશાં તેની સાથ તેને ગમતી ચાલ ચલાવતો હતો. તેઓ વચ્ચે કોઇ દીવસ પણ કજીઓ થયો ન હતો. તે અસલથીજ રાલ્ફ તરફ અવિશ્વાસથી જોતો હતો અને ભવિષ્યમાં પણ એજ રીતે ચાલે એવો સંભવ રહેતો હતો.

એમીલી અને હેનરીના રોજના મેલા-

"તમારા બોલવામાં કાંઇ મતલબ છે વા, અને તે હું જાણ્યા વગરે રહેવાનો નથી," રોજર બોલ્યો: "બોલીદે આ એકદમ; એ શું વાત છે."

"પણ, કાકાજી—"

"બસ તું જે જાણતો હોય તે મને સાચે સાચું કહીદે."

"કાકાજી મને માફ કરો. મને કાંઇ પુછોના. મેં જે કાંઈ તમને કહ્યું છે એજ ઘણુંજ છે."

"ઘણું હોય કે થોડું હું તો બધું જાણવાની એહીસ કરૂછું," રોજર પોતાની લાકડી વડે જમીનમાં નાકુ પાડતો બોલ્યો.

એક પીતા જે પોતાનાં ફરઝંદને અત્યંત ચાહાતો હોય તેને પોતાના ફરઝંદની ના ફરમાનીથી જેટલું દુખ લાગે તેનાં કરતાં જીઆદા દુખ રોજરને લાગું હોય એવું જણાયું; જો કે પુત્ર તરફની ફરજ તે મુદલ સમજતો ન હતો.

"બધું એટલુંજ છે," રાલ્ફ બોલ્યો, "કે મેં હેનરીત એક સ્ત્રીની સાથ ગોફતેગોમાં લીધા છે. તે સ્ત્રી આપણી પડોસમાંજ રહેછે. તેઓના બાગમાં જે કાંઇ મેં જોયુછે તે ઉપરથી એટલું અનુકુલ કરી શકુછું કે તેઓ એક મેકને વચન આપી જોડાઇ ચુકાંછે."

"તે કોઇ મીસકીન દુકતી હશે."

"નહી કાકાજી, છેક તેવી નથી લાગતી" રાલ્ફ બોલ્યો, "તે એક પઇસાવાલી સ્ત્રી છે."

"હું!" (હવે રોજરનો ચેહેરો જરા ખીલ્યો.) "જયારે તું એટલું બધુ જાણેછે ત્યારે તને કાંઇ વધારે ખબર હોવી જોઇએ. વારૂ તેણીનું નામ તો કહે?"

"એમીલી ફેરફેક્ષ."

"ફેરફેક્ષ! ફેરફેક્ષ!" રોજર બોલ્યો. એ બોલતાંજ તેના ચેહેરા ઉપરનો રંગ જર્દ થઇ ગયો. "તેણીના બાપનું કીસ્ચીઆન નામ તું જાણે છે, વારૂ? હું ધારૂછું કે તેણીનો બાપ જીવતો હશે?"

"જીવતો! હાજી," રાલ્ફ બોલ્યો વીલસન ફેરફેક્ષ તેનું નામ છે. ગામડાંની પેલ તરફ તેણે થોડુંક થયું એક ઘર વેચાતું લીધુ છે. તેને 'ઓક હોલ' કરી કહેછે."

"વીલસન ફેરફેક્ષ!" તે ઘરડો માણસ બોલ્યો. તેનો ચેહેરો પાછો જર્દ થઈ ગયો. "મારો દીકરો તેની દીકરીને પરણે! અરે તેમને પરણેલાં જોઉં તેના કરતાં મારા દીકરાની લાશ મારા પગ આગલ પડેલી જોઉં, તોજ બહેતર. સાબાસ છે રાલ્ફ તેં મારી એક એવી વારે બજાવી છે કે જે હું કદી પણ ભુલીશ નહી. જા બા તું જા હવે; હું એકલો ફરવા માંગુછું."

"બચીત, સાહેબ."

રાલ્ફ તાંહાંથી ગયો અને રોજર કેતાબખાણાની બારીની બાહાર બાગમાં એકલો ફરતો રહ્યો. તે ઘણોજ ગુસ્સે હતો. પુત્ર મોહોબતનો કેવારની તેનામાં સુકઇ ગઇ હતી અને હવે તેના જીગરમાં પુત્ર તરફનો ઝેરી ધિક્કાર ઘર કીધું. (સાધન)

પેટબોલુ પંચી.

પ્રકરણ ૪ થું.

વેલેનતાઇનનાં પુન. મીટીંગવાલા ઓરડામાં ઝપાઝપી અને લશકરની પધરામણી.

"કોણને કાજીએ કોઇ કમબખ્ત હાથમાં નહી આવતુની!" એક બાંબો જબરો સીપાઇ બોલ્યો, વલી કોઇ ખરખર હસ્યું; અને આ વખતના હસવામાં તો આખી મંડલીએ ભાગ લીધો. પેલા સીપાઇઓનાં ફાકડના દારૂ

ધામ અને પછાડાથી લોકોમાં હસાહસ ચાલી રહી. "રે નીચ જીવડા," મેઅર બોલ્યો, "આ ઓરડામાંથી તારૂં કાસુ કેમ નહી કરતો"

"મને કોઇ છેરો ના!" વેલનટાઇન બોલ્યો, "મને કોઇ છેરો ના, એટલે હું દપત પડીશ." એ બોલતાંજ જાણે કોઇ બેસુધ થઇ પડ્યું હોય તેની ફીકીઆરી સંભલાઇ. હવે તો સીપાઇઓની ખાતરી થઇ કે ખરો તે બુધીઆ બેસુધ થઇ એટલે તે જરૂર પકડાવાની એ રીતે મુસતાક થઈ તે તરફ ધસારો કીધો પણ વલી ચાત બન્યા. આખરે મેઅર બોલ્યો, "મરવા દેવો રાંડને; મરવા દેવો," ત્યારે સીપાઇઓ નાખુશ દીલે જતા રહ્યા અને પાછું શાંત થઇ ગયું.

મી૦ ફ્રીદેલ—દુશમનની નીચ યુક્તી—(નહી, નહી! અને મોટે હાસહસ)—હું પાછું કહું છું ગ્રહસ્થો કે—

"તમે કોઈ મુરખા છો" વેલનતાઇન, કાંઇ ઓર તરેહનો સાદ કાઢી બોલ્યો. આ સાંભલી વલી "હઓફ હઓફ, ખામોશ, ખામોશ"ના લોકોએ પોકાર કીધા.

મેઅર—હવે જો કોઈ હરખત કરશે તેને હું જરૂર પરહેજ કરીશ.

વેલનતાઇન—તારી તાકાત નહી, બુધા.

મેઅર—એ કોણ, એ કોણ બોલ્યું. હું તરત જાણવા માંગુછું કે એ એવો કોણ છે કે આ રીતે કરવાની—"

વેલનતાઇન—હીંમત કરેછે.

મેઅર—હીંમત કરેછે, હા હીંમત કરે છે. કોઇ શખસ એ ચંડાલને દેખાડી આપશે તેને હું રૂ૫૦ આપીશ. આ પલે "બુલિટરોએ" એકેક તરફ તગીનગ જોયું અને સઘલા અજાયબીમાં ગીરફતાર થયા. મેઅર વલી ઉભો થયો, અને હવે આસતે સાદે બોલ્યો "ગ્રહસ્થો, ખચીત આ તદન શરમ ભરેલું છે. મારા આટલા અનુભવમાં આજના બનાવ સાથ જરાબી શરખાવા જેવું કોઈ કાલે કાંઇ બન્યું નથી. એ કોણ હશે!"

વેલનતાઇન—જોનાથન સ્પ્રાલ. તેવણ પોતેછે.

મેઅર—અગરજો, ને-પણ નહી, નહી, મારી ખાતરી છે, મી૦ સ્પ્રાલ—.

જોનાથન—હું ખાતરીથી કહું છું. મેં કાંઈબી હરેકત કીધી નથી. હું સોગંદ લઈ કહુંછું. જે કોઇ મારૂં નામ દેછે તે પોતે કોઇ ગીબતખોર છે. તે કાંઇ ગ્રહસ્થ જણાતો નથી; અને હું એ તેના મોહોંપર કહુંછું.

મેઅર—અલબતા મારી ખાતરી છે કે એ કામ તમારૂં નથી. પણ હવે આશા છે કે તમે લોકો આપણું કામ ચલાવા દેશો.

મી૦ ફ્રીદેલ જે હજુર ખુરસી ઉપર જ હતો તે પાછો બોલવા ઉઠ્યો.

ફ્રીદેલ—આ તકે કોઇનું દીલ દુખાય એવું હું બોલવા માંગતો નથી. પણ આટલું તો બોલવા દેશો કે કોઇ શખ્સની વર્તણુકથી મને ઘણી હેરત ઉપજે છે.

"મી૦ મેક્ષવેલની," વેલનતાઇન આ વખતે બરાબર મી૦ ફ્રીદેલના જેવો સાદ કાઢી બોલ્યો.

"શું-મારૂં નામ!" એક ઠીંગણો શખ્સ બોલ્યો. "હું મારો બચાવ કરવાને તમો લોકો પાસેથી માગી લઉછું. મી૦ ફ્રીદેલ મારૂં નામ ભુલથી જણાવેછે. (સાબાસ) હું તેને તેનું બોલવુ પાછું ખેચવા કહુંછું. (સાબાસ મેક્ષવેલ!) જે કાંઈ મારે કહેવુંછે તે એજ કે હું—"

"તું એક ગધેડો છે, બેવકુફ મુંગામુંગો," મેક્ષવેલની બરાબર પછવાડે અવાજ નાંખી વેલનતાઇન બોલ્યો.

આ ઉપરથી મેક્ષવેલ અતીશય ઉસકેરાઇ ગયો. તે ફેરતો ચતકતો પોતાની પછવાડે ઉભેલા એક શખ્સ તરફ ધસ્યો. તેની ઉપર તે ખરેજ શક લઇ ગયો. તે તેને ઓળખતો હતો, તેનું નામ એબ્રાહમ બ્રુક કરી હતું. તેણે તેને

ગરદનીમાંથી પકડયો. ત્યારે ઉભેલા લોકોએ ખુલ્લે ખુલ્લું જાહેર કીધું કે મી૦ બુલ તદન બેગુનાહ હતો. પણ તેણે તેમનું માન્યું નહીં. અંત સીપાઈઓ તેને ઉચકીને બાહેર મોહલ્લામાં મુકી આવ્યા.

હવે મેઅર સમજ્યો કે આથી ફરીને લોકો ઉપર સારી અસર થશે. તે બોલ્યો કે આવા ફેજથી કોઇબી શખ્સ ફરીથી હરકત કરવાની હીમત કરશે નહીં. તેણે મી૦ કીદલને આગલ બોલવાને હાથવડે ઇસારત કીધી, એટલે તે ગ્રહસ્થ ફરીથી બોલવાને વાસ્તે ઉભો થયો. તે બોલ્યો. "ગ્રહસ્થો, ન બોલી શકાય એવી કોઇ શખ્સની—"

"બ્લેરની!" વેલીનતાઇન બોલ્યો.

"ચુપ" મેઅરે થીરકાઇને એટલા જોરથી પગ અફાડયો કે આખો માંચડો ધ્રુજી નીકલ્યો.

કીદલ—ઇંગલાંડની નજર, નહીં એટલુંજ નહીં પણ આખા યુરોપની નજર—"

વેલીનતાઇન—એશીઆ, આફ્રીકા, અમેરીકાની નજર.

કીદલ—તમો ઉપર છે. અને હું કહેવાને શકિતવાન છું કે કાંઇબી વધારે—

"હમેશાં જેવું," વેલીનતાઇન એક પ્લમબર જે નજદીકમાં ઉભેલો હતો તેનો ચસાર કીરી બોલ્યો.

મેઅર—તે.બાહ બેશ! આ કેવો હીનપસ્તીથી ભરેલો દેખાવ આપણામાં બનતો જોઇએ છીએ. હું પુછુછું કે કોઇ મને મલતો થશે? ("અલબત, અલબત"ના મોટા પોકાર.) ત્યારે હું તમને જોરેથી; હીંમતથી, બાર ગુણીને, અને વલી જેટલી મારામાં ચાલાકી છે તે સઘલી ચાલાકીથી માંગી લઉંછું કે તેમ કરો. ("અમે કરશું, અમે કરશું!" "તોરી પક્ષવાલાઓને ધુલમાં રોલવો.")

એ રીતે આટલા સુધી કામ ચાલવા પછી મેઅર સાહેબે મી૦ કીદલને જણાવ્યું કે જો આવોજ મામલો ચાલુ રહેશે તો કામ હવે અટકાવાની ફરજ પડશે; અને મી૦ કીદલને તેનું બોલવું વાજબી જણાયાથી લોકોના ભારે ગોઘાટની વચ્ચે પોતાના ભાષાનનું સેવટ નીચલા શબ્દમાં આણ્યું—"ગ્રહસ્થો, મારૂં બોલવું સાંભલવાને ઇચ્છતા નથી તો હું ટુંકમાં મારા મિત્ર મી૦ સ્તોનનું નામ તમો નજદીક મુકવાને માંગી લઉં છું. એક કમીશનર તરીકે મી૦ સ્તોનની ખરાબીઓ મલવી મુશકેલ છે.

એ શબ્દો નીકલતાંવાર "લીબરલ *" તોલી વાલાઓએ પોતાની ખુશાલી જણાવી; અને તેમની વિરોધની "તોરી"* પક્ષ વાલાઓએ "હીસ હીસ" કરી મુકયું.

ત્યાર પછી મી૦ મેક આયરલીંગ કોઇ મી૦ સ્લેબનું નામ આપવા ઉઠયો. મી૦ સ્લેબ "તોરી" પક્ષવાલો હતો; પણ આયરલીંગ જેવો સ્લેબ વિશે કાંઇ બોલવા જતો હતો તે વેલજ વેલીનતાઇન બોલ્યો, 'હવે ચાલો આપણે એનો બદલો મેલવીએ, હવે આપણે કીનો લેવો જોઇએ."

"ગ્રહસ્થો." મી૦ મેક આયરલીંગ બોલ્યો.

"જો તમો ખરા ઇનસાન હોવાના હવેથી કોઇબી ચકરોલ 'લીબરલ'ને બોલાવા દેવો ના!" વેલીનતાઇન બોલ્યો; એટલું સાંભલતાંજ "લીબરલ" તોલી વાલાઓએ મી૦ આયરલીંગ ઉપર પોતાનો ઉભરો ઉતારયો, કારણ કે તેઓ એવું સમજતા હતા કે તે માંડીગમાં જે તોફાન મચ્યું હતું તે સઘલું "તોરી" વાલાઓએ કરયું હતું.

"ગ્રહસ્થો—ગ્રહસ્થો—ગ્રહસ્થો!" મેઅર અચકી અચકી બોલ્યો, "હું તમને તાકીદ

---

* ઇંગ્રેજી પારલામેંટ (રાજ્ય સભા)નાં બે તડાં માંહેલું એક છે.

કરૂછું કે મારૂં સાંભળો. હું તમને ખરેખર થઇ કહુંછું કે હવે ચુપ રહો. (ઑરડર, ઑરડર! પ્રમુખ, પ્રમુખ!) ખોદા ખાતર દુન્યામાં એવું ના આશકારા થવા દો કે આ જેવાં સુધરેલાં વિદ્યા તેમજ કળા કઉશલવાલાં શેહેરમાંહેલાં લોકો જનુની, ખુબખ, મુર્ખ, અને ઘેલાં છે. (સાબાશીના પોકાર.) શું હું કાંઈજ ખીસાદમાં ગણાતો નથી કે? ("સાંભળો ભાઇઓ સાંભળો" ના પોકાર.) જો આ મીટીંગમાં જે હું પેહેલી ખુરશી ઊપર બેઠોછું તેના દરજ્જાનો મોભો કોઇબી રવેશે જાળવવાનો કસદ મેં કીધો નહોત તો. આજ પલે એ મંડલી હું બરખાસ્ત કરવામાં લાવતે. અગર હું હમણાં બરખાસ્ત કરૂં તો કોઇ પણ એવું ગુમાન લઈ જ્યા વગર રહે નહી કે મેમ્બર લુચ્ચાઓના ફેસાદથી બીહીને ચોંકયો ઇમ્મા ગભરાયો છે. ઇનસાફ, ફકત ઇનસાફની નોક ખાતર જો આપણે આગલ કામ ચલાવવા માંગીએ તો તેમાં હરથી હરકટ થવી જોઇએ નહી.

મેમ્બરના આ સુભાષિત બોલવાથી લોકોમાં તાહરામ બેઠો અને આખી મીટીંગમાં ચુપ કીદી પથરાઇ. મી૦ ગેક આપરસીંગ પાછો ઉઠયો, અને બોલ્યો "હું આશા રાખુંછું કે મારી વર્તણુક સૌને પસંદ પડે એવી છે."

"માત્ર "તોરી" પક્ષ વાળાઓનેજ તે પસંદ છે!" વેલિનતાઇન બોલ્યો.

"અરે ખોદા!" મેમ્બર હાથમાં હાથ ઘરી ધોટો ટાંગી બોલ્યો—"હવે હું ખચીત કહુંછું કે જે કોઇ એક શબ્દ પણ વચમાં બોલશે તેને પુલીસના હાથમાં આપીશ."

વેલનતાઇને આ વખત આંખે ઓરડે "હેં! હેં! હેં! જવાદે" ના પોકાર નાખ્યા. તે સાંભળી મેમ્બર સાહેબના દીલમાં જાણે વિજલીનો આચકો આવ્યો હોય તેમ તે પોકારીને બોલ્યો "એમજ છેની, લેવો ત્યારે આગલથી તમે તમારી ફરજ બજાવો."

"કોરટમાં સીપાઇઓ ઓરડાની વચોવચમાં બદમાશોને પકડવાના હેતુથી આવી ઉભા. હસવાના મોટા અવાજો તો નીકળ્યા કીધા; અને જાંહાં જાંહાં તેઓ જઇ ઉભા રહે તાંહાં તાંહાં તેમની પીઠ પછવાડેથી તે નિકલે. તેઓ બીચારા આણીગમથી પેલી ગમ દોર ધાગ કરતા કંટાલી ગયા. તેઓ એટલાતો થાકી ગયા કે તેઓનાં મોંહ ઉપરથી પરસેવાન રેલા ટપકતા હતા. તેઓ પગ અફાલતા, હાથ હાલવતા, મુક્કી ગુમાવતા, અને પોતાની પાસે ઊભેલાઓ તરફ ગુસ્સાની નજરથી જોતા હતા. થોડેક વારે પાછી હસાહસનો સોહોર ઉઠયો, અને મેમ્બર સાહેબે તેમને ફરીથી તાકીદ કરી એટલે વલી બીચારા ધકકા મુક્કી તથા હારમારમાં પડયા. આખેરત જીવપર આવી જઇને તેઓએ કોઇને પણ પકડી કાઢવાનો મુંડો ઠરાવ કરયો; અને કોઇ મી૦ લીમ નામનો એક આબરૂદાર પદરખાણાવાલો તેમના ગુસ્સાના સપાટામાં આવી ગયો. તે બીચારા સીપાઇઓ જે હાલા ધકેલામાં પડયા હતા તેથી રમુજ મેળવતો અને હસતો માલમ પડયો હતો. મી૦ લીમે પોતાનું નિરદોષપણું જણાવ્યું; પણ તે ફોકટ! બસ તેઓએ તેને હસતાં પકડયો હતો; અને તેટલાજ મુદા ઉપરથી તેઓએ તેને દરવાજાની બાહાર ઘસડી લઇ જવાને તેની ઉપર જોર વાપર્યું.

ખેંચાખેંચીમાં મી૦ લીમનાં કપરાંના ટુકરે ટુકરા થયા હતા. લીમ ઓરડા બાહાર ખુશીથી જતે પણ "લીબરલ" ટોલીવાલાઓએ તેમ કરવા દીધું નહી. તેઓ તેની મદદે દોડયા; અને આગમાં તેલ રેડવા વેલિનતાઇને એક અવાજે "લીબરલોને બાહાર કાઢો" અને વલી બીજા સાદે "કનઝરવેતાવોને મારો લાત" કરી પોકાર મચાવ્યા; જેથી ત્યાં ફટોફટ, મુક્કી તેમજ લાકડી વગેરેના સપાટા ઝપોઝપ ચાલવા લાગા, અને થોડા વખતમાંત્યાં

એક ગોટું રમખાન મચી રહ્યું. બેઆરતો એક ઊંચી તખત ઉપર ચડીને લોકોને વારવા લાગો.

ગરીબ બીચારા જેસેનતાઇનના અવાજની હવે વધારે જરૂર રહી નહી. તેની મદદ વગર ઇંકલેકટરોએ બારે સોહેર કરી મુકયો હતો. તે હવે એક ઉંચા માચરા ઉપર ચડી ઊભો એટલા માટે કે લોકોની મારામારી તથા કચરાકચરીમાંથી સહી સલામત રેહે અને કે તાંહાંથી મઘલા દેખાવ પોતાનાં જોવામાં લાવી મનને રમુજ આપે. હવે પેહેલીજ વેલા તેને જણાયું કે લોકો ફકત રાજદ્રવારી બાબદ ઉપર જુદી જુદી ટોલીમાં વેહેંચાઇ જઇ પોતાનું કામ તકરારની હદમાં રાખવાને બદલે હાથો હાથ ઝપાઝપી ઉપર આવી ગયા હતા. મુકકીના* જરણ કોઇ દુશમન ઉપર લગાવવાની મતલબથી ઉંચકાતા હતા એટલુંજ નહી પણ પોતાના બચાવ ખાતર જાંહાં પડે તાંહાં અજમાવવામાં આવતા હતા. તેને ઘણી રમુજ મલે એવું એ જોયું કે એક જગા ઉપર કેટલાક દેશીઓનો જમાવ થયો હતો. તેઓ બીચારા પોતાની મોઠી દમને લીધે એકેક સાથ જેમ બને તેમ સંકોચાઇને ઊભા હતા. બીજી ગમ લોકો ખુનપર આવી લડતા હતા. કોઇના નાકનું ઠેકાણું નહી, તો કોઇની આંખ, તો કોઇના દાંત ગેબ હતા. કોઇની દાહાડીના બાલ એક ગમથી ઉખડી ગએલા તો કોઇનું મોંહ લોહીથી લાલ રંગેલું દેખાતું હતું. કોઇ ધુડમાં પડી પોતાનાં બચાવમાં જે કોઇ નજદીક આવતું તેને ઇચા રાખેલા પગથી લાત લગાવતા હતા. કોઇ ખુનપર આવી સોહોર કરતા તો કોઇ રડતો પીટતો અને દુખના પોકાર મારતો. જેઓથી ઉઠાય નહી શકાતું હતું તેઓ ગબડતા, લાત ફેંકતા, અને પડયા પડયા બરાડા મારતા હતા. કેટલાક લોકો જેઓ બાહાર નીકલવાને શકિતવાન થયા હતા તેઓ લશ્કરની મદદ તરફ દોડી ગયા, અને સંતાવાલાઓને ખબર આપી તાંહાંથી તાબરતોબ ઘોડે સ્વારોની એક ટુકડી એક માજીસ્ત્રેત સાથે ઉપલી તોફાનવાલી જગા ઉપર આવી લાગી. હવે પેલા હાલના દરવાજા મજબુત બંધ હતા. માહેલાં તોફાનીઓએ તેમજ બાહેરના લોકોને સુઝ પડે નહી કે તે કેમ ઉઘાડવા. મીઠ આલદરેદ જે પેલા માજીસ્ત્રેતનું નામ હતું તેણે બાદશાહના નામમાં દરવાજા ભાંજવાને હુકમ આપ્યો. તેણે લશ્કરને અંદર દાખલ થવા કહ્યું; પણ મીઠ કોપલેન્ડ જે પેલી ટુકડીનો વડો હતો તેને એ ઘરમાં લશકર લઇ જવાનું ઠીક લાગું નહી તેથી તે પોતે પોતાની સાથે ત્રણ સીપાઇઓને લઇ અંદર ગયો. દરવાજા આગલ જે લોકો ઊભા હતા તે શીવાએ કોઇની નજર તેમની ઉપર પડી નહી. તોફાનીઆઓની નજર પોતાના બચાવમાં પોતાના હરીફો ઊપર ચોકાસીથી રાખેલી હતી. પેલા સરદારે રંનસીગડું ફુંકવાને હુકમ કીધો કે જેના અવાજથી લોકો ઉપર જોઇતી અસર થઇ.

"છોડો, તમારી બંદુક છોડો, સીપાઇઓ," આલદરેદ માજીસ્ત્રેત બોલ્યો.

પેલા બહાદુર અમલદારને હસવું આવ્યું અને તેના હાથ હેઠલના સીપાઇઓ પણ એક તરફ આંખના પલકારા મારી પેલા આકરા માજીસ્ત્રેતની હસી કરતા હતા.

"અરે ખોદા," માજીસ્ત્રેત બોલ્યો, "કેમ સીપાઇઓ તમે સાથી બીહીછો? બાદશાહનાં નામમાં હું તમને ફરીથી હુકમ કરૂંછું કે આ બલવાખોરોને ઠાર કરો!"

કોપલેન્ડે પોતા ઉપર દરેકની નજર પડેલી જ્યારે જોઇ ત્યારે તેણે પોતાની ચકચકીત સમશીર ધમકી દેખાડવાને સારૂ હવામાં ફેરવી અને પછી દરવાજા તરફ તેની અણી કરી લોકોને બાહાર નિકલવા ચેતાવ્યું; જેવા

* મુકકી કરનારા.

જીંદગી તરત ખતમ થાયછે. એક આદત આપણા કેટલાકોમાં ઘણી ખરાબ જણાય છે. તેઓ ભીના જોડા કે બુત પેહેરવાને આચકો કરતા નથી. પણ તે બાબત ભારે નુકસાન કારક છે. ભીનાં બુત કે જોડા પેહેરવાથી ઘણાં લોક બીમાર પડેછે, અને કેટલીક વેલા તો એ બીમારી એટલું મોટું રૂપ પકડેછે કે જેથી જીંદગીને જોખમ પુગેછે. અને તે સઘલું માત્ર પગનાં રક્ષણની સંભાલમાં ગફલતી રાખવાથીજ નીપજે છે.

—◇❀◇—

પક્ષીનો એક માલો.

પાતરાંઓના એક લીલા ઝુમખાની માહે,
નાપલી એક પક્ષીનો માલો હતો,
ઝલકતાં હતાં તેમાં ઇંડાંઓ ત્રણ,
સરખી સુરતનાં ને પૂર્ણ-બદન.

એક છોકરો તે રસ્તેથી થતાં પસાર,
બરફ જેવાં તે ઇંડાં જોતાંને વાર,
ચહડયો તે માલે, ને લંબાવી હાથ,
ઉચકવા ગયો તે ઇંડાંઓ ત્રણ.

જે પક્ષીની હતી તે ઇંડાં મીરાસ,
તે પક્ષીએ માર્યો એક દુખનો પોકાર,
સર્યો એવામાં તે છોકરાનો પગ,
ઇંડાં વગર પડયો તે ઊંધે મસ્તક.

પેઠો તેનાં મસ્તકમાં અણિવાલો પાહન,
લીધો તેણે તરત તે છોકરાનો જાન,
ગરીબડી તે પક્ષીને કરવા મદદ,
લીધો રબે* એક જીવ, ને બચાવ્યા ત્રણ.

જ. ન. પી.

*રબ—ખોદા.

અમીર બચ્ચો.

યાને

સોરનાં બચ્ચાં સોર.

પ્રકરણ ૧ લું.

આગસ્ત મહીનાની ૧૩ મી તારીખ.

૧૬૯૨

લક્ષેમબર્ગના વજીરાની પડોસમાં જુની ઢપલાલા એકાંત રૂ-દે-માન્ત—પરનાસે નામના મોહોલ્લામાં એક ગંજાવર હવેલી આવેલી છે. તે મધે દાખલ થવાના લાકડાંના દરવાજાને લોખંડના ચાપડાથી મજબુત કરેલા તથ. તેમને મહાલે પથરની કારનીસ કાઢેલી છે. અંદર દાખલ થતાંજ કમપાઉન્ડમાં દરવાનને રહેવાનું ઘર પેહેલ વેહેલું આવેછે. તેમજ તે કમપાઉન્ડની ત્રણે બાજુએ તબેલા તથા બીજા મકાંનો વગેરે છે, અને તેને બીજે છેડે દરવાજાની તેમજ મોહોલ્લાની બરાબર સાંમે બેવડી સીડીવાલી મોટી હવેલી આવેલી છે. તે હવેલીનો દરવાજો ઘણો ઉંચો તથા તેની મોટી બારીની લાંબી હારને લીધાં વીનીજર છે. તે હવેલીમાં નકસી કાંમની કાંઇ કસુર જણાતી નહી. પેરીસ શેહેરની ઘણીખરી ભપકાદાર ખાનગી ઇમારતો ઘણીજ રોનકદાર બાંધેલી હોયછે, તેઓને મોટા મોટા ચોક અને ભપકાદાર નકસી સાથના દરવાજા હોયછે. ઉપર કહેલા રૂ-દે-માન્ત-પરનાસેના મોહોલ્લામાં અસલ એક વખત ફેરેન્ચ ઉમરાવો વસતા હતા. હાલમાં તે મોહોલ્લા માંહેલાં ઘણાંક ઘર છુટાછુટા-માલામાં ભાડે આપેલાં છે; તથા કેટલાંક હોટેલ તથા બોરડીંગ સ્કુલ તરીકે વપરાય છે.

ફોબર્ગ-સેંત-જરમેન નામનો લતો જ્યાં ઉમરાવ લોકો વસતા હતા ત્યાંની ઉપર કહેલી હવેલીમાં વલરી નામનો એક

"ચોર મુઓ! પણ તમે શું કીધું?"

"હું શું કરી શકું પ્યારી. પોહોરાગીરોએ મને ગાડીમાં દાખલ થવા દીધો નહીં; તેથી હું તોલાંમાંજ રહયો તે કાંઇ કોઇ ઉપર કીનો લેવા ખ્યાતર નહીં પણ માત્ર જોવા ખ્યાતર."

આટલું બોલી મારકવીસ પોતાના નાના બેટા તરફ ફરયો. તે નાનકડો મુગો મુગો જે કાંઇ મારકવીસ વાત કહેતો હતો તે સઘલું ધીઆન ધરી ઉલતથી સાંભલતો હતો.

"બેટા ચારલ્સ," મારકવીસ, તેનું આગલ ખેંચી બોલ્યો, "જે શખ્સે રાણીને અપમાન કરયું તેની પાસે તું ઉભો હતે તો તું શું કરતે વારૂ?"

છોકરો લાલ બની ગયો.

"હું શું કરતે?" તે છોકરો તપી જઇ ગુસ્સામાં બોલ્યો, "હું શું કરતે? અરે મારી પાસ જો તે વખત એક શમશીર હોત તો હું તેહેજ જરબથી ચીરી નાખત, હંઅં."

આ બોલતી વેલા તરવારનો હાથ તેણે દેખાડયો.

"ઠીક, અને તેને મારી નાખ્યા પછી?"

"તેને કતલ કરયા પછી? પછી તો આપણી વ્હાલી રાણી પાસ જતે અને ણીની રજા લઇને તેણીને દસ્ત બોસી કરતે."

ઉદાસ મારકવીસ પોતાના બાલકની આવી હીંમત જોઈ મુછમાં હસ્યો. તેણે તેના હોત ઉપર બોસા લીધા પછી તેને કહ્યું, "જા બેટા, જઇને રમ. લડાયક શમશીર બાંધનાં તને હજુર ઘણાં વરસ જોઇએ તોપણ આટલું ઇયાદ રાખજે કે તલવાર વાપરવી છે તે ફકત નેક અને ઇનસાફ ખ્યાતરજ."

પાછો મારકવીસ પોતાની બોહોરદાર સાથ વાતમાં મશગુલ થયો; અને છોકરાં પાછાં ખાલી આગલની પોતાની ખુરસી ઉપર જઇ બેસાં.

"પણ એનું સેવટ તે કેવું આવશે?" મારકવીસ ઉદાસ મોહોં કરી બોલ્યો, "જો તેઓ તમપલના બંદીખાણામાં પડીજ રહેશે તો જરૂર તેઓ ઠાર થવાનાં. બલવાખોર લોકો મુરેજ ઉગે સુરમાં આવી અધિક તોફાન મચાવ્યા જાયછે. દાબદાની કોઇ પરવા કરતું નથી. વખત ઘણો બુરો આવ્યો છે. મારે તેની ડાંગ જેવું થઇ રહયું છે. સારાં આબરૂદાર અને મોટા મોટા અમલદાર અને ગ્રહસ્થોને બેગાન અપમાન કરવામાં બદમાસો આમકો કરતા નથી. એવો વખત આવશે એ હું આગલથીજ સમજ્યો હતો. ચાર માસની વાત ઉપર મેં પાદશાહને નાસી જવાની બંદોબસ્ત કરી હતી. તેણે તેમ કરવાને તે વખત ઇનકાર કરયો અને હવે જ્યારે ઘણું મોડું થયું ત્યારે તેણે નાસવાની કોશેશ કીધી અને તેમાં આફત નામોશી ભરેલી રીતે તે સપડાઇ ગયો. હવે તેઓ સરવે બંદીવાન થયાં છે, અને તેઓનું બંદીખાણું એવું છે કે આપણા હાથે તેનો છુટકારાનો કાંઇ ઉપાય ચાલી શકે એવું નથી. હું તો હવે નિરાશ થઇ ગયો છુ."

"અરે પણ પાદશાહ એ સરવે કેમ તાંમોશ કરતો હશે!" મદમ બોલી.

"તેની લાગણી કાંઈ અજાયબ જેવી છે," મારકવીસ બોલ્યો. "તે પોતાની આસપાસ જે આફત ભમેછે તેથી વાકેફગાર પણ હોય એવું કાંઇ લાગતું નથી. રાણી પણ નાચીજ લાયક હીમત રાખતી જણાય છે. અને શાહજાદાએ પણ પોતાને લાયકનો પાદશાહી તોર અને દબદબો છોડયો હોય એવું લાગતું નથી. તેના શત્રુ તરફ ધીકારથી અને પોતાને છાજે એવી મરદાનગીથી તે જુએ છે. તે આપણા ચારલ્સના જેવડો નાનો છે, અને વલી એ બંનેના ચેહેરામાં પણ જાજો ફરક નથી. પણ શાહજાદાના કપાલે કવખતની ઉદાસી દેખાય છે કે જે બોહો કરીને આપણાં બાલકથી દુર રહે!"

એટલું બોલતાંજ તે અમકયો, અને ત્યારથી પોતાનાં ફરઝંદ તરફ જોવા લાગો. બધે નર નારીએ ઓચીંતા એકેકનાં હાથ દાબ્યા એટલામાં ઓરડાનું બારણું ઉઘડ્યું અને એક લાંબો ગહેરો બાલવાલો તેમનો ખતલર હાજર થયો. તેનું નામ ગેબ્રીઅલ હતું.

"ખાણું તઇઆર છે બાઇ," બટલર તેમને પસાર થવાને વાસ્તે બારણું ઉઘાડું પકડતો બોલ્યો.

મારકવીસ વાંણી તોડીને હસતો મુખરો કરી પોતાની મેહમનો હાથ પકડી બોલ્યો, "ચાલ પ્યારી, આવતી કાલ સુધી મઘલી કાલજી દુર કર. અને ખુશી થા! ખોદા જાણે એવું બીજાં કેટલાં દહાડા ચાલશે? હાલ તો જમવા ચાલ. ચારલ્સ અને ગેબ્રીઅલ, હલવે હલવે નીચે જમવા આવો.

ચારલ્સ અને ગેબ્રીઅલ તેમની પાછલ છુટે જમવા ઉતરયાં. તેઓ રાત્રે ઘણાં મોડાં સુવા ગયાં. સફેદ મચ્છરદાની સાથનાં પલંગ ઉપર બંને ખોખમાં પડયાં. થોડેક વારે કાંઇ દુરનો નજદીક વધી આવતા સોરોરથી ગેબ્રીઅલ નિરદોષ સ્વપનાથી બાધર થઇ અને ચોંકી ઉઠીને બોલી, "ચારલ્સ, ચારલ્સ! સાંભલો છો કે?"

છોકરો જાગરત થયો અને અવાજ ઉપર ધીઆન આપી અજબ થઈ બોલ્યો "અલબત્તે તો ગોયા સેંતવેલરીનો દરીઆવ જોસ બંધ ગરજે છે."

અને ખચીત તેમજ હતું. અવાજ ધીમો અને દબાએલો સંભલાતો હતો, કારણ કે તે દુરથી આવતો હતો, પણ તે મોટા દરીઆવની માનીંદ સોહોર મચાવી રહયો હતો! તે અવાજ એવોતો ધમધોકાર અને દર પલે વધારે નજદીક આવતો ગયો કે પું કહે ગોયાં કોઈ દરીઆની રેલ ગાજવીજ અને સોહોર કરતી જમીનપર તેમની નજદીક ચાલી આવતી હતી.

"ખચીત એતો કંઈ આગ લાગી છે!" ચારલ્સ બોલ્યો. "જુઓની પેલો લાલ ભભુકો પેલાં ઘેરનાં છાપરાં ઉપર! અરે ઉજાગ્રતો વધતો જાયછે!" અલબત્તા એ તો આગજ છે! ચાલો આપણે માલપર જઇએ અને જોઇએ કે એ કાંહાં લાગી છે!"

એ વિચાર કરી તેઓ બીછાણાંમાંથી બોહાર નિકલ્યાં, તથા અંધારા દાદર ઉપર ચડયાં, અને છેક ઉપલા માલની બારી આગલ ગયાં. એ સઘલો વખત તોફાન અને આગ વધતાં જતાં હતાં.

દંગીઓ અને આગજ હતાં! આગબ કેવી! આખા મોહોલ્લામાં માણસોનાં ટોલાં હાથમાં રોશન મસાલ પકડી, ગાતાં, ધાર પાડતાં ગાંડા આદમી મુઆફેક બરાડા મારતા, ધાડફ ફતેહનાં ડોલ સાથ પોતાનાં હથિઆર હવામ ઉછાલતાં, બલતી બસાલ હજારો સીહા, ખુની, તથા ધાટકી ચેહેરા ઉપરથી ઉંચે ફેરવતાં, અને શહેમાં ચાલતાં એક અવાજે નીચલી એટ ઉપર ટેક અને ડોકા લેતા—

પાડોનાચે, ધુલમા રગડો,
તાજ ઓ તખ્તો, માહી ધજા;
ના જોઇએ શેહનશાહ, ના જોઇએ રાજા
આપણુ રાજ, આપણુ પ્રજા,

આ એકનું એક ગીત તેઓ લાગો વખ્તવેર ફરી ફરીને ગાતા હતા. આતો અખુટ ભરા મુઆફેકનું ટોલું હતું. મસાલ અને ચેહેરા જોતાં પેલાં કુમલાં બચ્ચાંનાં જીવ ભયથી ડગ વહી ગયા, અને આખો ભયંકાર દેખાવ તેમની નાચે રેલા મુઆફેક ચાલતો દેખાયો.

રફતે રફતે ટોલું ઓછું થતું ચાલ્યું. આખાં ટોલાંને બદલે થોડાકજ ખુનીઓ જણાતા રહયા. બાકીનાં તમામ લોક પેરીસના બીજા મોહોલ્લાઓમાં ખરાબી કરતા ચાલ્યા.

બાદ, પેલાં બાલકો પોતાના ઓરડામાં પાછાં ગયાં, અને એકેકને પાછી સલામ કરી

બીછાંણે ગયાં. નાની છોકરી તરત ઉંગાઇ ગઇ; પણ ચારલ્સ પોહ ફાટી તાંહાં સુધી જાગ્યા કીધો અને ઘડી ઘડી ઉપલા માલાની બારી આગલ જઇ જોતો કે આગનો ઉજાસ કો બીજી તરફનાં ઘરો ઉપર પડતો દેખાતો હતો કે નહી.

(સાધન.)

નાની ઉંમરે સફેદ બાલ.

ચરદાસ—કહો જુવાન પારસી,
કાં દસે ધોલી જુંવાની.
પારસી—સાંભલ ભાઇ ઓ ચરદાસ,
એ છે ઇશ્વરી પ્રતાપ.
ચરદાસ—કહો ઇશ્વરી પ્રતાપ,
કહું બજાનો છે વાંક.
પારસી—બધોછે અતિ-ગુણી,
દીલમાં લાવે ખુશીઆલી.
ચરદાસ—બરાની બેવડો ને બીસકીટ,
ગરમ પોમીતમ કાસમેટીક.
પારસી—તણા ફાયદાછે અતિ ઘણા,
બાળ શોભે ખુબ દીલ તણા.
ચરદાસ—વાલે મેહેંદીકાન રંગી કેશ,
મુકને દાદી સુન પેર.

પરચુરન ગ્યાન તથા રમુજ.

એક પારસી છોકરાએ પોતાની બાપની ટેબલ ઉપર મીઠાઇ મેવા વગેરે સારાં ગલ્યાં પકવાન કરેલાં જોઇ ખુશી થઇ બાપને પુછયું પાપાજી, શું તમારાં માટે આ બધું આજે ખાવા આવવે કે? અરે વંશ જો આજે નપઇ, કાલે મમાઇ અને પરમ ધણાડે બીજું કઇ આવે તો આપણા ઘરને રોજ તડાકા પડે!

છુપી સાહીની શોધ.

લખ્યા પછી ન દેખાય એવી જાતની સાહી બનાવવામાં આવીછે. આ સાહીથી કોઇ પણ લખેલું અથવા ચીતરેલું કાગલ ઉપર દેખાતું નથી, પણ તે કાગલ પાણીમાં બોલવાથી તે દેખાઇ અને વંચાઇ શકાય છે. કાગલ સુકાયા પછી તે લખેલું પાછું ગેબ થઇ જાય છે. અને વલી પાછું પાણીમાં બોલીઆથી તે દેખાઇ આવેછે. આ સાહી નીચે પ્રમાણે બનાવવામાં આવેછે.

અલસીનું તેલ ૧ ભાગ.
એમોનિયાનું પાણી ૨૦ ભાગ.
સાદું પાણી ૧૦૦ ભાગ.

આ મેલવણીથી લખતી વેલા ખુબ હલાવવું જોઇએ; કેમકે તેલનો થોડો ભાગ મેલવણીથી છુટો પડીને ઉપર તરીઆ કરેછે અને તેજ હાલતમાં લખવાથી કાગલ ઉપર તેલવાલા ડાઘ રહી જાયછે. પોસ્ત કાર્ડ અથવા હર કોઇ ખાનગી કામને માટે આ સાહી વાંચનારને ઉપયોગી થઇ પડશે.

એક વખત એક શખ્સ એક પ્રખ્યાત તબીબની પાસ ગયો અને દમામથી બોલ્યો—'હું, આહ, પુછવાને, આહ, આવ્યો છું, આહ, કે મને, આહ, શું દુખ, આહ, થયું છે આહ. તે વૈદે તેને તપાસ્યો અને કહ્યું, અને જણાયછે કે તમારાં અંતઃકરણને હરકત થઇછે.'

'હેં, આહ! કંઇ બીજું આહ?
'હા; તમારાં ફેફસાંને.'
'આહ, કંઇ બીજાંને?'
'હા, તમારી આસમાનની બરાબર નથી.

લીમડામાં એક વિચત્ર કાગડો જણાયો છે. તેને વિશે એવું કહેવાય છે કે તે મોરની પેઠે બોલેછે.

વિજળીથી હવે પ્રાણઘાટ થતો બચે અને માણસ અમર રહે એવાબી વખત આવે ખરો. વિજળી શું નહી કરતી? દરેક કામમાં તેનું નામ સંભળાયછે. વિજળીની કલમ બનેછે. તેના બાલ સાફ કરવાનાં બ્રશબી થવા માંડયાંછે. ન્હાતી વખતે વિજળી પેદા કરનારા સાબુ શોધી કાઢવામાં આવ્યા છે. વલી દવા દાખલ વિજળીને દીલમાં પેવસ કરેછે. ફરાન્સ દેશના એક દાકતર કલાઉરે વિજળીનું ફલાનલ બનાવ્યું છે, અને તેને બીજા દાકતરોએ તપાસીને પસંદ કર્યું છે. હવે વિજળીનાં કપડાં પણ બને એવો સંભવછે. ધાતુની કેટલીક રસાયણી મેળવણીઓ દોરાની અંદર પચાવેલી તેવા ઉનના દોરાથી આ ફલાનલ વણવામાં આવ્યું છે. તે પેહેરવાથી પરસેવાએ હવાયલી ચામડીની ભીનાશથી તેમાં ખરેખરી વિજળી પેદા થાયછે. એ બાબે તબીબોએ પોતાની ખાતરી કીધીછે. દાકતરો આ ફલાનલની સંધીવાના દુખનો એક ઉપાય દાખલ બલામણ કરેછે.

એક દીવસ એક દરજીએ એક અમલદાર ઉપર પઇસાની ફરીઆદી માંડી. બેઠેલી જુરી તરફ નજર જતાંજ તે ચેંકીને બોલ્યો—નામદાર જડજે જુરીની ખટપટ માંડીવાળવી કારણ કે એ જુરી માંહેલો દરેક જન મારો કરજદાર છે.

એક આયાના હાથમાં એક નાનું બચું રડતું હતું. તેને અતીશય રડતાં જોઇ એક ત્રણ વરસની છોકરીએ પુછ્યું—'આયા, એ બાલક કાંહાંથી આવ્યું?' 'બેહેનજીને ઘરથી,' આયાએ જવાબ દીધો. 'તાંહાં એ ઘણું રડ્યું હશે તેથીજ બેહેનજીએ એને અહીં મોકલી દીધું?' છોકરી બોલી.

એક ચપરાક શખ્સે કોઇ સાથ એવી સરત કરી કે તે પચાસ જુદા જુદા પુરૂષોને એકનો એકજ સવાલ પુછશે અને તે એવું કરશે કે તેના જવાબમાં બધા પચાસ જન એકજ સરખો જવાબ આપે. તે પેહેલ એક આગલ ગયો, પછી બીજા આગલ, પછી ત્રીજા અને એ રીતે પચાસ જન આગલ ગયો. તે દરેકને બાજુ ઢુકું સંભલાય તેમ પુછતો, "તમે સાંભળ્યું કે પેલા કોટવાલે દીવાલું કાઢ્યું?" જવાબમાં દરેક જને આ પ્રમાણે પુછ્યું "કીઆ કોટવાલે." અલબતાં સઘલાઓએ કબુલ કીધું કે તે શરત જીત્યો હતો.

એક કુતરા વિશે એક લખનાર ખાતરીથી અને પોતાની નજર ગવાહી આપી જણાવેછે કે તે પોતાનો પગ સાજો કરાવવા પેલાત ખાતેની એક ઇસપીતાલમાં દાકતર આગલ ગયો હતો. એ કેવી ચતુરાઇ.

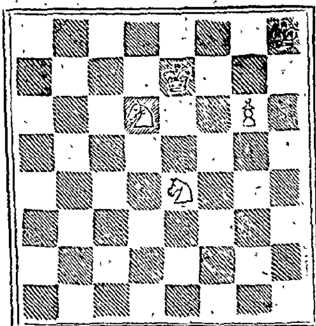
ઉખાણું.

બાંધો મારો ત્રણ અક્ષરનો
ચંચલ એક હુશિઆર ટોલો.
ગરદન મારો તમને બાંધું,
મુઓ મુઓ નહી છોડું.
સુગાપા તો મારે સારૂં,
અભડું એટલે ખુશ કરૂં.
છાંદેલો ઉલટાવો મને
મરાક ઇનમાનનું બને,
પાએ કાપો તોએ ના ભુલું
દરીઆવની કંઇ હદ બાંધું.
આખો દેખો કુડો ટોલો
નાનો પ્રણ મશહુર ઘણો.
ધરની કંપે હીંદને હાનં,
ગુમ થાય મારૂં નામ નિશાન.

સેતરંજ બાજી

નાં૦ ૧.

સફેદ.

કાલાં.

પ્રથમ સફેદ મોહોરાંની ચાલછે અને કાલાને ત્રીજે હાથે માહાત છે.

આ બાજીનો ખોલાસો તેમજ જે કાંઇ નવી બાજી કોઇબી વાંચનાર અમો ઉપર મોકલી આપશે તે ઉપર પેહેલું ધ્યાન આપવામાં આવશે. મોકલનાર મજાજને બાજી સાથ તેનો ખોલાસો પણ મોકલવો.

☞ આએ "પખવાડયાંની મજાહ" ચોપાનીયું તેના માલેકને માટે કરદનજી કરાંમજી મીટર "આરસન દીપક" પ્રેસમાં છાપ્યું છે.

અવાડ્યાંની મજાહ.

પુસ્તક ૧ લું.] ૧ લી માર્ચ ૧૮૮૫ [અંક ૩ જો.

ખોદાઈ લાકડીને અવાજ હોય કે?

પ્રકરણ ૩ જું.

જશ વખતમાં રોજર ઘરડો થયો એટલે તણે પોતાના દીકરાને પોતાની હજુરમા બોલાવ્યો. તે તરતજ તેની નજદીક કેતાબખાણામાં આવ્યો. તેનો દેખાવ ફેરવાઇ ગયો હતો, તે ઘણોજ ખુબશુરત, ખુશમીજાજી, અને સુખી જણાતો હતો, કારણ કે તેના સઘલા વિચાર તેનાં ઘરની ધણીઆણી, તેની જીંદગીનાં સુખની દેવી, અને તેની મોહોરદાર તરફ જ દોરતા હતા.

"હેનરી, તું હવે ૨૧ વરસનો થયો છે," રોજર બોલ્યો, "અને હું તો હવે ઘરડો થતો જાઉંછું; તેથી મારાં મોહોંત અગાઉ તારાં લગ્ન થયલાં જોવાને ઇચ્છું છું."

આ વિચાર. જે હેનરીનાં મનને ભાવે એવા હતા તેથી તે ચોંકયો. તેણે પોતના બાપના કરડા ચેહેરા તરફ નજર ફેંકી.

"બહું સારૂં, સાહેબ" તે આસતે રહી બોલ્યો, "મારી જીંદગીનો બાયો મારે માટે ચુંટી કાઢવાને મને છુટ મલે તો હું અત્યંત ખુશી થઇશ."

"તે બાબતમાં તારી પસંદગી દહાપણ ભરેલી છે કે નહી તે ઉપર આધાર રાખેછે." રોજર બોલ્યો. "મેં તારે વાસ્તે એક ઓરત શોધી રાખીછે કે જેણામાં મારી વહી મુરજાપના સઘલા ગુણછે."

"બાવાજી, એ રીતે મારો ઉઠાવ થયલો જોવાને હું કબુલ કરૂં નહી," હેનરી મકમપણે બોલ્યો. "તમે જે સ્ત્રી વિષે ઇશારો કરોછો. તેણીને હું ઓલખું છું, પણ આનરેબલ મેરી કારલીલને હું મુદલ ચાહતો નથી, અને તેટલા માટે મારી બાહરી તરફે હું તેણીને કબુલ કરવાનો નથી. તેણીને નહી પરણવાનું મારી પાસે એક બીજું અને મજબુત કારણ છે—લેશોની, હું તો અગાઉ ચુકો છું."

"એ શું બોલેછે, કેરી ચોપ્પડ, શું મારા મોંહોડાં પરજ!" રોજર ચીરડાઇને બોલ્યો, "નિકલ મારાં ઘરમાંથી, કાલું કર તારૂં, ફરીથી તારૂં કદમ લાવતો ના, નહીતો અબઘડી મારી મરજી મુબારેક ચાલવાને કબુલ થા."

એ કરડા બોલ તેણે મોહોંમાંથી કાઢયા; પણ તેણે પેલા મોહોંત વખતના દેખાવ અને

તોડેલા વચનનું કાંઇ ભાન રાખ્યું હતું કે?

"બહુ સારૂં." હેનરી બોલ્યો.

એટલું કહી પોતાને જે પેરહાનગી કરવામાં આવતો હતો તેથી ગુસ્સે થઇને તેણે જેમ આગલ જણાવવામાં આવ્યું છે તેમ, ઇંગ્લાંડ છોડી જવાને અને જાંહાં સુધી તેનો પેદર જીવતો છે તાંહાં સુધી કદી પણ પાછો ન ફરવાને હરરતા કસમ લીધા.

અને પછી જે તેને કેવારનું કરવું જોઈતું હતું તે કીધું—જે છોકરીને તે ચાહાતો હતો તેના બાપ આગલ તે ગયો અને તેને સઘલી હકીકતથી વાકેફ કીધો. હેનરીને તેની માવતરની દોલત મલી હતી, અને તેથી તેણે મીસ્ટર ફેરફેક્સ આગળ તેની દીકરીની માંગણી કીધી. મીસ્ટરને તે ખુલ્લી રીતે ના પાડી હેનરીએ તેની દીકરી સાથ તેના હુકમ વગર ખાનગી મેલાપ કીધો તે માટે તે ઘણો ગુસ્સે થઈ ગયો.

એમીલીએ હેનરીની અરજ બાહાલ રાખવાને પોતાના પેદરને ઘણી આજેજી કીધી. તેણીએ આંખમાં આંસું આણી કાલાવાલા કરયા પણ તેથી તેણીના બાપ ઉપર કાંઇ અસર થઇ નહી. બાપ તેણે મોહોંમાંથી 'ન' બોલ કાહડયો એટલે તેનો 'હા' કીધોજ નહી

આગલ હેનરીને કદાચ એવો વિચાર આવ્યો હોય કે હવે એમીલીએ વચન આપ્યો કે એટલે કોઇ પણ પ્રકારે તેણીનો હાથ તે મેલવ્યા વગર રહેશે નહી; પછી જોઇએ તો તેણીનો બાપ તેણીને રજા આપો કે ના આપો. પણ હવે તેની એ આશાનો તદન ભંગ થયો.

એમીલી તેણીના પેદરની વિરૂધ કરવાને તદન નાખુશ થઇ, તો પણ તેણીએ પોતાના વાહાલા તરફ વફાદાર રહેવાને કબુલાત આપી હતી; અને બીજા કોઇને પણ તેણીએ પોતાના જીગરમાં તેની જગા આપી ન હતી. તેણીએ રૂ(?)વીને એટલું કહ્યું કે તેણીનો પીતા કોઇ દીવસ પણ પોતાનો વિચાર ફેરવ્યા વના રહેશે નહી; અને કે તેવાં શુભ ચોઘડયાંની રાહ જોતાં તેઓએ બોતી રહેવું જોઇએ: તેણીના એજ શબ્દ ઉપર બીચારો હેનરી સબર પકડી બેઠો હતો.

એક ચીજની તેને પકકી ખાતરી હતી, તે એજ કે એમીલી કદીપણ તેની તરફ બેવફા થશે નહી. અગર તેણીની તેને પરણી શકે નહી તો પણ કોઇ બીજાને તેણીનો પોતાનો દસ્ત આપશે નહી.

બીજે દહાડે હેનરીએ ઇંગ્લાંડ છોડયું; અને ઘણાક માસ લગણ યુરોપમાં કોઇ ખુણાં ખાંચાલાંની જગાએ ભટકયા કીધો

પોતાની જન્મભુમીથી જયારે તે દેશવટો ભોગવતો હતો ત્યારે એવું બન્યું કે હેનરીના હાથમાં કોઇ અંગ્રેજી વર્તમાન પત્ર આવી લાગું. તેમાં તેણે પોતાના પીત્રાઇ રાલ્ફના આનરેબલ મેરી કારહીલ સાથના થયલાં લગ્ન વિશે વાંચ્યું. તે ઘણાં ધામધુમથી થયલાં હતાં એવું તેને જણાયું, કારણ કે તે માટે એક ઘણું મોટું લખાણ થયલું હતું.

"અજબ છે કે રાલ્ફનાં લગ્ન વિશેની બાબદ બીજી કોઈ પણ કરતાં પેહેલી મારી નજરે પડી," તે મનસે બોલ્યો. "ગુડ લોર્ડ, હું તેની અદેખાઇ કરૂં નહી. જોકે મારો બાપ મારે બદલે તેની ઉપર અતિશય મેહેરબાની તથા મોહોબત દેખાડતો."

એ વાંચ્યા બાદ હેનરીના વિચાર એક છોકરી તરફ દોડયા. તે માત્ર એકજ જીવતો હતો કે જેને તે પોતાનાં અંતકરણથી ચાહાતો હતો. માવતર તરફની મોહોબત તો ફકત એક ખ્યાલી અને સ્વપ્નારૂપી હતી જ્યારે બાપના સાહબાપે જેટલું બોલીએ એટલું થોડું છે.

પ્રકરણ ૪ થું.

સુરજ વાદળની પછવાડે અસ્ત પામ્યો હતો અને રાતાં ચલકતાં કીરણોનો પડછાયો

આસમાન તેમજ જમીન ઉપર પડતો હતો તે આ વખતે બંધ પડયો. આખો દહાડો વરસાદ વરસતો હતો, તેણે હવે ઉગાર મુકયો. ધુમસ જમીનપર પડવા માંડયો. વરસાદને લીધે દહાડો સારો નહી ગયો. રાત્રે પાછો વરસવાની વકી જણાતી હતી. 'માર્સમેંત ઘર' એક ગંજાવર જુની ઇમારત હતી. તેનું દિવાનખાણું ઘણું મોટું હતું. તેને એક નાકે મોટી પોહોળી સીડી હતી વચમાં એક સગડી હતી. જેના બલતાંનો ઉજાસ મોટા ભારવતીઆને દીપાવતો હતો.

ઘરમાં તો સઘલું અજાયબ જેવી રીતે શાંત જણાતું હતું. ચાકર નફરો પગના અંગુઠા ઉપર ચાલતા હતા. કોઈ વાત કરતું તો હરૂસે કરતું હતું. કારણ કે ઘરડા રોજર કાકા મરણ તોલ બીછાણા ઉપર પડયા હતા. દાકતરોએ તેના બચવાની આશા છોડી હતી.

તે ઘરમાં એક સીનગારેલા ઓરડામાં રાલ્ફ અને તેની બેહેરદાર બેઠેલાં હતાં. બંનેનો ચેહેરો ઉદાસ અને ચીંતાતુર હતો. તેઓ એકમેક સાથ કાંઇ ધીમે સાદે વાત કરતાં હતાં. ધીમે સાદે એટલા માટે કે રખેને તેમનો અવાજ દુરના ઓરડામાં જયાં રોજર મોહોંતના ફીરેસ્તા સાથ મુખ્પત લડાઇ ચલાવતો હતો તેના કાન ઉપર જાય.

"ત્યારે દાકતરોએ તેની આશા છોડી" મીસીસ રાલ્ફ બોલી.

"હા, અને તેઓના કેહેવા પ્રમાણે હવે ઘણુ તો માત્ર કલાક બે કલાક કાઢશે," રાલ્ફ બોલ્યો.

"બીજા બે કલાક?" મીસીસ રાલ્ફ બોલી. "તેતો ઘણા થઇ ગયા. એટલામાં તેને પોતાના દીકરાના લાભમાં વીલ (વસીઅતનામું) ફેરવવાનું બની શકશે."

બોલતી વેલા તેની નજર સગડી તરફ હતી. બલતાંનો ઉજાસ રેહેણીના તે વખતના પાપી ચેહેરા ઉપર પડતો હતો.

"તું એમ સમજેછે," રાલ્ફ બોલ્યો "કે વીલ હેનરીના લાભમાં થશે?"

"હા, હું ખાતરીથી કહું છું કે તેમજ થશે," કારહીલ બોલી, "કેટલુંક થયું તે પોતાના દીકરાને ભારે મમતાથી ઇયાદ કરયો જાય છે. તેણે પોતાની બઇરીને મરતીવેલા જે કબુલાત આપી હતી, તે તેનાથી પાર પડી નહિ તે માટે વિલાપ કરેછે."

"તે જે વખત જાયછે તેમાં કોર મંદરી એજ આપણા લાભનું છે," હેનરી હસતો મુખરો કરી બોલ્યો, "નવું વીલ કરશે! મે તેની તો સાવચેતી રાખીછે. શું આટલા ચાંપતા ઉપાય અને કાવતરાં કીધા પછી તું એમ સમજે છે કે અંતઘડીએ મારૂં સઘલું કીધેલું ધુલ મલશે?"

"પણ તેણે કાયદાના હીમાયતીને તેડવા મોકલ્યો છે," કારહીલ બોલી, "અને સ્તીફન વકીલને તું લાલચ આપી શકનાર નથી."

"તે તો ખરૂં; પણ મેં એવો બંદોબસ્ત રાખ્યો છે કે કાકાના મુવા આગમચ તે અહી આવી શકનાર નથી." રાલ્ફ બોલ્યો. "મેં આપણા ઘોડાવાલા જોઝફ ક્રીસુને સ્તીફનને લેવા મોકલ્યોછે પણ તેને ખુબ સમજાવ્યો છે કે જતાં રસ્તામાં ઘણીજ ઢીલ કરવી અને જોઝફને અહીં વખતસર લાવવાને બદલે ઘોડાના પગ ભાંગી નાખવા. એ તેની સેવાના અવેજમાં રૂ૧૦૦ તેને મલશે."

"વાહ એતો ઘણુંજ ઠીક થયું," કારહીલ બોલી, "પણ રાત જલદી પડે તો સારૂં."

"અને હું," રાલ્ફ બોલ્યો, "પણ ચુપ કોઈ આવેછે."

તેણે મોઢાં ઉપર ઇસારત કરતી આંગલી રાખી અને બારણા તરફ કોણ આવે છે તે જોવા નજર કીધી.

"અંદર આવો." કોઇએ બારણું ઠો-

કર્યું તેના જવાબમાં તે બોલ્યો, એટલે ઘરડો બટલર દાખલ થયો. તે બટલર છેક નાની ઉમરથી તે કુટુંબની ચાકરીમાં રહેલો હતો; તેની આંખમાં આંસુ હતાં.

"મેહરબાન સાહેબ," બટલર લહડતો બોલ્યો "શેઠ તમને તાકીદથી બોલાવે છે.

"હું આવ્યો," રાલ્ફ બોલ્યો, "પણ વીનગેત, કાકા કેમ છે?".

"તેવણ ઘણાંજ બગડતા જાયછે," વીનગેત બોલ્યો, "તેવણ કાંઇ ઝાઝોવાર કાઢે એવું નથી, દુખનું જોર ઘણું નથી; પણ નબળાઇ અતિશય થતી જાયછે."

"અરે મારા કાકાજી!" કારલીન ઢોંગ કરી આંખમાંથી આંસુ પાડતી બોલી.

"મારે ખાતર તારી લાગણીને ધન્ય," રાલ્ફ બોલ્યો અને પછી તેણીને બોસો લઈ બટલરની પુઠે ગયો.

તે ઘરડા બટલરે આહિસ્તેથી બારણું ઉઘાડયું. તેઓ રોજરના બીછાના આગલ ગયા. રાલ્ફ કેટલોક વખત બીહીકથી થોભી રહ્યા. તેણે પેલા મરણ તોલ રોજર તરફ નજરને આનાકાની કીધી. તે ઓરડામાં ફરવા લાગ્યો. તેનો ચેહેરો ફીકો થયો હતો.

"રાલ્ફ તું છે કે?" રોજર મરતો મરતો બોલ્યો. "મારી આંખે તદન ઝાંખ ચડીછે, હું કોઇને ઓળખી શકતો નથી."

"હાજી, કાકા, એતો હું છું" રાલ્ફ ગુસ્સું મળીએ બેસી બોલ્યો, "કાંઇ હોકમ કાકાજી."

તેણીની તરફ મોહોબત દાખવી કે જેની મોહતાજમાં તે બીચારીને પ્રાણ છોડવો પડયો હતો.

"તમે મને કહ્યું તેવોજ મેં તેને તેડવા માણસ મોકલ્યું છે," રાલ્ફ બોલ્યો.

"પણ તે વખતસર આવશે કે? મને ડર લાગેછે કે રખેને તે મારાં મરનબાદ આવી પોહોંચે".

એ બોલતી વખત રોજર મહામહેનત પોતાનાં તકીઆં ઉપર ઉઠયો અને ઘડીઆળ તરફ નજર કીધી.

"તે હમણાં આવશે. તમે કાંઇ ચીંતા કરો ના," રાલ્ફ બોલ્યો, "મેં દ્રીગુ ઘોડાવાલાને ગાડી આપી દોડતો મોકલ્યો છે અને તાકીદ કરીછે તેથી તે હાલ આવી લાગશે."

"ઠીક," રોજર બોલ્યો, "મારે કાંઇ વીલમાં ફેરફાર કરવોછે. તે ન કરતો જેને હું ચાહું છું તેની તરફ ગેર ઇનસાફ ગુજરે."

બોલતી વખત રોજરે ડચકું ખાધું. મોહોતનો કાસદ તેને આવી પોહોંચેલો લાગો. તે અંતકાળે પસ્તાવા લાગો કે તેણે પોતાની વફાદાર, સદગુણી, અને હેતવંતી મોહોરદાર તેમજ તેણીના ફરજંદ તરફ ઘણીજ નાલાયક ચાલ ચલાવી હતી. તે અફસોસ કરવા લાગો કે તેમના બાબમાં જે કરવાનું હતું તે તેણે કર્યું નહીં.

"રે ખુદા, તું ક્યારનો કાંઇ કાઢવાનો છે," રાલ્ફ મનમાં બબડયો, "કલાક જાય તો ફર-

ફરનો હતો; હાંફો ચાલતો હતો. મોઢાં ઉપર પરસેવાના ઝરન ફુટતાં હતાં; અને હવે તો અંતકાલ પાસે આવી પુહો હતો.

૫। કલાક વહી ગયો અને વકીલતો કોઇ આવ્યો નહી. તદોરો વાગો. ઘરડાએ ફરીથી ઉઠવાની કોશેસ કરી; પણ હવે તેનાથી મુદ્દલ ઉઠાયું નહી.

એકાએક બાહાર કોઇની ગાડીના ચાકનો ખડખડાત સંભલાયો. રાલ્ફનો ચેહેરો મરનતોલ ફીકો થઇ ગયો. તે અપરાધી જીગરે ઓરડાની આસપાસ નજર ફેંકી બોલ્યો. "ખચીત દરીયુએ મને ઠગ્યો નહી હોય. તે વકીલને વખતસર વીલ બનાવવા લાવ્યો નહી હોય?" એવા ડમાડોલ વિચારમાં તે ઘણોવાર રહયો નહી. તેને ગાહા સમાચાર જલદી ખબર પડયા. ઓરડાના બારણાં ઉઘડયાં, અને સ્તીફન વકીલ દાખલ થયો.

"શુક્રે ખુદા, મારો પેગામ તમને વખત સર મળ્યો." રોજર બોલ્યો. "તમારાં દરશણ થવાથી હવે હું મારો પ્રાણ છોડીશ."

"કાઓ પેગામ," વકીલ અજબ થઇ બોલ્યો. "મને કાંઇ તમારો સંધેસો મળ્યો નથી. હું તમને બીમાર જાણી મલવા આવ્યો છું, તે એવી આશાથી કે કદાચ તમને કોઇ રવેશે કામ લાગું."

હવે રાલ્ફને ખબર પડી કે જોસફ દરીયુ તેની સાથ દગો રમ્યો નથી. પણ તેમાં તેનું વલ્યું શું, કોઇબી રવેશે વકીલ તો તાંહાં આવી લાગો હતો.

"સત્યાનાસ, થઇ ચુકું હવે, અરે નબોદજનો વકીલ તારું," રાલ્ફ, ડાકતર અને આયા પછવાડે ઓરડામાંથી બાહાર નિકલતાં બોલ્યો.

ઓરડામાં વકીલ અને રોજર શીવાય બીજું કોઇ રહયું નહી.

પેલા વકીલે જ્યારે રોજરને એવું કહ્યું કે તેને કાંઇ પણ સંધેસો "મારચમેંત હાઉસ" તરફથી મળ્યો ન હતો ત્યારે તે બોલે બોલ ખરો હતો. બટલરે જ્યારે પોતાના ધણીની બાહેસ્ત વીલમાં કાંઇ ફેરફાર કરવાની જોઇ ત્યારે તેણે કોઇ જાણે નહી તેમ વકીલને તેડુ મોકલ્યું હતું, અને તેજ ઇજન ઉપરથી તે તાંહાં આવ્યો હતો.

થોડા વખતમાં સ્તીફન વકીલે ઓરડાનું બારણું ઉઘાડયું પણ તે ઉઘડતાંજ રાલ્ફને વિજલીપેરે નિરાશીનો આચકો લાગો; કારણ કે તેણે "મારચમેંત કુટુંબ"ના વડા તરીકે રેહેવાની આશા બાંધી હતી. વલી તે સારી પેઠે જાણતો હતો કે ઘરડા રોજરે ગુસ્સાનો ભોગ થઇ હેનરીને પોતાના વીલમાંથી દુર કીધો હતો.

"જલદી થાવો" વકીલ બોલ્યો, "બે ચાકરોને તાકીદીથી અંદર બોલાવો. મને તે મનું ઉતાવલથી કામછે."

બટલર અને કારભારી ઓરડામાં દાખલ થયા. તેઓએ નવાં વીલ ઉપર સાખ કીધી. હવે રાલ્ફ અને દાકતરને ઓરડામાં દાખલ થવાં દીધા. સઘલાઓએ જોયું કે છેલ્લી થોડી મીનીટમાં રોજરમાં ઘણો ફેરફાર થયો હતો.

વીલ ઉપર સહી કરતાં તેને ઘણી મુશ્કેલ પડી, પણ એક વખત સહી કીધી એટલે તેના નખાયલા ચેહેરા ઉપર તાઝગી અને શાદમાનીનાં ભગાં ચીન્હો એકાએક માલમ પડયાં.

થોડા વખતમાં તેણે પોતાનો પ્રાણ હકતાલાને સોંપ્યો. મરતી વખત છેલ્લું ડચકું પોતાની બેહેસ્તન ઓરત કે જેની તરફ તેણે પોતાની જીંદગીમાં કોઇ દીવસ પણ સારી ચાલ ચલાવી હતી નહી તેણીની ઇઆદમાંજ ખાધું.

મરણની થોડાક દીવસ આગમચજ આ દુન્યાઇ ખ્વો તેના મગજમાંથી ઉઠી ગયો હતો.

(ગાંધન.)

પેટબોલુ પંચી.

પ્રકરણ ૫ મું.

માવતરની કાલજી-બુધા જોહન કાકાનો ગભરાત.
એક કન્યાની ધમાનને ધગ.

પેહેલ ઝપાટે લોકોમાં જાહેર દેખાવ કેવો અસરકારક અને ફતેહમંદ નીકલ્યો તે જાણી વેલેનતાઇનને અતિશય હરખ ઉપજીઓ. તે ઘર ગયો અને તાંહાં પેલા હાલમાહેલા સીપાઇઓની ધરપકડ તથા લોકોની દોડાદોડ. તેમજ બુમના અવાજ કરવા લાગો જેથી તની માવતર ચોંકી અને તેના દીલમાં આવેલુ છે એવું સમજી. તેણીની પોતાના પેટર આગલ ગંઈ અને રડતી રડતી તેને જણાવ્યું કે. વેલેનતાઇને જાંહાછે તાંહાં ધતુરો ખાધો છે, જોહોન કાકાએ તેને પંડી પાડી વેલેનતાઇન । પોતાની નજદીક બોલાવ્યો, અને ધમકાવને પુછયું કે આ સર્વ ફેસાદની મતલબ શું?

"કીઓ ફેસાદ કાકાજી?" વેલેનતાઇન બોલ્યો.

"કીઓ ફેસાદ!" જોહન કાકા બોલ્યો, "કાં એ બધું; એ બધી તારી ચાલ! એજતો"

"કેઈ ચાલ?" વેલેનતાઇન ચડે કલેજે બોલ્યો.

"કેઇ ચાલ?" જોહને કહ્યું, "કેમ શું કાંઇ દેવાનો થયો છે કે?"

"દેવાનો શાનો?" વેલેનતાઇન બોલ્યો. "કોણ કહેછે કે હું દેવાનો છું. આપણે તો કાંઇ જાણતા નથી."

"તું તો કાંઇ જાણતો નથી?" જોહોન બોલ્યો, "આ શું, તારી માવતર શું કહે છે. ઘરમાં સોહોર ને પોકાર શાનો કરી મુકેછે? ધીઆન રાખજે ફરી એવું કરીને તેણીને દુખ લગાડશે તો 'મેદ હાઉસમાં' નખાવેીસ. કમબખ્તી આવીછે કે? તું આખો દહાડો ગઇ કાલે કાંહાં કહરાયો હતો? શું કામમાં રોકાયો હતો?"

"હું તો મીતીંગમાં ગયો હતો."

"મીતીંગમાં? કાં, મીતીંગમાં શું કામ હતું?

"નહી કાકાજી, એટલા ગુસ્સે ના થાવો. હું તમને સઘલું ખરેખરૂં કહી દઇશ."

"ગુસ્સો કરૂં! ગુસ્સો શાને માટે?" જોહોન બોલ્યો, "કેહેની, તું શું કહેવા માંગેછે."

આ તકે વેલેનતાઇને પોતાનો આગલા દીવસનો હેવાલ વિગતવાર તમામ કહી સંભલાવ્યો. જે સાંભલતી વખત જોહન કાકા કલેજું ધરીને હસતા હતા; અને જયારે ખમાતું ન હતું ત્યારે "બસ બસ" કરી બોલતા હતા. પણ વેલેનતાઇન કાંઇ અચકતો નહીં. હસતાં હસતાં જયારે જોહન કાકા ઘણાજ થાકી ગયા ત્યારે બોલ્યો "બસ કર? ઝબાનને ખામોશી આપ, નાનકરા લુચ્ચા! બસ કર હવે. આ કેવું તેં લુચાઇનું કામ કીધુછે? શું તને એવું કામ કરતાં જરા આચકો નહી લાગો? જા નીકલ અંહીથી, અને ખબરદર જો ફરીથી એમ કીધુંસ તો?"

કાકાનો હુકમ સાંભલી વેલેનતાઇન ઓરડાની બાહાર નીકલ્યો. નીકલ્યો ખરો પણ તે માત્ર બીચારી હાણાને રાંધણીમાં તાબા પડવા. રાંધણીમાં તે પગ શું મુકે કે એક ચાર માસનાં નાનકરાં બાલકનો એક જુની પેટીમાંથી જારબેજાર રડવાનો પોકાર નીકલવા માંડયો. બીચારી હાણા તો ડંગ થઇ જોયાજ કરે, અને વેલેનતાઇન તેણીને ઉલટો દંમ કરે એટલે તે બીચારી આકરી ગાભરી પેટી ખોલે; અંદર નહી તો નીચે દવે; નહી તો પેટી પછવાડે દવે; જોય જોય ને નીરાશ. એક ગમ જાય કે બીજી ગમથી અવાજ નીકલે; તે જોઈ તે ગભરાંઇ અને રાંધણીમાંથી

બાહાર નીકળી પડી; કારણ તે સમજી કે બખા-ચીબાંણામાં કાંઈ ભુતનો ચારોછે.

નીચે એ રવેશે હાણુનો ગભરાટ મચી રહયો હતો ત્યારે વેલેનતાઇનની મા તેણીના બાપ સાથ વેલેનતાઇનને કોઈ મોકલી દેવાને કાંઇ મનસુબો ચલાવતી હતી. તેઓએ તેને મી૦ ગુડમેન નામના એક મીત્રને ઘર લંડનમાં મોકલવાનો ઠરાવ કરયો, અને મુસાફરીની બધી તઇયારી કીધી. વેલેનતાઇનને એ વાત જણાવી. તે સાંભલી તે અતીશય ખુશી થયો.

બીજે દહાડે વેલેનતાઇન અને મીસીસ પોલ કપડાં પેક કરવામાં રોકાયાં જ્યારે જોહન કાકા મી૦ ગુડમેન ઉપર પત્ર લખવા બેઠા. તે રાતે વેલેનતાઇનને ઉંઘ આવી નહી; તેનું બધું ધીઆન મુસાફરી અને તેની મજાહ ઉપર લાગેલું હતું. ભામદાદમાં ૪ વાગે તે ઉઠયો. ઉપરવાના વખતને દોહોડ કલાક બાકી રહયો. જોહન કાકા વેલેનતાઇનને જોવા આવ્યો તેનો એવો વિચાર હતો કે જો વેલેનતાઇનની તબીઅત મુસાફરીને લાયક હોય તોજ તેને મોકલવો નહીં તો હાલતુરતતો મોકુફ રાખવું. નાસ્તો તઇયાર થયો. વેલેનતાઇનને કે મીસીસ પોલને કાંઇ ખાવા ગમ્યું નહી. ગાડીનો વખત થયો. વેલેનતાઇન પોતાની માવતરને ભેટી કાકા સાથ બાહેર નીકલ્યો. મીસીસ પોલ કોઇ જાણે નહી તેમ કપડાં અને તોપી પેહેરી એક ગલીને નાંકે ઉભી કે જાંહાંથી ગાડી પસાર થવાની હતી.

"ચાલો, જલદી બેસો!" ગાડી હાંકનાર બોલ્યો. "આઇમન ઘોડાની નાલ બરાબર તપાસીછે કે?"

"બરાબર છે, સાહેબ," આઇમન નાલ ફરીથી તપાસતો બોલ્યો. આ વખતે ગાડીમાં માલ ભરાતો હતો.

"ચાલો, મારો કુદકો, બેસો ગ્રહસ્થો!" ગાડીવાન બોલ્યો. વેલેનતાઇન પોતાના કાકાની મરજીથી ગાડીની અંદર બરાબર-કોચબાક્ષની પછવાડે પીઠ કરી બેઠો.

"મેરબાની કરી મારી દીકરીને સંભાલજો" એક ઘરડી સ્ત્રી બોલી.

"કાંઇ ફીકર નહી," ગાડીવાન બોલયો "કોઇને કાંઈ અલવારે આવનાર નથી."

"સુકરાનાં," ઘરડી સ્ત્રી બોલી "જા દીકરી, ખોદા તારો નેગેહબાન થજો. જલદી જતાંવાર કાગલ લખજે."

"સંભાલજો!" ગાડી હાંકનાર બોલ્યો. "ઉહીત, ઉહીત ચાલ ઘોડા!" ઘોડાએ ચાલતી પકડી. પેલી ઘરડી સ્ત્રી પોતાની દીકરીને જતાં જોઇ જારબેજાર રડી. જોહન કાકા પણ વેલેનતાઇનને વાસ્તે આંખમાં પાણી લાવ્યો.

"જગા નથી બાઇ જગા નથી!" ગાડીવાન મીસીસ પોલને એક ગલીને નાકે ઉભેલી જોઇ બોલ્યો. એ બોલ સાંભલતાં વેલેનતાઇનનાં ધ્યાન તથા નજર તેણીની તરફ ગયાં. તેણે તેણીને સલામ કીધી, જેના જવાબમાં તેણીએ પોતાનાં આંગલાં ઉપર બોસા લીધા.

બીચારા વેલેનતાઇનનું હઇડું ભરાઇ આવ્યું તેથી ગાડીમાં પેહેલા કલાકનો વગર ખબરે ગયો. પણ કેટલેકવારે તેને તક મલી-ઘોડા બદલવાનું ઠેકાણું આવ્યું. ગાડી ઉભી રહી. ગુલર કોચમેન નીચે ઉતરયો, તેને જોઇ પાસેનજરો પણ નીચે ઉતરયા. આપણો વેલનતાઇન બી ઉતરયો. રસતા ઉપર એક હોટેલ હતું તાંહાં જરા ફરેશ થવા સઘલા ગયા. બે ચાર મીનીટમાં પાછા ફરયા. વેલેનતાઇનને હવે પોતાનાં કામ માટે ઉલત આવી. "ઉવીત ઉવીત," કોચમેન ગુલર બોલ્યો. ઘોડા ચાલવા લાગા.

"સબર, સબર, હો!" દુરથી એક અવાજ આવતો હોય તેમ વેલેનતાઇન બોલ્યો.

"અરે કોઇ પછવાડે રહી ગયુંછે, ગુલર" એક પાસેનજર ગ્રહસ્થ બોલ્યો.

"એક જન દોડે તો" તુલર બોલ્યો, "ઠીકછે, ચાલ ઘોડા. એથી તેં શીખ્યો કે વખતસર હંમેશ બરાબર હાજર કેમ રેહેવું. એ રસ્તેથી જો દરેક ઉતારને વાસતે હું ખોતી રેહીશ તો મુસાફરી પુરી કરતાં પખવાડયું થઈ જાય."

"અરે, સબર, સબર, સબર!" વેલેનતાઇન કોઇ હાંકતાં માણસનો અવાજ કાઢી બોલ્યો:

એક ડુંગર ઉપર ચડયા પછી તુલર લગામ ખેંચી, પાછો, ફરી કોણ છે તે જોવા લાગ્યો પણ કોઇ નજરે પડયું નહી.

"કાંહાં છે તે" તુલરે પુછયું.

"ખાહીમાં!" વેલેનતાઇન પોતાનો અવાજ પછવાડે નાખી બોલ્યો.

"ખાહીમાં?" તુલર બોલ્યો, "તોબાહ પણ કાંહાં?"

"પેલો," વેલેનતાઇન બોલ્યો.

"રે, રે!" એક પાસેનજર જે પાદરી હતો તે બોલ્યો: "બીચારો શખ્સ ચાલી જવાને લીધે ખાહીમાં પડયો હશે. રે બલા ગાડીવાન, એ કેવું ખોટું છે, જરા ગાડી ઉભીતો રાખ." કાંઇ અકસમાત બનશે એવી ધાસતીથી તુલર તે પેસેનજરને ખાહીમાંથી બાહાર કાડવા હેઠલ ઉતરયો; પણ જોકે તે કાંઇ સેંકડો ફુટ ડુંગરા નીચે ઉતરયો પણ કોઇની કાંઇ નિશાન માલમ પડી નહી. થાકીને હાંફતા હાંફતો પાછો ઉપર આવ્યો અને પુછયું કે "તે શખ્સને કોઇએ દીઠોછે."

"આપણે તો આ એક છોકરાને ઝાડી ઓલંગી આવતાં દીઠોછે." એક ઉતારુ બોલ્યો.

તુલરે પાસેનજર બુક કાડી, ઉતારુ ગણ્યાં. બધા બરાબર હતા. તે પાછો બાક્ષ ઉપર ચડયો. તેના મનમાં એવો વિચાર હતો કે કોઇ ઝાડીમાં બરાધ બેઠેલો શખ્સ એવા અવાજ કાઢી ચેરાં કાડતો હતો.

"ઉહીત, ઉહીત," બોલતાં તુલરે ઘોડાને ચીમકી લગાવી. તેઓ ચોંકયા અને છલંગ મારવા લાગા. પાટો હુકમાંથી નીકલી ગયો; જે બરાબર કરવા તુલર હેઠલ ઉતરયો. બરાબર કીધા પછી પાછો ચડયો; પણ કોચબાક્ષ ઉપર તે બેસે શું કે વેલેનતાઇને એક હડખ્યાં કુતરાંના જેવો સાદ કોચબાક્ષની તલેથી આવતો હોય તેમ કાડયો. તાબરતોબ બુમ પાડતોજ કાલા પોષાકવાલો પાદરી હેઠલ ઉતરી પડયો, અને બોલ્યો "રે બાવા એ કેવું ખોટું! કેવું ભય ભરેલું! તમે મને કહયું કેમ નહી કે મારા પગની નીચે એક કુતરો બાંધ્યો છે."

"મને પણ કોઇએ કહયું નહી," તુલર બોલ્યો, "હું શું જાણું, ચાલો આવો આપણે એને બાહાર કાડીએ."

"નહી, નહી, નહી, કદી નહી, તું શું હડખું લગાડવા માંગેછ કે?" પાદરી બોલ્યો. "મને પ્રથમ નીચે ઉતરવા દે અને પછી કાઢ."

"બેસો ત્યારે" તુલર બોલ્યો "તમારા પગ મજબુત બાક્ષ ઉપર મુકી રાખો. આપણે પછી એની ખબર લેશું," એટલું કહી તેણે પાછી ઘોડાને લગામ કીધી એટલે તેઓ ફુલ ગેલપ ચાલવા લાગા.

પેલા ગ્રહસ્થે તુલર સાથ વાત ચલાવી તેમાં તેણે લંડન શેહેરમાં તેના એક મીત્રના ઘરની નજદીક એક હડખ્યા કુતરાને લીધે કેટલાક લોકોને મેહેત ખમવું પડયું તે વીશે જણાવ્યું. વાતનાં દરમ્યાનમાં વેલેનતાઇને કુતરાના ઘુરવાના જેવો ઓચીંતો સાદ કાડયો જેથી પેલો ગ્રહસ્થ અને તુલર બંને ચોંકયા અને કોચબાક્ષ ઉપરથી હવામાં ઉંચે પગ ધરયા અને પછવાડેના ઉતારુઓના ખોલામાં માથાં નાખ્યાં.

"નહી, નહી, નહી," પેલો ગ્રહસ્થ બોલ્યો, "આપણાથી એમ કેમ બેસાય! મારું દીલ ધ્રુજેછે. મને તો બિમતાં બીહીક લાગેછે."

ટુલર ફરીથી ચઢીને ઘોડા ઉભા રાખવા હેઠળ ઉતરવા જતો હતો; પણ એટલામાં તેની નજર દૂર રસ્તા ઉપર બીજા નવા ઘોડા બદલવા તઇઆર રહેલા હતા તે ઉપર પડી; તેથી તેણે ગાડી ઉભી રાખી નહી. તે બોલ્યો "જરા સબૂર કરો પેલા સ્ટેશન આગળ આપણે ઉભા રહીશું અને એ કુતરાના ધણીની ખબર લેશું. તેને એવો સ્વાદ દેખાડશું કે તે જનમ સુધી ફરિઆદ કરતો રહેશે.

"અરે ક્રોચમેન, રે ક્રોચમેન મારી ટોપી ઉડી ગઇ!" વેલિનટાઇન ગાડીની પછવાડે અવાજ નાખી બોલ્યો.

"સારૂં થયું" ટુલર ફરીથી બોલ્યો, "તે લાવવા તનેજ દોડાઉ છું, ફીકર નહી."

ઘોડા બદલવાનું મકાન આવ્યું. ટુલર નીચે ઉતર્યો. પેલો ગ્રહસ્થ પણ ઉતરતો હતો એટલામાં વળી કુતરાનો ઘુરકવાનો અવાજ નીકળ્યો અને હવે જુઓ કે તે બીચારો ગભરાઇને એક ઘરડા ઘોડાવાળાની ઉપર જઇ પડ્યો જેથી બંને અફલાઇ જમીન ઉપર પડ્યા.

"કેમ સેઠ ઉતરતાંવી આવડેછ કે નહી?" ઘોડાવાળો ઉભો થઇ બોલ્યો.

"માફ માંગુછું ભાઇ," ગ્રહસ્થે જવાબ દીધો.

"ચાલો, આવો હવે પેલા સેતાનને બાહાર કાઢીએ અને જોઇએ કે એ કોણછે," ટુલર બોલ્યો, "ચાલ જીમ, જરા મદદ લાગ"

જીમ તેની નજદીક ગયો. કુતરો તો અતિશય ઘુરકવા લાગ્યો. પેલો ગ્રહસ્થ જીમને સંભાલ રાખવા ચેતાવતો બોલ્યો "ખબરદાર કુતરો ઘાપ ભરશે."

"હેરી જરા આવતો!" જીમ બોલ્યો, "તને કુતરાનો બી નથી લાગતો."

હેરી આવ્યો; સેમ આવ્યો; પછી બાબ અને બીલ; પણ કુતરો કોઇ નજરે પડ્યો નહી; અને ઘુરકવાનું જોકણ ચાલુ રહ્યું તેથી કોઇએ પણ તે ખરાબ જાનવરને બાહાર ખેંચી કાઢવા બાક્ષમાં હાથ ઘાલવાની હીમત કીધી નહી. બાબ, તેટલા માટે ટામ લુહારને બોલાવા ગયો. તે લુહારને વાસ્તે એવું કહેછે કે તે હડખા કુતરાથી જરા પણ બીહીતો ન હતો. બે ત્રણ મીનીટમાં ટામ લુહાર હાથમાં લાલ તપાવેલી લાંબી ગરાડ લઇને આવ્યો.

"અરે રે!" પેલો ગ્રહસ્થ કમકમીને બોલ્યો, "બીચારાં પશુ તરફ એટલા ઘાતકી ના થાઓ."

"ત્યારે શું આખો દહાડો અહીંજ ઉભી રહું કે?" ટુલર બોલ્યો. "કોઇબી રીતે એને બાહાર કાઢવો જોઇએ."

એ ઉપરથી લુહારે સળીઓ આણીગમ પેલી ગમ ખુણે ખટોલે ખોસ્યો; અને દરેક ખોસવે કુતરાના રડવાનો અવાજ દયા ઉપજાવે એવી રીતે નીકળ્યો.

"હું તમને કહું એ કેવો કુતરો છે." ટામ લુહાર બોલ્યો, "એતો હડખો કુતરોછે."

"તે તો અમને પણ ખબર છે," પેલો ગ્રહસ્થ એક ગાડી ખાલી હતી તે ઉપર બાહીકનો મારેલો ચઢી જઇ બોલ્યો.

"એ ખુલ તેરીઅર જાતનો છે," લુહાર બોલ્યો, "એના ભસવા ઉપરથી મને લાગેછે. એ કુતરો હડખો થાય તો ઘણું ખરાબ."

"ત્યારે એ પીડાનું શું કરીએ," ટુલરે પુછ્યું.

"ગોળીથી મારો, ગોળીથી," પેલો ગ્રહસ્થ ગાડીમાં સંભાલથી ભરાઇ બેસી બોલ્યો.

"મારી પાસ એક પીસતોલ છે" લુહાર બોલ્યો. "જા બાબ, તે લઇ આવ. તે દુકાનમાં ભડીને માથે અભરાઇ ઉપરછે."

"પીસતોલ લાવ્યો, ઠીક ત્યારે," ટુલર બાબને લાવતાં જોઇ બોલ્યો. "ઘોડા વખતમાં એનો અંત આવવાનો હવે."

"એ ભરેલી છે કે?" ટામને પીસ-તોલ આપતાં પુછ્યું.

જાય એવી ધાસ્તીથી તેણે જરાંવાર ઢીલ નાખી. તુલરને તો પેલા મોજોંનયો એટલી ચોંક લાગી હતી કે તેનું દીલ તાપથી ભરાયું.

વેલનતાઇન પાછો તાજો થયો ત્યારે પોતાનું કામ ચલાવા લાગો. તેણે એક રડતાં બાલકનો સાદ કાઢયો: તે એટલો તો હુબેહુબ બાલકના રડવાને મલતો હતો કે સઘલાઓ હેરત પામ્યા કારણ કે ગાંડીમાં કોઇ બચ્ચું હતું નહીં.

"બાઇ આ બચ્ચાંને જરા મુગું રાખશો તો મેહેરબાની થશે," તુલર બોલ્યો.

વેલનતાઇને રડવાનું ચાલું રાખ્યું. તે એટલું જોરમાં હતું કે તુલર કંતાલી બોલ્યો, "તમે તમારાં છોકરાંને એ રીતે રડાવશો તો આગલ આપણાથી જવાશે કેમ. મારા ઘોડા ચોંકેછે. તેમની લગામ હાથમાં રહેતી નથી. તોબાહ, એ રીતે મને કંતાલો મલતો જશે તો માથું ચરી આવે એમાં નવાઇ શી,"

"અજાણતાં એ ઘણુંજ કંતાલા ભરેલું છે," પેલો ગ્રહસ્થ બોલ્યો.

"જે ાની કેદો કંતાલો, એ રવેશે તો માણસ જલદી ઘેલું થઇ જાય!" તુલર બોલ્યો.

"પણ હું શું કરૂં" વેલનતાઇને એક ઓરતનો સાદ કાઢી કહ્યું, "મુંગું રાખું છુ પણ તે મુંગુ રેહેતુ નથી. એમાં હું શું કરૂં ચાલ નાખીદઉં મુઆને." એટલું કહી તેણે એક જબરી તીક્ષણ કીકીઆરી પાડી અને બોલ્યો, "બાલક રે બાલક, બાલક સુવરે!" તુલરે તરતજ ગાડી ઉભી રાખી, અને લગામ તેની પાસે બાક્ષ ઉપર બેઠેલા ગરહસ્થના હાથમાં આપી પેલાં બચ્ચાંની માએને તે તરફ ધારકી રહેવાને લીધે થપકો આપવા હેઠલ ઉતરયો.

"કેમ કંઇ પડી ગયું કે, ડ્રાયમેન?" એક ગરહસ્થે પુછયું.

"કંઇ પેરી ગયું? તુલર ગુસામાં બોલ્યો, "કાંહાં છે પેલું બાલક?"

"કયું બાલક?" એક જણે પુછયું.

"જે પેલી ઓરતે હમણાં રસતા ઉપર ફેંકી દીધું તે!" તુલરે કહયું.

"અમારે યાંહાં તો કોઈ બાલક હતું નહી," એક બાજો શખ્સ બોલ્યો. તેના કહેવાને સઘલાઓએ એક અવાજે ગવાહી પુરી.

"શું" તુલર બોલ્યો, "તમે શું એવું કહેવા માંગોછો કે—તમો શું મને એવું સમજાવા માંગોછો કે તમારી પાસ એક બાલક હતું નહી. શું જે બાલક લગભગ એક કલાક થયો રડી રડી મારૂં માથું ખાઇ ગયું—જે બાલકની કીકીઆરીથી મારા ઘોડા અતિશય ચોંકતા હતા અને ઘોડાને ખેંચતાં હું પાણી ઉતાર થઇ ગયો—તે બાલકને એકદમ ગુમ કરી નાખ્યું?"

"હું તમને કહુંછું, ડ્રાયમેન," એક બીજો ગ્રહસ્થ બોલ્યો, "કે અહીં કોઇ ... ... સાથે બાલક હતું નહી"

"તોબાહ, એ કેમ બને!" ... હેરત ગભરાતો અને જમનો હાથ ... મનાઇ બોલ્યો, "જાહાં છે તાં ... જવાની તમને થયલો છે. તે ડ્રાઇ ... રજા વગર કોઇ તાંહાંના પાસેનજર છે. ... ન હતું. મડમ એકલી પોહતો નહી." ... ડે ત્યારે તાંહાં જઇ શકતી ઉપર ચડયો અ... માવ સઘલા બેરથી માહીત— ઓમાં એવો કે ... તેમના નામ ... થી તે એકાંત ઘરમાં બારે ઉતારઓ તેમ ... હતી; પણ થોડાંક અડચાડયાં ચીતમાં ગુતા ... કે જણને; તે રીતનો માહાવરો આગલાં પક ... અને પેલી નાનકડી ગેબ્રીઅલના ... દોડાવી વિસમય પામતી કે આટલી ઓરત નેરડીમાં પાપા દર રોજ આપો દહાડો લઇ જતી હશે!

એજ, નેટલું છતાં પણ એક શખ્સ એપા બુધીઆજે વેહેમની ઇન્નાસાથી એ સઘલું

"ફુરસદ નહી; બીજાનાં કામમાં શું કરવા જોઇએ."

"પણ આપણા શેઠનું કામ તે આપણુંજ કામ સમજવું જોઇએ! પણ રોજ હથોડી અને કાનસ ચાલવાનો અવાજ આવેછે તે શાના હશે. જો સાંભળ!"

અને હથોડીના અવાજથી ખચીત આખું ઘર ગાજી રહ્યું. ત્યાર પછી કાનસના ઘસારાના અવાજ નીકળ્યા.

બટલર ધીક્કારથી હસ્યો અને ફરીને બોલ્યો, "બારાસ, એ કેવું અફસોસ જેવું છે કે જે કોઇ તમનો લાગતું વળગતું ન હોય તેમાં માથું ઘાલવાની કડાકુટ કરવી. અગર આપણા સાહેબ સવારથી સાંઝ સુધી દેવાલમાં ખીલા ઠોકે, તો તેમાં તમારું અને મારું શું લેવાઇ ગયું."

"અરે, પણ તે કાંઇ ભીંતમાં ખીલા ઠોકતા નથી," બારાસે ઉલટથી જવાબ દીધો. "એતો લોખંડ ઉપર ખીલા ઠોકે છે, ગ્રીપીઅસ સાહેબ, અને એ વાતના હું કસમ લઉંછું!"

"પણ તેમ કરવાનું તમને કારણ શું?" ગ્રીપીઅસ બોલ્યો, "મારકવીસ સાહેબ પોતાનો વખત કેમ ગુજારે છે તે જાણવાની મને તો કાંઇ ગરજ નથી?"

બારાસે પોતાનો પગ અધીરાઇથી જમીન ઉપર ઠોકયો અને હોઠ કરડયો.

"પણ હું શાહાં, કાંઇ નવું જાણવા માગું છું. ફકત તું જે જાણેછે તેજ કહેની," બારાસ તાંણી તાંણી હસતું મોંહ કરી બોલ્યો. "મને તો એમ લાગેછે કે એટલું છાનું શું કરવા રખાતું હશે."

"બારાસ સાહેબ," બટલર બોલ્યો, "જ્યારે આપણાં સાહેબની એવી મરજી હોય કે મારાથી કાંઇ ચીજ છાની રાખે ત્યારે હું તો આંખ અને કાન ઢાંકી અખાડા કરું છું. તેની રીતભાત ગમે એવી હોય પણ હું તેને હંમેશ માન આપવાની કોશેસ કરું છું; અને જો એક સલાહરૂપી શબ્દ તમને કહેવાની મને રજા આપો તો તમે પણ તેમજ કરો તો ઠીક.

એટલું કહીને પેલો લાયકીવાલો બટલર ચાલી ગયો, અને બારાસ કઢંગા વીચાર કરતો બેઠો. થોડેક વારે પેલું વર્તમાન પત્ર તેણે હાથમાં લીધું. તે માહેલી મુખ્ય આરતીકલમાં ફ્રાંન્સ મહિલા દરેક ઉમરાવોને ગરદન મારવાની, મુજારતાક રાજ્ય નાપસંદ કરનારાઓને કેદ કરવાની, તથા રાજા તેમજ તેના કુટુંબને ગરદન મારવાની મજબુત ભલામણ કરી હતી.

જમવાના વખત આગમચ તેના સાહેબે તેને પોતાની હજુર બોલાવ્યો ત્યારે તેની નજરે પોતાના સાહેબનાં ડાબા હાથનું એક આંગલું છુંડાઇ ગયલું દીઠું.

"સાહેબનાં આંગલાંને ઇજા થઇછે!" તે બોલ્યો, "સાહેબને જોઇએતો મલમ લાવી આપું."

મારકવીસે દાકુ હુલાવ્યું.

"ના, ના," તે બોલ્યો, "એતો જરા ઘસારો લાગો છે."

"ઘસારો! સાહેબ પાસ માફ માગુંછું; જખમ ઉપરથી એવું જણાયછે કે જાણે હતોડી જેવાં બુઠાં હથિયારથી જખમ લાગોછે. આજે સાહેબે હતોડી વાપરી હશે!"

મારકવીસનો રંગ બદલાઇ ગયો. તેણે કાંઇ પણ જવાબ દીધો નહી.

"અફસોસ જેવી વાતછે કે એવાં હથિયારનો ઉપયોગ સાહેબને કરવો પડે. સાહેબના હાથ એવાં ઓજારના વપરાસને લાયક નથી. અગર સાહેબને કાંઇ કામ હોય તો બંદા તે કરવાને હાજર છે.

"નહી, કંઇ નથી," મારકવીસ ઉતાવલથી વચમાં બોલી ઉઠયો. "સેહેજ છુંડાયો છે અને મને તો કાંઇ જણાતોબી નથી."

"પણ, માફ કરજો સાહેબ," ચાકર બોલ્યો "સાહેબના હાથનો રંગ દનપરદન બદલાતો જાયછે. જમનો હાથ-મુખ્ય કરીને તદન ભુરો રંગ પકડતો જાયછે, અને હથેલી તો માંરી માફક કઠણ થઇ છે."

મારકવીસે ભવાં ચઢાવ્યાં.

"મારા હાથની તું દરકાર કરના" તે બોલ્યો, "એક ઉમરાવ આવા કઢંગા વખતમાં પોતાનું મગજ ઠેકાણે રાખે એજ બસછે."

"મગજ ઠેકાણે રાખે, એહ?" ચાકરે બોલ્યો. "આહ, સાહેબ! મને અજબ લાગે છે કે તમારૂં તમારાં ખભાં ઉપર સહી સલામત નથી!" (સાધન)

ટેમપેસ્ત નાટક.

(અંક ૧ લા પાંને ૧૨ મેથી સાંધણ.)

મીરેન્દા—ખરેજ બાવાજી આજ સુધી હું એના કરતાં કાંઇ અધીક જ્ઞાન હોય તે સમજી લેવાનો ખ્યાલ પણ મારાં મનમાં આવ્યો હતો.

માસ્પેરો—તે વિષે તને વધારે માહીત કરવાનો વખત તો હવે આવ્યો છે. તારો હાથ લાંબો કર અને મારા દીલ ઉપરનો આ દુપંત્રનો જભ્ભો ઉતારવાને મને મદદ લાગ. (જભ્ભો કાઢતો) મારા જભ્ભા પડ્યું રહ્યાં. હવી, તારાં આંસું લુંછ અને કરાર પકડી. વહાણ ભાંગવાનો જે દુખદાયક પ્રસંગ તેં દીઠો અને દયાવયોગે તારૂં દયાળુ અંતકરણ દુખાયું છે. તેમાં મારા મંત્રનાં જોરથી એવું કીધું છે કે વ્હાણ ઉપરના કોઇનાં જાનને તો શું પણ તેમનાં એક બાલને પણ ઇજા પોહોંચવા દીધી નથી. વ્હાણ માહેના કોઇની કીકીઆરી તુંએ સાંભળી છે તથા જે વ્હાણને નીચે બુડી જતાં તું એ દીઠું છે, તે મધેના સર્વ જીવડા સહી સલામત છે. આવ, બેઠી બેસ અહીઆં; કારણ તને હવે વિશેષ હકીકત સાંભળવી જોઇએ.

મીરેન્દા—બાવાજી, તમે પુષ્કલ વેળા હું કોણ છું તે કહેવા કહીને શિરૂ કરેલછો, પણ વચમાં ઠોબાને મને "કહો કહો" બોલતી સાંભળી તમારૂં બોલવું એક કોરે મુકી "દીકરી હજુર કહેવાનો વખત નથી આવ્યો" એમ કહીને અબાડા કરોછો.

માસ્પેરો—તને તે જણાવવાનો વખત તો હવે આવ્યો છે. આજ પલ તને કાન ઉઘાડી સાંભલવાને આજ્ઞા કરે છે; માટે તે આજ્ઞા પાલ, અને સાવધપણે ચિત દઇ સાંભલ. આપણે આ બેટમાં આવ્યાં તેની પુર્વના દીવસ તને કાંઇ યાદ છે. યાદ તે ક્યાંથી હોય? મુલમાં તુંજ તે વખત ત્રણ વરસની વયની પણ ન હતી.

મીરેન્દા—ખરેજ, બાવાજી, પણ મને યાદતો કાંઇ આવેછે.

માસ્પેરો—તને શું યાદ છે? તને કાંઇ બીજા ઘરની ઇમા કોઇ બીજાં માણસની યાદ રહીછે? જે કોઇનું સ્વરૂપ તારી યાદદાસ્તમાં રહેલું હોય તે મને કહે તો વારૂ!

મીરેન્દા—તે વાતને પણ, બાવાજી, ઘણા ઘણા દીવસ થયલા લાગેછે; અને જે મને યાદ છે તે યાદદાસ્ત ખાત્રીપુરવક હોય તેવું ભાસતું નથી; કેવલ સ્વપના સરખું તે ભાસેછે. પણ બાવાજી મને રમાડવાને સારૂં ચાર પાંચ આયા રાખેલી નહી હતી વારૂ?

માસ્પેરો—મિરેન્દા, ચાર પાંચતો શું; પણ એ કરતાંબી વધારે. પણ હજુર સુધી એ વાતની યાદ તારાં મનમાં કેવી બની રહીછે! એ શીવાએ આ અંધાધુર વખતના ઊંડાણ ભીતરમાંની બીજી કઇ ચીજ તને યાદ આવે છે? અતરે આવ્યા આગમનની આ વાત

જો તારાં ધ્યાનમાં રહીછે તો અતરે આપણે કેમ આવ્યા તે પણ તને યાદ હશે.

મીરેન્દા—પણ તેવું કાંઇ મને યાદ નથી.

માસ્પેરો—મીરેન્દા, આજ ૧૨ વર્ષ થયાં આ વાત બની, તે વેલાંએ તારો પેદર મીલાન શેહેરનો અમીર હતો; અને તેનું રાજ બલવંત રાજ્ય સાથ સંબંધ ધરાવતું હતું.

મિરેન્દા—ત્યારે શું તમે મારા બાવા નહી કે ?

માસ્પેરો—તારી માવતર કેવલ સદગુણની રાણી હતી, અને તે પણ તને 'મારીજ દીકરી' એમ કહેતી; તારો પીતા મીલાન શેહરનો ડયુક હતો; અને તું પણ તેને છાજે એવી કુલવંત રાજ કન્યા અને તેનો વારસ હતી.

મીરેન્દા—અરે બાપા ત્યારે તો કોઇ ચંડાલનાં કંઇ કરતુકને લીધે આપણને ત્યાંથી અતરે આવવું પડ્યું એમ લાગેછે; ઇયાતો, આપણાં કાંઇ રૂડાં નસીબાના જોરે આપણે અતરે આવ્યાં છીએ.

માસ્પેરો—બંધે, બંધે કારણ તેમાં બન્યાં. તારા કેહેવા મુજબ કોઇનાં બુરાં કરતુકથી જ મારો ત્યાં પગદંડો થયો; તોપણ આપણે, દહાડો પાધરો તેથીજ અતરે ખુશખુશાલી સાથ આવી પુગાં.

મિરેન્દા—તોબા, તોબા ! તે વેલાએ મારે વાસ્તે જે તમને વિપતી ભોગવવી પડી હશે તેનો વિચાર મારા મનમાં આવીને મારાં જીગરને ચાક કરી નાખેછે. તે વાત હવે મારાં લક્ષમાં પણ આવશે નહી. મેહેરબાની કરીને તમારી વાત આગલ ચલાવો.

માસ્પેરો—મારો ભાઇ, તારો કાકો જે આન્તોનીઓ નામથી ઓલખાતો હતો- પણ તું ધીઆન આપી સમજે છે કે? ભાઇ થઇને તે કેવો દગલબાજ નિકળ્યો ! તે ભાઇને આ જગતમાં તારા શીવાએ સર્વ કરતાં અધીક મોહોબતથી હું ચાહતો, અને તેજ મોહબત ખાતર મેં મારો રાજકારોબાર તેના હાથમાં સોંપ્યો હતો. તે વેલાએ સઘલાં શેહેરોમાં મિલાન પેહેલું ગણાતું હતું; અને ત્યાંનો અમીર જે હું પોતે તે સરવે બાબદમાં બુલંદ અને ઉતમ કલામાં અનુપમ પ્રવીણ હોવાથી સરવે ડયુકો ઉપર દરજાબામાં બુલંદી ભોગવતો હતો. મારા એજ અભ્યાસમા રોકાયલો હોવાને લીધે રાજ્યનો તમામ કારોબાર મેં મારા ભાઇને સોંપ્યો. ગેબી વિદ્યાના અભ્યાસ મધે કેવલ ધુંટાયલો રેહેવાથી હું સરકારથી બેગાણો થયો. તે તારા લુચ્ચા કાકા—પણ દીકરી તું સાંભળેછેની ?

મિરેન્દા—પુરતાં ધ્યાનથી, મેરબાન.

માસ્પેરો—એક વખત તેને ઘણોની અરજી કેમ બાહાલ રાખવી; તથા કેમ ના પાડવી; કોણને વધારવો; કોણને તેની સરકશીને માટે તોડી પાડવો; એ બરાબર સમજવા ઉપરથી મારા હાથમાં આવેલા માણસોને તેણે જાણે કાંઇ નવાજ કરી નાખ્યા. હું શું કહું, તેણે તેમને તદન બદલી નાખ્યા, તેઓનાં આગલાં રૂપ બદલીને નવા જેવા કરી મુકયા. અમલદારોની તેમજ પદવીની ચાવી તેના હાથમાં આવ્યાથી તેણે સઘલાઓને પોતાની મરજીને અનુસરતા ચલાવ્યા; અને પછી જે પ્રમાણે ઇન્જી નામનો વેલો ઝાડના થડ ઉપર વિંટલાઇ જઇને તેને જોરથી કચડી નાખી તે માંહેલો જીવતો રસ ચુસી લઇને તેનો તદન નાશ કરેછે, અને તેનાજ રસથી પોતાને ફેલાવી નાખેછે, તેજ પ્રમાણે મારા ભાઇએ મારા ઉપર કરી લીધું. બેટી, પણ તારું ચીત કાંહાં છે, અહીં છેની ?

મિરેન્દા—હા મેરબાન, મારું ધ્યાનછે.

માસ્પેરો—એ પ્રમાણે દુનાઇ લાલચો ત્યાગ કરી તદન એકાંતવાસ રહી મનશાની શકિત ઉપરાંતની બાબદોનો અભ્યાસ કરી

મારી મનશકિત તે વડે ખીલવવા તરફ: મેં મારો સર્વ જીવ અરપણ કીધો, તેથી મારા બેવફા ભાઇના દીલમાં પાપી ખવાસ ઉત્પન્ન થયા; અને એક ભલાં માંબાપની માફક તેના ઉપર મુકેલા મારા વિશ્વાસના બદલામાં તે બેવફા નીવડયો. તેની બેવફાઈ મારા વિશ્વાસના બોહોળાપણાના પ્રમાણમાં હદવનાની હતી. જેમ મારા વિશ્વાસનો મેં પાર ન રાખ્યો તેમજ તેણે બેવફાઈ કરવામાં કાંઇ હદ ન રાખી. એ મુજબ તે મારા રાજ્યની મેહસુલનો ધણી થયો એટલુંજ નહી પણ મારી સતાની રૂહે જે બીજું કાંઇ હું મેલવી શકું તે પણ સર્વ તેના હાથમાં ગયું. બાદ, જે પ્રમાણે એક શખ્સ સત્યનો અપવાદ કરતો પોતાની મન શક્તિને એટલે વેર પાપમાં ગેડું બનારેછે કે પોતાના હાથેજ ઉભાં થયલાં ખોટારાં ઉપર પોતેજ એકીન લાવેછે, તેજ પ્રમાણે આ મારો ભાઈ પણ પોતેજ ખરો ડયુક હોય તેમ પોતાને સમજવા લાગો. મેં મારી જગા ઉપર તેને મારા ડેપ્યુતી તરીકે મુકરર કરયો હતો તે ઉપરથી તથા એક તાજદારને તથા પાદશાહી ઓલાદના શખ્સને જે તમામ હક મલે છે તે હક સહીત રાજ્ય કારોબાર ખુબ્લી રીતે ચલાવવા લાગો તે ઉપરથી તેનો લોભ વધ્યો. પણ તું સાંભલે છે કે?

મિરેન્ડા—તમારી વાત, મેરબાન, બેહેરાને સાંભલનો કરે એવી છે.

પ્રાસ્પેરો—પછી તેને એવું લાગવા માંડયું કે, પોતે જે સરવે રાજ્ય સતા ચલાવેછે તે સતા અને પોતાની વચે પ્રાસ્પેરોનો એહેદો છે તે પણ અને વારતે રહેવો જોઇએ. આખાં મીલાનનો ડયુક તે પોતે બનવો જોઇએ. હવે મારૂં ગરીબનું તો શું! મને તો મારૂં દફતર રૂપી રાજ્યજ વધીને મોટું થઇ ગયું હતું એજ બસ. આગલ ચાલતાં તેને એવું લાગવા માંડયું કે, હું રાજ્ય ચલાવવાને શકતીવાન નથી. એટલુંજ નહિ પણ તેની રાજ્ય તૃષ્ણા તો જો!—તેણે નેપલ્સના રાજાની સાથે એકસંપ કરયો, અને તેને ખંડની આપવા કહીને તથા પોતાનું રાજ્ય તેના રાજ્ય નીચે ગણીને પોતે તેનો તાબેદાર છે એવું કબુલ કીધું. પોતાની ગાડી તેના પગ ઉપર રાખીને, આજ સુધી એવી નામોશીમાં કદી પણ ન ગયલાં મીલાણ શેહેરને ધુલ મેલવ્યું. અરેરે? મારા રાજ્ય તારી પણ દુરદશા એવીજકે!

મિરેન્ડા—અરે ખોદા!

પ્રાસ્પેરો—તેની કબુલાત, અને તે ઉપરથી જે પરિણામ ઉત્પન્ન થયું તે પણ સાંભલ અને પછી કહે, કે આવા શખ્સને ભાઈ કહીએ કે?

મીરેન્દા—હું મારાં બાપઈ વીશે સારા શિવાય કાંઇ અમથોજ ભલતો વિચાર કરતો પાપી કહેવાઉં. સારાં માબાપને પેટ બુરાં ફરજંદ અવતરે છે.

પ્રાસ્પેરો—હવે તેની કબુલાત તો સાંભલ. નેપલ્સ શેહેરનો આ રાજા મહારો કટ્ટો દુશમન હતો, તેથી કરીને તેણે મારા ભાઇની અરજ ઉપર ધ્યાન આપ્યું; અને મારા ભાઇએ તેના ગુલામ તરીકે રહેવાની જે કબુલાત આપી તે અને જે કાંઈ ખંડણી આપવાને કબુલ હોય તે સરવેના બદલામાં મારા રાજ્યમાંથી મારી તથા મારી હાકમીની સેતાબ બુનએબ ઉખેડી નાખવાને અને મીલાનના સુંદર રાજ્યનું માલિકપણું અને તેને લગતું સઘલું માનઅકરામ મારા ભાઇને આપવાને નેપલ્સના રાજાએ કબુલ કીધું. એ પછી દગા ફટકાથી તેણે એક ફોજ જમાવ કીધી અને જે મધ્ય રાત્રે એ દાવ સાંધવાનો તેજ મધ્ય રાત્રે આન્તોનીઓએ દરવાજા ઉઘાડી તે ફોજને મિલાન શેહેરમાં લાવી, અને તે મધ્ય રાત્રના અમલમાં એ કામ જેને સોંપ્યું હતું તેણે મને, અને તું રડતી હતી તેવી તને ઉતાવલથી બાહેર નસાડી મુક્યાં. (ચાલતું)

——(o)——

જાનવરોની બુદ્ધિ.

(અંગ્રેજી ઉપરથી.)

કોણે પંખીઆને આપ્યો મુજબ,
કે બાંધે તે પોતાના માળા બેરંગ.
મેલે તેમાં ઘાસ અને લીલ અને ઉન,
અને તેના તાણા ને વાણાની માફે,
ખોસે મુકી, ગોઠીને કલમતરાસ?

શિખવી કોણે ઉદ્યોગી મધમાખીને,
કે ઉડી તે જાય મિઠાં ફુલો તરફ?
અને ત્યાંથી સંચીહને લાવે તે મધ,
શીયાળામાં કરવા તે ઉપર ગુજાર?

શિખવી કોણે કમીની કીડીઓને,
આલાણીથી ખોદવાને પોતાના દર!
અને તેમાં ખોરાકને ભરવા થકી,
આપી કોણે તેઓને ઉંડી સમજ?

છે એ નણુકોમાં ખોદાનો હાથ,
આપ્યું જેણે તેઓને બુદ્ધિનું બળ;
બીન બુધ્ધીનું પ્રાણી નથી હૈવાન,
કીડીથી તે કુંજર* છે બુધ્ધના દાસ.

જ. ન. પી.

પરચુરન જ્ઞાન તથા રમુજ.

છાગરા ઇસ્મા દાઝવા ઉપર એક સાધારન ખાર જે "બેકીંગ સોદા" નામથી ઓલખાય છે તે તમામ ઉપાયોમાં સઘેથી અકસીર જણાયોછે. દાઝેલી જગાની સપાટી ઉપર તેને સુકો ઇસ્મા ભીનવીને લગાડવો. જો ચોપડી ચીરે વખતસર લગાડયો હોય તો તેની અસર જાદુઇ ચમતકાર જેવી છે.

* હાથી.

મીદ દારૂની બનાવત—મીદ એક જાતનો મીઠો દારૂછે. તે અસલના વખતથી જણાયલો છે તેની બનાવત,—ત્રણ ગ્યાલન મધ અતીશય ગરમ કરવું; પણ સંભાલ રાખવી કે કકરા આવી તે ઉભાઇ ન જાય. એ ઉકરેલું મધ એક પીપમાં રેડવું. પ્રથમ તે પીપને થંડા પાણીથી અરધું ભરવું. આસરે ૨૫ મીનટ સુધી ઠરવા દેવું; પછી એક પૈંટ બીર કે કોઇ બીજા દારૂનું ફીન નાખવું અને એક ચમચો જાયફળનું તેલ તથા એક આઉંસ લીંબુ કે નારંગીનું તેલ રેડવું. સેવટે પીપ પાણીથી ભરી કાઢવું અને તેને જોસ આવવા દેવા.

થોડુંકની વાત ઉપર વેલાત ખાતે એક બીલાડી ૨૪ વરશની ઉમરે મરણ પાંમી છે. મન્યછે તેને. દુન્યામાં સઘેથી ઘરડી બીલાડી તે ગણાય છે.

થાકરે કહેછે કે ત્રણ કારણ સર એક ઓરત સાથ કોઇ વિવાહ કરવાને તઇઆર થાય. ૧. ખુબશુરતી. ૨. બાહોશી. ૩. છોગરના ખવાસ. પણ આજે એ સર્વ કરતાં પઇસાવાલીનો જલદી ઉઠાવ થઇ શકેછે. પછી તેણીના જાતીગુણ ચાહે એવા હોય. પઇસાને લીધે લોકો ગાંડી ઘેલી સાથ પણ પરણવા છુપલાવે છે.

ઉતર અમેરીકાના કકરતી થંદીવાલા મુલકમાં જે એસકેમો નામના ઇન્ડીઅન લોક રહેછે તેમને વિશે એવું કહેવાયછે કે તેઓ તેલ ઉપર ગુજરાણ ચલાવેછે. નહી વારૂં માએજી?

ખરીવાત છે, બચ્ચાં.

પણ તેલ ચરબીનું થાયછે કેની?

હા, બેશક.

અને કેટલાંક તેલ જમીનમાંથી મલી આવેછે, તે ખરૂં છેની?

ખચીત.

ત્યારે તો તે એસ્કેમો લોકો જમીનની ચરબીમાંથી બનેલાં તેલ ઉપર પોતાના દીવસ કાઢેછે.

સેતરંજ બાજી

બાજી પેહેલીનો ખોલાસો

૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮
૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬
૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪
૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨
૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	૩૭	૩૮	૩૯	૪૦
૪૧	૪૨	૪૩	૪૪	૪૫	૪૬	૪૭	૪૮
૪૯	૫૦	૫૧	૫૨	૫૩	૫૪	૫૫	૫૬
૫૭	૫૮	૫૯	૬૦	૬૧	૬૨	૬૩	૬૪

૧. કાલે ઘરનો ઘોડો ૫ મે ઘર, ઉભા ૩૮ મે ઘર ચાલવો.

૧. પાદશાહને ૭ મે ઘર; જવાની ફરજ.

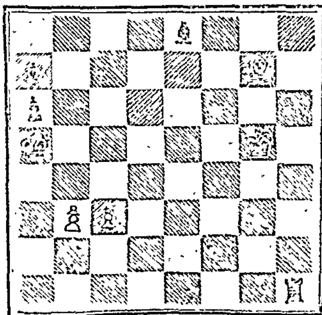
૨. સફેદ ઘરનો ઘોડો ૨૨ મે ઘર પાદશાહને સેહ ઉભા પેક.

૨. પાદશાહ ૮ મે ઘર જાય.

૩. પ્યાદી પેચ અને પયાજ માહાત.

બાજી ૨૭

સફેદ.

કાલાં.

પ્રથમ સફેદ મોહોરાંની ચાલછે અને કાલાને ત્રીજે હાથે માહાત છે.

☞ આએ "પખવાડયાંની મજાહ" ચોપાનયું તેના માલેકને માટે ફરદુનજી ફરામજી

નાના ચોકમાં એક ઉંચો માંચરો કરેલોછે. તે ઉપર એક ગંજાવર અફરગાન્યું મેલેલું છે. તેની ઉંચાઇ પાયાથી તે અફરગાન્યાનાં મહાલાં સુધી ૪૦ ફુટના શુમારે અંકાઈ શકાય છે. તે માંચરો ચાર મજબુત થાંભા ઉપર ઉભો કરેલો જણાયો. તેની નીચે એક ગંજાવર પુટલું ભપકાદાર ઉભેલું જણાયું. તે ગોયા હઝરત સ્પેંતમાન જરથોસ્ત સાહેબની તસવીરને મળતું હોય એવું હતું. હવેલી એક મજલાની છે તેમાં અટખતાં ૪૦૦ માણસો ભેગાં જમી શકે એવી સગવડ છે. બાહેર કમપાઉન્દમાં મોટા મોટા બડેખાંઓ તથા અમીરોનાં પુતલાં ઉભાં છે. નામ વાંચતાં કોઇ ઠેકાણે સર ને પીટીત ખાંનદાનના તો કોઇ જગે મુગ્શેટના તો બાજે ઠેકાણે મોટલાંબાઇ, બનાજી, વગેરે નામીચા ધરમાતું નરોનાં નામ જણાય છે. એ સરવે નામ તેમજ અસલના વખતના ડુંગરો ઉપર ચાલતાં ખુલ્લાં આતશ કદેહના પાત્રાંમાં સુગંધી સુકરના બલતાંના ભભુકા તેમજ તાંહાં ઉભા રહી બાંગે બુલંદ આવાજે ભણતા દસ્તુરોના સાદને ગગન સાથ જઇ મલતા હતા તે સઘલાં તરફ જોતાં અમને તો અજાયબી લાગી કે અરે એ અસલી આગાનોનું ઇરાનવેજ તેમજ તેમના આગલી જાહો જલાલીનો દોર કો પાછો તાજો થયો હતો. અરે પણ હવે સવાલ તો એ લાગો કે એ નવું ધરાંન ઇમા ફારસીસ્થાન કઇ જગા ઉપર અમે જોયું હશે. કદાચ તે પોરીબન્દરની પુર્વનો નવો પુરાયલો ભાગ તો નહી હોય! યવા મ્હાલક્ષ્મીના ફકાન આગલની કોઇ ખુલ્લી જગાતો ન હોય! બેમાંથી એક પણ લાગું પડે.

આપણે તો એટલું જોઈ પેહેલીની બીમારીના લશ્કરને શરણ થયા. તે લશ્કરનો હુમલો એટલો તો મજબુત હતો કે ફકત ઝંભાવી આવતાં દીલને કંપાવી છુટી કોઇ પણ માનવી બીમારીની આગોઆરીમાં જતી હુમીઆરી કજી દવાની ધાસ્તીની ખુવારીમાં ગીરફતારી જોયા વગર રહે નહી. અને એજ કારણસર તે જગાનો ઇમા કોઈ બીજી ચીજોનો પટો કઢાવવાના અમો ચુપકીદી અખત્યાર કરી રહયા તે એવા હેતુથી કે કોઈ પણ આપણી લક્ષમીબાઇના બેસુમાર ભોંયમાંથી બાહેર પડી એ ઉપલો દેખાવ મોડે વેહેલે બીજા સહાસીક પુરૂષોને પોતાની સંફમાં લઇ ખરો પાડી આપવાની ઉમ્મેદાને હોંસ અને ઉલતના ઘોડા ઉપર સ્વાર કરયે. તથાસ્તુ.

—○:o:○—

ખોદાઈ લાકડીને અવાજ હોય કે?

પ્રકરણ ૪ થું.

જાણે કાંઈ ઓચંબો આવ્યો હોય તેમ રાલ્ફ પોતાના કાકાના શાંત પડી ગયેલા ચેહેરા તરફ તગેતગ જોતો ઉભો. તેના હોઠ ઉપર જરા હસવાની નીશાન રહેલી હતી. તે નિશાન બાબે એવી કલ્પના કરતો હતા કે છેલ્લી ઘડીએ તેણે પોતાના કાકાને ઊલટાપ આપી હતી તેની ફતેહની ખુશાલી હતી. તેને પોતાના કાકાના મોત માટે જરા પણ દલગીરી લાગી નહી, જો કે તે જઇફ મરનારે તેની સાથ ઘણીજ સારી ચાલ ચલાવી હતી. તેના જીગરમાં ફકત એક લાગણી માટે જગા હતી—તે તદન કોડી વનાનો પુરૂષ હતો.

આજ સુધીમાં 'માર્ચમોંત હાઉસ' ને પોતાના કાકાના મરણ બાદ તે પોતાની મીલકત થવાની વકી રાખતો હતો અને જયારથી તે જઈફ મરદે પોતાના બેટાને પોતાની મીલકતથી રદ કીધો ત્યારથી તે વિચાર તેને ખરૂતી લાગો કારણ કે હેનરી પછાનો પોતાના કાકાનો હકદાર વારસ તે હતો.

તેનાં સઘળાં કાવતરાં છતાં તેની મુરાદ બર આવી નહી તે જોઈ તેને ઘણું લાગ્યું; તે એટલે સુધી કે રાલ્ફ જો ચાહતે તો ગુસ્સામાં મરનારના ચેહેરા ઉપર લપરાક પણ લગાવતે.

'મારચમેંત હાઉસ'માં વડો પુરૂષ થવાની આશામાં મલકાવાનો તેને શું સબબ હતો, અથવા એક કાચા કાને તે ગરમ મીજાજવાલા ગરડા પુરૂપના કાલા બોલવા ઉપર ભરોશો શું કરવા મુકયો? અરે પોતાના કાકાની મેરબાની પોતાના ઉપર ઓઢી લેવાને તેણે કેવાં ફાંફાં મારયાં હતાં! કેટલી ખુશામત કરી હતી. કેટલું બોટારૂં કીધું હતું. તે સઘળાં ફાંફાં, તે સઘલી ખુશામત, અને તે સઘળાં બોટારાંનું આ શું પરીણામ!

"ચાલો, ચાલો, પ્યારા સાહેબ, અહીઆં તમારૂં કાંઈ કામ નથી, બાહાર ચાલો," દાકતર બોલ્યો. તે સાંભળી રાલ્ફે ચોંકીને ઉપર જોયું. દાકતર તેનો હાથ પકડી તેને બાહાર લઇ ગયો.

"એ રૂવેશે તમારે ગમ કરવો જોઇએ નહી, ખચીત એમ ના કરો" દાકતરે દાદર ઉપરથી ઉતરતી વખતે તેને પતાવીને કહ્યું. રાલ્ફના ચેહરાના ભાવ ઉપરથી તેણે મનમાં ગોઠવ્યું હતું. તે એવું સમજતો જણાયો કે કાકાના મરણને લીધે રાલ્ફ એટલો દુખી થયો હતો.

"હું થોડા વખતમાં કરાર પામીશ, દાકતર સાહેબ," રાલ્ફ કાંઈ હસીને બોલ્યો, "પણ મને જખમ ઘણો સખત લાગ્યો છે."

"બેશક," દાકતર બોલ્યો, "પણ હવે સમજો અને દીલને વારો; કારણ કે મરણ જીવનમાં કાંઈ ઇનસાનનો ચારો નથી. તમે તો બીમારીએ તમારી ફરજ બજાવવામાં કાંઇ બાકાત રાખી નથી."

"જુઓની, કેવી, તે પણ કાંઇ જેવી તેવી નહી," રાલ્ફ ઉપર ડોકું ફેરવી બોલ્યો.

"તેના મરણ બાબે તમને ઘણું લાગે છે. એટલું કોઇના બેટાને પણ ન લાગે," દાકતર જીરારદ સાહેબ બોલ્યા. "પણ એ બુઢાનો એક દીકરો છે નહી વારૂ? મને અહીં આવ્યાને કાંઇ ઘણું થયું નથી, પણ તેમના વચ્ચે ઉપજેલા મીનકેસા બાબે સાંભલવામાં આવ્યું છે. વલી એટલું બી સાંભળ્યું છે કે બન્ને એકેકથી જુદા પડયા છે."

"તમે જે કાંઇ સાંભળ્યું છે તે ખરૂં છે," રાલ્ફે જવાબ દીધો. "મારો પીતરાઇ પાંચ વરસ થયાં કેઇ જતો રહયો છે, અને એટલા વખતમાં કોઇને તેને વિશે ખબર પડી નથી. ઘર છોડતી વખત તેણે કસમ લીધા હતા કે તેનો બાપ મરે નહી તાંહાં સુધી તે કદી ઘરમાં પાછો ફરે નહી."

"અજાયબ જેવી વાતછે" દાકતર બોલ્યો. "કદાચ એટલા વખતમાં તો તે મરણ પાંમ્યો હશે. પાંચ વરસમાં તો કેટલું ઉધું ચતું થઇ જાય."

"તોબાહ, તોબાહ, દાકતર સાહેબ, મારા પીતરાઇ બાબે એવું ના બોલો!" રાલ્ફ બોલ્યો, પણ દાકતરના બોલથી તેને વલી નવો જીવ આવ્યો. મનમાં તો એવું ભાવ્યું કે દાકતરના મોહમાં સાકર ભરૂં.

જમવાના ઓરડામાં તે ઘણી બોહોસે ગયો, બોરાકગમ તેને તે વખત જોવા પણ ગમ્યું નહી. દાકતર તેમજ વકીલને એવા મરણ વખતના દેખાવોનો માહાવરો હોય છે તેથી જમનને તેઓએ પુરતો ઇનસાફ આપ્યો. રાલ્ફે વાઇનનું એક ગલાસ ઉરાંબ્યું અને પોતાની મોહોરદારને દીલાસો આપવાનું બાહાનું કાઢી ઓરડામાંથી બાહાર નિકલ્યો.

"ગુડબાય, આજ રાત્રે તમને મારાથી મલાશે નહી." એટલું બોલી તે જતો રહયો. પેલા બંધે જણા રાત પસાર કરવા ગપાસપ ચલાવતા બેઠા; અને રાલ્ફ પોતાની બાયડીના

બેરડ઼માં ગયો. ત્યાં તેણીની કોચ ઉપર રડતી બેઠેલી હતી.

"આહા, મને લાગેછે કે છેલું શું બન્યું છે તેથી તમે વાકેફગાર છો." તે બોલ્યો. "આ સમાચારની તમને ખબર મળેલીછે."

"હા હું જાણુંછું કે નવું વીલ થયુંછે," તેણીની બોલી, "પાણીની બાજી તમે બરાબર રમ્યા નથી, રાલ્ફ."

"મને ઠપકો ના આપો, મેરી. મેં કાંઇ પણ કરવામાં કસુર રાખી નથી," રાલ્ફે જવાબ દીધો.

"શું!" તે અનકરા કરતી બોલી. "તમને મેં પ્રથમજ કહ્યું હતું કે પેલા ઘરડાં ઓઠાં ઉપર જરા સારી નજર કરતા રહેજો; પણ તમે કાંઇ ધ્યાન આપ્યું નહી. એ કેવી ભુલ! હવે જુઓ આપણી અવસ્થા, ભીખારી નહી તો બીજું શું."

"આવા સખુન તમે બોલો, મે !" રાલ્ફ દલગીર થઇ બોલ્યો.

"જ્યારે મેં તમારી સાથ લગ્ન કીધાં ત્યારે હું તમને સારા પુંજીદાર સમજી હતી." તે બોલી. "ત્યારે મને ખબર ન હતી કે હું મારો હાથ એક ભીખારીના હાથમાં મેલું છું." આ બોલતી બોલતી તે ઉભી થઇ અને રાલ્ફ હાથમાં મોઢું ઢાંકી એક ખુરસી ઉપર બેઠો. તેને એવી ખબર ન હતી કે આવા બારીક વખતમાં તેની બાઇડી તેને એવા સખુન ઓચરશે.

"ભીખારી!" તે આસ્તે અને બોખરે અવાજે બોલ્યો.

"ત્યારે બીજું શું?" મેરીએ જવાબ દીધો. "ખરૂં કહીએ તો તમને ચટકો લાગેછે પણ આપણે આપણા પીનાસના આધારે છીએ ને એ વાત એકેકથી છુપાવાનો અરથ શું?"

"મારા જીવતનું પેનશન ખાનાર!" રાલ્ફ [illegible] બોલ્યો. "ના, કદી નહી, મેરી, નર કે હું મરી જાઉં."

"પણ હું તો જીવવાનું પસંદ કરૂં છું." મેરી બોલી "જો તમે મને જુઠી જુઠી સરાધર ઠગી ઉલથાપ આપી ન હતે તો કદી હું તમારી સાથ પરણતે નહી. અરે આ મેં કેવી ભુલ કીધી!"

"ત્યારે તમે મારી સાથ નેહ બાંધા આવ્યાં તે ફકત મારા પાસ પઇસોછે એવું સમજીને પઇસા ખાતરજ આવ્યાં કે?" રાલ્ફે ગુસ્સાના કરતાં દુખ વધારે લાગાયી પુછ્યું, કારણ કે તેના એ તમામ વિચાર છતાં તે તેણીને તથા બાલકને અત્યંત ચાહાતો હતો.

"ચાલ, મેરી, એતો તું બોલેછે, પણ હું જાણું છું કે તારાં મનમાં તો કાંઇ નથી." તે બોલ્યો. "અને મારી ખાતરીછે કે તું મને હજુર ચાહેછે, જોકે ગુસ્સાની અંદર તથા નાસીપાસીને લીધે તારા મોંહમાંથી એવા સખુન નિકળ્યાછે."

"ચાહાઉં અને ભુખે મરૂં!" મેરી બોલી. "આવું આવું બેહુદું બોલ્યા કરતાં થોભ અને વીચાર કર કે દલીદ્રતા તે શું છે. તને મોજ મજાહ ભોગવવાનો મહાવરો પડેલોછે અને જો હું અને નાનો રેજર આજ રાતે કદાચ મરણ પામે તો અમારા વિયોગ કરતાં તારી મોજમજાહનો ભંગ થાય તો તને અધીક દુખ લાગે. તું પોતે જેટલું તારે વિશે જાણેછે તેનાં કરતાં હું વધારે સારી રીતે તને ઓલખુંછું તો."

"ઠીક, ત્યારે હવે હું તે શું બોલું," રાલ્ફ બોલ્યો, "મારા બોલવાથી તમો ઉપર કાંઇજ અસર થતી નથી."

"હું કાંહીં તમને બોલવા કહુંછું," મેરી બોલી. "મારે જે કહેવું છે તે એજ કે કોશિશ કરો, અને આ રીતે ખાલી મુગા બેસી ના રહો. તમો તો પોહોંચેલા છો. નવું વીલ હાથ લાવો અને તેનો નાશ થાય એવું કરો: મારે ખાતર, તમારાં ફરજંદ ખાતર, તમારામાં જે કાંઇ અક્કલ હોય તેનો ઉપયોગ કરો અને

જે ઘરને આજ ચાર ચાર વરસ થયાં આપણે પોતાનું સમજતાં આવ્યાં છીએ તેને હેનરીના હાથમાં જવા ના દેવો."

આ બોલતી વેલા તેણીએ કોચ ઉપર સુતેલાં ફરઝંદ ઉપર જે કટકો ઓઢાડેલો હતો તે ઉચક્યો તથા ઉંઘમાં પડેલાં ફરઝંદનો ચેહેરો ખુલ્લો દેખાડયો; અને તે દેખાડતી વેલા રાલ્ફના ચેહેરા તરફ તગોતગ જોયા કીધું.

"'આ બાલક ખાતર,' તે બોલી, "આ નાનકરા રોજર ખાતર, કંઇબી કરી વીલનો નાશ કરો."

તેણીના શબ્દોથી રાલ્ફ જીવ ઉપર આવ્યો. તે ફલંગ મારતો કે ઉઠયો; જાણે કે તેજ પલે તેણીનો હુકમ બજાવવા જતો હતો. તેની છાતી ધબડબ થતી હતી, તેની ચશમના દોલા તેને ખુનપર ચઢેલો જણાવતા હતા.

"કાંઇબી નીપજો, હા હું તેમ કરીશ." તે બોલ્યો; "મારા હાથમાંજ જો વાત હોય તો મારાં ફરઝંદ ઉપર આડી અવસ્થા આવતી હું અટકાવીશ."

"તારે સંભાલથી કામ લેવું જોઇએ," મેરી બોલી.

તેણીએ પોતેજ તેને ઉસકેરયો હતો તે તેણીની ભુલી ગઇ, અને બોલી "કુછરઇ ના કરતા, નહીતો સઘલું બરહમ મલશે."

"વીલ લાઉતો બસ કેની?" રાલ્ફ બોલ્યો "તમોએ પ્રથમ તાણા મારી અને પછી કાલાવાલા કરી મને ઉસ્કેરશો એટલેજ જીવ ઉપર આવવાની મને ફરજ પડી."

"રાલ્ફ! રાલ્ફ! માફ કર મુજને, મારા મનમાં કાંઇ તેવું ન હતું" મેરી બોલી.

"તમોએ મારાં કામમાં ઘણી લાલચ નાખી છે," તે બોલ્યો. "બારણાં બંધ કરો કે હું બાહાર ગયોછું તે વાતની કોઇને ખબર પડે નહી. હું છુપે દરવાજે બાહાર જાઉંછું, એજ દરવાજો આગલની માફક આ વખત પણ આ કારણસર કામ લાગે એવું છે."

"રાલ્ફ, રાલ્ફ, ના, ના જતા!" મેરી બ્લેકફર્દ બોલી. "માફ કર મને; મેં તને બુરી લાલચમાં નાખ્યો છે. હું પેલી બની. પાપી રીતે પેલી થઇ મેં તને વીલ ચોરવાને ઉસ્કેરયો. મારો મઘલો બાકીનો જન્મારો કંગાલીએતમાં ગુજારવાને હું ખુશીછું પણ તને એવી પાપી મતલબ સાથ બાહાર જવા દેઉં નહી. કેવાં બુરાં પાપી કામનો તું વિચાર કરેછે!"

"હું જલદી પાછો ફરીશ." રાલ્ફ બોલ્યો. એટલું બોલી તેણે દેવાલ ઉપરના એક ખુંતી દાબી જેથી એક છુપું બારણું સેહેજ અવાજ સાથ ઉઘડી આવ્યું. એક અંધારો મારગ જણાયો, તેમાં તે તંતોરતો ગયો. બારણું પાછું જેમ હતું તેમ બંધ થઇ ગયું અને મેરી એકલી ઓરડામાં રહી.

"ખાવીંદ!" તે બોલી, "અરે એ શું કરવા જાય છે?" એટલું બોલતાંજ તેણીની આંખે તમર આવ્યાં અને બેભાન હાલતમાં જમીન ઉપર અફલાઇને પડી.

વખત વહી ગયો, સગડીમાં અંગાર ધીમે બલતો હતો, અને આખરે બંધે મીનબતી બુઝી રહી તોપણ તે પાછો આવ્યો નહી.

પણ સાંભલો! એ શું થયું?

મધ્ય રાતનો પેહેલોજ તકોરો પડોસમાંના દેવલના ઘડીઆલમાં થયો તેવોજ ગરાડ ઉંચકાવાનો ધીમો અવાજ સંભલાયો. અને તેજ પલે ગુપ્ત દરવાજો ઉઘડયો એટલે રાલ્ફ ઓરડામાં પાછો દાખલ થયો.

તે સગડી આગલ ગયો, અને સલીઓ પકડીને પંજરન પાડયું. આતશ રોશન થયો એટલે તેથી જમીન ઉપર લંબાઇ પડેલી મડદાં સરખી લાસ ઉપર તેનો ઉજાસ પડયો. હવે રાલ્ફની નજર મેરી ઉપર પડી.

ગભરાતના પોકાર સાથ તેણે પોતાની આંખ ઉપર હાથ આડા ધરયો, અને એક પીધેલા આદમીની મુઆફેક બરાડવા માંડયું;

ભલામણ કરીએ છીએ. જેઓની પાચન શક્તિનો સાંચો બગડવાને લીધે તે પોતાનું કામ નિયમીત રીતે ચલાવવાને અશક્ત માલમ પડતી હોય તેમને આ ઉપર કહેલો અખ્તરો અત્યંત ફાયદાકારક માલમ પડશે. તે બેશક અને બેગુમાન તેવા દરદી ઉપર પોતાની જાદુઇ અસર ચલાવશે. કદાચ હવે એવોજી વખત નજદીક હશે કે આપણું વઇદરાજ મંડલ બીજી તેજાબી ગોલી અને દવાઇને બદલે "હસવાની ગોલી" ઉપર વર્ણવેલા દરદીઓને ફરમાવશે અને તે દીવસ કે રાતે અમુકવેલા અજમાવવાને ભલામણ કરશે એમાં કાંઈ જાસ્તી નવાઇ જેવું નથી.

જમતીવેલા ખરેખર હસીને આપણાં લોહીની ધીમી ગતીની ઝડપમાં વધારો કરવો એ ખરેજ અતિશય ભારે અને ધ્યાન શક્તિની સઘલી કોશેસ ઇચ્છા દર ઉપરાંત અવશ્ય છે. પણ ત્યારે કદાચ આ સવાલ સેહેજ ઉભો થશ વનારહેશે નહી કે જમતીવેલા ધરમનું ફરમાન કાંઇ પણ બોલવાની મનાઇ કરેછે તે કેમ? તેનો ખુલાસો અલબતાં દસ્તુર લાવશે કરી આપવાને ચુકશે નહી. એ તે સાહેબોનું કામ છે. એ તેઓ તમજ બીજા વિદ્વાન સાહેબોની ફરજ છે. તે તેમની આઇન ફરજ છે. કદાચ આજ સુધીમાં એ બાબે કાંઇ ચરચા ચરવઇ ન હશે તેથીજ તે ખુલાસા વગર પડી રહેલો હશે. અમારા નાદેશ વિચાર પ્રમાણે તો બાજ ધરવી એટલે જમતી વેલા તમજ ખાણું ખાઈ ફારેગ થવા પછી તે સર્વ શકિતવાન સાહેબે આપણને બક્ષેલાં ન્યામત માટે તેની સેતાયસ કરી તેનો આભાર માનવાને તેને આરાધવું યાને ઇબાદ ક રવું છે; અને જે ધરમમાં એવાં નેક ફરમાન હોય તે ધરમની ખુબીની જેટલી તારીફ કરીએ એટલી થોડીછે. ત્યાઆં સઘલા જણાયલા મજેઓમાં તેનો દરજ્જો પેહેલા ગણાય છે. ઓહારેને તેના ફરજંદીઓની સખ્યામાં ઉમ્મારતી થાય! આમીન, આમીન.

નમનતાઈ.

(શેખ સાઅદીની બોસ્તાન ઉપરથી.)

ટીપું એક પાણીનું વાદલની માહે,
જોઇ હેઠે, ગુલાબું, દરિયાનું આબ'
હેબતથી લાગું એમ કરવા વિચાર,
કે, "અખુટ આ સાગરના મોજાંની પાસ
હું કમીનાં ટીપાંની શી છે બીસાદ?
અગર પડું હું તે સાગરની માહે,
તો બોહલા તે સાગરનાં પેટાં અંદર
થાય માહરા બુંડા ને કમબખ્ત હાલ.
આકાર માહરો થાય તેમાં ભેલઇને ગુમ
નિશાન માહરી નહિ રેહય; તે પાણીની મા
નસલ માહરી ગુમ, નાબુદ માહરી જાત."
એટલું કેહતાં તે એવું ધ્રુજયું કે હેઠ
પડયું, ને કાલુનાં કોટલાંની માહે
ફાંશિ તેણે અનચીતો અંધારે વગ.
વેહ્યા તેપર જમાના, ગુજર્યા દન,
પુખ્ત તેમાં થયું તે આબી રતન,
જલનો આકાર તજી થયું ઝવેર;
ફર્યું તેપર નવું કાંઈ ખુબસુરતી પર,
મોટાઇ તેને મલી, ને શેહનશાહને હાથ
બેસાડયું લોકોએ સુનાની સાથ.
આપ્યો રબે લાયકીનો બદલો એ રીત,
કમીનાં એક ટીપાંને નામવર કીધું.
નમનતાઇ જો રાખી તે ટીપાંએ તો
બન્યું તે જહાનું એક કિંમતી ઝવેર.
ઠોકયું તેણે નરમીએ નીસ્તીનું બાર,
ને દસ્તીનો પામ્યું તે સુંદર આકાર.

જ. ન. પી.

પેટભોલું પચી.

પ્રકરણ ૬ ઠું.

કાલા પોશાકવાલા ગ્રહસ્થની મોટી સખાવત.

તુલર ક્રામ્પમેનતો હોટેલમાં જઇને સુતો. પેલી દારૂએ તેની સઘલી સુધ બુધ ઉડારી મુકી હતી. હોટેલમાં સઘલા જણનો ઘોઘાટ અનિશ્ચય મચી રહયો હતો. સઘલાઓને ખોતી થતું હતું તેથી તેઓએ તેને ઉઠાડવાની ઘણીએ યુક્તિ કરી પણ તે એટલો તો ભર ઉંઘમાં પડી જોરથી ઘોરતો હતો કે તેને હાલવ્યા છતાં તે ઓઆબથી બીદાર થઇ શકયો નહી. આખરે ભારે મેહેનત અને યુક્તિથી તે જાગરૂત થયો.

"આલ ક્રામ્પમેન, ચાલ, આંપણને ખોતી થાય છે;" પેલો કાલા પોશાકવાલો ગ્રહસ્થ બોલ્યો.

આ કહેવાની તુલર ઉપર કાંઇ અસર થઈ નહી. તેનો જરા જરામાં ડાકણને ઈઆદ કરી ગભરાય. ગાડી હાંકી લઇ જવાનો વીચાર કરે અને પાછો બીહીને અટકે. આખરે હોટેલવાલાએ ગાડી હાંકી લઇ જવાને માથે લીધું. તે બાહાર જતો હતો એટલામાં પેલેન-તાઇને પેલા કાલા પોશાકવાલા ગ્રહસ્થનો સાદ કાઢી તેને એક ડજન બરાન્ડી અને ૧૨. માણસને માટે ખાવાનું તઇઆર કરવા કહયું. એ હુકમ પેલા કાલા પોશાકવાલાના મોહોંમાંથી નિકલેલો જાણી "તઇઆર છે સાહેબ" કરી તે બબરચીખાણામાં ગયો. તાબરતોબ ઘરનાં સઘલાં માણસો કામે લાગી ગયાં. દેનને ગોસને માટે ઘોડા ઉપર બજાર ભણી રવાનાં કીધો. રોજરને સગડીના સલીઆ સાફ કરવા બેસાડયો. ક્લીને ડગાર પાડવા કહ્યું. ઘર ધણીઆણીએ બરાન્ડી બાટલીમાં ભરવા માંડયો, અને સઘલાંઓને કામમાં ચપલાઇથી રાખવાને ઉઠેરીઆ.

પેલા કાલા પોશાકવાલા શખસને ઘણું મોડું થતું હતું તેથી તેણે તુલરને ઘણો સમજાવ્યો પણ સરવે ફોકટ. તેણે ગાડીના બીજાં મથક તરફ ચાલી જવાનો વીચાર કીધો; પણ જ્યારે તેને એવી ખબર મલી કે નજદીકનું બીજું મથક સાત માઇલ કરતાં ઓછું દુર ન હતું ત્યારે તે નિરાશ થઇ ગયો અને લાચારીએ તુલરને ભાઇબાપા કરી સમજાવવા તથા છાપરે ચઢાવવા લાગો.

ખાણું તઇઆર થયું. ટેબલ ઉપર આવ્યું. સઘલા લોકોને તે અતીશય પસંદ પડયું બાટલીઓ ચપોચપ ઉઘેરવા લાગી. પણ પેલો કાલા પોશાકવાલો ગ્રહસ્થ જમવામાં સામેલ થયો નહી. હોટેલવાલીએ તેમજ બીજાઓએ તેને તેડયો પણ તે ગયો નહી. "કેમ તમે પોતે ખાણું મંગાવ્યું અને તમારા સખુન માટે મેં તે કેવી મેહેનત લઈ તઇઆર કીધુ અને તે તમને ગમતું નહી શું?" હોટેલવાલી બોલી.

"મેં ખાણાની વરદી કીધી?" પેલા ગ્રહસ્થ અજબ થઇ બોલ્યો. "શું મેં વરદી આપી?"

"અલબતાં," હોટેલવાલો અને તેની ઓરત બંને બોલ્યાં.

"કેમ તમો લોકોને સ્વપ્નું આવ્યું હતું કે?" ગ્રહસ્થ બોલ્યો.

"આ ઠેકાણે જમાવ થયલા સઘલા ગ્રહસ્થ અને બાઇઓને અરજ કરી પુછું છું કે તેઓએ આ ગ્રહસ્થને સઘલાં ખાણાંની તેમજ શરાબની વરદી આપતાં સાંભલ્યો છે કે નહી?"

"અલબતાં," તુલર અને બીજા સરવે બોલ્યા. "અમે અમારા કાનેકાન સાંભલ્યું છે."

"છટ, છટ, હું કસમ લઇ કહુછું કે મેં એકબી 'શબ્દ વરદીના રૂપમાં કાઢયો નથી," પેલા ગ્રહસ્થ બોલ્યો; "અને હું કાંઇ એનો ખરચ આપું નહી."

આ ઉપરથી હોતેલવાલા અને તે ગ્રહસ્થના દરમ્યાનમાં પંચાતી અને વાદવિવાદ ચાલુ થયો. આખરે કેટલાકના કહેવાથી સમાધાની કરવામાં આવી. સઘલાઓએ સરખે હીસ્સે આપવો એવો વિચાર નકી થયો. એ સાંભલી કેટલાક ઘોડાવાલા અને બીજા ખાણાં આગલથી ઉઠી ગયા.. તે જોઈ પેલા ગ્રહસ્થે બાકીનો બધો ખરચ આપવા કહયો અને બધા જણા પાછા તખત ઉપર બેઠા.

હોતેલવાલાને પેલા ગરહસ્થ સાથ પંચાતી થવાથી તેને નુંકસાન કરી તેની ઉપર રસ્તામાં વેર લેવાને તે દાંત કચકચાવી કાંઇ બબરયો હતો; અને તેમ કરતાં વેલેનતાઇને તેને દીઠો હતો, તેથી તેની ઉપર નજર રાખવાને તથા કાંઇ નુકસાન કરતો તેને અટકાવવાને બનતાં સુધી તેણે સંભાલ રાખી હતી. તે જોહન હોતેલવાલાની પુઠે બબરચી ખાણાં તરફ ગયો, તાંહાં તેણે હોતેલવાલીને એક ખાટકી સાથ ગોસ બાબે કાંઇ વાત કરતાં સાંભલી. તે તક તેને પેલા હાતેલવાલાને શિક્ષા કરવાને અછી મલેલી લાગી. જોહન હાથમાં એક ચાબક લઇ એક ઓરડામાંથી બબરચીખાણાં તરફ જતો હતો એટલામાં તેણે હોતેલવાલીના જેવો સાદ કાઢી આ શબ્દો તેના કાન ઉપર નાંખ્યા. "જા પ્યારા, હાલતો જા, પણ થોડે થોડે દહાડે તું પાછો આવતો રહેજે. કાંઈ ફીકર કરતો ના આજ રાત્રે જોહન બુબખ ઘર આવવાનો નથી!"

"હંઅં—ઠીક—વાત તો બહુ બેહેકઇ છે" જોહન બોલ્યો. "થોડે થોડે દહાડે તું પાછો આવતો રહેજે, અને આજ રાતરે જોહન બુબખ ઘર પાછો આવનાર નથી! વાહ વાહ ઠીકછે, આવજે, જોઇએ તું આવજે, આનીકોરે હું છું. પછી થઈ રહેશે."

આ રપેશના સખુન સાંભલ્યા પછી તેણે દુલરને બદલે ગાડી હાંકી લઈ જવાનો અને રાહમાં પેલા કાલા પોશાકવાલાને નુંકસાન કરવાનો વિચાર તજી દીધો.

વાહ વેલેનતાઇન, તારા કેવા પ્રતાપ!

હવે બેલીગમ ગાડી તઈઆર થઇ. દુલરને વેલેનતાઇને સમજાવ્યો કે ૪૦ માઇલના ઘેરાવાની જગાની પેલીપાર કોઇ પણ ડાકણની જાદુઇનું જોર ચાલી શકે નહી. એ વિચારે તેના મન ઉપર મજબુત સારી અસર કીધી તેથી તે હીંમત કરી કોચબાક્ષ ઉપર ચડયો અને લગામ હાથમાં લીધી એટલે ગાડી આખરે ગગડવા માંડી. આપણા વેલેનતાઇન આ વખત કોચબાક્ષ ઉપર બીરાજયા હતા તેણે હવે કાંઇ પણ ચેરાં કાઢવાનો વીચાર મુકી દીધો તે એટલાજ માટે કે તેના કહેવા ઉપર દુલરને ઇતબાર આવે અને ખરેજ થોડીક મંજલ જવા પછી દુલરે તેનો તેણે આપેલા ઉપદેશ માટે ઉપકાર પણ માન્યો.

પ્રકરણ ૭ મું.

જોહન કાકાનો મીત્ર. તેનાં સગાં વ્હાલાં. બે બેમાલુમ ખાતર પાડનારા. એક પ્રખ્યાત કચરાપટી.

જોહન કાકાનો મીત્ર મી૦ ઓમહદ ગુદમેન જેને અસ્તાક વેલેનતાઇનને સોંપ્યો હતો તે બેસુમાર દોલતનો માલીક હતો. તે ઘણોજ નાજુક બાંધાનો અને ઉંચો હતો. તે તદન કુંવારો પરણ્યા વગર રહયો હતો. તેના સગા વાહાલાંમાં એક ભાઇ ભત્રીજો અને તેમની ઓરત સીવાય બીજું કોઇ હતું નહી. તે પરણવાનો વિચાર કરે નહી એ માટે તેઓ પુરતી સંભાલ રાખતાં હતાં. તેઓનો ડોલો ગુદમેનની દોલત ઉપર હતો. તેના પઇઆવડે તેઓ સુખચેન અને મોજમજાહથી રહેતાં હતાં. અને બીહીતાં હતાં કે રખેને મી૦ ગુદમેન લગન કરે તો તેની દોલત તેમના હાથમાં

આવતી અટકે. એટલાજ હેતુથી ગુદમેને જ્યારે વેલેનતાઈનનાં તે કુટુંબમાં આવવાની વકી અને તે તરફ પોતાની અત્યંત ખુશી દેખાડી ત્યારે તેઓને તે સાંભળતાંજ તાવ ચડી આવ્યો. તેઓએ તેને કદી દીઠો ન હતો. તેઓના તે જુવાન કંગાલનો હેવાલ અને તેની તારીફ ગુદમેનને મોહોંડેથી સાંભળી તેઓથી તાંમોશ થઇ શકાયું નહીં. તેઓ વેલેનતાઇનને માટે દર કરવા લાગાં કે ગુદમેનની દોલત તેમના હાથમાં જતી તે અટકાવશે. તેટલા માટે તેઓએ પોતાની ઉપર આવતી ધારતી દુર કરવાનો કાંઇ ચારો શોધવાની યુક્તિઓ રચવામાં વખત લગાડયો નહી. વેલેનતાઇન એક ધરમસરામાં ઉતરવાનો હતો, તેને એસ્તેકબાલ લેવા માટે ગુદમેને પોતાના ભાઇ વાલ્તરને મોકલ્યો હતો, તે લાગ સમજી પેલાં સગાંઓએ એવો મનસુબો કરયો કે વેલેનતાઇને કોઇ દીન પણ ગુદમેનને નજરે જોયો ન હતો તેથી વાલ્તરે એવું કરવું કે પોતે ગુદમેન છે એવું તેને જણાવવું અને પછી કાંઈ યુક્તિ કરી તેને કોઇ અંધારી જગામાં પુરી મુકવો અને તેને માટે કોઇ મનવાર કે વ્હાણ ઉપર સેલરની ચાકરી શોધીકાઢી તેને તાંહાંથી વદયા કરવો.

એવો મનસુબો કરયા ઉપરથી વાલતર ડેઉવેલ વખતે ધરમસરા તરફ ગયો, અને તેનો બેટો હોરેસ વેલેનતાઈનને આવકાર દેવાની અધલી ગોઠવણ કરવામાં રોકાયો. એ સઘલાઓએ બીજી એવી ગોઠવણ કરી હતી કે જ્યારે તે આવી પોહોંચે ત્યારે તેને તાબરતોબ બાહાર મોકલાવી દેવો અને કે તેને કોઇ નવા ઉતારા ઉપર લઇ જવા પછી ગુદમેનને એવું સમજાવવું કે વેલેનતાઇન બીલકુલ આવ્યો નથી. સારાં નસીબે વેલેનતાઈનની ગાડીને ઘણુંજ મોડું થયું હતું, અને એટલામાં ભલો ગુદમેન પોતાનું કામ પુરું કરી વેલેનતાઇનને મલવાને માટે ધરમસરા તરફ આવ્યો. તેણે પોતાના ભાઇને પાછો ઘર મોકલી વેલેનતાઇનને આવકાર દેવાનું કામ પોતાને હાથ રાખ્યું, જેથી વાલતરને તેમજ તેની એકસંપી ટોલીને ઘણુંજ દુખ લાગું.

પણ તેનાં આ કામથી તે ટોલી કાંઇ નીરાશ થઈ નહી, જ્યારે ગુદમેને પોતાને હાથ વેલેનતાઇનને આવકાર દેવાનું કામ રાખ્યું ત્યારે વાલતર રસ્તામાં ગાડીની રાહ જોતો આગલ વધ્યો તેણે મનમાં કોઇબી રવેશે વેલેનતાઇનને પોતાના કબજામાં લાવવાનો મકમ વિચાર કીધો હતો. આ સઘલો વખત ગુદમેન ધરમસરાના કાવાખાણામાં બેસી કલેરેટનું તંબલર આગલ રાખી એક વર્તમાન પત્ર વાંચતો હતો. જોકે તેની નજર તે પેપર ઉપર હતી તો પણ તેનું ધ્યાન ગાડી તરફજ રોકાયલુ હતું તે મનસે વીચાર કરતો હતો કે શું એમબી બને કે એક માણસ કલાકનાં કલાક ન્યુસપેપર વાંચતો રહે અને તેમનાં એક વાક્ય તરફથી ધ્યાન નહી આપે? જ્યારે ઘડીઆલમાં ૧૦ નો ટકોરો વાગ્યો ત્યારે પોતાની હજુરમાં ઉભેલા માણસ તરફ જોઇ તે બોલ્યો. "છોકરા, આ ઘણું અજાયબ જેવું છે—નહી કાર?"

"કેમ સાહેબ, કાંઇ ઘણું મોડું થયુ નથી," તે માણસે જવાબ દીધો, "આજે ગુજર કોચમેનની વારીછે અને તે તો હમેશ એમજ આવેછે."

"મને તો લાગેછે કે જાંહાંછે તાંહાં કાંઇ અકસમાત બન્યો છે," ગુદમેન બોલ્યો.

"અરે સાહેબ તેવી કાંઇએ ધાસ્તી રાખવી નહી," પેલું માણસ બોલ્યું, "સર્વ સલામત છે; આ ઘરડો ગુજર જરા ધીરોછે ખરો પણ તે સાવધછે—તો પણ આજનાં જેટલું તેણે કોઇ દીવસ મોડું કીધું હોય એવું મને ઇઆદ નથી."

આ મુસાફરને કાંઇક દીલાસો મળવા ઉપરથી તે ધરમશાળાના દરવાજા આગળ ગયો. ત્યાં તેણે પોતાના ભાઇને તથા ભત્રીજાને એક પોરતર સાથ વાત કરતા દીઠા. "કેમ પોરતર તારી ખાતરી છે કે ગાડી આવીતો નથી-જ," વાલતરે પોરતરને પુછયું.

"વાલતર! હોરેસ!" ગુડમેને હાક મારયો; એટલે પેલા બંધે જણા સાદ સાંભલી ચોંકયા; પણ છટકી જવાનો કાંઇ વખત દીઠો નહી ત્યારે તેઓ તેની નજદીક ગયા, અને કાંઇક અચરતીના શબ્દો બબરયા પછી તેઓએ ગુડમેનને ખાતરીથી કહ્યું કે સાંજના પુષ્કળ થડી પડેછે અને મધ્ય રાત થતાં પણ ગાડી આવી લાગે એવું નથી તેથી તે પાધરો ઘેર જાય તો ઠીક; તેઓમાંથી એક જણ વેલેનતાઇનની સાથે રહેશે.

"તમારી મોટી મેરબાની છે," ગુડમેન બંધેનો હાથ પકડી બોલ્યો "એક શખસ કે જેને માતે મને ઘણું લાગેછે તે તરફ તમો આટલી કાલજી દેખાડોછો તે જોઇ હું ઘણો ખુસી છું. તો પણ જ્યારે એમજ છે કે તે હવે જલદી આવી લાગશે ત્યારે તો આપણે સાથેજ ઉભા રહીએ અને જરા વાઇનનું ગલાસ લઇએ."

વાલતર અને હોરેસ બંધેએ ઉડાવવાની ઘણીજ પેરવી કરી પણ ગુડમેને તો જાણે તેમની નિંદા સેતી ગયો હોય તેમ બોલાહોસ કરવામાં કાંઇ બાકી રાખ્યું નહી. તેઓ કાવાખાણામાં જઇને પેસાને થોડોક વિલંબ ગયો નહી એટલામાં ગાડીના આવી પોહોંચવાની સીગનલ મલી; અને વેલેનતાઇનને આવકાર દેવા માટે ગુડમેન કમપાઉંડની બાહાર ગયો.

"સઘળું થઇચુકું!" વાલતર ગુડમેનના જવા પછી બોલ્યો. "મેં કેવી સુરખાઇ કીધી કે હું ગાડી આગલ ઉભો રહયો નહી; પણ હું તો એવું પાકું સમજયો હતો કે ગાડી તો આવી ગઇ હશે."

"કોણ જાણે શું સેતાને ચોઘડયું થયું," હોરેસ બોલ્યો, "તેથી હું વિજલીની માફક અહીં દોડતો કે આવી લાગો."

"ચાલો હવે તો સઘલું રદ થયું," વાલતર બોલ્યો, "આ વખતે આપણે મોટી ઉથાપ ખાધી. પણ ફીકર નહી. હજી પણ આપણા હાથમાંજ વાતછે."

"તમારું નામ વેલેનતાઇન વોસ છે સાહેબ?" ગુડમેને એક જુવાન શખસ કે ગાડીમાંથી ઉતરતો હતો તેને પુછયું.

"હા, સાહેબ," વેલેનતાઇન બોલ્યો.

"મારૂં નામ ગુડમેનછે; હું તમને જોઇને ખુશાલ છું. હું ધારૂં છું કે રસ્તામાં તમને કાંઇ હરકત નડી ન હશે."

"નહી કાંઇ દમ જેવી નહી," વેલેનતાઇને જવાબ દીધો.

"કાંઇ વધારે સવાલ કરોના" ટુસર કે ટલાક ઘોડાવાલાઓ જે તેની આસપાસ ગુમરૂ થઇ તેને સવાલ કરતા હતા તેમની આગલથી ચાલી જતાં બોલ્યો. "એ બાબે મને કાંઇ પુછો ના. તે સંભારી મને કંપારી છુતેછે. (ગુડમેનને) આ નેક ગ્રહસ્થનો હું અત્યંત આભારી થયો છું. એ શેઠ જો મને સારી સલાહ આપ નહી હતે તો અત્યારે કે આજ રાત્રે પણ અમે અતરે આવી લાગતે નહી."

આ કહેવાથી વેલેનતાઇન ઉપર એવી અસર થઇ કે તેણે ખીસામાંથી રૂઠ કાંઠાં ગુલ રને આપ્યા, અને બીજું એવું થયું કે તેથ ગુડમેનના મન ઉપર વેલેનતાઇન બાબે સારી લાગણીએ ઘર કીધું. તેણે વેલેનતાઇનનો સામાન બરાબર એક ઠેકાણે મુકાવ્યા પછી વાલતર અને હોરેસ સાથ તેને ઓલખાણ કરાવી તેઓએ આ આબરૂથી બેરઆદીમત સાથ તેની મુલાકાત લીધી; પણ તેમના દીલમાં આરાં અવળાં આવતાં હતાં.

"હવે ચાલો, મારા જુવાન મીત્ર," ગુડમેન વેલેનતાઇનનો હાથ ફરીથી પકડી તથા

દીલોજાનીથી ઉલની બોલ્યો, "તમો સહી સ-લામત આવી પોહોંચ્યા છો તે જોઇ મને ઘણો હરખ ઉત્પન્ન થયો છે; તમારે દીલ થંડું થયલું લાગેછે, હા, તેમજ લાગેછે, છોકરા, આ ગ્રહસ્થને માટે એક કાફીનો પ્યાલો લાવ; કેમ રસ્તામાં એટલું મોડું શાથી થયું? પણ નહીં તમે થાકી ગયાછો—હમણા કાંઇ કહેતા ના."

"થાક શાનો," વેલેનતાઇને જવાબ દીધો. ગુદમેનનું દીલ તેની તરફ ઘણુંજ ખરૂં અને મયાળુ લાગ્યું પણ પેલા બીજા બેની નજરમાં મનીઆઈ છે એવું તેને જણાઇ આવ્યું.

"ચાલો, જરા વાઈન ઘ્યો," ભલા દીલનો ગુદમેન બોલ્યો. તે વેલેનતાઇનને જોઇ એટલો ખુશી થતો હતો કે ગોયા તે તેનો પોતાનો પુત્ર હતો. "મારા પ્યારા બેટા, ઓલ તારી તંદરોસ્તીમાં જીઆદતી કરજો," ગુદમેન બોલ્યો. આ શબ્દોથી વોલતર અને હોરેસના દીલમાં અત્યંત દુખ અને કપત ઉ-ત્પન્ન થયું. તેની અસર તેઓએ દાબી રાખી નહીં; અને તેટલા માટે, વેલેનતાઇનને ટચકો કરી કાંઇ કહયા પછી તેઓ તેનુ નકી કરવા માટે યુકિત રચવા તાંહાંથી બાહાર નિકલ્યા.

"ચાલો ભાઈ," ગુદમેને પેલા બંને જ-ણના જવા પછી વેલેનતાઇનને કહ્યું, "ચાલો હવે, આજે ગાડીને એટલું બધું મોડું કેમ થયું તે કહી સમજાવવાની તસદી લેવો."

વેલેનતાઇને તેની તરફ તગેતગ જોયા કીધું, અને હસ્યો. ખરૂં કારણ તેને જણાવવાને તે પ્રથમતો અચકાયો; પણ આખરે તેનો તે વિચાર ફરી ગયો, અને તે મનસે બોલ્યો કે તેના હેવાલથી તે ધરડા પુરૂષને ગમત મલવાના રહેશે નહીં. આ રવઇનો વિચાર કરયા પછી તે બોલ્યો, "સાહેબ, જે મોડું થયું છે તે માત્ર મારાથી થયુંછે."

"અરે પણ મેં તો એવું સાંભળ્યું કે જો તમો ન હતે તો ગાડી સુદલ આવત નહીં," ગુદમેન અચરત થઇ બોલ્યો.

"એ વાતબી ખરી છે," વેલેનતાઇને જવાબ દીધો, "પણ આટલુંબી ખરૂં છે કે જો હું નહીં હતે તો ગાડી ઘણી વખત અગાઉની વેલાસર આવી પોંહોચતે."

"એ શું બોલોછો," ગુદમેન અચરત થઇ બોલ્યો. પણ વેલેનતાઇને પેહેલે ખાતરી કરી લીધી કે ગુદમેનનું દીલ તેની તરફ ખરૂં જ છે ત્યારે તેણે પોતાનાં સઘલાં કરતુકનો વાસ્તવીક વૃતાંત કહી સંભલાવ્યો. તે સાંભલતી વખત પેલા જઇફને દીલ કમકમાત ઉપજયો.

"અરે, અરે, પ્યારા દીકરા," ગુદમેન બોલ્યો, "સંભાલજો કે આ વાત કોઇ બીજા આગલ કરતા ના. ખબરદાર, ખાનગી રાખજો, સંભાલજો અને મારા બોલ યાદ રાખજો." આટલું બોલયા પછી તેને ફરી હસવું આવ્યું અને વેલેનતાઇન પોતાના જઇફ મીતની સારી પરોણાગતથી પોતાને મુબારકબાદી આપાતો હતો. તેની વાત ઇવાદ કરી તે જઇફ માણસમાં વેલેનતાઇનનાં કરતુકની અસર કેવી થાયછે તે જાણવાની ઇચ્છા ઉત્પન થઇ, તેથી તેણે તાંહાં અને તેજ જગા ઉપર પોતાના કામનો નમુનો દેખાડવાને અરજ કીધી. "પણ સંભાલજો, પ્યારા છોકરા, સંભાલજો," તેને વેલેનતાઇનને ફરીથી ચેતાવ્યો. (સાધન.)

એક સ્ત્રી ઘણી બીમાર પડી ત્યારે તે-ણીએ પોતાના ખાવીંદને બોલાવી પોતાની પાસે બેસાડયો. "પ્યારા આ દુન્યા ઘણીજ જંજાલ ભરેલી છે," તેણીએ કહ્યું. "ધણીજ," પેલાએ તાપસી પુરી. "જો મને તારી કદર નહીં લાગતી હોત તો હું કેદારની છોડી જાત," તે બોલી. "અરે, મારી પ્યારી," પેલાએ જવાબ દીધો, "તું શું મારે બાબે ગુમાન લઇ જાયછે કે તારાં સુખમાં હું આડો આવીશ. જા બેલાસક જા!" પેલી સ્ત્રી તો સાજી થઇ. નરનારી વચે મોહોબતતો એવીજ જોઇએ!!

અમીર બચ્ચો.

યાને

સેરનાં બચ્ચાં સેર.

પ્રકરણ ૩ જું.

બંદીખાણાના દરવાજાને કલ અને વફાદારી.

કાંઇક અઠવાડયાં વહી ગયાં, અને અકતોબરનાં થંડી અને બરફ પડવાનો મહીનો આવ્યો. હજારોનાં જીગરમાં દુકાલ અને અસંતાપીની બીહીક ઉત્પન થઇ. ઇનસાફના ઓઠા તલે હજારોની કતલ ચાલી. ફાંસીના લાકડાં હમેશ ચહેલાં રહેતાં હતાં. તેમને જરા નવરાશ મલતી ન હતી. મોહોત ઇમ્પા છુટકને માટે કાકલુદી કરતા હજારો બંધવા બંદીખાણામાં ગોતાં ખાતા હતા. લશકરી સીપાહઓનાં ટોલાં દહાડો અને રાત ધીક્કાર અને ગુસ્સાથી મોટે બુમ પાડતા મોહોલ્લામાં ફરત હતા. તેઓ હેવાન્યત ભરેલી રીતે નાચત અને કુદતા તથા પોતાનું નીરલજ ગીત ગાતે હતા. તેઓ રાહમાં ખુન, માર, ધર અને પકડી રહયા હતા.

૧૩ મી આગસ્તની સાંજનો વખત.

બે છોકરાં આગના ભભુકા જોયછે. (અંક ૨ જો પાણું ૩૪ મું.)

ત વખતનો ઇતીહાસ વાંચતાં આજે પણ આપણુને ઇંમકમાત ઉપજે છે. તે વાતને અસબતાં ૮૩ વરષ થયાં છે, તોપણ તેને આજે આપણે 'બીહીકનું રાજ' એ નામથી ઓલખીએ છીએ. તેનાં દફતર લોહીથી લખાયલાં કહેવાયછે; અને તેના ફકરા અવાપી હજારોનાં આંસુથી તર છે.

અને એ સઘલો વખત ૩-દી-ગોની પરનારોના આમમાં પોતાના વફાદાર એકાંતવારમાં તમામ હસ્તીથી ગોવા એક નાની ઓરડીમાં

પુરાયલો હોય તેમ મારક્વીસ-દી-સેંત-વલેરી રહેતો હતો.

ઉપર કહેલા મહીનાની લગભગ આખેરીએ જ્યારે મારક્વીસ ઉતાવળમાં પોતાના ઓરડામાંથી બાહાર નિકળ્યો અને પોતાની બોહોરદારના ઓરડામાં હાથમાં એક ઓહલું પત્ર લઇ દોડતો ગયો.

"વાહ, આખરે તક મળી!" તે જરા ઉસકેરાયલા સાદે બોલ્યો, "આ પત્ર ઓરમી સરદાર તરફથી આવ્યો છે!"

મડમ ઉજળી પુની જેવી થઈ ગઇ અને એક નજીકની ખુરસીમાં બેસી ગઇ.

"તે સરદાર લખે છે કે લેકરાઇ લુહારે જેને બલવાખોરોએ રાજાના બંદીખાણા માટે નવી મજબુત કલ બનાવા આપી છે તેની સાથ તેણે નક્કી કીધું છે. કાલ રોજે તે નવી કલ લઇ જવાનો છે, અને પાદશાહી બંદીખાણાના દરવાજા ઉપર જે હમણાં કલ છે તે ઉખેડી તેની જગાએ નવી જડવી છે. આવતી કાલે એટલા માટે મારે લુહાર થઇને જવું પડશે."

"અને શું તમે એવું ધારોછો કે તેમ કીધાથી રાજા સાથ સંપેસો ચલાવવાને તમે શકિતવાન થશો?" મદમે પુછયું.

"શકિતવાન થશો?" મારક્વીસ બોલ્યો, "કાં એતો સઉથી સરસ તક છે, અને તે જેવી ફરીથી મલનાર પણ નથી?"

"તમે શું કરવા માંગો છો?"

"મારી યુકિત જીવનો સોદો છે; પણ હવે તો માત્ર હીંમતનુંજ કામછે, અને જે કોઇ રાજાને બચાવાને બીડું જરૂર તેને સઘલાંથી તેમજ જીંદગીથી હાથ ધોવા પડે. અગર હું કાંઇ કહું તો તમે સાંભલવાને સાંખી શકશો?"

"હું સાંખી શકશ," મદમ નખાયલા સાદે બોલી.

"સાંભલ ત્યારે આવતી કાલે સવારના આંઠ વાગાને સુમારે લેકરાઇ લુહારની જગાએ તેમપલના બંદીખાણામાં જવાનું છે. નીચે મારે માટે એક છુપો લેબાસ તઇઆર રાખ્યોછે; અને કેટલાંક આડવાડયાં થયાં એ રવેશે છુપા લેબાસમાં કોઇનો પણ શક પેંચ્યા વગર બાહાર ફરવાનો માહાવરો પડયોછે. હથિયારની ટોપલી લઇ હું પાદશાહના બંદીખાણામાં ઇબ્રાહીમ દાખલ થઇ કામે વલગી જઇશ. પછી લાગ ફાવે પાદશાહના હાથમ એક પત્ર સેરવવાની તક લઇશ. તે પત્રમાં હું મારી તમામ યુકિતનુ વરણન લખીશ; અને તેઃ એ કે તાંહાંનો પોહોરાગીર ભયની ચેતવણી આપી શકે તે આગમચ તેની ઉપર હુમલો કરી તેને ખંજર ભોકી મારી નાખવો; પછી પાદશાહ સાથ કપરાં અદલા બદલી કરવાં અને તેને બદલે બંદીખાણે કોઇને ખબર પડયા વગર રહેવું જ્યારે પાદશાહ મારો પોષાક પેહેરી બંદીખાણાની બાહાર નીકલી જાય. એ થવા બાદ જ્યારે સઘલું જણાઇ આવે ત્યારે ખુનીઓને કહેવું કે હું સેંત વલેરીનો મારક્વીસ છું. મેં પાદશાહને બચાવ્યોછે, અને હું મરવાને તઇઆર છું.

"અફસોસ, પણ તેઓ તમને પકડશે!"

"તે તો હું જાણુંચ, પ્યારી; પણ આબરૂ"—

મદમની આંખમાં આંસુ ભરાઇ આવ્યાં પણ તેણીએ તે પડતાં અટકાવ્યાં અને પોતાના ધણીનાં ખભાં ઉપર પોતાનું સર તેકવ્યું.

"મારા ભલા મારીસ," તે બોલી, "તું બરાબર કહેછે. માફકર મુજને; મારી મોહોબત મુજને એકલપેતી કરેછે, પણ જે ઉતમ ગણાય તેની આશા રાખવાની હું કોશેસ કરીશ."

"એટલા વખતમાં મારક્વીસ નિસાસો નાખી વચમાં બોલ્યો, "એક બીજી અડચણ નડેછ. એક છોકરો ઉભો કરવો જોઇએ."

"એક છોકરો! શા માટે?"

"રાજપુત્રને, બચાવવો જોઇએ."

"બેશક તેમ થવુંજ જોઇએ. પેલા લુહાર સાથ કીયો છોકરો જવાનો હતો?"

"તેનો પુત્ર," મારકવીસ જમીન તરફ નજર કરી કાંઇ ઉંડો મતલબ ધરાવતો બોલ્યો.

મદમે કાંઇ ગભરાતનું દમકું ખાઇ પોતાનો દમ ખેંચ્યો, પણ તેણીએ કાંઇ જવાબ આપ્યો નહી.

આ પળે બારીનો પરદો ઉંચકાયો, અને ચારલ્સ તેમની આખી વાતના દરમ્યાનમાં એક પેહેલો કંગુરો જાંહાં તે સંકોચાઇને એકલો ઉભો હતો ત. કુદાવી અંદર આવ્યો. બીહીતો બીહીતો પોતાના પેદરની બાજુમાં ગયો, અને પોતાના નાનકડા હાથ મારકવીસના હાથ ઉપર મુકી બોલ્યો—"મેરબાન પપા, આસો હું તમારી સાથ આવું છું અને આપણા રાજપુત્રને બચાઉંછું."

"તું, ચારલ્સ!" મારકવીસ ગંભીરાઇથી બોલ્યો, "તું આવે છે!"

"અને કાં નહી, પપા! પેલી રાતરે તમે એમ નહી બોલ્યા હતા કે નાનો શાહાજાદો અને હું એક સરખા દેખાઇએ છીએ? પ્યારા પપા સાંભલો, મેહેરબાની કરો અને મને જરૂર તમારી સાથ લઇ જાઓ!"

પણ મારા બચ્ચા તું શું માગેછે તે સમજેછે કે? તને અને મને એક શીહા બંદીખાણામાં ગોંધાવું પડશે. મને તો ઘણું કરીને ગરદન મારવામાં આવશે, અને તું—

"અરે, નહી તેઓના હાથમાં એનાથી જવાય નહી?" મદમ તેને પેટમાં દાબી નવધાર આંસું પાડતી બોલી. "ના મારા પ્યારા બેટાને જવે થવા તેઓના હાથમાં આપું નહી. નહી, અરે નહી, મારીસ, નહી, એને હું મોકલનાર નથી. અરે બાપ, ઓ મારીસ આપણાં ફરઝંદનું ખુન ના રેડાવ."

"એબ્રાહામ પયગંબરનો બાગ આપવાને ખુશી હતો." મારકવીસ ઉદાસ થઇ બોલ્યો.

"પણ ખોદાએ એવું કરવા દીધું નહી! એવાં કરપીન કામથી હાથ ઉઠાવવાને ખોદાએ સુચવણા કરી! પણ નહી મારીસ, નહી, મારાં ફરઝંદને મારે ગલે બાંધેલો રેહેવા દે!"

મારકવીસે આંખમાંથી પડતાં થંદાં લીપાં લુછી નાખ્યાં, અને એકાએક ઉભા થઇને, ઓરડામાં અહીં તહી ફરવા લીધું, અને પેલાં બાલકે તો પોતાની અરજ શાકલુદી સાથ ચાલ રાખી:

"મા એજી મને મેરબાની કરી જવાની રજા આપો! ખચીત મને તેઓથી કાંઇ અલવાર આવનાર નથી! જોજો તમે કે મને તેઓ કાંઇ નુકસાન કરી શકનાર નથી. અગર તેઓ એક બે અઠવાડયાં મને શીહા ગારમાં પુરી મુકશે તો શું થઇ ગયું; પણ આટલી અરજ ઉપર ધ્યાન આપો, અને આપણા રાજપુત્રનો જીવ ઉગાડવા મને રજા આપો, શું માતાજી કોઇનો જીવ ઉગડે તેમાં તમો રાજી નહી થશો વારૂ?"

મારકવીસને આથી ઘણીજ ખુશી લાગી અને તે ખુબરૂ બાલકનું સર પોતાનાં હાથની વચમાં પકડયું.

"યાદ રાખજે બેટા," તે લથડતે સાદે બોલ્યો. "ખુબ યાદ રાખજે કે તેઓ આપણ બંનેને ગુનાહગાર ઠેરવી ગરદન મારશે. ત્યારે તું શું કરશે?"

"ત્યારે, પપા," તે છોકરાએ એસ્તવાર જીગર સાથ જવાબ દીધો, "ત્યારે તો નેક શહરય તરીકે કેમ મરવું તે દેખાડવાની મને તક મલશે."

મારકવીસે એક પણ શબ્દ ઓચરયા વગર તે છોકરાને તેની માવતરની ગોદમાં આપ્યો.

"વ્હાલી દીલદાર," તે બોલ્યો, "આપણા આ બ્હાદુર ફરઝંદ માટે આપણને તે હકતાલાનો ઉપકાર માન્ય કરવો જોઇએ, અને એની મરજી મુબારક કરવા દેવુ જોઇએ. તે પોતાનાં નામ અને જાતને લાયક છે. અને મને

પોતાનો અમીરી ખવાસ દેખાડતાં અટકાવવો જોઇએ.

મદમે પોતાનો હાથ છાટી ઉપર ધરયો, અને પોતાનું મોહોં ફેરવ્યું.

"એમજ થવાદો ત્યારે, તે ધીમે સાદે બોલી, "જો તમારી મરજી એવીજ છે તો લો હું પણ મરવાને તઇયાર છું."

આરક્ષે તેણીની ગરદન ઉપર પોતાનું સર તેકવ્યું; અને સથવાંઓએ કેટલેક વખત સુધી રડયા કીધું. પણ મારકવીસે ઝડ પથી તે છોકરાને તેની માવતરની ગોદમાંથી છુટો કરયો.

"આસ, આરથ્ય." તે બોલયો. "હવે આપણને બોલેલું અમલમાં લાવવાનો વીચાર કરયો જોઇએ. 'આગને રમતે મારી પુઠે ઓરડામાં આવ. તાંહાં હું તને આવતી કાલે તારે શું કરવું તથા કહેવું તે શીખવીશ.

"આવતી કાલે!" મદમ ધ્રુજતી અને ઓચીંતી હાથ મારી બોલી.

એ પછી મારકવીશ અને દીકરો બંધે ઓગા હેઠલ ગયા, અને બારાસ ન્યુસ પેપરના ઓટેથી તેમના આરામારા જોયા કરતો રહયો. તે ડોકું હુલાવતો બોલ્યો, "શું! એ બંધે? ઠીકછે; જો એ બંધે પોતાનાં સર જલ્લાદના હુરાને સોંપે તો તેમાં કાંઇ મારો તકસીર નથી, અને ત્યારેજ આપણા બેવરા છકાણી પડેતો!"

(અપૂર્ણ.)

"હું શું કરત? અરે મારી પાસ જો તે વખત એક મસ્તશીર હોત તો હું તેને એકજ જરબથી ચીરી નાખત."

એક રજો. પાનું ૭૬ મું.

પરચુરન ગ્નાન તથા રમુજ

એક દીવસ આપણાં શીકાભાઇ અદગેરાને ખેતવાડીથી પાયધોની જવાનું હતું. ગ્રામમાં તેનો જવાનો વિચાર થયો; તેથી ગ્રામના કન્ડકતરને તેના ભાડાંને વાસ્તે પુછયું. જવાબમાં તેને એવું જણાવ્યું કે ગ્રાંતરોડથી પાયધોની જવાનો એક આણો તેમજ ખેતવાડીથી પણ એકજ આણો બેસેછે. એવું સાંભલી તે તાજુબી પાંમ્યો, અને ગ્રામવાલાની અકલ ઉપર હસી મનમાં વિચાર કરયો કે જયારે એમજ છે ત્યારે ગોલ પીઠાં આગલથી ગ્રાંતરોડ સુધી પેહલે ચાલી જાઉં, અને ગ્રાંતરોડથી ગ્રામમાં બેસુ કે તે હલાલ થયલો કહેવાય. વાહરે અદગેરાજી એમજ ચાલવુંજ હતું તો ગોલ પીઠાં આગલથી પાયધોની કાં નહી ગયા કે આણો બચ્યત? ચાલવાનું તો એકજ સરખું હતું.

એક વખત એક જુવાન વિધ્વાને કોઇએ સવાલ કરયો કે તું એટલી જલદી નાતરું કરવાનો વિચાર કેમ કરેછે? તે બોલી મારા પ્યારાના મરણને લીધે બળાપો કરી ખોદાની બખ્સેલી કીમતી જીંદગીનો નાશ કરવો ના રવાછે. કેવો કીમતી વિચાર!

આપણી સરકારને અફગાન તરફ લશકરે સાથ મોકલવાને ઘોડાવાલા તથા કુલીઓ જોઇએછે તે વીશે જગે જગ થાલી પીતાએ છે અને તેથી ગરીબગુરબાં બીહીને બરાતાં ફરે છે તે સંધું જોઇ આપણી કોલી કુંઇઓ પોતાની સદાની રસમ મુજબ તે ધંધેરાની મતલબ ભાયખલા આગલ નીકલેલા કલ્પીત નાગ માટે બાલકોને ભોગ તરીકે પકડવાની ઉઠાવી લોકોમાં વેહેમ તથા વસવસો ઉત્પન કરેછે તથા છોકરાઓને બાહાર નહી કાઢવાની લોકોને સંભાલ રાખવા કહેછે.

પુલીસ ખાતાંનો એક દીતેકતીવ સીપંઈ બોલ્યો, "હા, મારા લાંબા અનુભવમાં મેં ઘણું એક અજાયબ જેવું દીઠું છે." "અલબતાં" તેની બાયડી બોલી "તમોએ ઘણાંક કાવત્રાં પકડી કાડયાં હશે." ખરી વાત, ઘણીક લુચાઈ દોંગાઈ, ફેસાદ આજ સુધીમાં મેં પકડી આપ્યાં છે; પણ દલગીર છું કે તમારી અને માહારી વચ્ચે મોટી ઠગાઇના સપાટામાં હું પોતે ફસ્યો છું. હું એક ઓરતના હાથ ઉપર ફસ્યોછું. તે જુવાન સુંદરી છે; અને હું એકીનથી કહું છું કે એક ફીરેસ્તાઈ દેખાવની છે. પેલીએ જુબ્બાબ દીધો "પણ તે કાંઇ ખરો ફીરેસ્તો તો નહી હોય ?" "ખચીત નહી." તે બોલ્યો. "તેણીનો મીજાજ જાયછે ત્યારે વંટોલિઓ જ મીન ઉપર થયો હોય એમ દેખાય છે; અને જ્યારે છેરાયછે ત્યારે ધરતી પણ કાંપેછે." "અરે બોધા!" પેલી બોલી "પણ તેની ખરી ખાસીયત તમને કેમ માલમ પડી?" "કાં નહી ?" તે બોલ્યો "પરણ્યા પછી બધું, આપો આપ જણાઈ આવ્યું."

દુન્યામાં સઘળાં મલી પર૧૬૭ વેપારી બારકસો છે, જેમાંનાં ૪૪૭૩૪ વ્હાણ અને ૮૪૩૩ આગબોટ છે. આ બારકશોમાં ૨૦૪૯૪ અંગરેજોનાં છે, જેમા ૧૫૩૮૪ વ્હાણ અને ૫૦૯૦ આગબોટ છે.

એક વહેંત્યાં આદમીએ એક રાક્ષસને કહ્યું, "આપણ બંધેના હક સરખા છે!" "તો નો," રાક્ષસે જવાબ દીધો, "તેમાં પુછવું શું; તો પણ ભાઇ સાહેબ મારો જોડો પેહેરીને તમે ચાલો તો તમારાથી કદી ચલાય નહી." "તેમજ ભાઇ સાહેબ," વહેંત્યું બોલ્યું "તમે જો મારો જોડો પેહેરીને ચાલો તો ત

એક વેલા એક વઇદે પોતાના દા ચાકરને મરઘીનાં પીલાંનો એક કરંડીઓ અ ગોલીની દાબડી આપી કહ્યું કે પીલાં મીત્રને અને દાબડી આ લખેલાં કાગજ સા એક દરદો ધરાકને તાંહાં જઇને આપી આ ઇરાંણીએ ભુલમાં ગોલીની દાબડી દાકતરન મીતરને તાંહાં આપી; અને મરધાંનો કરંડીઓ પેલા દરદી આગલ લઇ ગયો. હવે પેલો દર પીલાંનો કરંડીઓ જોઇ તથા કાગલ વાંચી ભરાતમાં પડયો તે કાગલમાં આ પ્રમાણે લખે હતું—"બબે દર અરધે કલાકે લેજો."

કેમ ભાઇ હાથીને તગેતગ શા માં જોયા કરોછો ? એટલા માટે કે એની સુંઢ કા અને પુછડી કઇ તેની તપાસ કરી લેવા. કે ભાઇ, કુશીઆરી કોઇના બાપની છે. અવલે કન કરવાની ટેવ રાખવી સારીછે.

કહેછે કે સેંકડે ઉપ પારસી ધરથી દે દેવીની તથા તેમના સ્થાન વગેરેની માનતા કીધા, ભોગ વગેરેની રસમ નીકલી ગઇ તેથી હજારો પુતાગઓ ધંધા ધાપા વગરના થઇ ભુખે મરવા લાગાછે. તેમની એ રવેશની દલીદ્ર અવસ્થાની મજબુત ફરીઆદ તેમની દેવીના કાન ઉપર ગઈ હતી. હાલમાં જી. આઈ પી. રેલવે વાલાઓએ બાંધખલાના દેહરાં આગલનો પુલ ભાંજીઓછે, તે તકનો લાભ લઈ તે મધેથી સીસ નાગ મનુખરૂપે બાહાર નીકલી ઓછે. એવું કહેવાયછે કે તે ૪ આંખ ૧૨ હાથ અને ગંજાવર કદ રાખેછે. તે બાંધખલાના પુલની નજીકના તલાવમાં તા૦ ૧ લી એપરેલથી કેટલાક દીવસ લગી પોતાના પુંજારી સેવકોને દરશણ કરવાની તક આપશે. હાલમાં ઘેરેઘર ગભરાત મચી રહયો છે કે નાગને ભોગ તરીકે અરપણ કરવાને નાના બાલકો જોયછેરે.

એક શેહેરની દરબારમાં એક જુરર (જુ...)માં બેસનારો)નું નામ પોકારવામાં આવ્યું. તે હાજર ન હોવાને લીધે જડજે તેને દંડ કીધો ત્યારે એક આગલ ઉભેલા શખ્સ બોલ્યો "સાહેબ તમે એવા ૧૦૦ દંડ તેની ઉપર નાખો તોપણ તે આવનાર નથી; કારણ તેતો હવે ગોરમાં દતાયો છે."

ગોલીઓ બંદુકમાંથી છુટતી વેલા રાગ કાઢેછે પણ એ રાગ તો ભારી પડે બા.

ઉખીઆણું.

જીનહાર ન દેખે મુજને સાહેબ
ખલકનો ખાવીંદ ખાલિક
હારણ મલ કદાચ દેખે
પરજાપતી ને માલેક
દીનકાર દુએ હુસા મુસા
આજ કાલ ઈયા વેહેલા મોડા.

ગઝલ.

(નામ જાનેકા ન લે ઈઆર—મેં મરજાઉંગી.) એ રાહ.

કામ દુજનું જોઇને આ.ક—થાય છે જીગર ગમગીન—ટેક.
જીગરે ગમગીન જીગર ગમગીન, થાએછે જીગર ગમગીન.

રાતે રઅડી રખડી—બાલોછો મુજને એકલી
કેમ ખમાય સંતાપ. પ્યારા, કેમ કહેવાય કોઈ નજદીક—
કામ દુજનું૦

બાર ઉપર બે ગણી—કોઈ કોઈ વખ્ત રાત સારી
કાંહાંની મુજની નહી ચોડી—વાંચું કીસ્સા કંઈ કાહાણી—
કામ દુજનું૦

ઘરમાં તો વાખેવાખા—પડે બચ્ચાંપર આપદા
ખાવું પીવું વારી ગાડી—મેહેમ નહીં તો બેન્દારા—
કામ દુજનું૦

તમો સાહેબ તમો ખાવંદ—રમતાપંચી ભમતા પાદશન
નહીં આકિશ નહીં લજા, નાચવું કુદવું એર મજાહ—
કામ દુજનું૦

અમો ચાકર અમો નફર, પાંજરેના હમો પોપટ
કર લગાર નજર પ્યારા, સમજી કાંઇ હઇડેન્જા—
કામ દુજનું૦

સેતરંજ બાજી

બાજી પેહેલીનો ખોલાસો

૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮
૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬
૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪
૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨
૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	૩૭	૩૮	૩૯	૪૦
૪૧	૪૨	૪૩	૪૪	૪૫	૪૬	૪૭	૪૮
૪૯	૫૦	૫૧	૫૨	૫૩	૫૪	૫૫	૫૬
૫૭	૫૮	૫૯	૬૦	૬૧	૬૨	૬૩	૬૪

૧. કાલે ઘરનો ઘોડો ૫ મે ઘર ઇમ્યાં ૩૨ મે ઘર ચાલવો.

૧. પાદશાહને ૭ મે ઘર જવાની ફરજ.

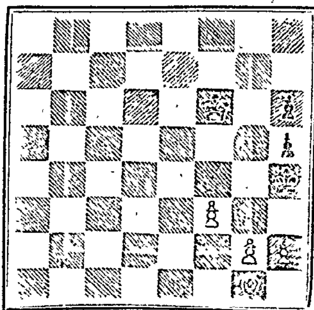
૨. સફેદ ઘરનો ઘોડો ૨૨ મે ઘર પાદશાહને સેહ ઇમ્યા ચેક.

૨. પાદશાહ ૮ મે ઘર જાય.

૩. પ્યાદી પેચ અને પયાજ માહાત.

બાજી ૨ જી

કાલા.

સફેદ.

પ્રથમ સફેદ માહોરાંની ચાલછે અને કાલાને ત્રીજે હાથે માહાત છે.

☞ આ "પખવાડયાંની મજાહ" ચોપાનીયું તેના માલકને માટે ફરદુનજી ફરામજી ર "જ્ઞાનપ્રકાશ દીપક" પ્રેસમાં છાપ્યું છે.

પખવાડ્યાંની મજાહ.

પુસ્તક ૧ લું.] ૧ લી એપરેલ [અંક ૫ મો

આજના પારસીઓ.

૩—સ્ત્રી કેલવણી.

જરથોસ્તી છોકરીઓની નિશાળ.

ઉપલાં ખાતાંનો વારશીક ઓછવ હમણાંજ પુરો થયો છે. તે ઓછવને ટાંકણે બહાર પડેલી બાબદ ઉપર નેગાહ કરતાં અમને ભારે ખુશાલીની લાગણી ઉત્પન થઈ આવી અમારૂં આધીન મત સોચવ વારૂપે એક બે સખુન આપવા અમારાં અંતકરણમાં જીગ્નાસા તેમજ ઉત્કંઠાની મંદ પડી ગયલી લાગણી તાજગી પામેછે. જરથોસ્તી છોડીઓનું નિશાળ ખાતું એક ઘણુંજ અગત્યનું ખાતું ગણાયછે. તે તરફ તેની કમીતીનાજ નહી પણ કુલે જરથોસ્તી આલમના દરેક જીવડાનાં કાલજી તથા ધ્યાન દોડવાં જોઇએ. તેની ફતેહમંદી દરેક જીવડાએ હઇડે ધરવી જોઇએ. તેની આબાદી તે આખા પારસી ટોલાની આબાદીછે. તેના ઉપર દરેક પારસીનાં સુખ અને ચડતી હાલતના ગુંથ્યાં બાઝેલાંછે. એજ ખાતાંની બુનાણ ઉપર પારસીની હવે પછીની હાલત સુધરવાનો સંભવ રેહેછે. ધરમગુરૂઓનાં ભભાવવા અને સ્ત્રીઓના વેહેમને લીધે આપણામાં હાલા ઉડાઉ ખરચ વધી ગયાછે. તે ખરચોનું મુલ કારણ ઓરતોના વેહેમ આગલ મરદોની લાચારીમાં સમાયલું છે. તેવાં મુલ કારણની ઘુનબેખ ઉખડાઇ ગયલી જોવી હોય તો ઉપલાં ખાતાંમાં ઊંચે દરજજેની કેલવણી દાખલ કરવી જોઇએ. અને હવે તેમ કરવાનો વખત આવેલો લાગેછે. તે જરૂર કરી થવું જોઇએ. મી૦ પનથકીએ હવે વધારે ઉલન ધરવી જોઇએ અને તે દઃ વિચારવાલા ગ્રહસ્ય જરૂર કરશે એમાં કાંઇએ સંદેહ નથી. તેવણના હાથમાં આજે લાંબો વખત થયો ઘણીક નિશાલો છે, અને તે દરેક નિશાલ મનમાનતી રીતે જોકે ધીમે પગલે પોતાને રસને લીએ છે. ઘણીક નિશાલો તેમનીજ સુચનાથી ઉભી થયલીછે; જેઓ ગાહેલી ઘણીક આજ પણ તેમના ઉપરીપણા હેઠલ છે. તેવણ આજ ૪૦ વરસ થયાં કેળવણી ખાતામાં જોડાયલા છે. શિક્ષક તરીકે છોકરાઓના મન ઉપર કોઇ પણ મુશકેલ બાબદ સેહેલાઇથી ઠસાવવાની તેમની કુનેહ માટે તે વણને હજુર ઘણાક શિષ્યો ધન્યવાદ કરેછે.

મી૦ પનથકી એ કામ વખતજવે પાર ઉતારશે

સેતરંજ બાજી

બાજી પેહેલીનો ખોલાસો

૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮
૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬
૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪
૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨
૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	૩૭	૩૮	૩૯	૪૦
૪૧	૪૨	૪૩	૪૪	૪૫	૪૬	૪૭	૪૮
૪૯	૫૦	૫૧	૫૨	૫૩	૫૪	૫૫	૫૬
૫૭	૫૮	૫૯	૬૦	૬૧	૬૨	૬૩	૬૪

૧. કાલે ઘરનો ઘોડો ૫ મે ઘર ઇમ્આ ૩૦ મે ઘર ચાલવો.

૧. પાદશાહને ૭ મે ઘર; જવાની ફરજ.

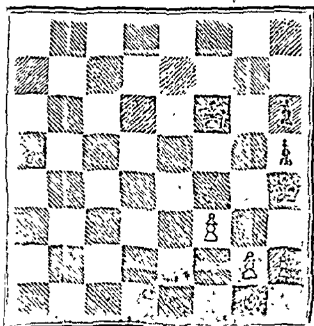
૨. સફેદ ઘરનો ઘોડો ૨૨ મે ઘર પાદશાહને સેહ ઇમ્આ એક.

૨. પાદશાહ ૮ મે ઘર જાય.

૩. પ્યાદી પેચ અને પયાદ્જ માહાત.

બાજી ૨ જી

કાલા.

સફેદ.

પ્રથમ સફેદ મોહોરાંની ચાલછે અને કાલાને ત્રીજે હાથે માહાત છે.

પખવાડ્યાંની મજાહ.

પુસ્તક ૧ લું.] ૧ લી એપરેલ [આંક ૫ મો

આજના પારસીઓ.

૩—સ્ત્રી કેલવણી.

જરથોસ્તી છોકરીઓની નિશાળ.

ઉપલાં ખાતાંનો વારષીક ઓછવ હમણાંજ પુરો થયો છે. તે ઓછવને ટાંકણે બહાર પડેલી બાબદ ઉપર નેગાહ કરતાં અમને ભારે ખુશાલીની લાગણી ઉપ્તન થઈ આવી અમારૂં આધીન મત સોચવ વારૂપે એક બે સુખુન આપવા અમારાં અંતઃકરણમાં જીગ્નાસા તેમજ ઉત્કંઠાની મંદ પડી ગયલી લાગણી તાજગી પામેછે. જરથોસ્તી છોડીઓનું નિશાળ ખાતું એક ઘણુંજ અગત્યનું ખાતું ગણાયછે. તે તરફ તેની કમીટીનાજ નહી પણ કુલ જરથોસ્તી આલમના દરેક જી-ગરાનાં કાલજી તથા ધ્યાન દોડવાં જોઇએ. ...માતા ...પતીનો કેલવણીદરેક જીવડાએ હઇડે ધરવી જે... તેની આબાદી ... પારસી ટોલ ... મહા ... જાપી આબાદીછે. તેના ઊપર દરેક પારસીનજાતે ચાલવું ... ચડતી હાલતના મુળયાં બાઝેલાંછે. ... જાતની હદ ... ની વખાણ ઉપર પારસીની હવે પછીની હદ જાહેર ... સુધરવાનો સંભવ રહેછે. ઘરમાં...

... તેમજ ... પણ માવતા અને સ્ત્રીઓના વેહેમને ... હુકમાને તાબે ... ણામાં હાલા ઉદાઉ ખરચ ... ખ્યા ને તેમના ખરચોનું મુલ કારણ ઓરત ... મરદોની લાચારીમાં ...

એ સગલા સણગારો ઉપરાંત તેની ખરી ખુબસુરતી કેલવણી લીધામાં છે કેમકે કેલવણીથી માંણસ સારાં નરસાંનો વીચાર કરી શકેછે, એથી સારાં લક્ષણ આવેછે. આલસ તથા બીજા દુરગુણોને હાંકી કાઢનાર કેલવણી છે. કેલવણી એ આદમીને આદમપણામાં લાવનારૂં એક મજબુત હથીયારછે ને એ વગર ઇનસાંન એક હેવાનની મીસાલછે. જેમ હેવાન પોતાને ગમે છે તેમ કે બીજા કરેછે તેમ ચાલે છે તેમ માંનવીઓએ કરવું નહીં પણ કેલવણીની મદદથી જોખી કાંઇ બોલવું, વીચારવું કે કરવું એ સગલું તપાસીને કરવું. હવે જેટલી કેલવણીની મરદને જરૂર છે, તેટલીજ બલકે તેથી વધારે જરૂર ઓરતને છે એ ... જો ઓરત કેલવાયલી હશે, તોજ પોતાનાં બાલકોને ઘટતી ને સારી કેલવણી નાનપણથીજ આપી શકશે માટે સ્ત્રીને પણ કેલવણી લેવાની ઘણી જરૂર છે.

એ સઘલા સીણગારો ઉપરાંત સ્ત્રીની

મુખ્ય ફરજ છે કે ખોદાને યાદ કરવો ને તેના હુકમો મુજબ ચાલવું; પણ અફસોસની વાત છે કે સ્ત્રીઓ એવા સદ્ગુણો પ્રમાણે ચાલવાને ઠેકાણે પોશાક ને ઘરેણાંની ખાલી ફીસીયારી, મગરૂબી, મોટાઇ, ને હીરા માણેકનાં ઘરેણાંથી પોતાને સુખી ને રૂપવંતી ગણેછે. જે સ્ત્રીઓ પોતાને રંગ બેરંગી પોશાક ને ઘરેણાની ખાલી ફીશીયારી મગરૂબીને મોટાઇમાં સુખી ને રૂપવંતી ગણેછે તે સ્ત્રીઓ પોતે પોતાને ઠગે છે. સ્ત્રીની ખાશ ફરજ નીતીસર ચાલવામાં, દીન ને દુનીયાઇ એલમ હાંસલ કરવામાં, ને ખોદાની તેમજ વડીલ માણસોની તાબેદારી કરવામાં છે. એ સગલા શીણગારો ધ્યાનમાં રાખી સ્ત્રીઓએ તે પ્રમાણે ચાલવું ઘણુ જાગરતું છે."

(૦૭)

પેટબોલુ પંચી.

પ્રકરણ ૭ માંનું સાંધન.

"અરે સાહેબ, એ બાબે જરા પણ ફીકર ના રાખો. નચીંત રહો," વેલેનતાઇને કહયું.

"છોકરા," વેલેનતાઇને પોતાનો સાદ એક અલાહેદી જગા જાંહાં બે શખસો જમતા હતા તાંહાંથી આવતો હોય તેમ નાખીને એક ચાકરને કહયું.

"જી, સાહેબ," છોકરાએ તાંહાં જઈ જવાબ દીધો.

"છોકરા," વેલેનતાઇને સામેની બાજુ કે જાંહાં બીજા બે જણ દારૂ પીતા હતા તાંહાંથી આવાજ કાહડ્યો. છોકરો પોતાની ભુલ થયલી સમજી તે બાજુ તરફ ગયો અને બોલ્યો "કેમ સાહેબ, શું હોકમ?"

"છોકરા," પેહેલાના જેવો ફરી અવાજ કાહડ્યો.

"જી સાહેબ," છોકરો પાછો પેહેલાબે આગલ જઇ બોલ્યો, "તમે બોલાવોછ સાહેબ?"

"નહી," એક ગ્રહસ્થ બોલ્યો "અમે કાંઇ બોલાવતા નથી."

"છોકરા," વેલેનતાઇન ઓરડાને બીજે છેડે પોતાનો અવાજ નાખી બોલ્યો. તે તરફ બીચારો છોકરો પાછો ગયો.

"અરે, પેલી પોરતવાઇનની બાટલી કાંહાંછે?" અરધે રસતે સાદ નાખી વેલેનતાઇન બોલ્યો.

"બેઅદબી માફછે, સાહેબ," છોકરો એક ગ્રહસ્થ તરફ જોઇ બોલ્યો, "હું ખાતરીથી કહુંછું કે તમે પોરતની બાટલી મંગાવોછો."

"ના ભાઇ, હમે કાંઇ પોરત પીતા નથી."

"છોકરા," વેલેનતાઇને જોરથી બુમપાડી.

"આવ્યો સાહેબ!" તેટલાજ જોરથી છોકરાએ જવાબ દીધો. તે પાછો સાદની પુઠે ગયો; અને જાંહાં સુધી વેલેનતાઇને ઝબાન ખાંચી તાંહાં સુધી સાદની પછવાડે અહીતહીં ઢકેલામાં પડયો, જેથી તેનું લોહી ઉકલી આવ્યું. તે સગડી આગલ ગયો અને ઇંગારનું પજરન પાડ્યું.

"હુમ!" વેલેનતાઇન સગડીને માંયેની ચીમનીમાં ઉંચે સાદ ફેંકી કહયું "છેક ઉંચે જા હું ચેસ્ત કરૂંછું"

"ચુપ!" વેલેનતાઇન હુમનો અવાજ કાહડી બોલ્યો. હુમ અરધો ગુમઆઇ ગયો હતો. "ચુપ, એટલું મોટે કેમ બોલેછે."

એ રોંઘના સાદ ચીમનીમાંથી નીકલતાં સાંભલી છોકરો ગભરાયો અને લાગલો અંગેઠા ઉપર ચાહડી આહેસતે રહી બાહાર ગયો અને પરમસરાવાલાને તેની બાયડીને, ચાકરડી

તથા બીજા નોકરો તેમજ ધરમસરામાં જેટલાં લોક હતાં તે બધાંને બોલાવી લાવ્યો, જેઓ ઘણી સંભાલથી સઘડી આગલ ગયાં જ્યારે વેલિંનતાઇને જીમ અને જો વચ્ચે ચીમનીમાં હેઠલ મુજબની મનોરંજક વાત ચાલુ કીધી.

"જીમ આ તરફ બલતું ઘણું બલેછે; પણ તાંહાં—તે બુજાશે. તારા આખા જન્મારામાં તેં આવું જોર બલતું જોયું હતું ?"

"ચુપ રહે જરા, જો. આપણને પરસેવો એટલો થાયછે કે તેથી બલતું હોલાઈ જશે."

"હું ધારું છું કે જેમ પેલા છોકરા ધંગારમાં સલીઓ ભોકી જોર પજરેન પાડે છે તેમજ તેના પેટમાં પણ તે ભોકાય."

"એરે એ તો ઉલટું થાય તેની ચરબી તવાયાથી બલતું વધું જોરમાં બલે, અને આપણને દઝાડી નાખે."

ધરમસરાવાલો તાંહાં આવ્યો. "હં હવે તમે સપડાયા, લુચાઓ, સબર કરો, ચુપ થાવો ?" તે બોલ્યો.

"તું ચુપ થા ?" ગેબી જીમ બોલ્યો.

"ઠીકછે તમારે જોઇએ તે બોલો," ધરમસરાવાલો બોલ્યો, "પણ હવે તમે સેકો છટકવાના કાંહાં છો. ચાલો નીચે આવો—સંભલાયછે કે ?"

કોઇએ કાંઇ જવાબ આપ્યો નહી.

"અહીં આવ જેરી," ધરમસરાવાલો બોલ્યો, "જા દોડતો કે સીપાઇને બોલાવી લાવ." અને ખરેખર જેરી જેટલી ઝડપ થાય એટલી ઝડપથી દોડતો નીકલીઓ.

"રે બદમાશો, નીચે આવો તો સારૂં," ધરમસરાવાલો બોલ્યો.

"માફ કરો, મેરબાન સાહેબ," જીમ બોલતો હોય તેમ વેલિંનતાઇને ચીમનીમાંથી સાદ કાઢ્યો, "તમો તો કાંઇ જબરા સાલસાઇ અને બાપકીવાલા જણાવો છો.

જો તમો બહાર નહી આવશો તો હું તમને જડકે ઉરાડી મુકીશ," ધરમસરાવાલો બોલ્યો.

"પણ દારૂગોળાનું ઠેકાણું કાંહાછે?" ગેબી જો બોલતો હોય તેમ વેલિંનતાઇને અવાજ કીધો.

સીપાઈ આ વખત અંદર દાખલ થયો, અને તેણે સગડી નજદીક જઈ પોકાર કીધો, "ચાલો જવાન મરદો, ચાલો, મને તમારૂં કાંઇ કામ છે."

"અમારૂં કામછે," એક જનનો સાદ નીકલ્યો.

"પટપટારૂં છોડી દો, અને હેઠલ આવો," સીપાઇ બોલ્યો, "નહી તો સીપાઇ સાથ ચેરાં કાઢવાનો સ્વાદ કેવો હોયછે તેતો તમને ખબરજ હશે."

"ખચીત, પણ અમને તે સ્વાદ માલમ નથી તો."

"નહી એમ કાંઇ તમો ઠેકાણે આવો નહી," સીપાઇ બોલ્યો, "લાવતો એક લાંબી ઝારૂં લાવ તો."

એક ચાકરડી સાવરણી લેવા ગઇ, એટલામાં એક બીજો સીપાઇ અંદર દાખલ થયો. તેને પેલા પેહેલા આવેલા સીપાઇએ કહ્યું "સ્મીથ, જા અને પેલી ચીમનીને માથે ચડી તાંહાં ઉભો રહે કે તે રસતે કોઇ નાહાસી જાય નહી?"

"કેમ હવે" સીપાઈ હાથમાં લાંબી ઝારૂ પકડી બોલ્યો, "હવે હેઠલ આવવું હોય તો આવો નહી તો આપો આપ ઉતરવું પડશે."

આ સખુનના જવાબમાં ચીમનીમાંથી ધીકાર ભરેલા હસવાનો અવાજ નીકલ્યો જેથી તે એટલો તો ઉશ્કેરાઇ ગયો કે તાબરતોબ પેલી લાંબી સાવરણી ચીમનીમાં ખોસી દીધી પણ બેસે શું કે તાબરતોબ મેંશના ઢગલે

ઢગલા તેના મોંહો ઉપર પડયા જેથી તે તદન ગુંગલાઈ ગયો. તે ઉપરા સાપરી છીકવા અને ફુકવા મંડી ગયો.

"કેમ સાહેબો, હવે શું કહોછો ?" ચીમનીને મથાળે ચઢેલા સીપઈ બોલ્યો. "ઉપર ચઢવાનો કે નીચે ઉતરવાનો વીચાર રાખોછો ? બોલો કહીદો !"

હેઠલ રહેલો સીપાઈ તો દમબદમ છીક ખાઈ ર્હે, છીકે અને ફુકે અને ચીમનીમાં ભરાયલા શખ્સોને સેજ ભણવામાં કાંઈ બાકી નહી રાખે. પાણી મંગાવી મોહું સાફ કરયા પછી તે બોલ્યો "હવે એ લોકની કમબખ્તી કરૂંછુ." ગરા હાથમાં આવ્યા તો પછી જોઈજ લેવો કે એમના શા હાલ થાયછે. વારૂ જોઈએ હવે તમો સમજો છો ? કેમરે હેઠલ આવોછો કે હવે ? ઈત્બાર રાખજો કે અમે તમને છોડવાના નથી. આ છેલ્લીવાર કહુછું કે નીચે ઉતરો ?"

"તું કોઈ ઘણો ભલો દેખાય છે, પણ અમો તો હેઠલથી નહી ને ઉપરથી નહી જવાના," ચીમનીમાંથી કોઈ જવાબ દેતું હોય તેમ વેલનતાઈને સાદ નાખ્યો.

"ઠીકછે ત્યારે જે વખત જાયછે તેમાં તારી સરકશીને માટે તને સ્વાદ ચાખવો પડશે," સીપઈ બોલ્યો.

આ સખુનના જવાબમાં વલી ચીમની માંથી કોઈના હસવાનો અવાજ નીકલ્યો જેથી સીપઈ અને બીજા એટલા ચીરડાઈ ગયા કે તેઓએ તે ચીમની બાલીને ભસમ કરી નાખવાનો નક્કી ઠરાવ કરયો. પણ તેમ કરવા ને સીપઈનું દીલ ચાલ્યું નહી; સબબ, તે બોલ્યો કે ચીમનીમાં ભરાયલા ચોરો બલી મરે તો તેમની ઉપર કદાચ ખુનનું તોહોમતાન આવ્યા વગર રહે નહી.

ઘરને નીચે ઉતરતા લાવવાને લોકો તરેહવાર ઉપાય સુજાડતા હતા, તે સબબે એક જણે, એવું જણાવ્યું કે શેહેરમાં એક કચરા પતી પાસે ચીમની સાફ કરવાનું યંત્ર હતું કે જેની રૂહે ચીમનીમાં જે કાંઈ ભરાયું હોય તે બાહાર આવેછે. એ ઉપરથી તે કચરાપતીને તેના યંત્ર સાથ બોલાવી લાવ્યા. તેણે આવતાં-નેવાર પોતાનાં યંત્રની તારીફમાં કાંઈ શબ્દ ઓચરયા. પછી તે યંત્ર ચીમનીને રસ્તે છેક મથાલે સુધી ચલાવ્યું; તેથી પુષ્કળ મેશ ઢગલે ઢગ હેઠલ પડી. હવે આ યંત્રમાં એક ગોલ બ્રશ રહેછે તે જ્યારે મથાલાં સુધી ઉપર ગયું કે ચીમનીને મથાલે ચઢી બેઠેલા સીપઈએ તેને ચોરનો બાલ સમજી મજબુત પકડી બા હાર ખેંચ્યું જેથી બ્રશ યંત્રમાંથી બાહાર નીકલી આવ્યું અને તેના બાલ તુટી ગયા. તે જોઈ યંત્રવાલો એવું સમજ્યો કે ચોર ચીમનીને મથાલે હતો તેથી તેણે લોકોને જલદીથી ચીમનીને મથાલે જવા કહયું. લોકો જેમ તેમ બની મુશ્કેલીએ ચીમનીની છેક ઉપર ચઢયા, પણ થોડાક વારમાં કંટાલી નિ-રાશ થઈ પાછા હેઠલ ઉતરયા. ઉતરતીવેલા કેટલાક તુટી પડયા અને હાડપગ વગરના થઈ ગયા. એમ કરતાં સેવટે સરવે કોઈ પોત પો-તાને ઘર તરફ ફરયા અને તાંહાં સીપઈ તથા ધરમસરાનાં માણસો માત્ર રહયાં. તેઓએ એવો ઉપાય શોધ્યો કે ચીમનીનું મોહું એક જાડાં કનતાનથી ઢાંકી નાખ્યું કે જેથી કરી ચોરો ચીમનીમાં ગુંગલાઈ મરે. પછી આખી રાત, સીપાઈઓ ચીમનીને મથાલે તથા નીચે બેસી રહયા.

વેલેનતાઈનનો પાલી તેનાં કાવતરાં, આરંભ તથા બેઠાંનું પરીણામ જોઈ મનમાં અત્યંત ગમત મેલવતો હતો. તે હસતો હસતો કંટાલી તથા થાકી ગયો અને વેલેનતાઈન સાથ ગાડીમાં બેસી ઘર ગયો. (અપૂર્ન)

ખોદાઈ લાકડીને અવાજ હોય કે?

પ્રકરણ ૫ મું.

રેલવે સ્તેશન ઉપર સાંજની છેલ્લી ટ્રેન આવી લાગી. તે સ્તેશન ઉદહેમના નાના સ્તેશનથી આસરે ૧૦ માઇલ ઉપર હતું. ગાડી હજુરતો બરાબર ઉભી ન રહી હતી એટલામાં એક જુવાન ઉતારૂ સ્તેશન ઉપર ઉભેલા પોરતરની ચેતવણી છતાં કુદી પડ્યો. તે ઉતાવલો પુરૂષ હેનરી માર્ચમેંત પોતે હતો. થંડી કકરતી પડવાને લીધે તેનું બદન કાંપતું હતું; કારણ કે ગરમ દેશોમાં જઈ રહેવાથી તેણે થંડી ખમવાનો આશરમ છોડી દીધો હતો. અંધારામાં તેણે આણીગમ પેલી ગમ નજર કીધી; પણ ગાડી કેડે મલી આવી નહી. સ્તેશન આગલ બે ગાડી હતી ખરી પણ તે કોઇ લેડીઆને વાસ્તે કોઇએ રાખી મુકી હતી; અને તેથી હેનરીને માટે ચાલી જવા શીવાએ કાંઇ ચારો રહયો ન હતો. તેણે ઝડપથી પગલાં ભરયાં. "ઓક હાલ" તરફ તેણે વલાણ લીધી; અને તેમ કરવામાં પોતાની પ્યારીને કોઇબી રવેશે મલવાનો તેનો હેતુ હતો.

પોતાના પીતાના મરણ આગમચ વતન તરફ પાછો નહી ફરવાને તેણે કસમ લીધા હતા તે એક લેખે પાર પડયા હતા, જો કે તેને તે વાતની કાંઇ ખબર હતી નહી, કારણ કે તેના બાપે તો કેવારનો મોહોતના ફીરિસ્તાને પોતાનો જીવ સ્વાધીન કીધો હતો.

"કેવી બીહામણી રાત!" પોતના દગલાનો કાલર ઉંકલાવતો તે બોલ્યો.

ખરેજ, રાત ઘણીજ અંધારી અને ભયંકાર હતી. ધુમસ અત્યંત પડતો હતો. હવાની અંદર કાંઇ ચીજના અથવાતો પવનના ગંભીર સુસ્વાતે તે જુવાન શખ્સના જીગરને નાહીમત કરી નાખ્યું. કદાચ તે પોતે તોડેલાં વચનને માટે ફીકરમંદ હતો અને દીલસે બોલતો હતો કે તે નહી આવતે તો કેવું સારૂં થતે!

તે આગલ ચાલ્યો. અને જે છોકરીને ચાહતો હતો તે છોકરીના ઘર નજીક જેમ જેમ તે જતો ગયો તેમ તેમ તેનો ચેહેરો વધારે વધારે ઉતત પકડતો ગયો.

"હા, આજ તેણીનું ઘર! પણ આ કેવું અંધારૂં, કેવું ભયંકાર! આટલી બધી બારી છતાં એક પણ બારીમાંથી ઉજાસ જણાતો નથી!" તેની છાતીમાં કાંઇ અજાયબ જેવું દુખ લાગ્યું. તે દુખ કાંઈ બુરા સમાચારની આગાહી આપતું લાગ્યું.

વેરાણ અને સુમસામ થયલા રસ્તાની અધવચમાં તે થમ થઇ ઉભો. તે શા માટે એટલો ભયાભીત થયો હતો? તેની શુધ ઠેકાણે રહી નહી.

"અરે રે, મને એટલી ગમગીની શા કારણસર ઉપજતી હશે," તે પોતાની મુરબ્બાઇ ઉપર હસ્તો બોલ્યો. તે હીમત કરી આગલ ચાલ્યો. સીડી ઉપર ચહડયો. દરવાજા જોરથી ઠોકયા.

પ્રથમ તો તેને કાંઇ જવાબ મલ્યો નહી. તેણે ફરી ફરીથી ઠોકયા કીધું એટલે કલનાં કાનાંમાંથી એક ઝીણો સાદ "એ કોણ છે" કરી નીકલ્યો.

"તમે દરવાજો ઉઘાડો નહી તો હું મારૂં કામ શું છે તે તમને કેઇ રવેશે જણાઉં;" તેણે જવાબ દીધો "મેરબાન બાઇ," હું તમારી નાની સેઠાણી એમીલીને મલવા આવ્યો છું."

"મારી નાની શેઠાણી? તે ઘરડી બાઇ બારણું જરા ખસેડું કરતી બોલી. "અહીઆં તો કોઇ બાઇબી નથી ને સેઠાણી પણ નથી."

"પણુ મી૦ ફેરફેક્સ, અને તેની બેટી કાંહાં ગયાં?" હેનરીએ પુછયું.

"શું?"

"આતો કોઇ બેહેરી દેખાયછે," તે મનસે બોલ્યો, અને ફરીથી તેણે સવાલ કીધો.

પણ જે લોકો તે ઘરમાં રેહેતાં હતાં તેઓ વિશે તે કાંઈ જાણતી ન હતી. જે મુખ્ય કાંઇ તે જાણતી હતી તે એજ હતું કે, તે ઘર વેચવા કાઢયું હતું. અને કે તેણીની માત રુએવંત હતી. બીજો એક પણ શબ્દ ઓચરયા વના તેણીએ તેનાં આંગ ઉપર દરવાજો ઉઘાડયો, અને તેને એકલો નાસીપાસીમાં ગીરફતાર મુકી જતી રહી. નાસીપાસ કારણકે તે એમીલીના દીદાર જોવાની તથા તેણીનો નાજુક હાથ પોતાના દસ્તમાં પકડવાની ઉમેદમાં તાંહાં આવ્યો હતો.

હવે શું કરવું તે સુઝે નહી. શું તે પોતાના પેદરને મળ્યા વગર શેહેર પાછો છોડી જાય, અથવા તેની નજદીક જઈ પોતાની ભુલ કબુલ કરે? ગમેતે બનો પણ જે છોકરીને પોતાનો પવીત્ર પ્યાર આપયો હતો તે શીવાય બીજી કોઈને પણ નહી પરણવાનો તેણે મજબુત ઠરાવ કરયો.

પોતાની બચપણીનું ઘર જાંહાં દશ કે ઘણા કેટલા દીવસ જોયલો નહી તે તરફનો રસ્તો લેતાં તેનું હરદું ભરાઇ આવ્યું.

"અને પણ તાંહાં તે મને કેમ ઉભો રાખશે? તે મને શું કેહેશે?" તેણે મનસે વિચાર કીધો. તેને બીચારાને થોડી ખબર હતી કે તેનો બાપનો કબરવાસી થયો હતો.

તે પેલા બગીચામાં ગયો, અને જલદીથી તે જગા ઉપર જઈ લાગ્યો કે જાંહાં તે એમીલી સાથ બેસી ગોફતેગો કરતો હતો. અરે કેવી મધુર ધ્યાન. તેણીનો ચેહેરો, તેમજ તેણીનો સંગેદ ગોળ તાજા હોય એમ તેને લાગ્યું. અને પરીપાર ખ્યાલમાં ને ખ્વાબમાં તે જાણે એમીલીનો ચેહેરો જોતો હોય એમ લાગ્યો.

તેણીનો પીતા શા માટે તેમને આડ આવ્યો હશે? તે વીશે વચ્યો, અને જે ઝાડ ઉપર તેઓ બેસતાં હતાં તે ઝાડને બોસાથી વધાવ્યું. તેજ ઝાડ આગળ બેસી તેણે આગલ એક દીવસ એમીલીનું નામ કોતરેલું હતું. તે વખત તેને આસમાન તેમજ જમીન ખુશ ખુશાલ દીસતાં હતાં. તે બનાવ કેટલો જુનો થયો હતો અને તે પછી તેણે કેટલું સંકટ વેઠયું હતું.

પાંચ વરસ! પાંચ વરસમાં શું નહી બને! કદાચ એમ પણ હોય કે એમીલી હવે એમીલી ફેરફેક્સ ન કેહેવાતી હોય? પણ નહી, એવા વીચાર દોડાવવા મને ઘટે નહી. તે કદાચ પેલી જહાન તરફ અમખ ઉઠાવી કુચ કરી ગઇ હશે; પણ તે બેવફા નહી થઈ હોય. જ્યારે અમે છુટાં પડયાં ત્યારે તેણીએ મારી તરફ કેવી આતુરતાથી જોયા કરયું હતું તે મને યાદ છે.

વરસાદ રહી ગયો હતો. તોફાન તેમજ પવનનું જોર નરમ પડયું હતું. તારાઓ ગગનમાં ચકચકીત થઇ રહયા હતા. તેણે આકાશ તરફ ઝાડની બીચોબીચ ડાંખળીઓમાંથી નજર કીધી અને વીચાર કીધો કે શું તેમજ તેની એમીલી પણ જોતી હશે કે નહી? તે કાંહાં હતી કાંહાં નહી તે જાણવાને માટે તે પોતાની કઈ ચીજનો ભોગ નહી આપી શકતે.

"અરે એ શું? હેનરી અટકયો અને કાન આપી સાંભળવા લાગો. જંગલમાં પીકાશોના અવાજ તેણે સાંભળ્યા હતા. હવે તેઓ બંધ પડયા; પણ તરતજ બંદુક ફુટયાનો અવાજ તેના કાન ઉપર પડયો; અને ત્યારેજ તેને ખબર પડી કે પીંડારાઓ નજદીકમાં હતા.

તે આહિસ્તે રહી એક ખુલ્લી જગા તરફ ચાલ્યો. તેનાં મોહોડાં ઉપર ખુશાલીની રતાશ પથરાઇ ગઇ. ચોરોની પારખ કરવાને તેના બાપની મુઆફક તેને કોઇ રીતમ પણ

અમીર બચ્ચો.

યાને

સેરનાં બચ્ચાં સેર.

પ્રકરણ ૪ થું.

દગ્ગારમીનો ચાબુકસવાર.

ફજીઆમદારનો વખત હતો, અને ચારલ્સ ભર ઊંઘમાં ઉંઘાયલો હતો, જ્યારે મારક્વીસ તેના બીછાણાની બાજુમાં ગયો અને એક ધીમે સાદે અવાજે બોલ્યો.

'ચાલ, મારા દીકરા. હવે આપણને જવાનો વખત આવ્યો છે. આજ કામ ઘણું કરવાનું છે.

છોકરો ઉઠયો અને તાબડતોબ કપડાં પેહેરી તઈયાર થયો.

"પપા, મેમજી અને આપણી નાની બાઇ મેફીઅસની મુલાકાત લઇ આવું?" તેણે પુછયું.

"તે બંધે ભર ઉંઘમાં પડેલાં છે," તેના બાપે જવાબ દીધો. "બચ્ચાંને ઉઠાડી શું કરશો, અને છુટાં પડતી વખત તારાં માવતરને અત્યંત દુખ લાગશે, તેથી બેહેતર કે તેમને મળ્યા વગર નિકળી જઇએ. તારી મરજી હોય તો તેણીના ઓરડામાં આવ, અને તેણીને એક વખત જોઇલે. પણ ઘણોજ ધીમે હીંડજે."

તેઓ બંધે પગના અંગોઠા ઉપર ગયા, અને મારકવીસે મચ્છરદાની ઉંચકી. એડમ જાણે કોઇ લાભકારક સ્વપ્નો જોતી હોય તેમ પોતાની ઊંઘમાં હસતી હતી, અને તેણીના સુંદર બાલ છુટા ઝુલફોમાં તણીઆ અને ચાદર ઉપર

પડેલા હતા. એક સફેત હાથ બીછાણાની બાહાર અરધો ઝુલતો હતો અને બીજો તેણીના ગેલાબી રૂખસાર નીચે દબાયલો હતો. ચારલ્સને આ વખત તેની માવતર જેટલી ખુબસુરત લાગી તેટલી કોઇ વખત લાગી ન હતી

"પપાજી, આ મારાં બચાં ભાવનેને એક બોસો લઉં?"

બાપે દીકું હુણાવ્યું અને જ્યારે છોકરાએ આહિસ્તે રહી તેણીના નભરવશ હાથને ચોસો લીધો ત્યારે તે બીછાણા ઉપર જરા વાંકો અટેલી ઉગ્યો અને પોતાની પ્યારીના ચેહેરો છેલીવાર વાસ્તે તે ચીપી ચીપીને ધ્યાનમાં લેવા લાગો.

"છેલ્લી સલામ. પ્યારી," તે બોલ્યો, "હવે પછી કદાચ તારો મનમોહન ગુનેગાર દીકામાં ખોદ ગાંસ્ય આવશે કે નહી!

એ બાદ, તેબલ ઉપરથી એક કાતર ઉપાડી, તેણે પોતાના કાલા બાલમાંથી એક ચુમ્મર કાપી પોતાની ઓરતના તકીઆ તલે તેણીની નજદીકમાં મુક્યું. બાદ એક પણ બાજો શબ્દ ઓચરયા વગર તથા પાછું ફરી નજર કરયા વગર બાગને રસ્તે તે નીચે ઓરડામાં ગયો. આ ઠેકાણે ચારલ્સે પેહેલીજ વેલા પોતાના બાપને આંસુ પાડતાં દીઠો. તોપણ તે છોકરાએ તે ઉપર કાંઇ ધ્યાન આપ્યું નહી.

'અહીં આવ, ચારલ્સ,' તે બે બદલ ઉપાડતો બોલ્યો, "એ ગાંસડીઓમાં આપણો છુપો લેબાસ છે અને મારાં ઓજારની એક ટોપલી છે. તું ગાંસડીઓ ઉઠાવજે કારણ કે તેઓ હલકી છે, ચાલ દીકરા.'

તેઓ ત્યાંથી બાહાર નિકળ્યા. ચાકરોના પાછલા ઓરડામાં થઇ નવરો ચોક ઓલંગી ગરાડવાલા દરવાજા આગલ ગયા. ત્યાં દરવાન પોતાની કોટડીમાં ભર ઉંઘમાં પડેલો હતો, અને ચારલ્સે તેને જગાડયો હોત પણ મારકવીસે પોતાનું આંગળું હોઠ ઉપર મુકી તેને વારયો અને પોતાના હાથે દરવાજો ઉઘાડયો. આગરા કાટખાઇ તાટ થઇ ગયા હતા તથા ગાલાની અંદર ખખડતા હતા. ધીમેથી અને ઘણી સંભાલથી તે આગરા પાછા હટાવ્યા એટલે તાણતોણ દરવાજા ઉગડયા અને તેઓ બંને રસ્તા ઉપર ચાલવા લાગા.

રે પડતું ઇવું.

તે રાત્રે વરસાદ વરસતો હતો, અને સઘલે ઠેકાણે કાદવ તથા કીચડ થઇ રહ્યો હતો. મોટી રસ્તા ઉપર છુટી છવાઇ તેલની બતીના ઉજાસ પડતા હતા. વખત બરાબર બામદાદનો હતો. રસતા ઉપર જાઓ આવજાવ ન હતો. બે ત્રણ ભાજી પાલા કે તરકારીનાં ગાડાં જતાં હતાં; તેમજ ત્રણ ચાર છાકટા આખી રાત કોઇ ચંડુલ ખાણામાં ગુજારી ઘર કડે પાછા ફરતા હતા તથા રાજદ્રોહી બાબદના મોટાં મોટાં છાપેલાં કાગજ ગલી ગલીએ કંઇક લોક ચોંટાડતા હતા, જ્યારે ફેરના પરગમ તથા પગના ઠોકાના અવાજે રોન ફરનારા સીપાઇઓના આવી પોહોંચવાની તેમને ચેતવણી આપી. તેથી તેઓ એક દરવાજાને ઓઠે ભરાઇ ઉભા અને ત્યાંથી ધ્યાન દઇ જોવા લાગા. થોડેક વારે સીપાઇઓનાં પગલાં તેમની નજદીકથી પસાર થયાં એટલે તેઓએ બાહાર નીકળી ચાલતી પકડી.

એ રવેશે નવરા અને ગીનાસવાલા રસ તેથી ઘણાક ભાગેલાં પ્રટલાં સાથનાં જાહેર ફુવારા આગલ થઇ, જાહેર ઇમારત કે જેમની બારીઓ બંદુકથી વીંધાઇ ગયલી હતી તે આગલ થઇ, નદીની બાજુમાં એક સાંકલી ગલી તરફ પોન્ત-દેસ-આર્ટ્સ નજદીક એક નાનાં કંગાલ ઘર આગલ મારકવીસ ઠોભ્યો અને દરવાજા ઠોકવા લાગો. એક બુઢીઆએ બારણું ઉઘાડયું અને પોતાના હાથને ઓથેથી બંને બાપ દીકરાને નિહાલી જોવા માંડયું.

"શું માંગો છો રે?" તેણીએ પુછયું.

"મને મોસ્યોર સાઇમન સાથ કામછે" મારકવીસે જવાબ દીધો "તેવણ ઘરમાં છે કે?"

"અહી કોઇ મોસ્યોરબો નથી ને ઉમરાવબી નથી,". બુઢીઆ બોલી "અહી તો સેહેરી સાઇમન આ ઓરડામાં છે."

"તેનો મેલાપ થઇ શકશે કે?"

"ખાણુ જાણે. ઉપર જાઓ અને તેને પુછી જુઓ."

મારકવીસે કાંઇ ઉત્તર દીધો નહી. તે આરથસનો હાથ પકડી અંદર ગયો, અંધારા દાદર ઉપર ચડયો, અને ત્રીજે માળે એક ઓરડાના બારણાં આગળ અટકયો. અહીં તેણે પાછું બારણું ઠોક્યું એટલે એક ઠીંગણા લાંબી દહાડીવાલા, મખ્મલની તોપી તથા ચસમો પેહેરેલા શખ્સે જવાબ દીધો. મારકવીસને જોતાંજ તેણે બંધે હાથ લંબાવ્યા, અને ધીમે સાદે પણ ઉલતથી કહયું.

"ભલે આવ્યા! અરધો કલાક થયો તમારી રાહ જોઉં છું. આ સાથે કોણ છે?"

"મારો બેટો." મારકવીસે જવાબ દીધો

"તમારો બેટો! પણ તમે એને—"

"મારી સાથે લઇ જવા તઇઆર છું. એ વાતમાં એની પોતાનીજ મરજી છે, દે-સે-ઓરમી સાહેબ. મમ એવો એવોજ વિચાર લઇ બોલો કે રાજપુત્રને છોડવવો!"

પેલા પારકા શખ્સે છોકરાના માથાં ઉપર હાથ ફેરવ્યો.

"દીકરો બાપને લાયકછે," ને બોલ્યો, "અને જે કામનું એણે બીડું ઝરડ્યું છે તે કામને પણ એજ લાયકછે."

"પણ આપણી યુક્તિ કેમ ચાલેછે?"

"ઘણીજ સરસ રીતે. સઘળું તઇઆર છે, અને હવે તો સેકંડમાત્ર રહેલાં નસીબની ઇઆરી બાકીછે. પોહોરેગીરને હાથ કીધો, અને પાદશાહે તમારી સાથે પોષાક અદલ બદલ કીધો એટલે તે તમ્પલમાંથી બનતી ઝડપથી અને ચુપચુપ બાહાર નિકલશે. એક વખત મોહલ્લામાં આવ્યો એટલે તેણે ડાબી બાજુએ વલવું. એક બંધ ગાડી છેક નાકે ઉભેલી તઇઆર રેહેશે. તેણે જે કરવું છે તે એજ કે શાહજાદા સાથે ગાડીમાં જલદી કુદી પડવું. એટલે ગાડી હંકાશે. પછી દશ કલાકમાં તે પોતાના શત્રુના અખતીઆર બાહાર જઇ પુગશે."

"પણ રાણી અને શાહજાદી એલીઝબેથનું કેમ! તેમનું કાંઈ?"

"અફસોસ, ભાઈ; જ્યારે આપણથી સઘલું નહી બને ત્યારે થોડાં ઉપર સંતોષ રાખવો જોઇએ. તમે પોતે કાંહાં અનજાણા છોકે ચાર જણાંને એકદમ છોડવવાં એ કેટલું મુશકેલ અને જોખમ ભરેલું કામ ધરાવેછે."

"તે હું સમજું છું," મારકવીસે ડચકુ ખાઈ જવાબ દીધો.

"પણ ચાલો, ગપસપમાં વેળા વ્યર્થ ઘાલવી ન જોઇએ. જે કાંઇ કરવું છે તે માત્ર આજે છે."

એટલું કહીને ઓરમી સરદારે એક તેમ્પલની તલેથી એક મોટી પેટી ઘસડી કાઢી અને તેમાંથી એક સફેદ પોષાક અને એક બાલની તોપી લઇ બોલ્યો—

"આ હું પાદશાહનો પોશાકનો વધ્યો, અને હવે ચાલો ભલા તાળાં ચાવીવાલા, સેતા બીજી પોષાક બદલો."

મારકવીસે એક મોટા પાવજાની બાંધ સુરવાલ તથા એક ડગલો પેહેરયો. તેજ મુઆફિક આરથસે પણ પોષાક ધારયો. વલી પેલા સરદારે તેમને માટે કોલસાની ભુકી આણી આપી જેથી તે બંધે બાપ દીકરાએએ પોતાના હાથ મેલા કરયા. મારકવીસે વલી એક બાલની તોપી તથા જટાળાવાળા બાલની દાઢી પેહેરી જેથી તેનો ચેહેરો તદન ફેરવાઇ ગયો. બાદ, ઓરમી સરદારે પોતાની લાંબી કાલી દાઢી તથા મખ્મલની તોપી કાઢી નાખી અને તેમને બદલે ભુરા રંગના બાલની નકલી ઝુલ્ફાંવાલી સોનેરી ફીત સાથની તોપી પેહેરી અને પોતાના સફેદ પોશાક તથા ગાડી હાંકવાનાં બુટ પેહેરી એક કોમનેના જેવો આબેહુબ દેખાયો.

તે પલ ઘણી બારીક હતી તોપણ તેઓ તઇઆર થયા ત્યારે એકમેક તરફ જોઇ

લાગા બાદ, એકાએક મારકવીસ ગંભીર બની પોતાના મીત્રની બાજુ ઉપર હાથ મુકયો.

"ઓારમી, એક મેરબાની કરવાની તું પાસે કબુલાત માંગુછું," તે બોલ્યો; "કે અગર આપણી કોશેશ નિષ્ફલ જાય—અગર હું પાછો ન ફરૂં—તો તું તું મારા કબીલાની નેગેહબાની કરશે?"

સરદારે પોતાનો હાથ છાટીસે લગાડયો અને કહ્યું "હું મારાં અંતકરણથી એ વાત નો કોલ આપુંછું".

એ પછી ત્રણે હૅટલ ગયા. મોહોલ્લામાં બાહાર નિકલ્યા. અને રાહમાં તેમને કાંઇ હરકત નડી નહી.

તે વખત સુધીમાં તો લોકોનો આવજાવ વધ્યો હતો, દુકાણો ઉઘડી હતી, તેથી શક નહી ઉત્પન થાય તેની વધારે ચોકાશીના હેતુથી સરદારે એક રસ્તે, અને મારકવીસ તથા તેનો દીકરો બીજે રસ્તે ગયા.

આડી અતાવડી ગલી ગુચીમાં થઇને તેઓ સેવટે એક સોહોર સારવાલા ધોરી રમતા ઉપર નિકલ્યા કે જાંહાં બેસુમાર દુકાણો હતી. આ ઠેકાણે જરા આગલ ચાલતાં મારકવીસ એક ચોગાનમાં થોભ્યો અને પોતાના બેટાને આંગલી વડે એક દૂરની ઈમારત દેખાડવા લાગો.

"રે, પપા!" તે છોકરો બોલ્યો "એ એવી હરામણી જગા શું છે?"

"એજ તેમપલ કહેવાયછે."

(સાંધન.)

———(oo)———

વિચાર, દ્રઢતા, અને હીંમત—એ ત્રણ ગુણ શિવાય બીજો કોઈ ગુણ એવો નથી કે જીંદગીને કામ લાગે. તે ગુણ વગર માણસ કદી દુન્યામાં ફાવે નહી; તેમજ તે ગુણ સાથ માણસ કદી—નિરાશ રેહે નહી.

સદા સુગંધ અને માહરી માશુક.

(લાન્ગફેલાએ જરમન ઉપરથી કીધેલા તરજુમા ઉપરથી.*)

ઓ સદા સુગંધ! ઓ સદા સુગંધ! કેવો રે
તાહરાંમાં જાતિલો ગુણ
ઉનાલામાં તું આપે ફુલોનો બાહર,
વલી પાછું શીયાલામાં તેવુંજ તૈયાર!
ઓ સદા સુગંધ! ઓ સદા સુગંધ! કેવો રે
તાહરાંમાં જાતિલો ગુણ

ઓ નાજુક નારી! ઓ નાજુક નારી! બેવ
ફાઇથી છે કેવી નગુણી તું
હાલત માહરી સારી જોઇ ચાહયો મહને
ને નબલી મુજ હાલતમાં તજયો મહને
ઓ નાજુક નારી! ઓ નાજુક નારી
બેવફાઇથી છે કેવી નગુણી તું

ઓ પંખી બરબોલ! ઓ પંખી બરબોલ! શું ડ
તાહરી રીત લીધી માશુકે મુજ
ઉનાલામાં ગાયનનો બોલેછ તે કંઠ,
તો વસંતમાં પાછું તે ગાવાનું બંધ!
ઓ પંખી બરબોલ! ઓ પંખી બરબોલ! શું ડ
તાહરી રીત લીધી માશુકે મુજ.

ઓ બેતર-નાલાં! ઓ બેતર-નાલાં! છે તાહર
સરખી મુજ માશુકી રીત
પડતો છે જયાં તક વાદલથી વરસાદ,
પાણી તાહરાં દોડેછ, ને ફરેછ આબાદ,
પણ ઉનાલામાં તું પાછું સુકઇ તમામ,
કરેછ; તે લીલીને પાછી બરબાદ!
ઓ બેતર-નાલાં! ઓ બેતર-નાલાં! છે તાહર
સરખી મુજ માશુકી રીત

જ. ન. પી.

---

* The Hemlock--tree.

પરચુરન જ્ઞાન તથા રમુજ

બાયડી પસંદ કેમ કરવી—દાકતર ફરાન-કલીન જુવાનીઆઓને ભલામણ કરી જાયછે કે પોતાને માટે પોતાની જીંદગીનો ભાગીઓ શોધી લેતાં એક મોહોટાં કુટુંબમાં નજર કરવી. કારણતરીકે તે જણાવેછે કે મોહોટાં કુટુંબમાં છોકરીઓ ઘણી હોયછે. મા બાપના લાડથી ઉછરેલી એકપુત્રી બાળકીના કરતાં મોટા કબીલામાં છોકરીઓ એકમેકને જોઇ શુધરેછે, તથા હરીફાઇ કરેછે જેથી તેઓ વધારે સારા સદગુણ તેમજ પ્રવીનતા મેલવી શકેછે. તેમનું જ્ઞાન વધેછે અને તેઓ કામ પણ ચાલાક કરેછે. અલબતાં મોટા કુટુંબને આ એક મોટો દીલાસો છે.

અંગ્રેજી રાજમાં એમ બને કે?—એક આરબ ગવર્નર વાસતે એવું કહેછે કે તેણે પોતાને માટે એક શિલ્પશાસ્ત્રીને ઘણોજ ... દાર મેહેલ બાંધવાનો હુકમ આપ્યો. તે કારીગરે એવોતો રોનકદાર મેહેલ બનાવ્યો કે કોઈ બાદશાહ તેમજ નાના મોટા અમ-લદારો આલા અચરત થયા. જ્યારે પેલો કારી-ગર રાજા પાસે કાંઇ ઇનામની ઉમેદથી ગયો ત્યારે રાજાએ તેને ગરદન મરાવ્યો; કારણ તેને અદેખાઈ લાગી કે રખેને તે શખ્સ કોઇ બીજાને માટે તેવોજ મેહેલ બનાવી આપે.

જય જય અંગ્રેજી રાજની જય.

એતે જ્ઞાન—એક વખત એક જડજે એક ખુનીને ફાસીની શિક્ષા કરતી વખત તેને ઉપદેશ દીધો કે અલબતાં આ શિક્ષા તારી જીંદગી સુધારશે.

એતે પ્યાર—ત્રીજા કોનરાદ શેહેનશાહે જ્યારે મ્યુનીક શેહેર જીતી લીધું ત્યારે ત્યાંના સઘળા મરદ રેહેવાશીઓને ગરદન મારવાનો હુકમ દીધો, અને દયા ખાતર સઘલી ઓરત તથા બચાંને માફી બખ્શી તેમને એવું કહ્યું કે તેઓથી જેટલો કીમતી માલ પોતાની પીઠ ઉપર ઉંચકાય એટલો લઇને તેઓએ શેહેર છોડી જતાં રેહેવું. આ પરવાનગીનો લાભ લઈ ઓરતોએ પોતાની પીઠ ઉપર પોતાના ભરથારોને ઉઠાવી શેહેર બાહાર ચાલતી પકડી અને શેહેનશાહને જણાવ્યું કે ભરથાર સિવાય દુન્યામાં બીજી કીમતી ચીજ તેઓની કાંઇ નથી. આથી શેહેનશાહ ઉપર એટલી અસર થઇ કે તેણે સઘલાઓને માફી બક્ષી પોતાના રાજ્ય સાથ રહેવા ફરમાવ્યું.

એતે રડતાં છોકરાંને ઉંઘાડવાનો ઉપાય—પ્રખ્યાત દાકતર સર જોઝેફ ફેરર લખેછે કે હિમાલય પાહાડ તરફના મુલકમાં દેશીઓ પોતાના રડતાં બાલકને એક મોટાં વાસણમાં બેસાડેછે, અને તેમનાં માથાં ઉપર પાણીની ઝીણી ધાર વેહેતી કરેછે, એથી રોવું કે બી-જવાયનું બાલક જલદીથી ઉંઘી જાયછે, એટ-લુંજ નહી પણ તેની મા પોતાના હાથમાંનું તમામ કામકાજ કરી રહીને પાછું ઉઠાડે ત્યારેજ તે જાગેછે. આ યુકિત બંગલાંડ જેવાં ઘણાં મુલકમાં અજમાવી હોય તો બાલકો જ-લદી મોટાં થાય ખરાં, પણ પાછાં કબ્રસ્તાનમાં ઉપે તેજનો.

વાંદરા મશાલચી—ચેબીસીનીઆમાં રાત-તની વખતે લોકો વાંદરાને કામે લગાડે છે. તેઓ તેમના હાથમાં મસાલ આપી હારબંધ ઉભા રખેછે. તે વાંદરા મશાલચીનું કામ ખ-રેખ રીતે બજાવે છે.

એ તે ગાંડા હોય કે?—એક ગાંડા આદમીને પુછયું "ભાઇ તને આ ગાંડાની હૉસ્પીટાલમાં કેમ આણ્યો છે?" તેણે જવાબ દીધો. "એહેજ વાંધો પડયો નથી." પેલાએ પુછયું, "એવો તે શો વાંધો પડયો?" જવાબ દીધો. "વાંધો એજ કે ગામનાં લોક કહે કે તું ગાંડોછે, અને મેં કહયું હું નહી, પણ તમે બધાં છો. એજ સબબ ઉપરથી તેઓ મને આંહી લાવ્યા છે. પણ મારાં મનને હું ડાહયો છું એટલે કાંઇ ચીંતા નહી."

એતે માથેનો—એક વેલા એક કમ્પની તોપો તથા કમ્પની વારકુંતવાલા મીઆં સાહેબને વાંદરેની ઘોડેસવારી જવાનું હતું. તેમનુંને શોખ કાંઇ ઓરજ થઇ આવ્યો. પાયધોની ઉપરના એક તબેલાવાલાનો તટ્ટુ રૂ૧૦ દશે ભાડે લીધો. આખો દહાડો ફરી પાછો આવ્યો અને ઘોડો ધણીને હવાલે કરયો ત્યારે તેણે રૂપીઆ ૨૦ માંગ્યા. મીઆં વિચારમાં પડયો અને જયારે તેણે કારણ પુછયું ત્યારે તબેલાવાલાએ જવાના રૂ૧૦ અને આવવાના તેટલાજ મુલી રૂ૨૦ ગણ્યાં જે તેને જબરીને લીધે આપવા પડયાં. મીઆંજી એક વકીલ પાસ ગયો વકીલે તેની પાસથી કાંઈ ઓકાવી લઈ તેને એક સલાહ આપી જે મુજબ તે તબેલવાલા પાસ પાછો ગયો અને બીમાર ફકત જવાને માટે ઘોડો માંગ્યો તબેલાવાલાએ રૂ૧૨ માંગ્યા જે તેણે તુરત કબુલ કરી એક સારી ચાલનો ભપકાદાર ઘોડો લીધો. બીમાર જઇ તેણે તે ઘોડો છુટો મુકયો અને પોતે આગ ગાડીમાં પાછો ફરયો અને તબેલા આગલ જઇ ધણીને રૂ૧૨ ચુકવી આપ્યા. તબેલાવાલાએ ઘોડાને વાસ્તે પુછયું ત્યારે તેણે જવાબ દીધો "ઘોડો બીમાર છે તે જઇને લઇ આવ. મેં તો માત્ર જવાને વાસ્તે ભાડે રાખ્યો હતો."

એતે મલાહજો—એક વખત એક ગૃહસ્થને બીજે ગામે જવું હતું. રાહમાં એક નાલું આવ્યું જેની ઉંડાણ વિષે તેને શક જવાથી તેણે પોતાના ચાકરને પેહલે નદીપાર જવા કહયું. ચાકરે જવાબ દીધો કે સાહેબ, એવી બેઅદબી મારાથી થાય નહી. પેહલે શેઠ કે પેહલે ચાકર?

એ તે હાજર જવાબી—મી૦ બેહેલા ફકીરા, આપણા હવે પછીના શરીફને વારંવાર સેઠીઆઓને તાંહાં પરોણા ઉતરી જવાની ટેવ હતી. એક તેબલ ઉપર એક વેલા પ્લમ પુડીંગની રકાબી આવી. તે મીઠાઇ ઉપર તે શેઠનો ભાવ ઘણો રેહેતો હતો તેથી સઘલાં પ્લમ રકાબીને એક છેડે ભરવામાં આવતાં હતાં અને તે છેડો પેલા સેઠની તરફ મુકાતો જેથી બીચારા મી૦ ફકીરા પોતાને નુકસાન થતો સમજતા. અને હંમેશ એમજ બનતું તેથી એક દીવસે અકલ ખરચી શેઠના ચાકરને લાંચ આપી પ્લમવાલો છેડો તેની તરફ મુકવાને લલચાવ્યો. સેઠ તે જોઇ ચેતી ગયો અને તે છેડો પોતાની ભણી કરવાને તેણે કાંઇ યુકિત શોધી. તેણે તે પ્લમ પુડીંગની પ્લેત હાથમાં ઉપાડી અને તેને ગોયા તપાસતો હોય તેમ પેલો પ્લમવાલો છેડો પોતાની ભણી ફેરવી બોલ્યો "મી૦ ફકીરા સાહેબ, આ રકાબીની કીમત તમે શું ધારો છો?" મી૦ ફકીરાએ પ્લેત પોતે ઉપાડી અને પેલો પ્લમનો છેડો પોતાની કડે ફેરવી બોલ્યો "શું સાહેબ, કીંમત? મને તો લાગેછે કે એ મોંઘી છે. અલબતાં, રૂ૫ ની અંદર તો નહીજ હોય." તેની આ હીકમત જોઇ શેઠ હસ્યો અને બોલ્યો, મી૦ ફકીરાજી, તમે ઘણી હુશીઆરી વાપરી છે તેથી ચાલો આપણે એ પુડીંગ ઉભું કાપીએ એટલે પ્લમ આપણને સરખા મલશે."

તરીકે હાલ તુરતતો નીચલી સુચણા કરવાની તક લઇએ છીએ.

મી૦ નવરોજજીની ઇઆદગારી રાખવા માટ જે ફંડ ઉભું થયું છે તેમાં સારો ઉમેરો થવો જોઇએ અને એક મોટી રકમ થવા પછે પારસીઓને બરની ચાર પાંચ આલીઓ પોરત ત્રરતની જગા ઉપર સાંમાસાંમી બંધાવી જોઇએ. તે સાથ મી૦ નવરોજીનું નામ જોડવું જોઇએ. એ રવશે "નવરોજી વીલા" થી ઉપજ થતી રકમ શેર ભરનારા લોકોમાં કાલ તરીકે પાછી વેહેંચાવી જોઇએ. જેથી અરસ પરસ ફાયદો થવાનો સંભવ રહેછે.

જો આ સુચના ઉપર ધ્યાન આપી "નવરોજી વીલ્લા કંપની"ના શેરો કાઢશે તો સેહેજ વખતમાં નાણું ભરાઈ જશે અને તે મોટું પ્રીમીઅમ પેદા કરી આપશે.

——(oo)——

ખીલાઇ અને કરકશર વચેનો તફાવત.

(લખનાર, બાઇ જેરબાઈ ફીરોજશાહ વીકાજી.)

આ બાઈ ચંદનવાડી ખાતાંની નીશાલમાં અભ્યાસ કરેછે અને નીચલો વીશય ગઇ તા૦ ૮ મી જાનેવારીને દીવસે તેણીએ લખ્યો હતોઃ—

૧. "હરેકોઇ દેશની જેમ જમીન, પાણી, ખરીજ વગેરે એકસરખાં નથી તેમ જ અકુરમજહે દરેક માણસોનો એકસરખી દોલત બક્ષી નથી. તેમાં તે પેદા કરનારની મોટી મતલબ સમાયલી જણાયછે, માટે દરેક માણસે તે સમજીને તે પરમાણે ચાલવું જોઇએ. બખીલાઈ અને કરકસર એ બે વચે ઘણો મોટો તફાવત છે. બખીલાઈ તે છતી દોલતે દુખી થવાનો, તથા કરકસર એ ગરીબાઇમાંથી ચહડતે દરજજે પુગવાનો એક મજબુત ઉપાય છે. જે પઇસાને સંઘરી રાખવામાંજ માન અને સુખ સમજેછે, તેઓ ખરે જોતાં ઘણા કંગાલ અને દુખી હોયછે. તેઓ પોતાનો સઘલો વખત ફીકર ચીંતામાં ગાલે છે. પઇસા કેવી રીતે મેલવવા, અને તેને કેમ વધારવા, તથા તે જતા નહી રહે માટે શું શું ઉપાયો લેવા એ વીગેરેની હજારો પચાતીમાં તે પડેછે, વલી છતી દોલતે તે સુખ મેલવતા નથી, કે પારકાંને સુખ આપતા નથી, જેથી ખરો સંતોષ શું, તેથી તે તદન બીનવાકેફ રહેછે. તેના અઘરા વખતમાં કોઇ મદદે આવતું નથી, કેમકે સારા વખતમાં બીજા ગરીબોને તેણે કદી લાભ આપયો નહી. "સુમનું ધન સખીને હાથ" એ કહેવત પરમાણે તેનું નામતો નાશ પામેછે અને તેણે જે 'લોહીનું પાણી' કરીને દોલત એકઠી કીધેલી તે પાછલ કોઇ વાપરીને ઉડાવી દે છે. તેની કંજુસાઇને લીધે કોઇ સાથ સંપ જેવું હોતું નથી, અને કોઇ જે ફાયદાકારક મારગ સુચવે તેની સાંમે તદન ઉલટો અરથ ઉપજાવી ગેરસમજીને વરતે, અંતે અરબાઇની આગમાં બલી પોતાની જીંદગીને ભસમ કરે, ને જેવો તે આવયો હતો તેવોજ કશો લાભ કીધા વગર કે ફરજ અદા કીધા વગર પાછો પેદા કરનારની આગલ જવાબ દેવા જાય. એપરથી બખીલાઇ કેટલી નુકસાનકારકછે તે આપણને જણાય છે.

એથી તદન ઉલટો ફાયદાકારક ગુણ કરકસર છે. જેઓ ઉડાઉછે, તેઓ કંગાલછે, જેઓ કંજુસછે તેઓ તેથીબી વધતા કંગાલ છે, અને જેઓ કરકસરીઆ છે, તેઓ જે કદાચ ચાલતા વખતમાં પઇસા સંબંધી કગાલ હોય, તોપણ તન મનના શુખથી આબાદ અને વખત જતાં પઇસાનું સુખ મેલવનાર થાય એવાછે. એક પાઈ જેટલી નજીવી રકમ મેલવતાં કેટલી મુશકેલી નડેછે, તેનો ખ્યાલ તે મેલવનારનેજ હોયછે, માટે એક પાઇ નકા

મી ગુમાવવી, તે પોતાની કમાઇ ઓછી કરવા બરોબરછે, એટલુંજ નહી પણ એક પાઇ ઓછી કમાવવી તે તેટલું ખોયા બરોબર છે, પણ તેપરથી એમ નહી સમજવું જોઇએ કે, કરકસરની હદ ઓલંગી તે કમાવાની કોશેશ કરવી. એક મીશકીન ભીખારીથી. માતબર શાહ સુધાંની ફરજછે કે થોડી નહી તો ઘણી સખાવત કરવી અને પોતાની બાજુના બલથી જેટલું કમાયા હોય તે સઘલું ઉડાવી નહી નાખવું, પણ આવતા વખતનો વીચાર રાખી, ઘટતો ખરચ કરવો. જો માણસ એમ કરે તો "કોડી કોડી કરતાં થાયછે કોટી," અથવા "ટીપે ટીપે સરોવર ભરાય, ને કાંકરે કાંકરે પાલ બંધાય" એ કહેવત પરમાણે ખરો તવંગર થઇ શકે. "માણસોને માતે કમાઈ કરી એકલું પોતાનું ગુજરાણ ચલાવવાનું નથી, પણ તેણે જેઓનું કરજ લીધેલુંછે (માત પીતાનું) તે વાલવાનું, પોતાના નાણાં વ્યાજે મુકવાનું (બચ્ચાં છોકરાંને કેલવણી આપવાનું ને તેમને સુખી કરવાનુ) તથા ફરજ અદા કરવાનું (યાને સખાવતનું કામ કરવાનુ) છે" તે સઘલુ બખોલાઇથી બની શકે નહી માટે દરેક માણસે કરકસરપણે રહી બનતી રીતે ફરજો અદા કરવી જોઇએ. જો એ ફરજ માણસ અદા નહી કરેતો તે પોતાના પેદા કરનારનો ગુનેહગાર ઠરેછે, અને પોતાના કામનો બદલો તે પાછલથી પુરો પામેછે. વલી જેઓ બખીલ છે તેઓ પોતાની દોલત વધારવાનાં ખ્યાલથી ઘણી વેલા પાપી કામો તરફ વલાંણ લે છે; જેથી અંતે દુખી થાયછે અને તેથી એક ગરીબ ઝુપડી માહેલો મેહેનતુ ખેડુત પોતાની ફરજ અદા કરવાથી જેટલો સુખી અને સંતોશી હોયછે, તેના કાંઇ ઘણોજ કમતીમાં કમતી ભાગ જેટલો બખીલ સુખી અને સંતોશી માતબર નર થઇ શકતો નથી. એ ઉપરથી બખીલાઈ ને કરકસર વચ્ચે કેટલો મોટો તફાવત છે તે માલમ પડેછે."

——(oo)——

ઝંદ અવસ્તા.

હઇઆતીની લંબાઇની બાબદમાં આ દુન્યામાં આજના દીવસ સુધીમાં હઇઆતી લીધેલી તમામ નાની યા મોટી, સારી યા નરસી, જીવતી યા નિરજીવ ચીજોની બેહદ અને બેસુમાર ગણતરી યા જથામાં. કોઇ પણ એવી ચીજ નહી મલી આવશે કે જે ઝંદ અવસ્તાની હસ્તીની ઉમર સાથ મુકાબલો કરવાને સદનતર નહી તો અરધે હીસ્સેબી શકતીવાન થઇ શકે. પુરાતન નામીચાં શેહેરો કે જેમની આબાદી તેમજ ચડતી કલા તથા જાહોજલાલી તથા રાજ્યદોર તથા કીરતી આકાશની બુલંદીને જઇ મલતાં હતાં તેઓ હજારો વરસની ઉમરે પુગી, લાંબી, સુખી, જાહો જલાલી ભરેલી ઠાઠમાઠવાલી, ભપકાદાર, અને બુલંદ દરજ્જાવાલી હઇઆતી ભોગવી તારાજ થઇ ગયાં છે. તેમની બુનબેખ એવી રવેશે ઉખડાઇ ગઇ છે કે એ તેમના દબદબાની યાદ આપવાને તેમની એક લગાર પણ નિશાણ હસ્તી ધરાવતી નથી. કાંહાં ગયું પરસીપોલીસ કે જેની કીરતી તેના નેક અને શુરવીર બલવંત પુતરોએ પોતાના નેજાહની નોંકે પુરવમાં ચીન માહાચીન; તથા દક્ષિણમાં હિંદ, સિંહલદ્વીપ, અરબસ્થાન આફ્રીકાના હપતેખાન; તથા પશ્ચિમમાં રોમ, યુનાન; તથા ઉતરમાં માજનદરાન, તુરકસ્થાન, જેહુનનો દરિઆવ સુધી આશકારા કરી હતી. કાંહાં ગયા જમશેદ, કએ-ખુશરવ, કએ-ગુશ્તાસ્પ વગેરે રઇઅતને સુખ આપનારા ઇલમી શેહેનશાહો? કાંહાં રહયા સામેઆરની તોખમના નબીરાઓ, જાલ, રૂસતમ, બરજોર વીગેરે? કાંહાંછે પેહેલવાન રૂસતમનો બેટો ફરામરઝ કે જેણે હીંદ સરજમીન ફતેહ કરી લંકાના બેટમાં પોતાના કદમની નિશાન આશકારા કીધી હતી?

કોણ ના કહેવાની હીંમત કરશે કે જુની દુન્યાના એક નાકેથી બીજે નાકે સુધી એ આગલા આરયનો નહી ફરી વળ્યા હશે? કોણ ના કહી શકશે કે પારસીઓની માફક આજના ઇંગરેજ, જરમન, રસ વગેરે લોકો એજ આપણા આરયન બાપદાદાની ઓલાદ નથી? એ નામાંકીત આરયનોના દોરનો દુન્યાને એક છેડે એટલે પુરવ તરફ ચીન તથા મહાચીન સુધી ડંકો વાગતો હતો તેની સાબેતીમાં આજ સુધી દફતર મોજુદ છે; પણ ત્યારે બીજા છેડા ઊપર એટલે કે છેક પશ્ચિમ તરફ આયરલંડ જે દેશ છે તે શું દેખાડે છે? તેને એ નામ કોણે આપ્યું હશે? શું તે અસલમાં આરયલેંદ નહી હશે કે? હિંદુસ્થાનમાં તેમના દોરના ડંકાની વખતે એજ આરયનોએ એ દેશને આરયવરતા એટલે આરયનોની જમીન નામ આપયું તે તો સરવેને રોશન છે પણ ત્યારે એજ આધારે ...લમાં આરયલેંદ એટલે આરયનોની જમીન કાં નહી હોવું જોઇએ, અને કે હાલનું આયરલેંડ નામ આરયલેંડનો અપભ્રંશ કાં નહી હોવું જોઇએ? અરે કાંહાં ગયાં એ વિરો કે જેઓએ દુન્યાના નવ ખંડ મુલકમાં ફરી વલી આખી દુન્યાને એક દેશ, એક કોમનો મુલક, એક ધરમ સ્થાન કરી નાખી હતી. અફસોસ છે કે આજના તેમના વંશો એક દેશ નહી પણ જુદા જુદા દેશમાં વેહેંચાઇ ગયાછે, એક કોમ નહી પણ જુદી જુદી કોમમાં સપડાય છે, એક મજહબ નહી પણ જુદા જુદા મજહબમાં પાલતા થયાછે. તેઓ અમારો દેશ, અમારી કોમ અને અમારો ધરમ અરસપરસ કરવા પડી ગયાછે. કાંહાં છે પાદશાહ જમશેદ, પેશુતન તથા જામાસ્પ જેવા ખરી આગાહી આપનાર ઓલમાઓ? તેઓ તારાજ, ફના, અને નાબુદ થયાછે. હજારો વરસનાં જુનાં શેહેર, પરવત, ઝાડ, દરિઆવ નીસ્તી પામ્યાછે ત્યારે એકજ ચમત્કારીક મોજેજા જેવી તેમની સંપૂ માહેલી ચીજ હસ્તી ધરાવે છે. તેની ખુબંદીમાં કાંઇજ કમી થયું નથી. હજારો વખત છતાં તે અનામત તથા મજબુત છે. જેને આપણે પુરાતન કાલનું કહી શકીએ તે માહેલું સઘલું નાશ પામ્યું ત્યારે અંદ અવસ્તા આજે હયાત છે એજ કાગા મેતેકાદવાલાઓને તથા દુશમનોને આનંદની ચમુમન આપવાને પુરતી ગણાશે. એના હજારો વરસના આવરદા ખુદરત સાથના એના સંબંધ, તથા તેની પેરસનતા વિશે ઇશારો કરવાને ખપ નથી શું? લખો કીતાબવાલું પરસીપોલીસનું કેતાબખાણું આંધલા ઝનુની જુલમગારોના દસ્ત ઉપર તારાજ થયુંછે પણ તે માંહેલાં આ આકાશી વાણીનાં દફતરને બોહતાલાની કરામતથી જરા અલવાર આવી નથી. એ પુસ્તક આજ સુધી તરી રહયું છે એજ આપણે જાણીએ છીએ એટલુંજ નહી પણ આટલું પણ સમજવાને શક્તિવાન થયા છીએ કે કયામત આવતાં તેને ખલલ પોહોંચનાર નથી. તેની કેવી ખુબંદી.

(૪૦)

ભીખારીઓના પગ ધોંનાર શેહેનશાહ.

આજ ઘણાં વરસો થયાં આસ્ત્રિયાનો શેહેનશાહ પોતાનાં રાજધાની શેહેર ખાતે ૧૨ બુજરગ ભીખારી મરદોના પગ ધોવાની ક્રીયા કરેછે અને તે વેલા તમાશગીરોને નોત્રાં દઇ બોલાંવવામાં આવેછે. કેહેછે કે શેહેનશાહ થયા તેથી કંઇ ગરીબો કરતાં મોટા નહી થયા એવો ધડો શીખાડવાની મતલબથી આ ક્રીયા લાંબા વખતથી ચાલુ કરવામાં આવેલીછે અને હાલના શેહેનશાહને તેનો ૩૬ વરસોનો અનુભવ મલેલાછે. છેલી ક્રીયા ગયા મારચમાં

ગમાં થઇ હતી. અગરજે આ વખતે શેહેનશાહ બાનુ પોતે હાજર હોતનો તેણી ૧૨ ઘરડી ભીખારી સ્ત્રીઓના પગ ધોવાની ક્રીયા કરત, પણ તેણી બીજાં શેહેરો ખાતે ફરવા ગયલી હોવાથી તેણી તેમ કરી શકી ન હતી. ક્રીયા સહવારે ૮ વાગે થવાની નોતરાંમાં જણાવેલી હતી પણ તે છેક ૧૧ ને સુમારે થઇ હતી. સઘલા તમાશગીરોના બેઠા પછી શેહેનશાહના વડા કુંવરની જવાન સ્ત્રી ત્યાં આવી બેઠી. અને પછી શેહેનશાહ, પારવી કુંવર, પ્રધાનો પાદરીઓ વગેરે પુર ગંભીરાઇ સાથ ક્રીયાવાલા દીવાનખાનામાં દાખલ થયા. તેમની અગમજ સરકારી માંણસોં દીવાનખાનાંમાં ૧૨ બુઢા ભીખારીઓને સાથી લાવયા હતા, જેઓમાંનો સૌથી ઘરડો ૯૩ વરસનો અને સઉથી નાનો ૮૮ વરસનો હતો. તેઓએ સ્વચ્છ પણ ભીખારી જેવાં કપડાં પેહેરેલાં હતાં અને ઘણાખરા લાકડી પકડી મુશ્કેલીથી ચાલતા હતા. તેમને માટે મુકરર કરેલી એક લાંબી ટેબલ આગલ તેમને જગા આપી. દરેકની આગલ એકેકો રૂપાનો કલશીઓ, જે ઉપર સોનેરી ભોંય ઉપર શેહેનશાહનાં ખાનદાનના હથયારો ની નીશાન પાડેલી હતી, તે તથા બલુ રંગની રકાબીમાં નવી છરી, કાંટો અને રૂમાલ મેલેલાં હતાં. આ સઘલું તેમજ જે રકાબીઓ શેહેનશાહ તેમને પીરસનાર હતો તે ક્રીયા પુરી થયા પછી તેમનું કહેવાયછે અને તેમને ઘર પેટીમાં [illegible] મોકલી આપવામાં આવેછે. શેહેન [illegible] તેના બેટાએ ફીલ્ડ માર્શલનો [illegible] હતો. શેહેનશાહને આવી [illegible] શરૂ થઇ, તે એમ કે દરબા- [illegible] એક મોટી તબકમાં ચારચાર [illegible] ની રકાબીઓ ગોઠવીને દ [illegible] આવયા. આ રકાબીઓ [illegible] ને હાથે પેલી તબકોમાંથી [illegible] ભીખારીઓની આગલ મુકી. પછી પોડા વખત જવા કેડે શેહેનશાહના ૧૨ બાડીગારડો હાથમાં ખાલી ખાનચાઓ લઇ દાખલ થયા અને પાટવી કુંવરે તથા બીજાઓએ પેલી ગોસતની પીરસેલી રકાબીઓ તે ખાનચાઓમાં પાછી મુકી તે તેઓ ઉઠાવી ગયા. આ પછી મોહોડું લમારવાની વસ્તુઓ આવી. જે શેહેનશાહે આગલની પેઠેજ પેલા ભીખારીઓની આગલ મેલી. તે અને તેબલ ઉપરનું બીજું સઘલું ઊંચકાઇ જવા પછી તબલ ઉચકી લઇ ગયા અને ત્યારબાદ શેહેનશાહે પેલા ભીખારીઓના પગ ધોવાની ક્રીયા કીધી. એક પાદરીએ વખતનાં ટાંકણાને અનુસરતી એક વાએજી કીધી જે પછી સઘલા ભીખારીઓની કમરથી તે પગ સુધી પોહોંચે એવું એક લાંબુ સફેદ કપડું તેમના ખોલા ઉપર પાથરયું, અને દરેક ભીખારી આગલ એકેક પગમાંથી બુટ તથા સટાકીંગ કાહાડવા લાગયો. આ પછી એક સોનાનું વાસણ, કુંજો અને ટુવાલો લાવયા, અને શેહેનશાહે ઘુટણ ઉપર બેસીને દરેક ભીખારીના પગ ઉપર કુંજામાંથી પાણી રેડી પેલાં વાસણમાં ઝીલી લીધું અને પછી દરેક પગ ટુવાલ વડે લુંછતો ગયો. આમ ઘુટણ પર પડીને તે છેક છેવટ સુધી ચાલયો અને ઘણુજ ગંભીરાઇથી આ ક્રીયા બજાવીને પુરી કીધી ત્યાંસુધી તે ઉઠયો નહી. આ સઘલી ક્રીયા અરધા કલાકના અરસામાં પુરી થઇ હતી.

જા૦ જ૦

———(૦૦)———

કુતરાની વફાદારી તથા ચતુરાઇ

૧ બેલાસીસ રોડ આગલ રેહનાર એક ઇંગરેજ કોટમાં પોતાની આફીસે જતાં રોજ તેનો કુતરો તેની સાથ ગામમાં સઉ બેસેછે. પણ પાછો એકલો ઘર ફરતીવેલા તે કુતરો લીલી કારને આવતાં સુધી ખાતો રહી ખા-

આ માલમીલકતની હું જ માલેક થયથ [જરા પીભી] પણ નહી મારી ઉમેદનાં ઝાડને ફળ લાગવાને વચમાં એક મોટી અડચણ છે તે એ કે જ્યાં સુધી શીરીન છે ત્યાં સુધી મારૂં કંઇ વલવાનું નથી પણ તેની કંઈ ફીકર નહી રફતે રફતે તેનુંબી થઇ રેહેશે [એકા એક] પણ અરે હું તો ત્યારની વીચારમાંજ છું ને પેલા ગોદરેજ વીશે તો તદન ભુલી ગઇ. જેમ એક શીકારી પોતાના શીકારની રાહ જોતો બેશેછે તેમ મારૂં ખુબુ બબરે મારી રાહ જોતુ બેઠું હશે.

[જાયછે એટલામા સામેથી ગોદરેજ લાકડીનો ટેકો દેતા દાખલ થાયછે.]

ગોદરેજ—[તેણીના મોઢાં ઉપર હાથ ફેરવી] કેમ મારી પ્યારી ગુલનાર મેં તને ત્યાર ની બોલાવા મોકલી તો પણ તું આવી નહી કાંએ શું કંઈ ઘણા કામમાં હતી વારૂ?

[એક કોચ ઉપર બેશે છે.]

ગુલ—[તેની પાસે બેસીને] હા માહરા વાહલા ખાવીંદ! માહરા જીગરનાં હાર આજે તમો નામવરની સાલગરીનો મુબારક દીવશ હોવાથી હુ સીંગાર કરવામાં તેમજ ખાનાંની તથા બીજી તઇઆરીઓ કરવામાં રોકઇ ગઇ હતી તેથી તમો વ્હાલાની ખીદમતમાં જલદી થી આવી શકાયુ નહી માટે હુ દર ગુજર ચાહું છું.

ગોદરેજ—નહી રે માહરી પ્યારી મેં તો તને અમસથી બોલાવી હતી કારણ કે તારા વગર મને એક પળ પણ આરામ નથી. મારી જીંદગીનુ આ છેલ્લુ વરસ મારી એક નવી જીંદગી બરાબરછે. મારી પેહેલી ઓરત સાથ મેં બીલકુલ શુખ ભોગવ્યુ હતું નહી પણ તેં દીલરૂબાએ તો આ જેહાંનને ગોયા મારે મન થી બેહેસ્ત બનાવ્યુંછે. અરે ત્રીસ વરસ આગાઉ હું તાહરી સાથ પરણ્યો હોત તો કેવું સારૂ! (તેણીના ગાલ ઉપર બોસો લેછે.)

ગુલ—પ્યારા ગોદરેજ ત્રીશ વરસ અગાઉ તો હું જન્મી પણ ન હતી તો તમારી સાથ પરણતે કયાંથી. એતો જે આપણાં કીસમતમાં લખ્યું હોયછે તે બનેછે માટે તમારા આ બેસતાં વરસના દીવસે તમારે ગમગીન રેહેવું નહી. ચાલો આપણે જરા બાગમાં ફરવા જઈએ.

ગોદ—નહી પ્યારી ગુલ, માહરા જીવને આજ કાંઈ ઠીક નથી. સહવારથી મારા મગજ માં તરેહવાર ખોટા ખોટા ખ્યાલ ઉત્પન થાય છે અને તેથી હું આજે તદન બેકરાર છું.

ગુલ—[તેનાં ગલાંમાં હાથ નાખી] મા હરા વાહલા ખાવીંદ, આજ તમને ઉદાસ જોઈ હું બેહદ દલગીરછું એવા તે શુ તમને વીચા રો આવેછે કે જેથી તમો એટલા બેકરાર દીસોછો? તમારી બેકરારીનો સબબ મને તો જણાવો.

ગોદ—નહી પ્યારી, મારા દુખમાં ભાગ આપીને તને દુખી કરવા હુ માંગતો નથી. આજનો દીવશ તુ ખુશાલીમાં કાડ. તુ ખુશી તો હુ ખુશી. સઘલા પરોણાઓની તુ મારા બદલે પરોણાગત કરજે અને તમને જોઇતી દરેક ચીજો તઇયાર રખાવજે. પ્યારી ગુલ તારી સાથે શીઆદી કીધા પછી હુ આજે પેહેલીજ વાર ઉદાસ થયોછુ, અને તેબી કંઈ નહી સમજ પડે એવાં કારણથી. ખોદા જાણે કે મારા આ બેસતાં સાલને દીવશે મને શુ ખરાબ આગાહી સુજ પડેછે. (શીરીન દાખલ થાયછે.)

કેમ બેટી શીરીન શુ આપણો બેજન હજી નથી આવ્યો?

શીરીન—નહી પ્યારા પીદર.

ગોદ—કેવો બેદરકાર છોકરો.

શીરીન—હા ઘણોજ બે દરકાર. જોકે મે એને ગઇ કાલેજ જણાવ્યુ હતુ કે તમો નામવર ની આજે શાલગરીછે માટે કોઇ જવુ નહી.

રૂ—જો સાંભળ મારી માંશુક ગુલમેહેર આપ શાદી કીધાને આજ લગભગ વરસ બે થવા આવ્યાં. અમારી શાદી થયા પછી થોડો વખત અમોએ સુખ ચેનમાં કાઢયો. મારી થોડી ઘણી દોલત વેપારમાં જતી રહી અને બાકીની દોલત માહરી માશુક જે માહતાબ કરતાં બી ખુબસુરત હતી તેની પાછળ મે ખરાબ કીધી. પાછળથી હું તદન ખતંગ હાલતમાં આવી પડયો. માહરી માંશુક.પણ પઇસા વગર દુખી થવા લાગી અંતે કોઇને ત્યાં ચાકરી કરવાનો મેં ઇરાદો કીધો પણ મારે લાયક મને કો ચાકરી મલી નહી જેમ જેમ એકેકો દહાડો ગુજરતો હતો તેમ તેમ ભુખમરો અને તંગી અમારી સામે ઘુરકતાં હતાં એવામાં મને ખબર પડી કે ઇરાન તરફ લશકરી શીપાઇઓ તરીકે માણસોની ઘણી આગતછે તેથી હું તે તરફ નાચારીએ જવા નીકળ્યો. અરે ઓદા! તે વખતે મને કેટલું દુખ પેદા થયું. એક તો માહરી ઓરતને છોડી જવાનું દુખ ને તેવી વલી એકલી કંઇ પણ પાસે પૈસા વગર. બીજું તો એકે હું એક સોદાગર તે એક શીપાઇ તરીકે તડકામાં ને ઠારમાં બહાર દેશાવર રખડું. પણ શું કરૂં નાચારીએ તુટેલાં દીલે ગમગીન મેહેરે અને રડતી આંખે અમો એક બીજાથી છુટાં પડયાં. અરે જો મને ખબર હોત કે તે મારા વગર ઝુરીને મરણ પાંમશે તો હું કદી પણ અંહીથી જતે નહી. ભુખમરાથી હું પણ તેણીની સાથે મરી જાત તો ઘણું સારૂં (રડેછે.)

બે—(તેનો બરડો થોકી) રૂસ્તમ! રૂસ્તમ!! હવે ગઇ ગુજરી વાતનો અફશોસ કરવો એ ફોગટ છે. સીતારો હમેશાં સરવેં કોઇનો તપયા કરતો નથી, એ વાંકી પીડનાં આશમાને જમશેદ જેવાને છોડયા નથી તો આપણી તે શું બીસાદ. એતો ખોદાતાલાની જેવી મરજી.

રૂસ્તમ તમે અહીથી ગયા પછી મારાં પે[illegible] ગાર કાગળોના મને જવાબ મલ્યા પણ બીજા કાગળોનાં મને જ્યારે જવાબ મલ્યા નહી ત્યારે મને તરેહવાર વીચારો ઉત્પંન થયા કે રખે ને તે મરી ગઇહોય યથા કો બહાર નીકળી ગઇ હોય. અંતે જ્યારે મને કંઇજ સુજ પડયું નહી ત્યારે તમારી ઉપર લખવાને મેં દરસ્ત વીચારયું પણ અફશોશ! કમનશીબે તમો પણ અહી નહી. થોડા દહાડા સુધી જ્યારે તમારો પણ જવાબ આવ્યો નહી ત્યારે તો હું બસ ઘબરાયો અને અંતે અંહી આવવાને મેં રજા માંગી. મારી મુંદત પુરી નહી થવાનાં સબબથી મને રજા મલી નહી. બરાતો અંતાતો મારાં થોડાં કપડાં તથા થોડા પઇસા જે મારા પગારમાંથી બચ્યા હતા તે લઇને નીકળી પડયો, અને જુઓ રખાસો કો પણ રજાંમો લીધા વગર અહી આવ્યો. ત્યાંથી નીકળ્યાની અગાઉ મેં તમારી ઉપર એક કાગળ લખ્યો હતો જે તમને મલ્યો હશે. અરે ઓદા! મારા કમનશીબે મારૂં સુખીપણાંજ વાલ્યું.

બે—ભાઇ રૂસ્તમ હવે વધુ ગમ મોકુફ કરો અને આજની ખુશાલીમાં ભાગ લેવો. આજે નામવર ગોદરેજની શાલગરીનો દીવશ હોવાથી આખા મેહેલમાં ધામધુમ મચી રહીછે માટે ચાલો નખરાં બાજ રાંમઝગરોના દીલખુશ અવાજે તમારા ગમનો ઘટાડો થશે.

(શીરીન દાખલ થાયછે.)

કેમ શીરીન તું કંઇ હજુ સાદા પોશાક માંજ ફરયા કરેછે? ભાઇ રૂસ્તમ, એવન આ પણા ગોદરેજની બેટી થાય અને શીરીન. એવન મારા અસલી દોસ્ત થાય.

શીરીન—[નમીને] મેહેરબાંન સાહેબ, ભલે પધારો પણ બેજન આજે તમો કયાં ગયા હતા, પીદર તમારી ઉપર ઘણા કફા થઇ ગયા હતા.

બે—કાંએ વારૂં. હું ગયો ત્યારે તો હું એવનને કહીને ગયો હતો.

શી—હા પણ એવનનું હાલ ધ્યાનજ આરીકાંણેછે, જેમ પેલી ભમાવેછે તેમ ભમેછે.

રૂ—બેહેન શીરીન એમાં બેજનનો કં ઈજ વાંક નથી. તમારા લોકોનાં ઠપકાને લાયક તો હુંજ છું કારણ કે માહરેજ ખાતર એ બીચારાને ખોટી થવું પડયું હતું. બાઇ બેજ ન મારે લીધે તમને ઠપકો મલ્યો માટે હું દલ ગીર છું.

બે—નહી દોસ્ત, તેની કંઇજ ફીકર નહી એતો એવન જરા ખુબસુરત ને જવાન ધણી આંણી લઇ આવ્યાછેની તેથી એવન કોઇ કોઇ વાર પોતાનું ધક ખોલી દેછે.

રૂ—શું તમારા કાકા નવી ધણીઆંણી પરણી લાવ્યાછે? અને તેણા વલી જવાંન ને ખુબસુરત છે?

બે—હા ખુબસુરતીનો તો કંઇ પારજ નથી. જ્યારે તમો જોશો ત્યારે તમને ખબર પડશે.

શી—અરે પછીની વાત પછી પણ હાલ જો જોવુ હોયતો આ રહી એવનની સબી.

(સબી કાઢી બેજનનાં હાથમાં આપેછે.)

બે—(જોઇને) શીરીન એ તું કયાંથી લાવી?

શીરીન—આજે આપણા પીરની ચાલ મરીની ખુશાલીમાં એવણે મને ભેટ આપીછે. બાઇ શાહેબનો મીઝાજ આજે કંઇ થણો ખુશ છે. મેં તો લેવાને ના કહ્યું તોપણ હુજાત કરી મને આપી.

બે—આંહ! સબતો સારીછે. એમના ચેહેરાને મલતીછે. બારાદરલેવાની જરા જુવો તો ખરા.

(રૂસ્તમ તે સબી લેવા હાથમાં લઇને જુએછે તેવાજ એકદમ ચોંકેછે, પણ પેલાંઓ જેઓ એક બાજુપર સાહે ગુફતેગુ કરતાં હતાં તેઓ તરફ જોઇ પોતાની જગા ઉપર અજબ થઇ ઉભો રહેછે.)

રૂ—(મનમાં) અરે હું એ શું જોઉંછું (સબી તરફ ફરીથી જુએછે.) એતો માહરે માશુક ગુલચેહેરનાં ચેહરાને આબેહુબ મલત આવેછે. શું ગુલચેહેર મને બેવફા થઇ અહિં આવીછે? (જરા થોભી) નહી નહી એમ કદીપણ બને નહી. એતો મારી આંખ થગાય છે. કારણ કે ફકત તેજ ચેહેરો મારી આખોમ રમી રહયોછે. [વીચારમાં ઉભો રહેછે.]

બે—(આગલ આવી) કેમ કંઇ મોટા અંદેશામાં ઉભા છો? સબી જોઇ?

રૂ—હા દોસ્ત લેઓ [સબી પાછી આપેછે.]

બે—આએજ દીવાનખાંનું તમારે માટે ત્યાર રાખેલું છે. બે ઘડી જરા આરામ કરો કારણ કે લાંબી મુસાફરીથી તમો થાકી ગયા હશો. ચાલો શીરીન. [બેજન ને શીરીન ચાલ્યાં જાયછે.]

રૂ—[એકલો] અરે જ્યારથી પેલી તસ વીર જોઇછે ત્યારથી માંરૂં દીલ મારા કાબુમાંથ જતું રહયુંછે. એ તસવીરમાંની ઓરત હુબહુ મારી ગુલચેહેરને મલતી આવેછે. [જરા થોભી] શું દુન્યામાં એકજ ચેહેરાનાં એકથી વ આદમીઓ નહી હોશે? (જરા થોભી પો ની છાતી ઉપર હાથ મુકી) અરે દીલ, તું રા ધીરજ પકડ. હું એક વાર મારી નજરો જર તેને જોઉં કે તે માહરી ગુલચેહેરજ યા કોઇ બીજી. [માથે હાથ દઇ વીચાર કર એક ખુરશી ઉપર બેસેછે. પરદો પડેછે.]

(સાંધન છે

ફ કારખાનનું પાણી વાપડવાથી માથુ દુખ્યુ જલદી નરમ પડેછે. એક કાચના બુચવાલી પોહોલાં મોઢાંની શીશી રૂ કે બધા નરમ વાદ્લાંથી અરધી ભરવી, અને પછી તે રૂ કે વાંદલાં ઉપર બે ત્રણ ડ્રામ ઉપરી બાઇસલ્ફાઇદ આફ કારખાનનું પાણી રેડવું, અને શીશીનું મોઢુ ચાવણીઆંને બધા જે ભાગ ઉપર દુખારો ચાલતો હોય ત્યાં ૫ કે ૬ મીનીટ સુધી એટલુ મજબુટ દાબવું કે શીશીમાંહેલી દવા ઉડી જાય નહી. અગર દુખારો જલદી નરમ ન પડે તો દીવશમાં બે ચાર વેળા ચાલુ રાખવુ, ચમત્કારીક ફાયદો જરૂર થશે.

સદા હસતા રેહેજો.

તમારાં દીલને સદા ખુશાળ રાખજો. ચેહેરો હરગેઝ વધ ગમગીન કરતા ના. તેને હંમેશ હસતો રાખજો; કારણ અંધારાં કરતાં ઉજરડાંમાં રેહેવું બેહેતર છે. અગર કોઇ જાતનાં આફતનુ વાદલ તમારાં ઝીગર ઉપર આવી પડે તો તે વાદલનું રૂપેરી પર તમારા મિત્ર તરફ ફેરવજો, એટલે ખુશાલીનો ઉજાશ જે તેમની ઊપર પડશે તેનો પડછાંયો તમો ઉપર પાછો આવશે, અને તે વાદલ પોતે ઉત્પન કરેલા પ્રકાશ અને ખુશાલીથી દુરી પામશે.

શાક્ષી ઓરડો.

કહેછે કે રૂશીઆ અરધો જંગલી દેશ છે. એનો કહેવાનીજ હદમાં રહે છે; પણ સમજણમાં ઉતરતાં મુશકેલ પડે છે. ફરી વરો પૃથ્વિના નવખંડ મુલકોમાં અને જુવો કે તમને કોઇ એવું મુકામ જડે છે કે જ્યાં એક છાપરાં હેઠળ એક વીવાનખાણું વિસ્તારમાં ૬૨૦ ફુટ લાંબુ અને ૧૫૦ ફુટ પોહોલું હોય. એવો ઓરડો દુન્યાના કોઇબી સુધરેલાં દેશમાં તો નહીજ પણ અરધાં જંગલી કહેવાતા રૂશીઆ દેશમા જરૂર મળશે. એક દેગ કે જે આ રશેઇનો એક આખો મહલગ ઓરડો ધરાવે તે જંગલી કેમ કરી કહેવાય? એ ઓરડો આધારન રીત બોલતાં, લંબાઇમાં કોતતાં દેવલથી થાકેર દ્વારસુધીનો અને પોહોલાઇમાં દેવલના મોહોલ્લા જેટલો છે. દીવશની વેલાએ તે ઓરડો લશકરી કવાયદ કરવા વપરાય છે. એક આખી પલટણ તેમાં કવાયદ કરી શકે છે. રાતની વેલાએ તેમાં રોશની કરવાને વીસ હજાર મીણબતીઓ જોઇએ છે. તેનું છાપરૂ લોખંડનાં એકવડા મેહેરાબનુ કરેલુ છે, અને તેની રચનાં તથા કારાગરીમાં અજાયબ જેવી ઇજનેરી ચતુરાઇ વપરાયલી જણાય છે.

એક હસતો રોપો

આ છોડ કાંઇ પોતે હસતો નથી, પણ એક એવી જાતનું ફુલ છે કે જે આપણને હસવાની હાલતે પુગાડે છે. અરબસ્તાન તેની જન્મભુમી છે. તે હસતો રોપો કહેવાય છે; કારણ કે laughing gas લાફીંગ ગ્યાસ યાને હસાવનારી હવા માફક એ છોડનાં બી ઇનસાનની પ્રકૃતીમાં અજાયબ જેવો ફેરફાર કરી તેને દીવાના જેવી હસતી હાલતમાં બદલી નાખે છે. એ છોડનાં ફુલનો રંગ પ્રકાશીત પીલો હોય છે. અને તેની સીંગ પોચી તથા લીલની જેવી દેખાય છે, જ્યારે તેનાં બી કાલા જેવાં થાય છે, અને તેઓ એકેક સીંગમાં બે ત્રણથી વધુ રેહેતાં નથી. આરબ લોકો તેને સુકાવીને છુંડે છે. એ ભુકો તેઓ ખાતા લેછે જેથી ઉદાસ તેમજ શોકાતુર પુરૂષોની દલગીરી ઉડી જાય છે, અને તેમનું નાટકના ઢોંગીની અથવા એક દેવાનાની હાલતમાં બદલા

વુ થાય છે. એ રોપાની અસર માણસને ગાવુ નાચવું, હસવું તથા એક કલાક સુધી રંગી લું કરી મુકે છે. એમ કરતાં જ્યારે તે રોપા ની અસર ઊતરી જાય છે ત્યારે તે માણસ થાકથી લુઝ થઇ ભાર ઉંઘમાં પડે છે; અને જ્યારે તે જાગરૂત થાય છે ત્યારે તેણે કરેલા ચાળાનું તેને કાંઇએ ભાન રહેતું નથી.

(o:o)

કાચની બનાવત.

દરીઆ કીનારે ઉગતા પાલાનાં બરાં થી કાગજ બનાવવાની એક નવી શોધ એક ખાનીસે કરેલી કેહેવાય છે. આ રીતે બનાવેલાં કાગજ વિશે એવુ કહે છે કે તે કાચની પણ ગરજ સારી શકે છે, કારણ કે જો તેને બરાબર રંગ્યા હોય તો તે એક રંગીન કાચ ના જેવા આબેહુબ દેખાય છે.

ચાહ.

છેલ્લા નવા અખત્રા ઉપરથી એવુ સિધ્ધ થયું છે કે ચાહનાં પાંદડાંને ઉકળતાં પાણી માં ત્રણ મીનીટ લગી રેહેવા દીધા પછી તેમનો કસ રૂપીએ ૧૩ આણા જેટલો પાણી માં આવે છે; અને ૧૦ મીનીટની સેવટે પાંદડાંમાં કાંઇ કસ રેહેતો નથી. આ ઉપરથી ખાતરીપુર્વક જણાયું છે કે ચાહનાં પાંદડાંને જાઝો વખત રંગ લાવવા ધયા આપણા લોકોના વિચાર પ્રમાણે ચાહને સ્વાંગ કરવા પાણીમાં રેહેવા દીધાથી કાંઇ ફાયદો હાંસીલ થતો નથી. ફાયદો થતો તો રહયો; પણ ઉલટી પાંદડાંની સોહિડમ ઉડી જાય છે.

(o:o)

ખજુર

ઇરાણના દક્ષિણ ભાગમાં લોકો પોતાનું ઉપજીવિકા ખજુર ખાઇ ચલાવે છે. ત્યાં ઘણાં રોગાં અને પુષ્કળ મળી આવે છે. ઉનાળાની ગરમ રતમાં સાલીદ, દ્રાક્ષ, કાંદા એપ્રીકત, તથા કાકડી ત્યાં ગામડીઆઓને સ્વાદીષ્ટ ભોજન ગણાય છે. એ વિગેરે નાંન, પનીર, અને દહી તેમનો હંમેશનો ખોરાક બનાવે છે.

(o:o)

આપણો ખરો મદદગાર

માણસના મોટા મદદગાર તેની બાજુ, તેનુ પોતાનું જીગર, તથા તેના દ્રઢ વિચાર હોય છે. એ મદદ કશા અવેજથી મળી શકતી નથી. એક માણસનાં ધ્યાનઉપર બાહાર ની ચાલોની તરેહવાર અસર ચાલી શકે; પણ પોતાની ખાશીયતનો ઘટમ તેણે પોતેજ ઘડવો જોઇએ. પોતાનાં કામ માટે તેણે પોતાને મહાય થવુ જોઇએ. ગરીબ રીચરદનુ કેહેવું છે કે તું તારાં કામને હાંક, નહી તો કે તે તને હાંકશે–ઘયાને કે રે બંદા તું ઉદ્યમ કર અને તારાં કામને આગલ ચલાવ નહી તો કે તે આગલ જઇ તારા હાથમાંથી છટકી જશે અને તું પટાતો પાછળ રહી જશે. અગર એક કામમાં તું નિષ્ફળતા દેખે તો શું થયું તારે તો તેની પાછળ ખંતી થઇ કોશીશ ચલાવી તે ફરીફરી કરવુ જોઇએ. કુદરતી ખાણના ભંડાર અખુટ છે તે તારા પોતાના લાભ અર્થે પડે ખોદી લેવા જોઇએ. તારાં કામની પાછળ અનમનીઆ જીવથી નહી પણ ઉમંગ અને પકા વિચારથી લાગ. હીમત ધર એટલે તુ જરૂર પાર પડશે.

સઉ વિચારી કામ કરો ફતેહમંદ થાશો
ધયા હોંમ કરી ના પડો કે ઠોકર ખાશો.

પ્રેમવાડીયાંની મજાહ.

પુસ્તક ૧ લું]   [અંક ૧૫ મે

પ્રવેશ—ત્રીજો.

મેહેલનો એક ઓરડો.

[શોકીન ગાતી ગાતી દાખલ થાયછે.]

ગઝલ.

શોકીન—[ગાયછે.]

"ગરે હમને દીલ સનમકુ દીયા"—એ ચાલ.

અરે પ્યાર ! પ્યાર ! તાહરી અસર છે અજબ
પ્યારનેજ ખાતર ખમવો પડેછે ગજબ—અરે.
શું જવાંન કે ઘરડાંઓના થયાંછે તેનાં ભોગ
અજબ તરેહની બલા છે એ અજબ તરાંહનો રોગ—અરે.
આશક માશુક મીલાપ ખાતો રહેછે ઇંતેઝાર
છોડીને પોતાનું સઘું સુખ ને કરાર—અરે.

[દીલબર છુપઈને સાંભળેછે.]

લેલીને ખાતર મજનુ કેવો થયો હેરાંન
જંગલે જંગલ ભટકી ખોયો પોતાનો જાંન— અરે.
પ્યારના ખાતરી કીધીછે મુંજને પેકામ
બસ તેનીજ યાદમાં રહુંછું શુબોહશાંમ— અરે.
મોશકે પરથાનાં થઈછું હું તેની શુરત ઉપર
જીંદગી મુંજની હવે થયછે જીરોજબર— અરે.

દીલબર—(બાહાર આવી) કેમ માહરી લાડકી શીરીન, શું વીચારમાં છે? તાહરા પીદરનાં મકાનમાં આજે સઘલાંઓ મોજમજાહમાં છે અને તું તેની બેઠી ગમગીન કેમ?

શીરીન—(એક ખુરશી ઉપર બેશીને) નહી દીલબર, કંઈ નહી.

દી—નહી શું [મનમાં] એ બીચારી સમજે છે કે હું કંઇ જાંણતીજ નથી.

શી—દીલબર, આજે હું જરા બેચેન છુ.

દી—પણ આવી ખુશાલીની વખતે તારી બેચેનીનો શો સબબ? તને આ ઘરમાં શું કમીછે? તાહરો પીદર તને સઘલા પ્યારથી ચાહેછે, અને તમજ ગુજરનાર જોકે તાહરી આ વશી મા છે તોની તે કંઇ તને ઓછા પ્યારથી ચાહતી નથી.

શી—જો કે હું બધી વાતે સુખી છું તો પણ જે આતશે આ જીગરમાં ઘર કીધુંછે તે જ્યાં સુધી બુજાય નહી ત્યાં સુધી મારો જીવ સંતોષ પામે નહી,

દી—(મનમાં) વાત તો બહુ વધી પડી છે. (મોટેથી) તાહરું એ ભેદ ભરેલું બોલવું હું મુંદલ સમજી શકતી નથી.

શી—તું બીચારી શું સમજે! દરદીની હાલત દરદીજ જાણે.

દી—પણ એ દરદનું કારણ તો જણાવશો.

શી—મારા દુખનું કારણ તો ફકત બેજન જ છે.

દી—શું બેજન? શું તેણે તમને કંઇ અપમાન કીધું છે કે?

શી—નહીં નહીં, હું તેને મારાં ખરાં જીગરથી ચાહું છું.

દી—ત્યારે એમ બોલોની તો. જો એમ જ હોયતો ઠીકછે શીહાદી કરી નાંખો.

શી—પણ તે મુને ચાહેછે કે નહીં તે કોણ જાણે.

દી—અરે એવન કાકા તો લખ્ખો કરશે. તું કહે તો હું એની સાથ વાત કરી જોઉં.

શી—(જરા વિચાર કરી) તું શું વાત કરશે?

દી—(મનમાં) હવે ઠેકાણે આવી ખરી [મોટેથી] વળી તેને કેહેવાનું કે શીરીન તાહરી સાથે પરણવા માંગેછે.

શી—અરે દીવાંની, તેનાં દીલનો ભરમ આપણે જાણીએ તે અગાઉ મારો ભરમ તે જાણે નહીં, એ પ્રમાંણે વાત કરવી જોઈએ

દી—એવી માથાકુટ કરતાં મને તો [illegible] આવડે.

શી—પણ જો તે તાહરી માંગણી એકદમ નાં કબુલ કરે તો.

દી—(વચમાં બોલી ઉઠી) ના કબુલ શેનું કરે, તેનાં એવાં નશીબ કયાંથી કે તારા જેવી મોહરદાર તેને મલે. એકતો વળી ખુબસુરત ને બાજુતો મોટી દોલતની વારેસ! અરે તે તો બીચારો વાર જોતોજ હશે.

શી—દીલબર તારો વીચાર બરાબરછે. પણ એ ઘણોજ બેદરકાર ને આપ રંગીલોછે મેં અગાઉ બીજી ત્રીજી વાતને મશે એનાં દીલની તપાશ કીધી હતી અને તે ઉપરથી હું કંઇ આશા રાખી શકતી નથી,

દી—વખતે તે એમ સમજતો હશે કે તું તેને ખાવીંદ તરીકે કબુલ નહી કરે કારણ કે તે કંઈ તારા જેવો તવંગર નથી.

શી—હા એબી વાત ખરી.

દી—વાસતે જ્યાં સુધી તેને બરાબર ખુલાસો કરવામાં આવે નહી ત્યાંસુધી તેનાં દીલનો ભેદ તમો પાંમો નહી;

(નોકર દાખલ થાયછે.)

નો—નામવર બાંનું! ગોદરેજ તમને અંદર બોલાવે છે.

શી—જા. હું આવુંછું [નોકર જાયછે.]

દીલબર, હાલ તું એ વાત તદન છુપી રાખજે કોઇ બીજીવાર આપણે વીચાર કરશું. [જાયછે.]

દી—જા એટલી માંચાફોડ ઓછી [જાયછે.]

પ્રવેશ—ચોથો.

[ગોદરેજનાં મેહેલને લગતો એક બાગ. દૂર એક કુવો નજરે પડેછે. રૂસ્તમ વિચાર કરતો દાખલ થાયછે.]

રૂસ્તમ—(એખરો) હા! ખરેખર તેજ. ગયા કાલની મેહફીલમાં મેં તેણીને બરાબેર ઓળખી. જો કે તે ઘણા સુંદર પોશાકમાં હતી તોપણ તેણીનો ચેહેરો કંઇ છુપો રહયો નહી. દુખથી અને બહાર ગામ ભટકવાનાં સબબથી મારા ચેહેરામાં મોટો ફેરફાર થઇ ગયોછે તેનેજ લીધે તેણીએ મને ઓળખ્યો નહી હશે (ગુસ્સાથી) અરે એ બદકાર બેવફા ઓરત! તારી ઉપર મેં મારી સઘળી દોલત ખરાબ કીધી તે નો આવો બદલો? અરે તારે ખાતર આબરૂની તેમજ જીવની કાંઇ પણ દરકાર કરયા વગર મેં પરદેશ કેટલી કેટલી રંજો ઉઠાવી તેનું શું આવું પરીણામ? (જરા થોભી) બેજનનો વેહેમ તદન ખરો પડયો છે. એ નાપાકે પોતાનાં મરણની ખોટી અફુવા ફેલાવી મને તેમજ સારી આલમને ઠગી [માંથું કુટી] અરે નશીબ! નશીબ!! તેં મને પઇસે તકે ખુવાર કીધો તો કીધો પણ માહરી માશુક કે જેને ફકત માહરૂ એકલુજ સુખ હું સમજતો હતો તેને પણ માહરેથી બેવફા કીધી! અફશોષ! હવે શું કરૂં તે મને સુજ પડતું નથી. હવે તો કોઇ ગુપચુપ નીકળી જાઉં [જરા થોભી] પણ નહી, એ બદકાર બેવફાને એનાં કરતુકની સજા થનીજ જોઇએ. [મોટેથી ગુસ્સામાં) અરે એ ચંડાળ ઓરત! તુ એમ સમજતી હશે કે તારા કરતુકમાં તુ ફાવીને હવે સુખચેનથી મજાહ કરશે પણ જાણ એ દગાબાજ કે હું તાહરી પુઠે જમની માફક લાગીશ અને તારા દગાનું ફળ તને સારી પેઠે ચખાડીશ! (જરા થોભી) પણ રખેને મારો એ ગમ અને વીલાપ નકામો હોય! રખેને હજુબી હું ઠગાતો હોઉં! રખેને માહરી ગુલચેહેરને તેનાં મરણ પછી ગેર ઇનસાફ કરતા હોઉં! (આસપાસ જોઇ) પણ સામર સામેથી એ કોણ આવેછે? એ પોતે તો નહી હોય? જરા છુપો થઇ જાઉં (એક ઝાડ પાછળ સંતાઇ જાયછે. ગુલનાર દાખલ થાયછે, અને એક પથર ઉપર બેસે છે.)

ગુલનાર—આજ સુધી તો હું મારી દરેક મુરાદમાં પાર પડી છું, અને માહરી હીકમત અને હીમતે આવા એક મોટા મેહેલની માલેક થઇછું પણ મારી ઉમેદ અનમાંનતી રીતે તદન પુરી પડી નથી. જયાં સુધી બેજન અને શીરીન ઘરમાં છે. ત્યાં સુધી મારી ધારેલી મુરાદ બર આવવી ઘણી મુશકેલછે. માટે એ બનેજણને અહીથી કાઢવાની તદબીર કરવી જોઇએ [રૂસ્તમ પાછળ આવી સાંભળેછે.] આવી એક ફરેબની બાજી રમવામાં હું ફતેહ પાંમી તો એ તો શું બીસાદમાં. માહરા દેખાવમાં ને માહરી હાલતમાં મે એટલો બધો ફેરફાર કીધોછે કે મને રૂસ્તમ સોદાગરની ગુલચેહેર તરીકે પીછાંણવાની કોણ હીમત કરશે?

રૂસ્તમ—[તેણીની સામે આવી] હું, હું તાહરો;—

ગુ—[તેને જોઇ] કોણ? રૂસ્તમ! [ચીસ પાડી બેશુધ થઇ જાયછે.]

રૂ—હા તાહરો ખરો ખાવીંદ રૂસ્તમ, કે જેને તું બેવફા થઇ છે.

ગુલનાર—(પાછી શુધીમાં આવી)

નમોદ ! નમોદ !! માહરી સઘળી ઉમેદો ધુળ મળી ગઇ. [રડેછે.]

રૂ—અરે ઓ બદકાર ઓરત ! તું તો મરી ગઇ હતી ની? જાણુંકે તાહરી દોજખી ઉમેદો કદીપણ પુરી પડનાર નથી. તાહરી બેવફાઇનો બદલો તને મળ્યા વગર રેહેનાર નથી.

ગુ—આપણે કાંઇ પણ વધુ ગોફતેગો કરીએ તેની આગમચ હું તને એકજ સવાલ પુછુંછું તે એ કે આપણી આ મુલાકાતનો અંત તું કેવી તરેહ લાવવા માંગેછે ? સલાહ સંપથી યા કજીયા કંકાસથી.

રૂ—શું સલાહ સંપ ? અને તેની વળી તારી સાથે ? જાણ ઓ ચંડાળ, કે જ્યાં સુધી તને ઇનસાફની અદાલતમાં ઘસડી લઇ જઇ ઘટતી સજા કરાઉં નહી. ત્યાં સુધી હું કદીપણ કરાર પામું નહીં.

ગુ—(મનમાં) હવે એનું થંડો પાડવો જોઇએ. [મોટેથી] જો સાંભળ, હું હમણાં એક મોટી દોલત ધરાઉંછું અને માહરી આગલી હાલતમાં મોટો ફેરફાર થઇ ગયો છે. હવે ને હાલતમાંથી મને પાછી કાઢવાની તાહરી સઘળી કોશેશો નિષ્ફળ થયા વગર રેહેશે નહી.

રૂ—દગલબાજીથી મેળવેલી તાહરી દોલત અને બેવફાઇથી મેળવેલી તાહરી આ હાલત હવે વધારે વાર ટકવાની નથી. જ્યારે તારાં કરતુકો દુન્યાંને જાહેર થશે ત્યારે તારી દોલત ને ભપકો ક્યાં રેહેશે ! જ્યારે ખુર્શીદ ગોદરેજને માલમ પડશે કે તું તો બીજાની હકદાર ઓરત છે ત્યારે શું તે તને એક પળ પણ અંહીં ઉભી રેહેવા દેશે ?

ગુ—(ગુડણીએ પડી) અરે મને બચાવ ! મારી ફજેતી નાં કર ! [તેનો ઝભો પકડી]

રૂ—(તેને ખસેડી નાંખી) શું તને બચાઉં ? નહીં નહીં કદીબી નહીં. જેણે મને દુખી કીધો તેને શું હું સુખી થવા દઉ ?

ગુ—નહીં નહીં મેં તને જાણીજોઇને દુખ દીધું નથી. તારી કંગાળ હાલતે મને ફરજ પાડી [રડેછે.] પેહેલે હું આજ મકાનમાં એક દાસી તરીકે રહી અને રફતે રફતે માહરા આ ખુબસુરત ચેહેરાએ ખુર્શીદ ગોદરેજનું દીલ—

રૂ—(ગુસ્સાથી) બંધ કર તારી પાપી ઝબાંન, બેહયા ! તારી એટલીજ વફાદારી કે સુખનાં વખતમાં તું મારો સાથી ને દુખનાં વખતમાં તું મારો દુશમન? ઓરતો જેઓ ખાવીંદ કરે છે તે શું સુખમાં લાડ લડવા અને દુખની વખતે પોતાના ખાવીંદને છોડી ચાલી જવા ? લેઆંનત છે તાહરી જીંદગી અને માલ મીલકત ઉપર હયફ હોજો તાહરા જેવી બેવફા કાબાહ ઉપર.

ગુ—(ઉઠીને) તાહરી સઘલી ધમકી તદન નકામીછે. જે થવાનું હતું તે તો થઇ ચુક્યું. એમાંથી તાહરી અને માહરી બંનેની રૂસ્વાઇ થશે, માટે તને જોઇએ તેટલો જર મારી પાસેથી લે, અને મુગો મુગો અંહીથી નીકળી જા લે માહરા દીલ ઉપરનું સઘલું જવીઆંન (જવીઆંન ઉતારવા જાયછે.)

રૂ—[તેને અટકાવી] શું એમ સમજેછે કે જરની લાલચે હું તને છોડી દઇશ ! જે પઇસાનાં લોભે તું સતાની પાપી થઇ છે તેજ પઇસાથી તું શું મને બી પાપી બનાવવા માંગેછે ? ઓ નીચ ! પઇસાને ખાતર તું માહારા જેવા એક નવજવાંન ખાવીંદને છોડી મરવા કાંડે આવેલા એક બુઢ્ઢાને વેચાઇછે ? તાહરી દોલતમાંની મને એક કોડીબી હરામ છે.

ગુ—જો, તું પસતાસે. હજુબી ખુબ વિચાર કર.

રૂ—જ્યારથી તને ઓળખીછે ત્યારથી મેં પકોજ વિચાર કીધો છે કે તાહરી બેવફાઇનો બદલો તને આપવો. ફકત આજનીજ રાત તાહરે આ મેહેલમાં ગુજારવીછે. પછી

અંક બીજો.

પ્રવેશ—પેહલો.

દીવાનખાનું

શીરીન ગમગીન ચેહેરે દાખલ થાયછે.

શીરીન—(એકલી) કોણ જાંણે મારા પીદરે મને શું કામ અહીં બોલાવી હશે. ! [જરા થોભી] બેજન ! અરે બેજન !! તેના પ્યારે તો મને ગોયા દીવાની બનાવી મુકી છે. દીલ થાયછે કે મારો સઘળો ભેદ તેને જાહેર કરૂં પણ માહરી જબાંન અચકી જાયછે. એક ગમથી પ્યાર મને ઉશકેરી આગલ ચલાવેછે, અને બીજી ગમથી શરમ મને ના હીમત કરેછે. [જરા થોભી] જોકે એ વિચાર મારા મનમાંથી કહી નાંખવાને ઘણીએ કોશેશ કરૂછું તોપણ એનો એજ ખ્યાલ મારાં મગજમાં રમીઆ કરેછે. દર વખતે અને દરેક ઠેકાણે તેની ને તેનીજ તશવીર યાદ આવેછે. મારા પીદરને કેહેવાની મારી બીલકુલ હીમત ચાલતી નથી. અફશોશ ! જો આજે મુજની માદર હયાત હોત તો મારાં દુખનો નીવેડો તેણી લાવ્યા વગર રેહેત નહી.

(એક ખુરશી ઉપર ગમગીન ચેહેરે બેશી જાયછે. ગોદરેજ દાખલ થાયછે.)

ગો—કેમ બેટી શીરીન, આજે તાહેરો ચેહેરો એટલો ગમગીન કેમ ?

શી—પ્યારા પીદર, આજે જરા મારૂં માથું દુખેછે.

ગો—(બેસીને) બેતી, એતો ઘણી ગરમી પડવાનાં સબબથી હશે તેની કંઈ ફીકર નહી. આપણા લુકમાન તબીબને કાં નહી બોલાવતી ?

શી—પીદર એટલીબધી કંઈ જરૂર નથી.

ગો—શીરીન. આજે એક વાતમાં તારી મરજી પુછવા મેં તને અહીં બોલાવીછે.

શી—તે શું વાત છે, પીદર.

ગો—બેજન સાથ તારી શાદી કરવાનો મારો વિચારછે.

શી—(મનમાં) વાહ ! કેવી ખુશ ખબર ! હું તો નકામીજ ગમમાં વખત કાઢતી હતી. (મોટેથી) પણ પીદર, હજુ હું શાદીને લાયક નથી.

ગો—નહી બેતી, તારી ઉંમર પ્રમાણે તું તદન લાયકછે; હવે માહરી જીંદગીનાં દહાડા ખતમ થતા જાયછે, વાસ્તે માહારી એકપુરી બેટીને મોટી ધામધુમથી પરણાઉં એટલે પછી એક પીદર તરીકેની માહેરી ફરજ અદા થયલી હું સમજીશ.

શી—પણ પીદર, શું આખા શીરાંજ શેહેરમાં મારે લાયક બીજો કોઇ ઉમરાવ નથી કે જેથી તમો બેજન સાથ મારી શાદી કરવા માંગોછો ?

ગો—ઉમરાવો તો ઘણાંએ છે અને તેમાંનાં ઘણાએ તાહરા દસ્તની માંગણી પણ કરી ચુકાછે અને મેંજ તેઓની માંગની રદ કીધી છે, કારણકે જે વખતે તું ને બેજન બેઉ બચ્ચાં હતાં અને સાથે રમતાં હતાં તે વખતે તમો બેઉને શાદીનાં ગાંઠથી જોડવાને બેજનનાં બાપ કેકાઉશને મેં વચન આપ્યું હતું. કમનશીબે તમો ઉંમરે પુગાં તે આગમચ બીચારા બેજનને પોતાનાં માદર અને પીદરને ખોયાં અને તેં તારી માદરને ખોઈ. હવે એ ફરજ મારે એકલાને માથે આવી પડીછે તે માહરે કંઈબી કરીને બજાવવી જોઇએ.

શી—બધું ખરૂં. પણ બેજનને ઠેકાણે કોઇ બીજોજ મારા દસ્તનો તલબગાર હોત તો હું મોટી ખુશીથી તેની સાથ શાદી કરવા કબુલ થાત.

ગો—શીરીન, તું નાદાંની ના કર, બેજનને શું છે. તે ખુબશુરત નવજવાન ને વલી ચાલાકછે. અને તે સાથ તને કંઇ દોલતની કમીછે! મારા મરણ બાદ આ મારી મોટી દોલત તારી

જ છે માટે તું એવી ખોટી હુજ્જત ના કર.

શી—ઠીકછે વ્હાલા પીદર, જો તમારી મરજીજ છે તો હું મોટી ખુશીથી કબુલ થાઉંછું, પણ પીદર, તમોએ એવીરીતે કંઇ બેજનને જણાવ્યું છે?

ગો—હા, થોડુંક થયું મેં એની સાથ વાત કીધી હતી અને આજ ત્રણ ચાર દીવસ થયા હું એની સાથ ફુરસદે વાત કરવાની તક જોઉંછું, પણ મારો અને તેનો તેવે વખતે મીલાપ થતો નથી.

શી—આજ ચાર પાંચ દીવસ થયા એના ચેહેરા ઉપરથી એ ઘણો ઉદાસ દીસેછે. કોણ જાણે શું છે.

ગો—એનો દોસ્ત રૂસ્તમ જે આપણે અહીં એક મેમાન તરીકે રહયો હતો તે કોઈ બેતાવ્યા પગર જતો રહયો છે તેને માટે એ ઘણો બેચેન રહેછે. હું ઘણોજ દલગીરછું કે એક મોટું ખુબ ગરીબના હાલતમાં આવી પડેલું નીરઆધાર માણસ કે જે આપણે આસરે આવ્યું તે એકાએક ગુંમ થઇ ગયું. મારા આટલા નોકરો અને દાસીઓ માહેલું એકુપણ તેથી વાકેફ નહી એ મોટી અફસોસની વાતછે તેની ખબરી શોધ કરવાને બેજનને જોઇએ એ તેટલો ખરચ કરવાને મેં હુકમ આપ્યો છે કારણકે જયા સુધી તેનું કંઈ ઠેકાણું લાગે નહી ત્યાં સુધી આપણા નામ અને શરમ ઉપર મોટો બટ્ટોછે.

શી—હા પીદર, મનેબી ઘણું અજબ લાગેછે, ત્યારે મારી શાદીની વાત તમો હાલ મોકુફ રાખોતો ઠીક.

ગો—તેનું કંઇ નહી બેટી, મારે હવે એનો પકો વીચાર પુછી લેવો જોઇએ.

શી—પણ જો એ આવી ગરબડમાં તે તમને બરાબર જવાબ નહી આપશે ત્યારે?

ગો—છટ છટ તે છેક એવો બેવકુફ નથી. તે માહરો સખુન કદીબી પાછો ફેરવે નહી.

શી—પણ પીદર હું તેની સાથ શાદી કરવાને કબુલ થાઉંછું એવું તેને આગલથી જણાવતા ના.

ગો—[જરા ગુસ્સામાં] અરે તું મને કંઇ નાદાન બાદાન સમજે છે કે શું? મારા જેવા એક જઈફને તારા જેવી એક નાદાન છોકરી શું અકલ આપે? જા બેવકુફ, માહરૂં કામ કેવી તરેહ બનાવવું તે મને સારી રીતે ખબર છે.

શી—વહાલા પીદર, હું મારી ભુલને માટે દરગુજર ચાહુંછું.

ગો—કંઇ નહીં બેટી, તું તો નાદાનછે. ચાલ તું હવે અંદર જા કારણકે વખતે બેજન આવી લાગશે તો તારા દેખતાં મારેથી વાત થઇ શકશે નહી. [શીરીન જાયછે.] (એકલો) ગુલનારનાં કેહેવા પ્રમાણે શીરીનને તો સમજાવી હવે બેજનને સમજાવવાનું રહ્યુંછે અને હું ધારૂંછું કે તે પણ સમજશે કારણકે તે બચપણથી મારેજ ત્યાં પરવરશ થયલો છે અને તે સાથ શીરીન જેવી એક ખુબસુરત નાજનીન સાથ શાદી કરવાને તે બાલકુલ આનાકાની કરશે નહી. જો એમ થયું તો મારી બાકીની જીંદગી ગુલનાર સાથ અમન ચમનમાં ગુજારીશ. જોકે હાલ હું સુખી છું તોપણ ગુલનાર અને શીરીન એ બંનેનાં અનબનાવથી હું ઘણો બેઝાર થાઉંછું; માટે બેજન અને શીરીનને તેઓની રાજી ખુશીથી શાદી કરી મારી હાલતમાંથી કેટલોક ભાગ આપી દેઈ છુટાં રાખું કે પછી એ દરરોજનો કંટાળો મટી જાય. ગુલનાર! ગુલનાર!! તું તો બેહેસ્તીજ બાગનું એક ગુલછે. ખુબસુરતીમાં તો તું જન્નતની હુરને પણ લજાવેછે. વાહ! તાહરી અકલપર આફરીન છે. તાહરાજ કેહેવા પ્રમાણે શીરીનને સમજાવ્યું તો તે તરત સમજી ગઈ. હવે બેજનને સમજાવવાની બાકી છે.

[જાયછે. પરદો પડેછે.]

ગુલ—કીયા દહાડાની!

ગુર—તે દહાડો કે જે દહાડે તમે પેલા અજાણ્યા શખસને કુવામાં નોકાવી દીધો તે

ગુલ—(ચોંકીને મનમાં) કમબખ્તી! (મોટેથી) શખસ કોણ અને કુવો શાંનો? એ તું શું બકેછે?

ગુર—હું કંઇ ખોટું બકતો નથી. એ તમારાં કરણીનું કામની વખતે હું પોતે ત્યાં હાજર હતો.

ગુલ—[મનમાં] અરે અફસોસ! વળી આ નવી બલા મારે માંથે આવી પડી [મોટેથી] અરે ઓ લુચ્ચા, જુગારી, તું શું મારી ઉપર ખોટું તોહોમટ મુકી મને હેરાન કરી તારી કોઇ છુપી મતલબ કાઢી લેવા ગોંપેછે કે શું?

ગુર—[મનમાં] એવનનો દમ તો જુવો ચોરીઉપર સરજોરી [મોટેથી] રે બાઇ સાહેબ, તમારો એ સુકો દમ મારી આગલ ચાલવાનો નથી. તમો મને સારીપેઠે ઓલખો છો કે હું કોણ છું [જરા થોભી] અરે અફસોસ કેવા તે બીચારાનિરદોષ ઉપર તમે સીતમ ગુજારયો.

ગુલ—[મનમાં] એની સાથે પંચાતી કરવાથી ઉલટું કામ બગડશે એતો છાકતો અને જુગારીછે; માટે પઇસાથી એ જરૂર સંમજી જશે.

ગુર—કેમ વિચાર શાંનો કરોછો? દાઇ આગળ પેટ છુપાવવામાં શો ફાયદો.

ગુલ—પણ તે વખત તો ત્યાં કોઇજ નહી હતું.

ગુર—નહીં કેમ? હું પોતે તે કામનો ગવાહ છું.

ગુલ—પણ તું ત્યાં કેમ આવી લાગો?

ગુર—અંહ, એમ તમો જરા ધીરાં પડો તો હું તમને સઘલું કહું કેની. સાંભળો, મારી દીલબરે કંઇ પૈસાને સરૂં મને તમારી પાસે મોકલાવ્યો હતો અને મને બાગને પાછલે દરવાજેથી જવાને કહ્યું હતું. હું તે પ્રમાણે પાછલે દરવાજેથી દાખલ થયો અને જોઉછું શું કે તમો અને પેલો પારકો શખસ ખુબ ગુફતેગુમાં રોકાયાં હતાં. મને કંઇ જુદોજ વેહેમ ગયાથી હું ફુરત એક ઝાડ પાછલ ભરાઇ ગયો. હું ઘણો દુર હોવાથી તમારી ગુફતેગુ સંમજી શકયો નહી. થોડા વારમાં તમો બેશુધ જેવાં થઇ ગયાં અને તે બીચારો નીરદોશ કુવા તરફ પાણીને વાસ્તે દોડયો અને તમો—

ગુલ—(વચમાં બોલી ઉઠી) બસ બસ બસ હું વધારે સાંભલવા નથી માંગતી. (માંથે હાથ દેઇ ખુરશી ઉપર બેસી જાયછે.)

ગુર—(પાછલ ખીજ પાડતો ઉભો રહી) એતો સારૂં થયું કે હું ત્યાં આવી લાગો.

ગુલ—હા ખરેખર! હું હજુબી મને પોતાને કંગમતદાર સમંજુછું પણ હવે તું એ વાત તદન છુપી રાખજે.

ગુર— એ તમો શું બોલોછો. મારેથી એ કેમ છુપું રખાય? એવું પાપી કામ છુપાવવું એ તો ગોયા તેમાં સામેલ થવા બરાબર છે; માટે હું તો આજને આજ જાહેર કરૂંછું (મનમાં) દમથીજ કામ નીકલશે અંહ!!

ગુલ—(ગુરણ પગે પડી) નહી, ગુરગીન તું માહરી ઉપર રેહેમ લાવ. તું જે મંગશે તે હું આપીશ અને તારાં અેહેશાનનો બદલો હું પુરતી રીતે વાલીશ.

ગુર—(મનમાં) લાવની હુંબી તેજ વાર જોઉંછું (મોટેથી) જ્યારે તમો એમ કાલાવાલા કરોછો તો ઠીકછે મારે કબુલછે.

ગુલ—ગુરગીન, આવતી કાલે તું આજ વખતે મને અહી મલજે.

ગુર—(મનમાં] ટાઢાં પાંણીએ કામ કાઢેછે અંહ (મોટેથી) ઘડી ઘડી અહી આવવું ઠીક નહી. વખતે કોઇને વેહેમ જાય માટે

(ગાયછે.)

ઠુમરી—કુંમરી.

"નીરદયસે પ્રીત કરે ન કોઇ"—એ રાહ.

દ છુપો મુંજનો જાહેર થઇ
મીદ માહરી બર આવી નહીં—મેદ.
ગીન મુંજને જોરૂ ખરી
ણ પેનાથી લેવસ એને હાય કરી—મેદ.
હીંમત હવે તો છોડું નહીં
મનવાનું હશે તેતો બનશે સહી—મેદ.

[જાયછે. પરદો પડેછે.]

ખબરદાર

"આજ કાંઇ તમે ઉદાસ દેખાવ છો," નબાઈ ધા.જે પોતાના ખાવીંદને પુછયું. "હું રંછું કે તમારો આજનો દીવસ કાંઇ ઠીક ની ગયો.

ઉકરજી આકરા જેવણ નીચી મુંદીએ ર કરી મુગામંતર થઇ બેઠા હતા તેવણે આ શ્રુત સાંભલી પોતાની ધણીઆણીના ચેહેરા રફ જોઇ જેમતેમ કરી હસતા બોલ્યા, "ના હીં! કાંઇ ખોટું નથી થયું."

"ત્યારે આજે જીવને ઠીક નહી હશે?" ધનબાઇ ધીરજ કાલજી કરતાં બોલ્યો.

"શરીરે તો સારીપઠેછું; પણ મન જેમ જોઇએ તેમ ઠીક નથી."

"ત્યારે તો આજે કાંઇખી બનેછે." ધીરજબાઇ એ પુછયું.

"નવું જેવું કાંઇએ નથી," આકરાજી એ જવાબદીધો.

આ વખતે તાણઃ તોડાને કરેલા હસતો દેખાવ તેના ચેહેરા ઉપરથી ગેબ થઇ ગયો.

તેની ધણીઆણીએ એક હાય મારી.

"નવું જેવું નહી!" તણીએ તેનાં બોલ પાછા ઓચરયા, અને તેના મોંહોં તરફ ભારે કાલજીથી જોયું.

"ત્યારેતો તમારીઉપર શું વિત્યું છે તેથી મનેજાણીતીકરો કાંઇબી છુપાવો ના.જીંદગીના સઘલાં સુખદુખનો મનેતમારો ભાગીઓ થવા દો. સુખનાં કરતાં દુખનાવેલાએ જીગર એકેક ની વધારે નજદીક થવા જોઇએ."

"આફરીન, પ્યારી ધીરજ!" આકરાજી તણીને પોતાની ગોદમાં પકડી ચુમ્માં લેતા બોલ્યા. "કાંઇ દમ જેવું નથી.મને કાંઇ ધંધા માં ખોટ નથી—ઇઆ દીવાલું ખીવાલું, ફુકવા નું નથી. કોઈસાથકાંઈ દગો રમ્યો નથી, અથવા તેમ કરવાનો મારોવિચાર પણ નથી. એ તો માત્ર મારો આકરો, ગુસ્સાવાલો,અને લઇપડુ સ્વભાવછે. કે જે મને પજવેછે."

મીસીસ આકરાજીના ચેહેરા ઉપરથી સંતાપનું વાદલ-વહી ગયું.

એનો વખત જવે ઉપાય થશે પ્યારા," તેણી હીંમત આપતી બોલી.

"મને મારાંમાં કાંઈ સુધારો થતો લાગતો નથી. કાલે આફીસમાં મારો એક જુવાન માણસને મેં સખત ઠપકો આપ્યો જ્યારે સેહેજ સાજ ધમકી બસ ગણાતે. તેને મોટો સટકો લાગો, અને મારા બોલોથી તેને ભારે દુખેલ ગું. તેના ચેહેરા ઉપર આખો દહાડો ગમગીની મેં દીઠી તેથીમને બહુ બલાપો લાગો; અને સુરજ અસ્ત પામ્યા. ત્યાંતો મને અતિશય દેખવા લાગો. મનેતો લાગેછેકે તેના કરતાં મને પોતાને અધિક મોટી શિક્ષા થઈ છે. પણ ગઇ કાલનો ધડો પુરતો ગણાયો નહી. આજ સહવારે પાછો મારો મીઝાજ ગયો અને એવુંજતે

જોતે બેહેંકાયું કે તેજ જુવાન માણસને ફરીથી મેરા ચટકો લાગો, અને હવેતો તેને એટલો સખત લાગો કે તેણે મારી દરકાર કરી નહી અને ઊસકેરાઇને મને સામા જવાબ કરયા. તેના જવાબ તોછડાઇ ભરેલા હતા; અને તેઉપરથી મેં તેને ધમકી આપી કહ્યું કે જો તે ફરીથીએવી ગફર સલુકાઇ વાપરશે તો તેને ચાકરી ઉપરથી બર તરફ કરવામાં આવશે. જ્યારે મારો રોષ ઉતરયો, અને ધ્યાન પાછું ઠેકાણે આવ્યું ત્યારે મને માલમ પડ્યું કે મેં ખોટું કરયું હતું. ત્યારથી હું બેચેન રહયોછું. મારો મીઝાજ મારા હાથમાં અને ઝબાન મારાં કબજામાં રહી શકે એવું હું ઇચ્છુંછું."

ધીરજે પોતાના ખાવીંદને દીલાસો અને હીંમત આપ્યાં અને પોતાને ઠપકો આપવાથી વારયો

બીજી સહવારમાં જેવા આકરાજી વખારે જવા નિકળ્યા તેવીજ ધીરજે, તેની તરફ જોયું અને કંઇ મતલબસર હસી કહ્યું—"ખબરદાર!"

તેણીના અવાજમાં ચેતવણી હતી જે જરાપણ કોઇને ખબર પડે એવી ન હતી.

"ખબરદાર શામાટે?"

આકરાજી જરા વિચારમાં પડયો.

"પોતાને ભુલતા ના."

"અંહ!" તેને હવે સમજ પડી. "વારૂ, તમારો ઉપકાર માનુંછું, હું 'ખબરદાર રહીશ.' તેની તખત નજદીક ગયો એટલામાં તો આકરાજીનું ધ્યાન ઠેકાણે આવ્યું.

"કેમ હારમાર, આ પત્ર ટપાલમાં કેમ નહી નાંખ્યો?" આ બોલવાંની ઢબ ઉપરથી કાંઇ કપટ ઇચ્છા ગુસ્સો જણાયો નહી. અને સવાલપણ એવીરીતે તેણે પુછયો કે જાણે ... તો એવો જવાબ નિકલી શકયો કે—

"અલબતા તેમ નહી કરવામાં કાંઇ કારણ હોવું જોઇએ."

અને ખચીત કારણ તે હતુંજ.

"હું ધારૂંછું, માહેબ, "હારમારે જવા દીધો, "કે એક ભુલ થઇ છે, અને તેટલામાટે એ પત્ર ડાકઆફીસમાં મોકલવાનું મને ઠીક લાગ્યું નહી."

એકભુલ? શાંની?-

અને મી. આકરાજીએ પત્ર ફોડયો.

"એમાં ૩૦૦ પેટી ઇંટની લખેલીછે," ગુમાસ્તો બોલ્યો.

"અરે નહી ૩૦ પેટી જોઇએ," આકરાજીએ જવાબ દીધો; પણ, જેવો તે બોલ્યો તેવીજ તેની નજર ૩૦૦ ના આંકડાઉપર પડી: "હા એતો ૩૦૦છે! અરે એવી ભુલ મારાથી કેમ થઈ ગઇ? એ પત્ર નહી મોકલ્યો એ ઠીક કરયું."

ગુમાસ્તો પોતાની જગા આગલ પાછો ગયો અને વેપારી મનસે બોલ્યો. "કેવું નેક કામ થયું કે મારો મીઝાજ ઠેકાણે રહયો. જેટલો ગુસ્સો મને લાગો તેટલાજ ગુસ્સામાં જો મેં ગુમાસ્તા સાથ વાત કરી હોત તો હું ખોટું કામ કરત અને તેનાથી છુટોપણ પડયો હોત."

એપછી થોડેક વારે માલની સાચેલી પેટીઓમાં છેલી પેટી બાજી પેટીઓ ઉપર, પડી તેથી એટલો મોટો અવાજ થયો કે મી૦ ઉકરજી. આકરાજી પગ ઉપર કુદીને ઉઠયા. કોઇનેબી ઠપકો આપવો એવી તેને લાગણી થઇ.

"એ કયા બેદરકાર શખ્સે આમ કીધું?" એ બોલ તેની ઝબાન ઉપર આવ્યા.

"ખબરદાર!"

દીલ અંદરના શિક્ષકે તેને વખતસર યાદી આપી. મી૦ આકરાજીએ તરત પોતા

ના હોટ મજબુટ બાંધ કરયા અને જ્યાં સુધી પોતાનો ઓંઝ ઠેકાણે આવ્યો ત્યાં સુધી ખામોશી પકડી. તબાદ તેણે ધીરજથી પેઠી પડવાનું કારણ પુછયું, જે ઉપરથી તેને એવું માલમ પડયું કે કોઈને ખાસ ઠપકો ઘટતો ન હતો. તે પડેલી પેઠી ખોલતાં તેને વલી એવું જણાયું કે નુકશાન બહુ ન હતું.

"વલી આ એક બજી ફતેહ," મી૰ આકરાજી પોતાની તેબલ આગલ જતાં બોલ્યો "પોતાની લગામ હાથમાં લાવવાનું કામ સેહેલું છે. માત્ર વખતસર તપાસ કરવી જોઈએ."

તે દીવસ મી૰ આકરાજીને બાર તેર વેળા પોતાના આકરા સ્વભાવને લીધે દીલને દાગ લાગા અને તેટલીજ વખત ગાજવાની ધાસ્તીમાં તે આવ્યો હતો; પણ તેણે સરૂઆત ઠીક કરી હતી, અને આખર જયાં સુધી સુરજ મગરેબમાં ગરક ગયો ત્યાં સુધી તેણે બહુ ખબરદારી રાખી અને ત્યાર પછી તેણે ઘર તરફ પગલાં ભરયાં. એમ કરતાં તેને દીલસે દીલાસો થયો કારણ કે તે દીવસ જેટલા તેના મનને કરાર લાગો તેટલો કોઈ દી લાગો ન હતો. તેના ચેહેરા ઉપર ઉદાસી ન હતી, અને જયારે તેની ગેહેગી તેને મલી ત્યારે તેનો દેખાવ ખુશ મીઝાજી હતો.

"આજ રોજે બાહાર જતી વેલા તમે મને ખબરદાર રહેવા કહયું હતું."

"વારૂ!"

"અને મેં ખબરદારી રાખી હતી!"

"તમે પેહેલવાનગીરી કીધી."

"કાંઈ મોટી પેહેલવાનગીરી નહી. જયારે ખરેખર તરવાર બાહાર ખેંચી ઈઆન કે "ખબરદાર" બોલને મનમાં તાજો રાખવાની મરદાનગી દેખાડવા તરવાર વાપડી ત્યારે ફતેહ સેહેલાઈથી ઉધારી આપી."

"અને હવે તમને અધિક ખુશ લાગેછે."

"અરે હજાર વખત! આકરો સ્વભાવ માણસની ઉપર ઉતરેલા ગોયા એક ઈશ્વરી કોપ છે! સરાસરી દરરોજ મને આરધીદરજન વખત શરમાવું પડેછે. પણ હવે સારૂં મંડાણ કરવા માંડયું છે, અને સેવટ સુધી તેમ રહેવાનો વિચાર છે."

બીજી સહવારે જયારે મી૰ ઉકરજી આફીસમાં જવા નિકળ્યા ત્યારે તેમની ધણીઆણી બોલી "ખબરદાર!"

"અલબતાં!" ઉલતથી જવાબ મળ્યો.

અને તે ખબરદાર રહયો, કારણ કે સાંજ પડી ત્યાં લગણ કાંઈબી વધણુ વિચારવાની તેણે સંભાલ રાખી હતી.

વાંચનાર અગર તારો સ્વભાવ પણ આકરો હોયનો—"ખબરદાર" ને ઈયાદ કરજે અને જેવો તારો મીઝાજ જાગ તેવો ૧ થી ૧૦ સુધીની સંખ્યા ગણજે એટલે સંધું સમાધાન થશે.

——(o)——

એકથી બે ભલા.

વિલાયતમાં શિયાળાની રૂતુમા બે ઘોડાને પાસેના નાળામાં પાણી પીવા મોકલ્યા. ઊપલુ પાણી થીજી જઈ બરફ બન્યું હતું. એકે પોતાની લાતો મારી તેને ભાંગવા માંડયું પણ ભાગ્યું નહિ ત્યારે બીજો તેની જોડે ઉભો રહયો અને બંનેએ સાથે પાછલા પગ તે ઉપર અફાલ્યા એટલે બરફનો પોપડો તુટયો અને તેઓએ નીચેનું પાણી પીધું.

બીજાને ઉગારવાને પોતાનો ભોગ આપવો.

પારિસના એક મોહોલ્લામાં નવું ઘર બાંધવામાં કેટલાક કારીગરો કામે લાગ્યા હતા. ઘરના આંગણામાં પાલખ હતી તે ઉપર માણસનો અને

સામાનનો બોજો એટલો બધો થયો કે તે તુટી અને તે ઉપર રહી કામ કરનારાં આદમી નીચે પડયાં. માત્ર બેના હાથમાં વળી આવી જવાથી તેઓ લટકતા રહયા. એમાંનો એક જુવાન અને બીજો મોટી ઉમરનો માણસ હતો. તે પાળ એવી નબળી હતી કે બે પકડી રહે તો ભાંગી જાય. બેમાંના મોટી ઉમરના માણસે પોતાના સાથીને કહ્યું કે તું એકલો છે અને હું કુટુંબનો પાળનાર છું; તું મુકી દે તો હું બચું. સાથીએ કહયું વાજબી છે; હું કુંવારો ને ઘરમાં એકલો છું. મારે કોઇનું ભરણપોષણ કરવાનું નથી. એમ બોલી તેણે તત્કાળ પકડેલી વળી મુકી દીધી. જમીન ઉપર પડતાં વાર તે લાંજ મરી ગયો. એનું નામ પિઅરી હતું. એ પ્રમાણે તેણે પોતાનો ભોગ આપીને કુટુંબના પાળનારને બચાવ્યો.

ખબરદાર કુતરો.

લંડનમાં કોઇ ગ્રહસ્થનો કુતરો રોજ પોતાના મોહોમાં પૈસો લઇને એક ભઠીઆરાની દુકાને પોતાને માટે રોટલો લેવા જતો. એક દિવસે ભઠીઆરાએ મશ્કરીમાં ચુલામાંથી તરત નીકળેલો ઉનો ઉનો રોટલો કુતરાને આપ્યો. ઉનો લાગતાંજ કુતરાએ તેને મોહોમાંથી નાખી દીધો, ખાનામાં નાખેલો પોતાનો પૈસો લઇ ચાલતો થયો, અને તે દહાડાથી તે ભઠીઆરાને બદલ્યો. ફરીને તેની દુકાને નં જતાં બીજા ભલા ભઠીઆરાની દુકાનેથી લેવા લાગ્યો.

ચતુર ઉંદર.

એક સુતારના ઓરડામાંથી ઘણીકવાર તેલ કોઇ કાઢી લે, પણ કાઢનાર પકડાય નહિ. એ ચોરને પકડવાને તેણે ઘણી યુકિત કરી તે નિષ્ફળ ઓરડાની બહાર બેસીને નજરે જોવાનું ઠેરવ્યું. બારણામાં નાનું બાકું પાડીને છાનોમાનો જોયકે એવામાં ઝીણો અવાજ સાંભળ્યો. એક મોટા ઉંદરે આવી પોતાની પુછડી શીસીમાં બોળીને બહાર કાઢી તેઉપરનું તેલ ચાટયું. વળી બોળીને વળી ચાટયું. શીસીમાં એકે ટીપું ના રહયું ત્યાંસગી આ પ્રમાણે ચાટી ગયો.

સંભાળ રાખનારો કુતરો.

એક ગ્રહસ્થ હોટેલમાં ઉતરયો હતો ત્યાં પોતાની કોથળી કાઢી તેમાંનાં નાણાં ગણી તે બહાર ગયો. જોડે કુતરો હતો તેને હોટેલમાં મુકી ગયો હતો. નાણાંનું કામ પડવાથી તેણે કોથળી છોડી તો તેમાંથી એક મોહોર ખોવાયલી માલુમ પડી. પાછો ઉતારે આવ્યો ત્યારે તેને હોટેલવાળાએ કહ્યું કે તમારા કુતરાને કંઇક થયુ છે, કેમકે ખાતો નથી અને નવાઇ જેવું એ છે કે ખાવાની રકાબી મોહો આગળથી નથી લેવા દેતો. તેનો ધણી ઓરડામાં આવ્યો કે તરતજ તે કુતરાએ તેના પગ આગળ મોહોમાં રાખેલી મોહોર મુકી, અને મસ ભુખ્યો થયો હોય તેમ ઉતાવળથી ખાવા મંડી ગયો.

મરઘો અને રત્ન.

એક મરઘો ઉકરડો ખોદતો હતો તેવામાં તેને કીમતી રત્ન જડયું. એ જોઇ તેણે પોતાના મનમાં કહ્યું કે 'આ કોઇ ઝવેરીને જડયું હોત તો તે ઘણો ખુશી થાત, કેમકે એથી તે નાહાલ થાત. મને રત્ન કરતાં એક બાજરીનો દાણો જડયો હોત તો સારૂં થાત કેમકે તે હું ખાત.' આ ઉપરથી સમજવાનું કે વસ્તુનો ઉપયોગ એજ તેની કીમત છે.

ભરવાડનો કુતરો.

કોઇ ગ્રહસ્થ બજારમાં એક દુકાન આગળ બગીને ઉભી રખી પોતાના કુતરાને બગીમા

મુકીને દુકાનમાં ગયો. રસ્તામાં કાંઈ ખરેખ ડાટ થવાથી બગીનો ઘોડો ચમકીને નાઠો અને તેની લગામ ખેંચે ઘસડાવા લાગી. પેલે કુતરે તરત નીચે કુદી પડીને પોતાના મોઢામાં લગામ લઇ લીધી. થોડે લગી ઘોડાએ તેને ઘસડયો. પછી તેના તાણવાથી તે ઉભો રહયો.

મરઘીઓનો બચાવ.

એક ગામમાં હિમ પડયું અને બરફ વરસ્યું તેવામાં કોઈ ખેડુતનાં મરઘાં સુવાને વખતે સુવા આવ્યાં નહિ અને તેમનું શું થયું તે ઘરનું કોઇ આદમી જાણતું નહોતું; તેવામાં ઘરનો કુતરો, હતો તે તેના મોહોડામાં એક મરઘી લઇને આવ્યો. તે મરી ગયલી જેવી દેખાતી હતી. શાણો કુતરો મરઘીને ગરમ કરવાને ચુલા પાસે લઇ ગયો. તેને ત્યાં મુકીને તરત બીજીને લેવા ગયો. આ રીતે એક પછી એક બધાં કુકડાં લાવીને ત્યાં મુક્યાં. તેઓ વાડાની બહાર ચરવા ગયલાં હતાં. ત્યાં ટાઢથી ઠુઠવાઇને એક એકના ઉપર પડયાં હતાં. તેમને આ કુતરાએ એક પછી એકને ઉપાડી ચુલા પાસે લાવીને મુકયાં ત્યાં તાપથી તેઓ હોશિઆર થયાં. એમ કુતરાએ ન કર્યું હોત તો તેઓ રાતમાં ઠરીને મરી જાત.

માયાળુ હાથી.

એક હાથીને એક બાળક જોડે એવી માયા બંધાઈ કે તે છોકરૂં તેની પાસે હોય ત્યારેજ તેને ચેન પડતું. તેના વગર તેને ગમે નહિ. ધાવના છોકરાને હાથીના પગના વચગાળામાં સુવાડે પણ હાથી તેને ઇજા કરે નહિ. માયા એટલે લગી થઇ કે તે છોકરાની ગેરહાજરીમાં આ માયાળુ હાથી ખાય નહિ. નાનું છોકરૂં ઊંઘે ત્યારે તેના ઉપર માંખી બેસે તે હાથી પોતાની સુંઢ વડે ઉડાડે અને જાગે અથવા રડે તો તેના પારણાને સુંઢ વતી હીચકી સુવારે.

ચોર પકડનાર કાચબો.

રાત્રે અંધારામાં ધાન્ય ઢાંકવાના ભંડારીઆ આગળ ચોર ફંફોસતો હતો; તેવામાં તેને હાથ ટોપલી લાગી. તેમાં હાથ ઘાલવા જાયછે કે તેમાં મુકેલા કાચબાએ તેનાં આંગળાં ઘણા જોરથી કરડી ખાધાં. કાચબાના મોહોમાંથી હાથ કાઢવા જાય પણ કાચબો છોડે નહિ. ચોરે ગભરાટથી અને દરદથી ગદબડ કરી બુમ પાડી એટલે ઘરના માણસો એ જાગી તેને પકડી પુલીસને સોંપ્યો

આમ નહિ તો આમ.

એક નઠારો છ વરસનો નાનો છોકરો હતો તેને એવી ખરાબ ટેવ હતી કે જે માણસ તેના બાપને મળવા આવે તેની પાસે પઇસા માગે. આ માઠી ટેવ છોડાવવાને તેના બાપે તેને શિક્ષા કરી તેનું વચન લીધું કે હવે પછી કોઇની પાસે પઇસા માગવા નહિ. તેના બાપના વેપારમાં કોઇ ગ્રહસ્થ ભાગીઓ હતો તે બીજે દહાડે મળવા આવ્યો. પેલા છોકરાએ તેને પુછ્યું, મને પઇસો ધીરે પણ પાછો માગે નહિં એવો તમારી જાણમાં કોઇ છે? પઇસો માગવાની આ બીજી યુકિત માત્ર હતી, માટે તે ટેવ મુકાવવાને તેના બાપે વધારે સખ્ત શિક્ષા કરી.

——(0:0)——

ગંજાવર મનશકિત.

અમેરીકન લોકો બહુ બાહોશ હોય છે. ન્યુયાર્કના કોની ટાપુમાં હાથીના આકાર આકારનો એક કાનસરટ હાલ બાંધવામાં

સામાનનો બોજો એટલો બધો થયો કે તે તુટી અને તે ઉપર રહી કામ કરનારાં આદમી નીચે પડયાં. માત્ર બેના હાથમાં વળી આવી જવાથી તેઓ લટકતા રહયા. એમાંનો એક જુવાન અને બીજો મોટી ઉમરનો માણસ હતો. તેપાલખ એવી નબળી હતી કે બે પકડી રહે તો ભાંગી જાય. બેમાંના મોટી ઉમરના માણસે પોતાના સાથીને કહ્યું કે તું એકલો છે અને હું કુટુંબનો પાળનાર છું; તું મુકી દે તો હું બચું. સાથીએ કહ્યું વાજબી છે; હું કુંવારો ને ઘરમાં એકલો છું. મારે કોઇનું ભરણપોષણ કરવાનું નથી. એમ બોલી તેણે તત્કાળ પકડેલી વળી મુકી દીધી. જમીન ઉપર પડતાં વાર તે ત્યાંજ મરી ગયો. એનું નામ પિઝોરી હતું. એ પ્રમાણે તેણે પોતાનો ભોગ આપીને કુટુંબના પાળનારને બચાવ્યો.

ખબરદાર કુતરો.

લંડનમાં કોઇ ગ્રહસ્થનો કુતરો રોજ પોતાના મોહોમાં પૈસો લઇને એક ભઠીઆરાની દુકાને પોતાને માટે રોટલો લેવા જતો. એક દિવસે ભઠીઆરાએ મશ્કરીમાં ચુલામાંથી તરત નીકળેલો ઊનો ઉનો રોટલો કુતરાને આપ્યો. ઊનો લાગતાંજ કુતરાએ તેને મોહોમાંથી નાખી દીધો, ખાનામાં નાંખેલો પોતાનો પૈસો લઇ ચાલતો થયો, અને તે દહાડાથી તે ભઠીઆરાને બદલ્યો. ફરીને તેની દુકાને ન જતાં બીજા ભલા ભઠીઆરાની દુકાનેથી લેવા લાગ્યો.

ચતુર ઊંદર.

એક સુતારના ઓરડામાંથી ઘણીકવાર તેલ કોઈ કાઢી લે, પણ કાઢનાર પકડાય નહિ. એ ચોરને પકડવાને તેણે ઘણી યુક્તિ કરી તે નિષ્ફળ. અંતે ઓરડાની બહાર બેસીને નજરે જોવાનું ઠેરવ્યું. બારણામાં નાનું બાકું પાડીને છાનોમાનો જોયછે એવામાં ઝીણો અવાજ સાંભળ્યો. એક મોટા ઊંદરે આવી પોતાની પુંછડી શીશીમાં બોળીને બહાર કાઢી તેઉપરનું તેલ ચાટ્યું. વળી બોળીને વળી ચાટ્યું. શીશીમાં એકે ટીપું ના રહ્યું ત્યાંલગી આ પ્રમાણે ચાટી ગયો.

સંભાળ રાખનારો કુતરો.

એક ગ્રહસ્થ હોટેલમાં ઉતર્યો હતો ત્યાં પોતાની કોથળી કાઢી તેમાંનાં નાણાં ગણી તે બહાર ગયો. જોડે કુતરો હતો તેને હોટેલમાં ભુલી ગયો હતો. નાણાંનું કામ પડવાથી તેણે કોથળી છોડી તો તેમાંથી એક મોહર ખોવાયલી માલુમ પડી. પાછો ઉતારે આવ્યો ત્યારે તેને હોટેલવાળાએ કહ્યું કે તમારા કુતરાને કંઇક થયુંછે, કેમકે ખાતો નથી અને નવાઇ જેવું એ છે કે ખાવાની રકાબી મોહો આગળથી નથી લેવા દેતો. તેનો ધણી ઓરડામાં આવ્યો કે તરતજ તે કુતરાએ તેના પગ આગળ મોહોમાં રાખેલી મોહર મુકી, અને ઘણા દિવસનો ભુખ્યો થયો હોય તેમ ઉતાવળથી ખાવા મંડી ગયો.

મરઘો અને રત્ન.

એક મરઘો ઊકરડો ખોદતો હતો તેવામાં તેને કીમતી રત્ન જડયું. એ જોઈ તેણે પોતાના મનમાં કહ્યું કે 'આ કોઇ ઝવેરીને જડયું હોત તો તે ઘણો ખુશી થાત, કેમકે એથી તે નિહાલ થાત. મને રત્ન કરતાં એક બાજરીનો દાણો જડયો હોત તો સારું થાત કેમકે તે હું ખાત.' આ ઉપરથી સમજવાનું કે વસ્તુનો ઉપયોગ એજ તેની કીમત છે.

ભરવાડનો કુતરો.

કોઈ ગ્રહસ્થ બજારમાં એક દુકાન આગળ બગીને ઊભી રખી પોતાના કુતરાને બગીમ

મુકીને દુકાનમાં ગયો. રસ્તામાં કાંઈ ખટખ ટાટ થવાથી બગીનો ઘોડો ચમકીને નાઠો અને તેની લગામ ભોંયે ઘસડાવા લાગી. પેલે કુતરે તરત નીચે કુદી પડીને પોતાના મોહોમાં લગામ લઇ લીધી. થોડેલગી ઘો ડાએ તેને ઘસડયો. પછી તેના તાણવાથી તે ઊભો રહયો.

મરઘીઓનો બચાવ.

એક ગામમાં હિમ પડયું અને બર ફ વરશ્યું તેવામાં કોઈ ખેડુતનાં મરઘાં સુ વાને વખ્તે સુવા આવ્યાં નહિ અને તેમ નું શું થયું તે ઘરનું કોઇ આદમી જાણતુ નહોતું; તેવામાં ઘરનો કુતરો, હતો તે તેના મ્હોડામાં એક મરઘી લઇને આવ્યો. તે અરધી ગયલી જેવી દેખાતી હતી, શાણો કુતરો મરઘીને ગરમ કરવાને ચુલા પાસે લઇ ગયો. તેને ત્યાં મુકીને તરત બીજીને લેવા ગયો. આ રીતે એક પછી એક બધાં કુકડાં લાવીને ત્યાં મુકયાં. તેઓ વાડાની બ હાર ચરવા ગયલાં હતાં. ત્યાં ટાઢથી ઠુઠવાઇ ને એક એકના ઉપર પડયાં હતાં. તેમને આ કુતરાએ એક પછી એકને ઉપાડી ચુલા પા સે લાવીને મુકયાં ત્યાં તાપથી તેઓ હોશિ આર થયાં. એમ કુતરાએ ન કરયું હોત તો તેઓ રાતમાં ઠરીને મરી જાત.

માયાળુ હાથી.

એક હાથીને એક બાળક જોડે એવી માયા બંધાઈ કે તે છોકરું તેની પાસે હો ય ત્યારેજ તેને ચેન પડતું. તેના વગર તેને ગમે નહિ. ધાવના છોકરાને હાથીના પ ગના વચગાળામાં સુવાડે પણ હાથી તેને ઇ જા કરે નહિ. માયા એટલે લગી થઇ કે તે છોકરાની ગેરહાજરીમાં આ માયાળુ હા થી ખાય નહિ. નાનું છોકરું ઊંઘે ત્યારે તે ના ઉપર માંખી બેસે તે હાથી પોતાની સું ઢ વડે ઉરાડે અને જાગે અથવા રડે તો તેના પારણાને સુંઢ વતી હીચકી સુવારે.

ચોર પકડનાર કાચબો.

રાત્રે અંધારામાં ધાન્ય ઢાંકવાના ભંડારી આ આગળ ચોર ફંફોસતો હતો; તેવામાં, તે ને હાથ ટોપલી લાગી. તેમાં હાથ ઘાલવા જાયછે કે તેમાં મુકેલા કાચબાએ તેનાં આં ગળાં ઘણા જોરથી કરડી ખાધાં. કાચબાના મોહોમાંથી હાથ કાઢવા જાય પણ કાચબો છોં ડે નહિ. ચોરે ગભરાટથી અને દરદથી ગદ બડ કરી બુમ પાડી એટલે ઘરના માણસો એ જાગી તેને પકડી પુલીસને સોંપ્યો.

આમ નહિ તો આમ.

એક નઠારો છ વરસનો નાનો છોકરો હતો તેને એવી ખરાબ ટેવ હતી કે જે માણ સ તેના બાપને મળવા આવે તેની પાસે પઇ સા માગે. આ ભુંડી ટેવ છોડાવવાને તેના બાપે તેને શિક્ષા કરી તેનું વચન લીધું કે હવે પછી કોઇની પાસે પઇસા માગવા નહિ. તેના બાપના વેપારમાં કોઇ ગ્રહસ્થ ભાગીઓ હતો તે બીજે દહાડે મળવા આવ્યો. પેલા છોકરા એ તેને પુછ્યું, મને પઇસો ધીરે પણ પાછો માગે નહિ એવો તમારી જાણમાં કોઇ છે ? પઇસો માગવાની આ બીજી યુકિત માત્ર હતી, માટે તે ટેવ મુકાવવાને તેના બાપે વધારે સખ્ત શિક્ષા કરી.

(0:0)

ગંજાવર મનશકિત.

અમેરીકન બજ્યુ બહુ બાહોશ હોય છે. ન્યુયારકના કોની દ્વાપુમાં હાથીના આકાર દ આકારનો એક કોનસરટ હાલ બાંધેલામાં

આવ્યોછે. જે સુંદ લાકડાનોછે અને તેમાટે ૧ લાખ ટન લોકડું ખપ્યું હતું. એ હાથીને ૪ પગ ઉપર ઉભો રાખેલોછે. તેની લંબાઈ ૧૫૦ ફીટ અને પગથી પેટ સુધીની ઉંચાઈ ૨૬ ફીટનીછે. હાથીની ઉપર અંબારી મેલીછે જે આબઝરવેટરી તરીકે કામ લાગશે. તે જમીનથી ૮૩ ફીટ ઉંચીછે અને અંબારીની ટોંચ ખાંસી ૧૫૦ ફીટ ઉંચીછે. હાથીના દરેક પગ ઘેરાવામાં ૧૮ ફીટછે અને પાછલા પગોમાં ગોળ દાદર મેલ્યાછે જેમાંથી ઉપર જવાયછે. જુદા જુદા ઓરડાનાં નામ પણ શરીરનાં નામો પ્રમાણે આપ્યાંછે જેવાંકે બેજાં ઓરડો, પાંસરી ઓરડો, જાંગ ઓરડો, ઇત્યાદી. વચમાંનો મોટો ઓરડો જ્યાં જલસા થનારછે તે હોજરીમાંછે અને તે ૮૦ ફીટ લાંબો તથા ૩૦ ફીટ પોહોળોછે. આ ગંજાવર હાથીમાં ૩૪ ઓરડાછે. દરેક આંખ ૧૨ ફીટના ઘેરાવાનીછે અને તેઓ બારી તરીકે કામ લાગે છે. બેઉ આગલા દાંત ૩૬ ફીટ લાંબા તથા પાાા ફીટ વીસતારમાંછે. દરેક કાન ૬ ટન વજનનાછે. અને ૩૪ ફીટ લાંબા તથા ૨૦ ફીટ પોહોળાછે.

"માયાળુ" બોલ અને તેનું પરીણામ.

લખનાર સોરાબ એલ. પાલમકોત.

"અબદુલ કાદીર" આરન પરગણાના એક માનવંત સરદાર નામે "શીનધ્યા ઉલમહીદીન" નો - વીજો બેટો હતો. મેશકેરાની નજદીક શને ૧૮૦૭ માં તેનો જન્મ થયો હતો. કુમળી વયથી કોરાનના કઠણ ફકરાઓ સમજ પાડવામા તેને આખાલે પુન્ય પથલી મનચડતી ફંપડાની. એવું જણાયલુંછે કે ૧૭ મે વરશે તેના બાપે તેને એક શુંદર શફેદ ઘોડો બક્ષ આપ્યો કે જેની ઉપર "યુશફ" નામે સરદારનો ખુબ દીલ લાગ્યો. ઘોડો વેચાતો લેવાની તેની તરફની સઘળી માંગણીઓ ના પાડવાથી "યુશફ" તે ઠગાઇથી મેલવવાનો ઠેરાવ કીધો. એક દહાડે "અબદુલ કાદીર" આરનની નજદીક સવાર થઇ જતો હતો, તેવામાં રસતાની બાજુએથી એક બુધા, લુલા, લંગડા ભીખારીને તેને શોકાતુર થઇ રડતાં સાંભલયો. રાત પડવા આવી હતી. પેલો ભીખારી ચાલવાને અશક્ત હતો અને પોતાના પયેમબરનું નામ મોહો પર લઇ પાસેના કશબામા લઇ જવાને તે જુવાન સવારને અરજ ગુજરી "અબદુલ કાદર" એકદમ ઘોડા ઉપરથી ઉતરી પડયો અને પેલા ભીખારીને ઉપાડી જીણપર બેશાડયો પણ હજુ તો આમ થયુ નહી તેટલામાં પેલા નીમક હરામ "યુશફ" એડ મારી નીકલી જઇ તથા ખડખડ હસી પડી તે ખરે ખર કોણ પુરૂશ હતો તે બતલાવી આપયુ. "અબદુલ કાદર" એક ઘડી તો કાંઇપણ બોલી શકયો નહી, પણ તરતજ પોતાના બંને હાથ મોહો આગલ ધરી જે શખશે તેને ભોળવાવ્યો હતો તેની પાછળ પોકાર મારી કેહવું "હું તને ઘોડો આપુંછુ. પણ આ શરતે કે તું કોઇને કેહે નહી કે તેં મારી આવી વલે કીધીછે. આ ફોકાની અશર થવાથી યુશફે પશતાવો કરી અબદુલ કાદર ને ઘોડો સ્વાધીન કીધો અને તે દાહડેથી તેનો દોસ્ત થઇ રહયો. મયાળુ બોલથી જેટલુ કામ થઇ શકેછ તેટલુ તુન્દ મીજાજથી થઇ શકતુ નથી.

આપણી ઘરસંસારી ફરજ

ઘણાક લોકો ઓરતોની ઘરસંસારી કામની ફરજોનાં મહત્વપણાની અવગણના કરતા જણાય છે; પણ તેઓ તેમાં ભુલ કરે છે. રાજ્યના સ્થંભોને માથે જે રાજ્ય-ખટપટનું માહાભારત કામ હોય છે તેમના કરતાં પણ ઘરસંસારી કામ અધિક બારીક તથા જોખમ ભરેલું હોય છે. પોતાના હવાલામાં રહેલાં બાલકનાં રક્ષણ અને સંભાળ માટે એક મા કે બેહેન કે આયા દોરાને મનનો ઘણો ખવાગ અને મનશક્તિ વાપરવાં પડે છે. ચાર દેવાલથી ઘેરાયલી જગામાં મરદાનગીભરેલી ધીરજ અને અથાગ ચાલાકી તેમજ બરાબર લાગુ પડતા ઉપાયો વગેરે અનેક પ્રકારની કુનેહ ઘરસંસારી પુરૂષોને પોતાનાં બાલકોનાં કુમળાં મગજને વલણ આપવા ખાતર વાપરવી પડે છે જેનો ખ્યાલ આપણને બરાબર આવવો મુશ્કેલ છે.

નેપોલીયન

જ્યારે આ મોટો શેહનશાહ આસ્તરલીત્ઝથી દેશ પાછો ફર્યો ત્યારે દાનોને તેને બે ચાંદ બેટ કીધા. તેઓના એકમાં ફરેંચ ગરૂદ પક્ષી અંગરેજી ચિત્તાને ફાડી નાખતું હતું. શેહનશાહ તે જોઇ બોલ્યો, "કેમ, આ શું?" દાનોને ખોલાસો કરી બધું સમજાવ્યું. તે સાંભળી નેપોલીઅન ચીરડાઇને બોલ્યો, "અરે જુઠા ખુશામતીઆ; તું એવું સમજાવવા માંગેછે કે ફરેંચ ગરૂદ (વાઘટો) અંગરેજી ચિત્તાને [વાઘટાને] કચડી નાંખેછે; પણ હું તો એવું જાણું છું કે એક્બી ફરેંચ વ્હાણ દરિઆ ઉપર રહ્યું નથી કે જે અંગ્રેજ લોકોના સપાટાથી બચ્યું હોય. જાણે કે એ તો અંગરેજી ચિત્તો છે કે જે ફરેંચ ગરૂદને સ્વાસરૂંધીને મારી નાખેછે. ગાલી નાંખ આ તારા ચાંદને અને ફરીથી એવું ખોટું બાવતોના. એવીજ ખાંમી શેહેનશાહે પેલા બીજા આસ્તરલીત્ઝના ચાંદ સાથ શોધી. તે બોલ્યો આસ્તરલીત્ઝની લડાઇ ચાંદની એક બાજુઉપર પાડ અને બીજી બાજુએ ફરેંચ, રશિઅન અને આસ્ત્રીઅન ગરૂદ પક્ષિઓ પાડ અને તેમની વચ્ચે કાંઇ પણ અંતર રાખના. હવે પછીની ઓલાદ હારેલાઓની પીછાંણ પોતાની મેલે કરી લેશે.

થોડું બોલનો

જ્યારે આપણે અકલવંત પુરૂષોની મંડળીમાં હોઇએ, ત્યારે ઘણી વાત કરવાથી બેવડી સાવચેતી રાખવી. નહીતો કે આપણે બે સારી ચીજો ખોઇ બેસવાના— એક તો તેઓનું સારૂં મત અને બીજું તો આપણો પોતાનો સુધારો; મુજબ, જે કાંઇ આપણે કેહેવાના હોઇએ તે તો આપણે જાણીએ છીએ; પણ તેઓ શું કેહેવા માંગેછે એ આપણે જાણતા નથી; તેઓનાં કેહેવાથી કદાચ આપણને ફાયદો થાય એવું સાંભળવાનો તક આપણી પોતાની તકતક અને બકબકરાયી આપણા હાથમાંથી જતી રેહેછે.

ખરી માફ

અગર એક બાલકે કાંઇ ખોટું કરયું હોય અને તેનો તેવાં ખોટાં કામમાટે ખરેખર પશ્ચાતાપ કરતું હોય તો તેને તે વેળા જે આપણે માફ કરીએ છીએ તે મારી બક્ષીજ કેહેવાય. માફ કરવું એ વંશપરંપરા ઉતરતું આવેલું છે. આપણે એકબીજાને માફ

કરવું જોઇએ. આપણે સારીપેઠે જાણીએ છીએ કે આપણું દરેક આદમી ખોરવગરનું હોતું નથી. કોઇમાં કાંઇ તો બીજામાં બીજી ખાંમી હોય છે પણ કોઇ એવા ન મળશે કે જે કાંઇબી ખોડથી દુર હોય. જ્યારે એમજ છે કે દરેકજેન ખાંમીવાલા હોયછે ત્યારે તે વીજ ખાંમીમાટે આપણે બીજાઓને દરગુજર નહી કરી શકો શું?

પરચુરણ બાબદો

૧ મરેરે વપ્પનથી પોતાનું કામ કરી જ જાયછે, જરા અચકતો નથી. પાણીના રેલાની સાકક સરસરીઆજ કરેછે. ગયા ૨૦ વરશની વાત ઉપર હું કોઇ એક નાની ખાલકી હતી અને મરે હવેતો પરણવાની થઇ છું.

---

૨ હાજતો, કાશીનું પીવાનું ઘણું પુષ્ટકારક હોયછે. પેલાં કાહાણી દોસાં ૯૯ વરસના પતાની ભરતીમા આવ્યાં છે તે માત્ર કાશીનાં ઓકારા રોજના આઠ આઠ કપ ઓટવાયીજ. અને જો તેઓ બમેજ વધારે લેતેતો કદાચ અત્યારસુધીમાંતો ૧૦૦ ના પતો લાવીચુકાં હોત.

---

૩ મી૦ કાહાનજી કાકા પોતાના મીસીસ સાથ બેન્ડસ્તેન્ડ તરફ ફરી દરીઆની હવા ખોવી સકારે ઘર તરફ પાછા ફરતાં હતા તેવાગાં વરસાદનાં છાંટા પડવાથી રસતે એક દુકાણના ઓટલા ઉપર ચઢી ઉભાં. ભાગજોગે તે દુકાણ એક રેશમી કાપડયાની હતી જેથી બાઈ કાહાંનાની કાંઈ ખાસ મીઠી ઇચ્છા થતી જણાઇ. તે જોઇ મી૦ કાહાનજી ગભરાયા અને મીસીસને બોલ્યા,—"ડીઅર, અતરે ઉભા રેહેવામાં કાયદો નહી ગુકમ લાઇ આવશે તો ખોટું, હવામાં ભીણાસ વધારે છે માટે ઘેર આવો." એ તે ધણીની કાલજી, કેમ વાંચનાર ખાતરી થઇ.

---

૪ ઇનિસાનને માટે પરમેશ્વરે બે રસ્તા મુકયાછે—એકતો ધંધો ધાપો કામ કાજનો અને બીજો કંગાલ્યત પણાનો. આપણને દરરોજ ભુખ તેમજ ઉંઘ લાગેછે તેમજ આપણે તનદરોસતી અને સુખ ભોગવીએ છીએ તે સધલાંની કીંમત જે આપણે મેહેનત કરીએ છીએ તેથી થાયછે. કુદરતી રીતે જે આપણને આળસાઇ છોડવાની અગત્ય પડે છે તેજ પરમેસ્વરથી ઉતરેલો આશીરવાદ છે. આખી દુનીઆમાં એક જંગલી ઝાડનો કાંટોબી એવો નથી કે જે આઇતો મલતો હોય. આપણી પાસે ધાન્ય વગેરે ઘણુએ હોય તેસાથ આપણે જેટલા સુખી હોઇએ તેના કરતાં આપણી ગરીબી અવસ્થામાં ભારે ઉદયોગથી તે ગરીબાઇનો અંત લાવી શકીએ તો તેવી હાલતમાં આપણે અધીક સુખી રેહેવાઇએ. વળી જે વારે મેહેનતથી આપણે થાકી જઇએ છીએ તેજ મેહેનતવડે આપણાં તન અને મન તાઝગી પામે છે. મેહેનત કરવાથી જે ખુશાલની આપણને હાંસીલ થાય છે તે ખુશીથી આપણને મેહેનતનો બદલો પુરતો મલી રેહે છે. મેહેનતની મહજા કાંઈ ઓર લેહેઝત આપે છે. કરોડપતીઓ પોતાની સંપિતાં બળવડે તે મેળવી શકતા નથી. આલસુઓ તો તેથી તદન બે નસીબ રેહેછે. તે મજાહ મજુરોની મેહેનતમાંથી પોતાનું સુ

ણ લેછે. અને તે તમોને પોતાની મેહેનતનો અવેજ સમજવાને કામ આવેછે.

---

૫ એકવેળા એક કાકા જેઓ ઘોડેસ્વાર થઇ જતાહતા તેમને ઘોડાએ ઇજા આપી નહી તેથી જમીનદોસ્ત થઇ પડ્યા. ઘોડો ચોકાને દુર નાહો; પણ તેને એક સીપાઇએ પકડયો. થોડેક વારે એક શખ્સ હાંફતોહાંફતો તથા ખરડાઇ ગયેલો સીપાઇ આગલ આવ્યો અને તેના પાસેથી ઘોડો લઇ તે ઉપર સ્વાર થયો અને ત્યાંથી દપતાની ગયો. કેટલેક વારે કાકાપણ હાંફતા પડતા ત્યાં આવી લાગા; પણ તે એટલુંજ જાણવા કે તેમનો ઘોડો તો કોઇ લઇ ગયો. કાકા બીચારા હાથ ઘસતા રહી ગયા.

——(0)——

૬ એક શખ્સ અલફોન્સો રાજાની આગળ ચાલતો હતો. રસતામાં એક ઝાડની તરફથી પાદશાહને જવું પડ્યું. જે શખ્સ આગેલ ચાલતો હતો તેણે પોતાની સંભાળ માટે ઝાડની એક ડાળી હસેલી પણ તે ડાળી તરત પાછી હટી રાજાને આંખમાં લાગી જેથી તે આંખ સુજી આવી. પાદશાહ સાથના દરેક દરબારીએ તેની ઇજા તથા વેદના માટે પોતાની લાગણી જણાવી પણ તેણે તેમને જવાબ દીધો કે પેલા શખ્સ જેના હાથે મને અનજાણથી ઇજા થઇ છે તેની બીહીક અને દલગીરી જેટલી મને અસર થઇ નથી. તેને મારા કરતાં અધિક દુખ લાગું હશે.

——(0:0)——

૭ એક રાજાએ એક વેલા પોતાના એક દરબારીની મશ્કેરી કરી કહ્યું કે તે કોઇ ખરો બલદીઓ હતો. દરબારીએ જવાબ દીધો જાંહાંપનાહ, મને ખબર નથી કે હું કોણના જેવો જણાઉંછુ; પણ આટલું તો ખરૂં જાણું છું કે જુદે જુદે વખત હું તમારી ઓલખ તરીકે જુદી જુદી દરબારમાં તમારા એલચી તરીકે ગયો હતો.

---

૮ એક ઓરતને બકબકાટ કરવાની ટેવ પડેલી હતી, જ્યાં જાય ત્યાં નકામું પીંજન ચાલુ કરે. એક દાકતરને તેણીની આ ટેવની ખબર હતી. એક વેલા તે સ્ત્રી તેની પાસ જઇ બોલી, "દાકતરજી, મારા દાત બધા ઢીલા થઇ ગયા છે તેનું શું કારણ હશે." દાકતરે જવાબ દીધો, "તમારી ઝબાનના હલેચલનના આઘાતથી તેમ થયું છે; વાસ્તે જો હેવેથી ઘણું બોલવાની ટેવ છોડયો નહી તો બધા દાંત પડી જશે."

——(0:0)——

૯ ઇંગ્લાંદના રાજા પેહેલા જેમ્સે પોતાની દરબારના દરેક એલચીને વારેવારે પોતાના વડા વજીર લાર્ડ બેકનનું મત પુછ્યું. તેણે જવાબ દીધો કે તે એક ઉંચો, ખરાબર આદમી હતો. "ખરીવાત," પાદશાહે પુછ્યું, "પણ તેનાં મગજવિષે તારૂં કેવું મત છે?" "મેરબાન સાહેબ," બેકને જવાબ દીધો, "લાંબા શખ્સ ૫ કે ૬ મજલાવાળાં ઘરોનીમાફક ઉંચા કેહેવાય છે, કેજે ઘરનો સઉથી ઉપલો માલો ઘણોખરો ખાલી હોય છે."

૧૦ એક શખ્સ અત્યંત ખુશ મીજાજી અને જવાન ઉંમર પણ અતિશય મુફલેશ હાલતમાં આવી ગયલો ગ્રહસ્થ હતો. તેના ઘરમાં ચોરોએ એક રાતરે ખાતર પાડી. તેમને જોઈ ચીરડાઇ જવાને બદલે આહે રતે રહી તેમને કહ્યું, "અરે ભાઈઓ, હું ઘણો અજબ છું કે જે ઘરમાં દીવસની વખતે હાથલામાં હાથલું હોય તથા જે ઘરમાં દીવસે શોધી ખાક નમળે તે ઘરમાંથી તમને રાતના તે શું મલવાનું?

—(o:o)—

૧૧ એક વકીલ મરણ પડયો ત્યારે તેણે પોતાનું "વીલ" (વશીયત નામું) કરાવી પોતાની સઘલી દોલત મુઘલા દીવાના, ગાંડાપેલા, અને ચકરમ પુરૂષોને આપવા જણાવ્યું. જ્યારે તેને એમ કરવા બાબે સવાલ પુછવામાં આવ્યો ત્યારે તે બોલ્યો, "જીસ મુલકસે આયા ઉસ મુલકસે ગયા." તેની કહેવાની મતલબ એવી જે પેલા લોકોએ પોતપોતામાં લડી મરી બીજા વકીલોનાંભાક ક તેનાં ગજવાં ભરેલાં હતાં તેથી તેવાઓને તે પોતાની દોલત પાછી સોંપે છે.

———

૧૨ હારેસ વાલ પોલ વેલાતના એક દયાલુ જેલર (દારોગા) વિશે એવું કેહેછે કે તેણે, એક બંદીવાન જેને ફાંસી દેવાની નેમ મળી હતી તેને, આ પ્રમાણે અરજ કરી પુછયું, "ભાઈ સાહેબ, તમો આગલ એક અરજ ગુજારવી છે, જે આશા છે કે તમારા હમેશના મેરબાનગી ભરેલા ખવાસની વલણ મુજબ મારીપર નવાજેશ કરી કબુલ રાખશો. તે અરજ એ છે જે આવતા અઠવાડીઆના શુકરવારને દીવસે તમને ફાંસી ચઢાવવનો હુકમ થયો છે; પણ તે દીવસે મને એક અગત્યનું કામ છે તેથી જો તમને કાંઈ હરકત ન હોય તો તે પછીના શુકરવારે ફાંસી જવાની મેરબાની કરશો."

———

૧૩ વેલાતનું એક વર્તમાનપત્ર લખે છે કે એવું કહે છે કે પરણેલી ઓરતો કરતાં કુમારીઓ માથાના દુઃખાવાને વધારે પાત્ર હોય છે.

———

૧૪ કેમ પ્યારી તમે મારો ચશ્મો કે ઉ મુકાયલો દીઠો છે?

કેમ ખોવાઈ ગયો કે? ....

(ચીરડાઈને) ખોવાઈ ગયો? અરે ખોવાયો ન હોત તો પુછત શું ધુળ મુકવા?

પણ તમને ખબર છે કે તે ક્યાં આગલ ખોવાઈ ગયો?

(અનકરાથી) તમને ખબર છે! [લગાર થોભી] અરે હા ખોનારને એટલી ખબર હોવી જોઈએ કે કઈ જગાએ પોતાની ચીજ ખોવાઈ હશે. ખરી વાત હવે યાદ આવ્યું કે હોપ પુળ આગળ આજે હું ફરતો ગયો હતો ત્યાં આગળ કોઈ ખોવાયો હશે.

—(o:o)—

૧૫ સબુરી પઇસા કરતા અધિક સારી ચીઝ ગણાવી લેખાયો. પણ તે દુરલભ હોય છે કારણ કે તે સઘળાંઓથી મેળવી શકાય એવી તથી

—(o:o)—

અઠવાડ્યાંની મજાહ.

પુસ્તક ૧ લું] [અંક ૧૬ મો

અંજામ ઇ બીવફા.

અંક પહેલો.

પ્રવેશ ત્રીજો.

(એક દીવાનખાનું.)

બેજન ગમગીન ચેહેરે ગાતો,ગાતો દાખલ થાય છે.

[શીરીન દાખલ થાયછે.]

શીરીન—પ્યારા બેજન તને આટલો બધો ગમમાં ગીરફતાર જોઇ હું બેહદ દલગીર છું

બેજન—વ્હાલી શીરીન, મારા ગમનું કારણ તો સઘળાંને જાહેરછે અને તું હજી બેખબર કેમ?

શીરીન—તે તો હું બી જાણુંછું પણ એક દોસ્તને ખાતર આટલો બધો ગમ કરવો એ તો ખાસ બરેલું છે.

બેજન—નહી શીરીન. એ કંઇ મારો આજકાલનો દોસ્ત નથી; મને નાનપણથી એનાસાથે દોસ્તી છે અને હું એને મારા ભાઇ કરતાં વધારે ગણતો હતો.

શી—જયારે તે તમારો એટલો હદ દોસ્ત હતો ત્યારે તે તમને જણાવ્યા વગર જતો કેમ રહયો?

બે—મનેબી એજ મોટો અદેશો પેદા થાયછે. મારી પુરેપુરી ખાતરી છે કે તે મને જણાવ્યા વગર એક ડગપણ આગળ ભરે નહી.

શી—ત્યારે શું તે હવામાં ગેબ થઇગયોકે!

બે—મનેબી ઘણું અજબ લાગેછે. પણ મને હવે બરાબર શક જાયછે કે તેનું દગાથી મરણ નીપજયું હશે. અથવા તો કોઇએ તેને પોતાની ખુદ્રી મતલબને માટે કેદ ગોંધી રાખ્યો હશે.

શી—એને મારી કોણુ નાંખતું હતું? શું એને અહીં કોઇની સાથે દુશમની હતીકે?

બે—એતો એવો માણસ હતોકે એનો કોઇ દુશમન થાય નહી. એ.દા જાણે એ બીચારાનું શું થયુ હશે! [જરા થોભી] જો એ બારગા ગમનો મારયો પાછો કોઇ બહાર નીકળી ગયો હોય તોબી તે મને જણાવ્યા વગર રહે નહી.

શી—એને ગમ કોણનો હતો વારુ

બે—એ બીચારાની માશુક જે.ઘણી ખુબશુરત અને નવજવાન હતી તેણીના મરણથી તે ઘણો ગમગીન રેહેતો હતો.

શી—ત્યારે તો જરૂર, તેણે આપઘાત કીધો હશે.

બે—આપઘાત કરીને જાન ક્યાં, તેની તે

તારી ઉપર, એ બુરો લખનું હજુર છોડતો ન થો. તેં કેટલા બધા પઈસા શરાબમાં તેમજ જુગારમાં ગુમાવ્યાછે. તેં પોતાના તો ગુમાવ્યા એટલુંજ નહીં; પણ સાથે, મારાપણ ગુમાવી નાંખ્યા. તને મેં કેટલી વખત કહ્યું કે હવે મારી પાસે કંઇ નથી. તું કોઈથીની કંઇ પેદા કરીને લાવ. તેને બદલે તો બગલમાં શીશા લઇ રંગરાગ ઉડાવતો ફરેછે.

ગુ—મેં કહયુંતું ની કે એતો જેવી આવશે તેવી બધા પઇસા પઇસાજ માંગતી આવશે વારૂં ચાલ, આજે તને જોઇયે તેટલા પઇસા લાવી આપશુ (હાથમાંથી શીશો લેવા જાયછે.)

દી—ઉભો ધન ધન પીવી તો આજે સુધરે ને તોપણ પઇસા લાવવાનાં દેખું ! કયાંથી લાવશો વારૂં ? (મનમાં) ધગ ધીખાંન તો બધું એમાંજ છે.

ગુ—[ચીરડાઇને] જહાંનમમાંથી. તેની તને શું પંચાત ? કમઇને, ચોરી કરીને, કોઇનું ગલું કાંપીને પણ લાવશ.

દી—હા હવે બાકી એજછે. અને એમ કર્યા વગર છુટકજ નથી.

ગુ—[ગુસ્સામાં] ચાલ ચાલ, વધારે પંચાતી ના કર. એક બાયડી તરીકેનો માહરો કંઇનો દરજ્જો સંભાળ?

દી—મારાંથી શું અભાગ લાગ્યાં કે તારો જેવો ખાવીંદ શોધી કાઢયો. હું પહેલે ધારતી હતી તેમજ થયુંછે. અરે કોઇ તો અનજાણ પણે કસી પડે પણ હું તો જાંણીજોઇને ફસી પડી [ગમગીન ચેહેરે દૂર જઇ ઉભી રહેછે.]

ગુ—[મનમાં] બાઇનો મીજાજ છેક સાતમાં આસમાંન પેર જતો રહયો છે [આગલ જઇ] પીયારી દીલબર, તું એમ ગમ નાંકર તુને જોઇને મારૂં જીગર બલી ભશ્મ થઇ જાય છે. [દીલબર આગલથી ખસી જાયછે.] અરે પણ તું કેવી બેવકુફ છે તુને એક વખત કહ્યું કે આજે સાંજે મારા હાથમાં એક મોટી પઇસાની રકમ આવનારછે તે સઘલી હું તુંને જ આપનાર તે તારે ગમે તેમ પછી ખરચજે

દી—પણ કાંયથી આવશે ! તમુને આપશે કોણ!

ગુ—[ચીડાઇને] અરરરર [ગાયછે:]

ધારો:

"કંગનવા મોરા કરસે સરક ગયોરે"—

એ ઢાલ.

અરેખર તું તો દીસેછે કંઇ કોકટ જાતીરે
ગરબડ ખાલી તું નાંકર
જરા હવે ધીરજ ધર
પઇસા પઈસામાંજ તું તો પઇ ગઇછે બેજારે
—અરેખર

દી—એશું બકે છે રે —ઝાંટાણુંમાં રે
કેટલી ધરૂં ધીરજ
પઇસાનીજ છેગરજ
થયુંછે બહુ કરજ
વારે હવે તું કર કંઇ તદબીર પેહેલીરે
—અરેખર

ગુ—અરે ઓ નાદાન રે — બોલ ધરી કંઈ ધ્યાન રે
નહીં તો પડશે એક લાત
તોડીશ તુંજનાં હું દાત
જો વધુ કરશે કંઈ વાત
તો ખાશે મારા હાથની તું જબરી મથોરે
—અરેખર

દી—મારવા તું કોણને કહે છે રે — ખાલી દમ શાંનો દે છે રે
ફજેતી કરશ હું તાહરી
કેછે તું તો જુગારી
પીએછે દારૂ તારી
પછી જવશ હું મારી અહીથી તુંજને મેલીરે — અરેખર

ગુ—[મોટેથી હશીને] હા હા હા સોંગાદાં ભરીને મારી આબરૂ છે તેમાંથી એક ઓછું થશે બીજુ શું ! અરે મને નથી કોણ ઓલખતું જુગારી અને છાકટ ગુરગીનને નામે તો હું મશહુર છું. અરે એ મારા એલકાબ વગર મને કોઇ પણ પીછાંને નહીં. [મનમાં] અરે હું તો અહીં તાહેલું કરૂં છું ને ત્યાં બીચારો રૂસ્તમ મારી રાહ જોતો હશે [મોટેથી] ચાલ દીલબર હું હવે જાઉંછું ને અંહી કોઇબી મને પુછતું આવે તો તને જરૂર બેસાડજે. [જાયછે.]

અંજામ ઇ બીવફા.

અંક ત્રીજો.

પ્રવેશ—પેહેલો.

(મેજન વીચાર કરતો કરતો દાખલ થાયછે.)

મે—(એકલો) હવે મને રહતે રહતે બધી સમજ પડેછે. તે કો જતો રહયો હશે અથવા તો કંઈ પોતાની છુપી મતલબને મા તે ભ.ધ. ખીો હશે. એવા વીચારથી મેં અનેક તહરાંની ખોળ કીધી પણ તે તદન ફાકત ગઇ. (જરા પોભી) જરૂર કોઇ મ'ડાળે મેરથી તેનો જાન લીધોછે અને તેનો જાન લેવામાં કોણુની સામેલગીરી છે તે વીશેનો મારો શક પણ દરરોજ મજબુત થતો જાય છે. [પોતાના ગજવામાંથી ખાકીત બાહાર કાઢી તેને ઉઘાડી] એમાંની તસવીર આ મેહુબ પેલીના ચેહેરાને મલતી આવેછે. જે ધણી પોતાની ઓરત ઉપર આટલો પ્રીલ અને જેનાં મરણ પછી આવો દલગીર તે પોતાની પ્યારી માંશુકની તશરીને કેમ વીઠી લી મુકે? જ્યાં છે ત્યાં આમેજ મકાનમાં ઈયા તો કે બહાર તેનું મરણ નીપજવું જોઇ એ. આ તસવીરમાંની ઓરત અને મારી કાકી ગુલનાર એકજ છે. એમાંતો કંઇજ શક રહયો નથી કારણંકે મેં આ તસવીર સાથે તેણીનાં ચેહેરાની ઘણીવાર તપાસ કીધીછે. [સાંમે જોઈ] ઓહો! સાંમેથી તેવનજ આવેછે.

[ગુલનાર દાખલ થાયછે.]

ગુલનાર—કેમ મેજન તમારા દોસ્તની કેરી ખબર? શું હજુ તેનો કંઈજ પતો લાગતો નથી?

મે—નહી' કંઈજ નહીં.

ગુ—કેવું અજાએબ જેવું.

મે—હા ઘણું અજાએબ જેવું

ગુ—હું તો ધારું છું કે તે બીચારાએ પોતાની માંશુકનાં ગમમાં આપઘાત કીધો હશે.

મે—[ચોંકીને] તમને કેમ ખબર પડી કે તે માંશુક મરણ પામીછે અને તેને આપઘાત કીધો હશે.

ગુ—(મનમાં) મારેથી એ શું બોલઈ ગયું. [મોટેથી] તેને પોતે મારી આગળ વાત કીધી હતી.

મે—હું નહીં ધારતો કે તેણે તમારી સાથે કદીબી વાત કરી હોય.

ગુ—નહીં કાંય. તેના પોતાનાં કેહેવા પર થી હું ધારું છું કે તેણે કે બહાર જઇ આપઘાત કીધો હશે.

મે—તમે ખાતરીથી કહોછો કે તે મરી જ ગયોછે. (મનમાં) જોઇએ એનાં બોલ વા પરથી કંઇ પોડું ઘણું માલમ પડેછે.

ગુ—ખાતરીથી નહીં જતો. પણ મને એવો વેહેમ જાયછે.

મે—[મારો વેહેમ પણ બધો તારી જ ઉપર છેતો. [મોટેથી] વેહેમ પરથી આપ ણે કેમ કહી શકીએ કે તે મરીજ ગયો હશે. વખતે તે પાછો કો બીજા શેહેરમાં નીકલી ગયો હશે.

ગુ—પણ જો તે કદી બીજાં શેહેરમાં જાય તો તે શું તમને જણાવે નહીં?

મે—હા તે વાત તો ખરી; પણ જ્યારે તમે તેની સાથે વાત કીધી તારે આગળ કોઇ બીજું માણસ હતું?

ગુ—મેં તેની સાથે વાત કીધીજ નથી.

મે—શું! તમે હમણાં મને કહયું કે તમે તેની સાથે વાત કીધી હતી અને વળી બારે' નો ...

બે—લોકો કહેછે કે રૂસ્તમની ઓરતનો ચેહેરો તમારા ચેહેરાને મલતો હતો શું એ વાત ખરી હશે?

ગુ—તે હું શું જાણું, મેં કંઇ અગાઉ તેને જોઇ હતી નહીં. વખતે હોયબી ત્યારે શું તે બીચારી આટલી નાની ઉમરમાંજ મરણ પાંમી કે?

બે—તે મરી ગઇ છે કે નહીં તેજ એક સવાલ છે.

ગુ—ઘણું અજબ જેવું લાગેછે.

બે—એમાં અજબ જેવું શું છે. જો તેણી મરી ગઇ હોય તો હમણાં મારી સામે કેમ હોય.

ગુ—[અજબ થઇને] શું તમારી સાંમે! (હશીને) હા તમે હમણાંજ કહ્યું હતું કે તેણીનો ચેહેરો મારા ચેહેરાને મલતો હતો તેથી તમે જરા મારી મશ્કરી કરતા હશો.

બે—[તશવીર કાઢી તેણીની સાંમે ધરે છે ને જોઇ તેણી ચોંકેછે] આ તશવીરમાંની ઓરત તમો પોતેજ છો એવું હું હીંમતથી કહી શકું છું.

ગુ—(મનમાં) આએ લાફીત તો ખુદ રૂસ્તમનીજ છે: [મોટેથી] બેજન શું તું એમ કેહેવા માંગેછે કે એ તશવીર મારીજ છે?

બે—હા એ તશવીર તમારી પોતાંનીજ છે. અને એ શીવાય મારી પાસે બીજી પણ સાબેતીઓ ઘણી છે.

ગુ—સાબેતીઓ! શાંની? બેજન હું ધારૂં છું કે તારી શુધ ઠેકાંણે નથી.

બે—મારી શુધ્ધ સઘલી ઠેકાંણેછે અને તેથીજ તારૂં કરતુક મેં શોધી કાડ્યું છે.

ગુ—(ગુસ્સાથી) જુઓ! શીવરી, તારાં આ ખોટાં તોહોમતોનો જવાંબ આપવો તને ખુબ ભારી પડશે.

બે—[ગુસ્સાથી] મારાં એ તોહોમતો ખરાં છે. તું મારા રફીક રૂસતમની હકદાર ઓરત છે અને તેનેથી બેવફા થઇને દગાથી તેં. મારા કાકાને ફસાવ્યોછે એટલુંજ નહીં પણ રૂસતમ જે અહીંથી એકાએક ગેબ થઇ ગયોછે તેમાં પણ તારૂંજ કાંઇ કાવતરૂં હશે.

ગુ—અરે બેવકુફ જે વાતનો મને સ્વપ્નમાં પણ વીચાર નહીં તેવી વાત તું કોણ ને સમજાવેછે? અરે છીચકારા જ્યારે તારી સઘલી કોશેસો નીષ્ફળ ગઇ ત્યારે શું તું એક મારા જેવી નીરદોશ ઓરતનો ભોગ લેવા માંગે છે? પણ તું ખુબ જાણજે કે એમાં તારી પોતાની ખરાબી છે.

બે—(ગુસ્સાથી) શું તારાં ખોટા દમથી હું બીહી જયશ? નહીં, જો હજુબી તું તારૂં ભલું ચાહતી હોય તો દરેક વાતનો મારી આગલ ખુલાસો કર.

ગુ—(મોટેથી) અરે ઓ નીચ કંગાળ શું તું મારી પાસે ખોટું મનાવા માંગેછે.? મેં તને એક વાર કહ્યું કે હું એ વાતથી બીલકુલ અંજાંણ છું. નીકલ ઓ જુઠા મક્કરતીયા. તારૂં મોહું મારી આગલથી દૂર કર અને ફરીથી મારી સાંમે આવવાની હું તને સખત મનાઇ કરૂં છું.

બે—જરી કેમ, લેવો આ તમારાજ હરફ કે? તમારી આગલી ચીઠીઓ અને હાલની ચીઠીઓ સરખાવી જોતાં આબેહુબ તમારાજ હરફો મલતા આવેછે. [ચીઠીઓ જોઇ ગુલનાર ચોંકેછે.]

ગુ—[મનમાં] વળી એક નવા અને જબરદસ્ત દુશમનના પંજામાં હું સપડાઇછું. ઓહ! જાણે એમાંથી મારો કેમ છુટકો થશે.

[મોતેથી] આ કાગળો તારા હાથમાં કેમ આવ્યાં?

બે—જ્યારે તમો જાણવાજ માંગોછો તો હું કહુંછું કે ગઇ કાલેજ તેનાં કપડાંનો કોથળો ખોળી જોતાં તેમાંથી આ તશવીર અને કાગળો મલી આવ્યાં.

ગુ—[મનમાં] હવેતો એને થંડો પાડવો જોઇએ. [મોતેથી] હવે તું આ કાગળ તથા તશવીરનું કરવા શું માંગેછે? મેહેરબાંની કરી એ મને આપી દે.

બે—શું! એ તમને આપી દેઉં! પછી મારી પાસે સાબેતીઓ શું. એક ગુનેહગારને તેની સજાએ પોહોંચાડવાને એતો મારાં હથીયાર છે.

ગુ—[બેજનનો હાથ પકડી] બેજન! બેજન!! મેં તારો શું બીગાડ કીધો? તું મારો દુશમન થઇ લાગો છે. જો કદી તારા વેહેમો અને આ તારી સાબેતીઓ ખરીઓ હોય તો તેમાં તને શું ફાયદો પનાર છે. જો સાંભલ મારી ફજેતી કરવામાં પેહેલ તો તારા ખરાબી કાકાને તેનાં ઘડપણના વખતમાં કેટલું દુખ લાગશે. પછી તારા આમીરી ખાંનદાનમાં મોટી શરમ અને દલગીરી ઉપજશે માટે એ સઘલાનો તું ખુબ વિચાર કર.

બે—(મનમાં) હા ખરેખર એનું કેહેવું મને બરાબર લાગેછે.

ગુ—[તેની આગલ જઇ] કેમ બેજન મારૂં કેહેવું ખોટું છે કે ખરૂં? વીચાર શું કરેછે!

બે—ખરૂં હોય કે ખોટું હોય ને પછી જોઇએ તે થાઓ પણ હું તો મારા દોસ્તનું વેર લેવાનો.

ગુ—[મનમાં] અરે ખોદા હવે હું એને કેમ સમજાવું [ગુડણીએ પડી મોતેથી] બેજન! બેજન! તારા પગપર હું મારૂં માથું મુકુંછું, મારી સઘલી શરમ આબરૂ હવે તારે હાથ છે.

બે—તારા હાલપર મને રેહેમ આવેછે માટે આવી હીનપસ્તીમાંથી તારો બચાવ કરવાને તને એક રસતો દેખાડુંછું તે જો તું કબુલ કરશે તો ઘણું સારૂં.

ગુ—તે શું વરૂં.

બે—તે એ કે કાલને કાલ તું અંહીથી કોઇ જાણે નહીં તેમ નીકલ અને તે આગાઉ મારા કાકા ઉપર એક કાગળ લખી તેને સઘલી ખરી બીનાંથી વાકેફ કરી તે કાગળ મારા દેખતાં તેનાં ખાંણુંમાં મુંક. કેમ કબુલ છે?

[ગુલનાર વીચારમાં ઉભી રેહેછે. નોકર દાખલ થાયછે.]

નોકર—શાહેબ તમને ગોદરેજ કંઇ અગતનાં કામસર મલવા માંગેછે.

બે—ચાલ હું આઉંછું.

[નોકર જાયછે.]

કેમ કંઇ ધ્યાંનમાં ઉતરયું? તે જો નહીં ઉતરયું હોય તો હું હજુ તમને થોડો વખત વીચાર કરવાને આપુંછું તેટલા વખતમાં મારા ઠેરાવ પ્રમાંણે ચાલવાને જો તમો કબુલ થશો તો ભલેભલું નહીં તો પછી મને મારૂં સુજીયું કરવાની દલગીરી સાથે ફરજ પડશે. [જાયછે.]

ગુ—[એકલી] દુખનાં વાદલો એક પછી એક મારી ઉપર ઘેરાઇ આવ્યાં છે અને જેમ વરસાદ વાદલોમાંથી એકદમ તુટી પડે છે તેમ, દુખનો વરસાદ મારી ઉપર તુટી પડવાની. હું મોટી ધાસ્તીમાં આવી પડીછું [જરા થોભી] મારા પેહેલા દુશમન ગુરગીનને તો

એ પૈસાની લાલચે મારા હાથમાં લીધો પણ આ તો મારો કતો દુશમન થઇ લાગોછે એના હાથમાંથી છુટવું એ ઘણું કઠણ છે. એ જરૂર મને રૂશવા કરયા વગર રેહેશે નહી. પણ હવે કરવું શું? (જરા થોભી) હાલ તો એ જોવી કંઇ કેહે તે કબુલ કરૂં પછી તો હીંમત રાખી છેલે ઘેર લઉં, મારા દરેક ઉપાયો કામે લગાડું અને અંતે જીત મેલવું તોજ હું ગુલમેહેર ખરી. [જાયછે.]

[પરદો પડેછે.]

——(૦)——

પ્રવેશ—બીજો.

[ગોદરેજનો ઓરડો ગોદરેજ ગમગીન બેઠેલો અને આગલ શીરીન ઉભેલી જણાયછે]

ગોદરેજ—શીરીન, તું શું એ ખરૂં કહે છે! તારા બોલવાથી મારાં મગજ ઉપર ઘણી ખરાબ અસર થઇ છે. [જરા થોભી] તે શું તેઓને સાથે વાત કરતાં નજરે નજરે જોયાં?

શી—પ્યારા ગોદર, હું જુઠું શું કરવા કહું તેઓને સાથે બેઠીને હલુ હલુ ગુફતેગુ કરતાં જોઇને હું તુરત તમને જણાવવા આવી.

ગો—શીરીન તું કહેછે તે ખરૂં; પણ તેઓ વખતે કાંઇ બીજી બાબદને લગતી વાતમાં મશગુલ થયાં હશે ત્યારે.

શી—ગોદર, એ તમો શું બોલોછો, મારી પકી ખાતરી છે કે તેઓ વચ્ચે પ્યારનો ગાંઠ બંધાયો છે. પ્યારની વાત નહીં હોય તો વળી બાજી શાંની વાત હોય? ઓ ખુદા! જે ઝાડનાં ફળ ચાખવાને મેં ઉમેદ રાખી હતી તે ઝાડ એ કમજાતે નાશ કીધું. [રડેછે.

ગો—[ગુસ્સાથી] નાદાંન છોકરી, જરા ધીરજ પકડ એનો ખુલાસો થોડા વખતમાં થશે. એકદમ ઉતાવલી ના થા. બરાબર જોયા જાંણ્યા વગર તેઓ ઉપર ખાલી તોહોમત શી તરેહ આપણે મુકી શકીએ? લે સામેથી ગુલનારજ આવેછે. તું જરા ચુપ રેહેજે. [ગુલનાર દાખલ થાયછે.]

ગુ—પ્યારા ગોદરેજ, મેં બાગમાં તમારી ઘણી રાહ જોઇ પછી અંતે અંહી આવી કારણકે મને તમારા વગર કો પણ ચેન પડતું નથી.

શી—એકલાં કાંય? તમો તો બેજન સાથે કંઇ છુપી મસલત કરવામાં રોકાયાં હતાં ને?

ગો—કેમ શીરીન, તને મેં ચુપ રેહેવા કહ્યું હતું ની?

ગુ—પણ વળી એ પંચાતી શું છે?

શી—[મનમાં] વળી એ તારીજ મોહોકાંન તો.

ગો—વેડો વખત અગાઉ તું અને બેજન કંઇ પોત પોતાનાં કામની વાતમાં રોકયાં હશો અને તે વખતે શીરીન તમને સાથે વાત કરતાં જોઇને નાદાંનીથી કંઇ ભલતું ભલતુંજ બકેછે.

ગુ—(મનમાં) ખુદાને વેહેમમાં નાખવાની આ તાલ ઠીક છે. (મોટેથી) પ્યારાં ગોદરેજ શું કહું (જરા થોભી) પણ તેતો કંઇ બીજીજ ખાનગી વાત હતી.

શી—[ગુસ્સાથી] ખાનગી શાંની, જ્યારથી એની નજર તમારી ઉપર પડીછે ત્યારથી એનું ધીઆંન ઠેકાણે નથી, એક દીવાંનાંની માફક અંહી તહીં દોડયા કરેછે અને એનાં આવા ફેરફારને માટે મશાલ કરવામાં આવેછે

ત્યારે પોતાના દોસ્તના ગમનું ઓઠું કાઢેછે. પણ આ મારી નજરે નજરનાં પુરાવાથી મારી તો પક્કી ખાતરી થઇછે કે એના એ બધા ઢોંગ છે.

ગો—કેવી વેહેમી છોકરી! ગુલનાંર, જે ખરેખરી બાનાં હોય તે કહી દેની કે એનો વેહેમ દુર થાય.

ગુ—[મનમાં] આગી નહીં ધારેલો દાવ આવી ગયો છે (મોટેથી) અફસોસ મને એ બીચારાની હાલત ઉપર દયા આવેછે પણ એક ખાવીંદ તરફની માહરી ફરજ સમજીને હું તમને જણાઉંછું કે તે એક પરવાનાંની મીશાલ દીવાનો થઇ મારી પાછળ પાછલ ભમીયા કરેછે. મેં તેને એ વાતથી હાથ ઉઠાવવા ઘણોબી સમજાવ્યો પણ ઘ્યાર! આંધલા પ્યારે તેને કમ અકલ બનાવી દીધોછે.

ગો—આંહ આંહ એટલું બધું (જરા થોભી) પણ હવે એનો ઉપાય શું? એ કમ અકલ છોકરાએ મને મોટા અંદેશામાં નાખી નાંખ્યો.

ગુ—[મનમાં] આ મકાનમાંથી બેજનનો પગ કઢાવવાની એવી તક ફરી મલનાંર નથી (મોટેથી) એનો ઉપાય તો એછે કે એને આપણાથી તદન દુર રાખવો અથવા તો કંઇ કામને બહાને એને બહાર દેશાવર મોકલી દેવો જેથી એની તેમજ આપણી આબરૂનો બચાવ થશે. અફસોસ! ગરીબ બીચારો બેજન!

ગો—હા એ વીચાર ઠીકછે, પીયારાં ગુલનાર તાહરી આવી અક્કલ જોઈ મને ઘણી નવાઇ લાગેછે. હું કાલને કાલ એને તેહેરાંન તરફ મોકલાવી દેઉંછું.

ગુ—[મનમાં] બુધાનાં તથા શીરીનનાં મગજમાં વાત તો બરાબર ઉતરી. હવે જરૂર આ ઘરમાંથી એવનનો તાંતીઓ જશે. (મોટેથી) એક ચંચલ શીખેલો જવાંન સમજી હું એની સાથે છુટથી વાત કરતી હતીપણ જ્યારથી તેનો આવો વીચાર જોયો ત્યારથી હું એને ધીક્કારવા લાગી. [ગોદરેજ આગળ જઇ] મારા પ્યારા ગોદરેજ, મારા જાંનથીબી વંહાલા ગોદરેજ તમો મને આટલા ચાહોછો અને તમાંરી માહરી ઉપર આટલી બધી મેહેરબાની છે તેછતાં શું હું કોઇ બીજાનો પ્યાર શોધું? મને આંહીં શું કમીછે આ ગથલી દોલત ચાકર નફરો ગાડી ઘોડા એ સઘલું મારા હુકમમાં છતાં જો હું બીજાની આશનાંઇ શોધું તો મારા જેવી નીમકહરાંમ બેવફા બીજું કોણ હશે?

ગો—પ્યારી ગુલ તારા આવા સખુનો સાંભલી હું ઘણોજ ખુશ છું [શીરીન તરફ જોઇ] ચાલ શીરીન હલ તું તારી માદર સાથે અંદર જા અને જરા પણ તારા દીલમાં ગમ ના ખાતી. ચંદરોજમાં એ મુજીનાં કરતાં દસ દરજજે સરસ તારે વાસ્તે ખાવીંદ શોધી કાઢી તારી શીહાદી કરી આપીશ.

શી—[માંથું નીચું નમાવી ગમગીન ચેહેરે] હા! બેજન! બેજન!! બેવફા બેજન!!!

[શીરીન અને ગુલનાંર જાયછે]

ગો—(એકલો) કેવો મુંજી! કેવો નાદાંન! બચપણથી પાલી પોશી મેં એને મોટો કીધો તેનો બદલો એણે કેવી રીતે વાલ્યો (ગુસ્સાથી) અરે એ ચંડાળને પોતાની માદર સમાંન કાકી ઉપર નજર બગાડવાને જરા પણ આંચકી લાગી નહીં. (જરા થોભી) માહરી ગુલનાંરને બદલે જો કોઇ બીજીજ ઓરત હોત તો એ નવજવાંન મુજીની મોહબતી જાલમાં ફસીયા વગર રેહેત નહીં. એક તો વળી લોકો બોલેછે કે ગોદરેજ ઘરડો થયો અને આ વી એક ખુબશુરત નાજનીન પરણી લાવ્યો અને તેમાં જો આવી વાતની ખબર પડે તો તે લોકો તો મને જીવતો ને જીવતો ગુંચ

નાંખે પણ સાબાસછે મારી ગુલનારને ! આ ફરીનછે તેની વફાદારી ઉપર, કે તેના સઘળા કાલાવાલા અને અરજની ઉપર તેણીએ બીલકુલ ધીઆન આપ્યું નહીં. (જરા થોભી) અરે આજેજ હું એને મારી એક ફુરી બેઠી સોગન સાથે પરણાવી મારી ઘણી પ્યારી અને ધી અરધ દોલતનો ભાગ આપી એને સુખી કરવાનો વીચાર કરતો હતો તેટલામાં એ કમબખ્તને એ શું સુજ પડયું ! એનું નશીબજ એનાંથી રૂઠયું હશે તો હું શું કરવ એને પોતાને હાથેજ પોતાનાં સુખમાં ઝેર ધાળ્યું હવે તો કંઇબી તદબીર કરીએને અહીંથી રૂખસદ આપું, નહી તો ઘરડે ઘડપણ મારી આબરૂના કાંકરા થશે. એ બુસ્યા—

[એવામાં બેજન દાખલ થાયછે તેને ગુસ્સામાંજ કહેછે.]

કેમ બેજન તું • આટલો વાર ક્યાં હતો હું ક્યારનો તારી રાહ જોઉં છું ને.

બે—(નમીને) પીદર સમાન કાકા, આજ તમે એટલા ગુસ્સા ભરેલા કેમ દેખાવો છો. [આગળ જાય છે તેને ધકેલી નાખેછે]

ગો—[ગુસ્સામાં] મુવા તારો કાકો, અને તને પણ શું કહુ. બસ મારી આગ બળી.

બે—[આગળ જઈ] શું કાંઈ તબીયત ઠીક નથી ?

ગો—[ચીરડાઇને] તને એકવાર કહયું કે તું મારી આગળથી જા, તારું પલીદ મોડું મને દેખાડ ના.

બે— [આગળ જઇ ગુટણભરીએ પડી] પ્યારાં કાકા, આજ સગી તમારાંજ નીમકનો પરવરીશ થઇ એક પીદર કરતાંને પણ જીયાદા તમારો દરજજો સંભાળી તમારાં દરેક ફરમાન મેં બજાવ્યાં છે, અને તે કરતાંને જો તેમાં કાંઇ પણ તમારી નેક નજરમાં ખાંમી જેવું લાગતુ હોય તો ગુલામ દસ્તબસ્તો તમારી પાસ દરગુજર ચાહે છે.

ગો—[મનમાં] કેવો ડહોંપણ વાળો છે કેવો ! ખોદા જાણે એને શું શેહતાન સુઝ પડયો હશે ! [મોટેથી] પ્યારા બાલ તને આજનું આજ મારાં એક અગત્યનાં કામ સર પાછું તેહેરાન જવાનું છે.

બે—આપણું સઘલું કામ સરનજામ પોહોંચાડી તેહેરાનથી આવ્યાને બે મહીન પણ પુરા થયા નથી તેટલાં વળી મને ત્યાં મોકલવાની શી મકસુદ.

ગો—ત્યાંની આપણી સઘળી મીલકત, વાડી, વજીફા એ સઘળા ઉપર દેખરેખ રાખવાને આજથી હું તને અહીં તેડાવું નહી ત્યાસુધી તારે આ શેહેરનું બીલકુલ નામ લેવુંજ નહી.

બે—પણ ત્યાં તો આપણો કામદીન ગામડીઓ આજ કેટલાં વરસ થયાં પોતાનું કામ બરાબર બજાવે છે.

ગો—[ગુસ્સામાં] બજાવે કે નહી બજાવે પણ મારે તો તનેજ ત્યાં મોકલવોછે.

બે—તમારો હુકમ હું મોટી ખુશી સાથે સરપર ચઢાવું છું ; પણ મારી તરફના એકાએકની આ તમારી ગહેરમેરબાની જોઇ મને ઘણું અજાયબ લાગે છે.

ગો—એમાં અજાયબ જેવું કાંઇ નથી. જો સાંભળ, તારાં આ મકાન છોડી જવાથી તારી તેમજ મારી અને આપણાં કુટુબની આબરૂ જળવાશે.

બે—(અચરત થતો) એટલે ! એનો મતલબ શો ? હું—

ગો—(વચમાં બોલી ઊઠયો) ચુપ? તારે મોઢેથી હું કાંઈ પણ સાંભળવા માંગતો નથી. (રૂપાની કોથળી કાઢી આપે છે) લે તારા રસતાના ખરચ માટે હાલ તો આ રાખ,

અને બાકીના જોઇએ ત્યારે મંગાવી લેજે. આ હું તને છેલ્લીવાર કહું છું કે મારા હાથથી તું કાંઇ પણ સારાની આશા રાખતો હોય તો મારા હુકમને માન આપી આજ ગતરે તું અહીંથી કોઇ જાણે નહી તેમ ચુપચુપ નિકળી જા. નાદાન કમ અક્કલ છોકરા, એ સઘળું તારી હુલડાઇથી થયું છે.

(ગુસ્સામાં ચાલી જાય છે. બેજન અટકાવા જાયછે તેને આસ્કો મારી ગોદરેજ અંદર જતો રહે છે. બેજન ગમગીન ચેહેરે વિચારમાં ઉભો રહે છે. પરદો પડેછે.)

———(:0:)———

એક ચીનાઇ શેહેનશાહ.

ચીનના એક નામીચા શેહેનશાહ શાઉ કાન્ગ વિશે એવું કેહેવાયલું છે કે એક દીવસે જયારે તેની સ્વારી બહાર જતી હતી તે વેળાએ કેટલાક ગુનેહગારોની એક ટોળીને શિક્ષા કરવા લઇ જવામાં આવતા હતી તે જોઇ શેહેનશાહ અટકયો અને પુછવામાં લાગ્યો કે તે ટોલીને પકડી લઇ જવાનો સબબ શો; અને જયારે, સઘળી હકીકતથી તેને વાકેફ કરવામાં આવ્યો ત્યારે તે આંખમાંથી આંસુના રેલા પાડવા લાગ્યો. તેની હજુરના દરબારીઓ તેના અંતકરણનાં નાજુકપણાથી માહીતગાર હતા તેથી તેઓએ તેને દીલાસો આપવાની કોશેસ કીધી અને તેઓ માહેલા એકજને આ પ્રમાણે કહયું—

" જાંહાપનાહ, દરેક રાજમાં શિક્ષાતો હોયજ ખરી; તે વગર કાંઇ ઇલાજ નથી. આપના શેહેનશાહો, તમારા વડવાઓ શિક્ષા કરતા હતા. કાયદાઓમાં શિક્ષાનાં ફરમાનછે, અને તેમજ એક રાજાની સરકારને પણ તેમ કરવાની ફરજ પડેછે."

આ સાંભળી શેહેનશાહે જવાબ દીધો— તેમને શિક્ષા થયલી જોવાને હું રડતો નથી. હું સારીપઠે જાણુંછું કે નેક માણસોને પુરતા બદલા વગર ઉત્તેજન મલતું નથી; તેમજ હું જાણુંછું કે શિક્ષા વગર ગુનેહગારો સુધરી શકતા નથી. વળી આટલું પણ મને સારી પઠે રોશન છે કે જેમ જીંદગીના નભાવ માટે ખોરાકની જેટલી અગત્યછે તેટલીજ અગત્ય એક દેશના રાજ્ય કારોબાર માટે શિક્ષાનીછે. મને રડવું આવેછે તે એટલાંજ માટે કે શેહેનશાહો અને બીજા રાજ્ય અધિકારીઓ મારી રઇયતના ખુરદાને લગામ તરીકે હોત નથી; ઇયાને કે તેમના દાખલા એવા હોતાં નથી કે જે જોઇ રાજયની રઇયત સુધરી શકે.

———(0:0)———

બહાદુર ઠેંગણો.

જયારે ગારી બાલ્ડી સિસિલીમાં હતો ત્યારે એક કદરૂપો ઠિંગણો પુરૂષ વાલનટિયર ફોજમાં સામિલ થવાને આવ્યો; પણ તેનાં ઠિંગણાં કદને લીધે સીપાઇનાં કામને લાયક પુરૂષો નકી કરવાનું જે મંડળીનું કામ હતું તેણે તેને રદ કીધો. કશાથી હિમ્મત નહારતાં તે ખુદ ગારીબાલ્ડી આગલ ગયો અને તેને કબુલ રાખવાને તે સરદારને અરજ કરી. તેને પાછો નાપસંદ કરવામાં આવ્યો. પેહેલી લડાઇઓમાંની એક પછી તે નાનો પુરૂષ ગારીબાલ્ડી પાસે ગયો અને ખુશી થતા બોલ્યો, "જુવો, સરદાર, તમે મને કબુલ રાખ્યો નહી, પણ મને આવતાં તમે અટકાવી શકયા નહી. હું સારી પેઠે લડયો તો ખરો

અને વળી જખમી પણ થયો. ગારીબાલ્દી જેણે તે માણસને ઓળખ્યો તેણે જવાબ દીધો."વાહ સાબાસ, અને તમને જખમ કયાં લાગો છે?" કાંઈક આનાકાની કરીથી પછી પેલા વેટ્રેનીયાએ પોતાના ખભા વચ્ચે એક ઘાબતલાવ્યો. "અરેછી," ગારીબાલ્દીએ કહયું, "આ જખમ તને લાગો ત્યારે દુશમનથી મોંનાઠી જતો હશે, મને ખબર હતું કે તુ મારો સીપાઈ નીવડે નહી." બાપડો ફિંગલો તદન ગભરાઈને જતો રહશે, અને એ તા ણાજનીના શબ્દુનો કાંઇ પ્રત્યુતર દીધો નહી એક ખાભાની લડાઈ જલદીથી આવી. તે પુરી નહી થઈ એટલામાં પેલો નાનો સીપાઈ પાછો જણાયો, અને પોતાના સરદારને નમીને આ પ્રમાણે બોલ્યો, "જોયો, સરદારજી, હું ફરીથી જખમી થયો છુ પણ આ વેલા પીઠમાં નહી." પોતાની છાતીમાં લાગેલો એક ઊંડો જખમ દેખાડતાં તે બ્હાદુર શખ્સ ગારીબાલ્દીના પગ આગળ પડી મરણ પામ્યો.

જુકિતવાન કુતરો.

એક ચોકી રાખનાર કુતરો જેને હંમેશ સાંકલે બાંધી રાખવામાં આવતો હતો, તેને એવું માલમ પડયું કે તેને ગલે શાંખેલો પટો એવડો મોટો હતો કે મરજી પડે ત્યારે તેમાંથી તેનું માથુ બહાર કાઢી શકે. તોપણ તેને વિચાર આવ્યો કે આ હિકમત જો તે પોતાના ધણીના દેખતાં કરે તો તેનો પટો વધારે સાંકડો કરવામાં આવે એ ઉપરથી પટામાંથી તે પોતાનું માથુ બહાર કાઢતો નહી પણ રાત સુધી ખોતી રહેતો. ત્યાર પછી જે ખેતરોમાં ઘેટાં બકરાં માંચી રાખતા હતા ત્યાં તે સટકી જઈ ભટક્યા કરતો અને ઘેટાં બકરાં માહેલાં કેટલાકને ઘાયલ કરતો અથવા મારી નાખતો. શીડીની નાશાણુ ઘોંઠ નાખવાને પડોસમાંના ગરાઆગમ તે જતો અને પોહો ફાટયા પેહેલાં પોતાના ઠેકાણા તરફ પાછો ફરતો. ત્યારપછી તે પોતાનું માથુ પટામાં સરકાવી દેતો અને પોતાના ઘરમાં જાણે આખી રાત ત્યાંજ રહયે હોય તેમ પડી રહેતો.

જુની ઓલખાણ.

થોડાં વરસ ઉપર એક ખલાસી એક જાતને વરશાળામાં ગયો ત્યારે તેના આવ્યાથી એક વાઘ ઘણો વ્યાકુળ થયલો અને જેમ જેમ તે તેનાં પાંજરાંની વધારે પાસે જાય તેમ તેમ વધારે જોશમાં આવતો જોઇને તેને નવાઇ લાગી. રખવાળ જેને એ બિના જણાવ્યામાં આવી તેણે કહયું કે તે જાનવર ઘયાતો ઘણો ખુશી થયો છે અથવા ઘણો ગુસ્સે થયો છે. આ ઉપરથી પેલો ખલાસી પાંજરાની છેક પાસે ગયો જ્યારે વાઘે પોતાની પુંછડી પોતાની બાજુએ અફાળી અને ભયંકાર ગર્જના કરી. વધારે પાસે જઇને જોવાથી તેને માલંમ પડયું કે થોડાંક વરસ પેહેલાં એક વાઘ જેને, પોતાની સંભાલ તલે આ દેશ ખાતે લાવવામાં આવ્યો હતો તેજ આ વાઘ હતો. પોતાનાં જુના મિત્રની ઓળખાણથી વાઘ જેટલો ખુશી થયો હતો તેટલો જ (ખલાસી) પણ હતો. અને તેણે આ સુંદર પ્રાણીને, તેના કેહવા પ્રમાણે, ભેટવાનાં કારણસર પાંજરામાં દાખલ થવાની રજા માંગી. લોખંડનું બારણું ઉઘાડયું અને તે કુદકો મારતો કે અંદર ગયો જેથી પોતાને તેમજ વાઘને ખુશી અને તમાસગીરોને નવાઇ લાગી. તે માંણીએ પોતાના જુના ઓલખીતાને હેતની દરેક નીશાનીસાથ મારો આવકાર દઇ તેને ચાટી અને ભેટીને પોતાનું હેત દેખાડયું. જ્યારે પેલો પ્રમાણીક ખલાસી પાજરું છોડી ગયો ત્યારે બાપડાં જાનવરનો વીલાપ ન સહન થઇ શકાય એવો જણાયો.

આજના પારસી.

મકરણ ૭ મું.

પારસીઓની હાલત માઠી છે એ બાબે રોજીંદાં પતરોમાં; અનેક પ્રકારનાં લખાંણો થઇ ચુકાં છે, ઘરે ઘર તેની ચરચા ચાલીછે. સારે નરસે અવસરેની મીજલસમાં બસ એ નીજ ચુનમેશા થઇ છે, પણ તે મઘલાગી અસર આજ લાંબે વખતે અમે એટલીજ જોઇ છે કે તે આપણા લોકોની હમેશની રીત મુજબ હસતી પામી નીસતી થઇ છે. ને ચરચા હાલમાં તદન નરમ પડીછે તે ઉપરથી કદાચ પરદેશનવાળા વિચારમાં પડશે કે પારસીઓની હાલત હવે એકદમ સુધરી ગઇ છે. તે ચરચા બંધ પડેલી જોઇ અમને અત્યંત ખેદ ઉપજેછે. જ્યાં સુધી રોજીંદાં લખાંણો પતરોમાં થતાં હતાં ત્યાંસુધી અમને આશા હતી કે હવે આગેવાનમાં ખપતા સેઠીઆઓ કાંઇ પણ વિચાર કરશે. અને ઉલટ ધરી પોતાની કોમની હાલત સુધારવાની યોજના પાછલ પોતીની નજર ટાંકી કામ આગલ ચલાવી ટોલાને ફાયદો કરી આપશે; પણ તે આશામાં અમો અત્યંત નિશફલ થયા છીએ. આજે અમો પેહેલ કાઢી આપણા આગેવાનોને નવેસરથી સુચવવાની હીંમત કરીએ છીએ કે હવે તેઓને માટે જે કરવાનું બાકી છે તે એટલુંજ કે તેઓએ સહાસીક વગવાલા ગ્રહસ્થોનું એક કમીશન નેમવું અને પુછગાછ ચલાવી કાંઇ પણ ચોકસ તાર આપણી હાલત વીશે મેલવવો. એમ કરતાં જો તેમને માલમ પડે કે આપણા લોકોની હાલત કાંઇ પણ ઉપાયને લાયકની છે તો તરતજ કોઇ પણ ચાંપતા ઇલાજ લેવા. અમારી શુચના એવીજે કે સેઠીઆઓની એક મોટી ગંજાવર જાઇન્ત સ્ટાક મંડલી ઉભી થાય તેમાં અસલબતાં ૩૨૦ લાખની થાપણ કરવી જોઇએ. એ રકમમાં જે આપણા લોકોથી બની આવે એટલા થવા દેવા અને બાકીના આપણી પંચાયતની પાસેથી લેવા બાદ એ ગંજાવર રકમ વડે થોકાશી કે અંદેશાથી અને મધ્યમપણે વેપાર ચલાવવો. ઠામઠામ દુકાણ માંડવી. બાચાર પણ આબરૂદાર પુરૂષોને પગારને બદલે માત્ર કમીશન ઉપર માલ ધીરવો અને સાવચેતી તરીકે ત્યાં રોજ તકેદારી રખાવવી. વલી ઠામઠામ ખેતરો ખરીદવા અને તેમા પારસીઓને મુફત ખેતીવાડી કરવા હુકમ પાડવા. એમ કીધા થીજ હજારો લોકો જેઓ બેરોજગાર થઇ રખડે છે તેઓને ફાયદો થવાનો. તેમને ફાયદો થવાનો અને નાણા ભરનાર શાજીરોને મોટું વ્યાજ વસુલ થવાનું. બાકી એક-બેના એક કુટુંબને કાંઈ સેહેજસાજ આસરો આપી બેસવામાં કાંઇ ટોલાનું દલદર ફીટવાનું નથી. અમોતો કેહેવાની હીંમત કરીએ છીએ કે આપણા પંચાયતનાં હાથમાં જે મોટી રકમ છે તેની ઉપજ તેમજ તેનો ઉપયોગ હાલની ચાલુ રીત પ્રમાણે બરાબર થતાં હોય એમ કેહેવાય નહી.

——(o)——

વિવેક વાણી

ઉપલા નામનો એક સારી બાંધણીનો, શુંદર છપાઇનો, સારાં કાગલનો, અને રસીલી ઇબારતનો, ૨૬૮ સફાનો ૧૬ પેજી ગ્રંથ તેના બનાવનાર મી૦ ફરદુનજી બેરામજી મરજબાન તરફથી અમને ઇનાયત થયોછે જેની પોહોંચ સ્વીકારતાં અમને/લગાર એ ગ્રંથ વિશે બોલવું પડેછે. ઉપર વર્ણવેલા સઘલા તારીફ લાયક ગુણ છતાં મી૦ મરજબાનને કોઇ બીજા જ વિષય ઉપર પોતાની ઉંચી મનશક્તિનો તેમજ રસીલી કલમનો ઉપયોગ કરયો હોતનો અધિક મજા ઉપયોગી ફલ સંપાદન કરત. જો

કે વિવેક પ્રાણી ગુજરાતી બોલનારી આલમના મોટા ભાગને તદ્દન નકામી ગણાય એવીછે તો પણ કેટલાક આગેવાન કુટુંબો જેઓને યુરોપીઅન લોકોના સાથ રોજીંદુ કામ પડેછે તથા જે ફેમીલીઓને બાજેવખત યુરોપીઅન કુટુંબો સાથ મેળવું પડેછે તેઓને મી૦ મરજબાનની આ રસીલી "વિવેકવાણી" અત્યંત ઉપયોગી અને રોજીંદા રાહબર થઈ પડશે. આ પુસ્તક રચવા પાછળ મી૦ મરજબાને અત્યંત અને અથાગ મેહેનત લીધેલી જણાયછે અને તેની હસ્તીથી ગુજરાતી સારાં પુસ્તકોની સંખ્યામાં એક કિમતી ઉમેરો થયલો અમે જોઈએ છીએ. સારાં પુસ્તકોને અસ ખંતી પ્રજા તરફથી આશરો મળવો જોઈએ.

આવું પુસ્તક જો યુરપ ઇઆ અમેરીકામાં જન્મ પામ્યું હોયતો કાંઈ લખો કાપીનો સેહેજ બારમાં ઉપાવ થયા વીના રેહે નહી.

—(0:0)—

કેળવણીખાતું.

મી૦ લીવારનરને જ્યારે કેળવણી ખાતાંના ડાયરેકતરનો કામ ચલાઉ દરજ્જો મળ્યો હતો ત્યારે તેણે પોતાની આર્ટુંક કારકીર્દીમાં કેળવણી સંબંધના કેટલાક કાયદાઓમાં ફેરફાર કરવો હતો જે ઉપર ઘણાએક લોકો પોતાની નાપસંદગી સાથ ઉતરી પડયા હતા તે ફેરફારોમાં નાદાર છોકરાં વિશે જે એક ઠરાવ તેણે પસાર કર્યો હતો તે આપણા કાયમ ડાયરેકતર મી૦ ચાટફીલ્ડે પોતાની જગા ઉપર પાછા આવતાં રદ કર્યો છે એવું સમજાયછે. વળી બ્રાહ્મણ વગેરે બીજી જાતોમાં કેળવણીનો પ્રકાશ થવાને જે ફાયદા કારક કાયદા આગલ હતા તેપણ આ કામ ચલાઉ અધિકારીએ ના પસંદ કીધા. આપણું મયાલું સરકારની એક ઉત્તમ રીત એછે કે જેમ બને તેમ કેળવણીનો પ્રસાર કરી લોકોમાં સુધારો કરવો; અને જ્યારે તેમની એવીજ ઇચ્છા છે ત્યારે તો ગરીબ લોકોના હક દબાવવાને જે આગલો કાયદો રદ થયોછે તે ઉપર સરકારનું પેહેલું ધ્યાન લાગવું જોઈએ. મી૦ લીવારનરની નવી રીતથી કદાચ કોઈને એવું સમજાય કે તેણે એકના હાથમાંથી કાઢી લઈ બીજાના હાથમાં મુક્યું છે. ગમે તે કહો પણ વિદ્યાની વૃદ્ધિ થવાને જે જે સાધનો હોય તે તે હવે બાહાર પડવાં જ જોઈએ.

શરીરની રચના દેખાડનારૂં એક "મ્યુઝીયમ."

જીવ્યા કરતાં જોયું પ્રમાણ—એમ કે હેવાના અમારા અરના અવાજમાં એકેએક અવાજ આમીન થશે; પણ એ કેહેવતનો લાભ એવી ચીજોથી લેવો જોઈએ કે જે સંગીન ખુબી તથા ફાયદા ધરાવતી હોય; તથા જેમાંથી આનન્દ કોઈ જાતનો આપણને અનુભવ પ્રાપ્ત થાય. જેથી બીજાઓને પણ તે જોવાની ભલામણ કરી શકાય. આ વેળા આ ચોપાનીયાંની હદમાં રહી અમારા એકેએક શોખીન વાંચનારને ઉપલું મ્યુઝીયમ જોવાને અમો મજબુત ભલામણ કરીએ છીએ. એક લાયકને લાયક લાભ, ઉતેજન તથા આશરો આપવો તે ગેલા એક ફરજીઆત કામ કરેલું ગણાય. જે મ્યુઝીઅમ જોવાની આર વેશ અમો ખબર લઈ ભલામણ કરીએ છીએ તે ખાંડીબંદરના સ્ટેશન સામેના લાબા તંબુમાં શરીરની રચનાં દેખાડનારૂં મ્યુઝીયમ

છે. તેનો ટુંક હકીકત અમોએ નીચે આપ્યો છે જે ઉપર વાંચનાર ધ્યાન પોહોંચાડતાં તેનો વિધાઅરથે લાભ લેવાની જરૂર જોશે.

દરેક માનવીને પોતાનાં શરીરની અંદરનો સાંચો જોવાને ઉલટ થયાવના રેહે નહી. અગર બનતું હોય તો તે સાંચાની રચના જોવાને તે અધીરો બને એમાં કાંઇ શક નથી એ અધીરાઇ કાંઇજ નહી પણ આ પ્રથિવ ઉપર આપણી તે પ્રેમ કૃપાળુ પરમેશ્વર તરફની પવિત્ર કરજછે. આ મ્યુઝીયમ જોવામાં મસગુલ થયાથી ખુબાની ખરેખરી ખબર લેતાં આપણને કુદરતના ભેદોનો કાંઇકખ્યાલ આવેછે. આ મ્યુઝીયમ મધે એક અજબ ધપજેવા તમાસો જોવાનો છે. આપણી પાચનક્રિયા કેમ ચાલે છે, ખોરાક જરૂપત થયા પછી તે કેવી હાલતમાં, કયાં, અને કેવી રીતે બદલાય છે, પરસેવ કેમ પડેછે, લોહી શરીરમાં કેવી રીત ફરે છે, આપણા અવયવોના બગડવાથી દરદ કેમ દેખાવ દે છે, ઇત્યાદી—એ સરવે એકી વખતે એકઠા સરવાળામાં ઉપર કહેલા તંબુ મધે જોવામાં આવેછે, તે ઉપરાંત જે થોડાક ઓચખો ઉપજાવનાર અવયવોના નમુનાઓ સ્ત્રીને લગતા નજરે પડેછે તે ખરેજ જોવા લાયકછે. એ મયલાંમાં જન્મ આપતી વેળાની ઓરતની હાલત તથા હમેલ છુટતીવેળાની અત્યંત મુશ્કેલાઇ તેમજ તેના દેખીતા ઉપાયો ઉપરાંત ખાતર દયા ઉપજાવનારાં દરદોનો આબેહુબ દેખાવ આપણને તાજુબીમાં ગરક કરી નાખેછે. એ સઘળું શરીરની રચના બાબે થયું; પણ બીજા જે ઠીકઠામણા, તેમજ ડરામણા દેખાવોના એક મોટા ચિતારનો મોટો જથ્થો સુક્ષ્મીક કાચોથી જોવામાં આવેછે તેનો ખ્યાલ કરતાં આપણને એક સાચુ વાણી ઇયાદ આવેછે કે શીરે સેહેલ કરનારને તડકે તપનારની દયા કેવી?—વળી આપણેમાંથી હજારો ક્રોસઉપર કેવા; કેવા મુંઝકો છે; કેવા કેવા ધ્યાન પુગાડવા જોગ બનાવો બનેછે. તેના આબેહુબ દેખાવો જ્યારે આ તંબુ મધે સુક્ષ્મીક કાચોથી જોઇએ છીએ ત્યારે આપણે વિચારમાં પડીએ છીએ. એ દેખાવોમાં કેટલાક આપણને અતીશય હેરત પમાડનારા છે, જેઓ રાતને સમયે બહુજ રળીઆમણા લાગે છે. એ બદ ચ.ર ઓરતોનાં પુતલાં જે જોવામાં આવેછે તે એવાંનો તારીફ લાયક છે, કે કાંઇ મનાજ નહી. માત્ર તેમાં જીવ મુકવાનોજ ખોટાછે. એ પુતળાંમાં એક ફરેન્ચ અને ઇરાણી સ્ત્રીનાં પુતલાં તેઓના પોષાકસાથ બહુજ દીપે છે. દુરદરાજ ભાગોમાના મક્કા, મદીના, વેનીસ, અને ઇટલીના દેખાવ ઘણાજ જોવા લાયકછે. છેલ્લાં દેશના દેખાવમાં બધે પાણીજ જોવામાં આવે છે. ગલી ગલીએ મોટો ફરતી દેખાયછે. લડાઇઓના દેખાવ એટલા તો દરામણા લાગેછે કે તેવિષે બોલવું બોજા છે. પ્રશીઆ અને ફરાન્સની લડાઇ, શીપકાની લડાઇ, સ્ત્રાસ બર્ગના બાળવાનો કમકમાટ ભરેલો દેખાવ તુરકી અને સરવિયાની લડાઇ, ઇત્યાદીનો ચીતાર એવો તો આબેહુબ તેમજ જીગર તોડનારછે જે તેનું સંપુરણ બ્યાન કરવાને આ નાચીઝ કલમ અશક્ત છે. નવા લડીગની પાયદસ્ત, રોમનો પોપ, એ દેખાવોમાં ઘણા અસરકારક છે. આફ્રીકાના ટ્યુનીસ શેહેરનો ચીતાર, ધરતીકંપના દેખાવો જોવા લાયકજણાય છે. એક ગુલવાળું ભરી ગમત જો ત્યાંથી મેળવી શકીએ તો તે સ્પેનની ઓરત છે જ્યાં સાજ જડજો મનમુખ તરત બજા લાવવામાં આવે છે, અને તે કંઇક અજબ ગીતની ધાસ્કી સજ

આપણે એ ચિતારમાં જોઇએ છીએ. તેઓના પોશાક ખરેજ ભારે ભભકાદારછે. બીજા એક ખુશ અને જોવા જોગ દેખાવ માંડલેમાં ખુલ્લા થયલા લોકોનો છે જે ઘણોજ જોવા લાએક છે. બરલીનના એલચીઓની સભાનો દેખાવ અતીશય અસર કારક છે અને તેમાં મ્હાન પુરૂષોના દરશણ કરવામા આવેછે. ઇરાનની રાજધાની તેહેરાનના દેખાવ ઉપરથી ત્યના લોકો આપણું અજબ ધ્યાન ખેંચેછે. આ સારે દેખાવોમાં ઘણોજ દુખદાયક અને અફસોસ ભરયો દેખાવ ગ્લાગાડીન શેહરની રેલનોછે. આમાં શેહેરના રેલથી કેવો કંગાલગીતે નાશ થાય છે તે જોનારને ગમગીન કરી નાખેછે, પણ જો આ ગમગીન દેખાવ જોઇને ગ્રહસ્થ ઇબ્આ બાનું તે બાજુમા છેલ્લો દેખાવ જોયે તો તેઓ હરખાય. ગગર રેહે નહી. એ દેખાવ લનડા ઓરનોક અને તેમ્સ નદીનો રમણ્ય ચીતાર તેમાં ગમાવેલોછે. આ દેખાવ સાંબો પખત શુધી આપણુ ધ્યાન ખેંચી રાખી અધીરો બનાવેછે. એક ગ્રહસ્થ ઇબ્આ બાનું આડ આણામાં બે કલાક સુધી આવી અગત્યની ગમત તથા અનુભવ આપનારા દેખાવો જોવામાં આવે તો તે ખરેજ ખુશી થવા જોગ છે, અને ઊમેદ છે કે અમારા શોખીન વાંચનાર જેઓએ આ તંબુની સેર નહી લીધી હોય તેઓ એવા એક મોઘ્ય અને આશ્ચર્ય તેમજ ઊતેજન લાએક મ્યુઝીઅમની એક વેળાની મુલાકાતથી કદર બુજશે.

શુખોઆરૂ જોડૂ

નમુનો — ૬ઠો.

તમે મને આજે ફીક માહેછો, ખાણી, નહી વરૂં!

"આહુ છું," બહેરી થમ ઉભી રહી થંદે કલેજે બોલી.

ત્યારે તમે મને ચુંમી કાંય આપી વોરૂં?

કારણ, મારી મતલબ તું દારૂ પીઆ બોછે કે નહી તે જાણવાની હતી.

પરચુરણ બાબદો

૧—નવી શોધ—જે પ્રમાણે ચિતલા મુકી સર્પડ કાઢવાની એક યુરોપીઅન દાકતરે શોધ કરીને સહપડથી ઉત્પન થતાં ભયંકાર પરિણામથી લોકોનો છુટકારો કરયો તેજ પ્રમાણે હડખાયલા કુતરાંના ઝેરથી લોકોનો છુટકારો કરવાની મી૦ પેસ્તર નામના દાકતરે એક કલમ કાઢી છે!

૨—તુરકીઓના પાયતખ્ત શેહેર. કાનસ્તેન્તીનોપલમાં એક મસજીદની નીચેની જમીનમાં એક ભિરરી દેવળ માલમ પડયુ છે.

૩—વિરમુખમુખપન—ફરેંચ લશકરમાં સીપાઇઓને દાઢી રાખવાની પરવાનગી આપવામાં આવી છે. આ અખત્યાર આજસુધી ફરેંચ લશકરમાંના સેપર્સ લોકોને માત્ર હતો. દાઢી રાખી એટલે કાણુજાણે સીપાઇઓમાં વિદ્દય સુર આવે ખરૂં!

૪—નેપલસના માજી વડા પ્રધાનની વય ૬૭ વરસની હતી. તેના મરણ વિશે એવી વાત બોલાયછે કે તે કાંઇ કાગળ વાંચતો બીછાના ઉપર પડેલો હતો ત્યારે તેના ભાઇનો દીકરો તેના ઓરડામાં ગયો અને માણીનવી બંદુક જુદો એમ બોલ્યો: એઉપરથી તે ઘરડો ધાન વાંકો વલી બંદુક જોવા લાગો. એટલે

પેલા દુષ્ટ છોકરાએ તેના કાનમાં ગોળી છોડી. એ બાદ બીજો બનીજો જે બાહેર ઉભો હતો તે અંદર દોડી ગયો અને એ બે જને મળી પેલા ઘાયલ થયલા કાકાને આડ ગોળી મારી ઠાર કીધો.

૫—ચમત્કારીક ઝાડ—અમેરીકાના જય રજીઆ પ્રાંતમાંના એક જંગલમાં એક જાત નું ઝાડ મેની આવેછે; તેના કાગજ બનેછે. એ ઝાડ સેહવારમાં તોડી કારખાનામાં રવાના કરવામાં આવેછે. અને સાંજરે તેનાં કાગજ તઈઆર થઇ બીજે દહાડે તે ઉપર વરતમાન પત્ર છપાઇ પ્રસિધ્ધ થાયછે. એ રીતની હજુરાતો સરૂઆત થયછે. પોતાના હાથમાં આવું સાધન આવ્યાથી અમેરીકા લોકોને ફાયદો થયોછે.

૬—અજબ સુરંગ—અમેરીકામાં આ માંખાતે એક ચમત્કારીક સુરંગ બંધાયછે. તેનો આકાર ગોળ છે અને તે સુદ સોપંડ ની બંધાયલીછે. તેના મધ્ય ભાગમાં એક દાંડો મુકેલો છે ત્યાં પોહોરેગીરને બેસવાની જગા છે. તે દાંડો ફેરવેથીકે બધા કેદીઓ ની ઓરડીઓ ફરવા મંડે છે, જેથીકરીને પોહોરેગીરને પોતાની બેસવાની જગા આગળથી બધા કેદીઓ પોતાની કોટડીમાં છે કે નહી તે માલમ પડી આવેછે.

૭—ના કહોગી કે એ નીરદોશ રાજય છે?—મહારાજ! આપણા રાજની અંદર બધીવો લોકો બહુ આનંદ અને ખુશ ખુશાલ રેહેછે કોઈ રોવાણું કે લુટાણું માલમ નથી. સરવે ઠેકાણે આબાદ આબાદ છે. જગે જગ બનીહારી છે. લોકો તમને દુવા દેછે. મગર એકજ ચીજની તમ નામદારના હુકમ માટે ખુટ છે અને તે એકેક સુરંગ ચીકાર થઇ ગઇ છે અને બીજી મોટી બી આપવછે. હુકમ હોયતો નવી બંધાવીએ.

બાદશાહ—ઈ. બાજી નવી બંધાવો: પણ એટલું કરજો કે જુનીના કાટ કુટ માંથી નવી બાંધજો. વળી મોકાસી રાખજો કે જ્યાં સુધી નવી બંધાય નહી ત્યાંસુધી જુની ભાંગી નહી. કેમ વઝીરો, હાનેશમ દાની વાત છેની?

(વઝીરો—એકકી) હા મેરબાન કહેવાત નાહ ન હોત તો અમારૂં. અમારાં ઘરખાં કચ્ચાંનું, રઇતનું, અને આખા શેહેરનું શું થાત!

—(o:o)—

૮—મીઠ સ્તાન ફરદ નામે એક અમેરીકન ગ્રહસ્થે પોતાના એક દીકરાનાં મરણ ટાંકણું તેની યાદગારી રાખવા કાલિફોરનીઆ મધે એક યુનિવરસીટીની સ્થાપના કરવા એક કરોડ રૂપયાની ૮૩૦૦૦ એકર જમીન આપી અને બીજા ૩ કરોડ રૂપયા ની સખાવત કરીછે. એટલે સખાવતમાં આ રેના કોઇ શ્રીમંત કરવાની હીંમત ચલાવશે? કેર અગી તો ૨૫૦૦) ની સખાવત કરી બીજે દહાડે ન્યુસમાં નામ લાવવાની યુકિત કરશે. મુંગે મોહોંડેની સખાવતમાટે આજના સેઠીઆઓ આગલા બેહરેની સર જમશેદજી, ખરશેદજી માણેકજી, કાવશજી ફરામજી, બમનજી જીજીભાઈ, માણેકજી નશરવાનજી, જહાંગીરજી ઇત્યાદી નરોને ઉપાદક રાયછે.

—(o:o)—

૯—સંડનં રમેશ ચંદ્રનો જનમ જે ગામમાં થયો ત્યાંના સુરતે ગરીબ લોકો ને ઘરપ દાન કરી તેઓનું તે પાલનકરે છે. એ શિવાય તેણે તેઓના કલ્યાણર્થ એક ધરમ નું દવાખાણું પણ ઉઘાડયું છે એવું કેહેવા ય છે. એનુ નામ જન્મભુમિનું ખરૂં અભિમાન અને મેલવેલી વિદ્યા તેમજ દ્રવ્યનો ખરો ઉપયોગ.

૧૦—આસ્ત્રીઆ દેશમા એક શકસે આગગાડીને એવા દરવાજા મુકવાની યુકતિ કાઢી છે કે ગાડી ચાલતી હોય ત્યારે દરવાજો આપો આપ બંધ રહે અને ઉભી રહે ત્યારે ઉઘડે.

૧૧—વસ્તુવિધે ખરો વિચાર ફુસાવવ તેમજ મનશકતિને બળ આપવ માટે. નિશાળોમાં વસ્તુઓ, નમુના, અને ચિત્રનું સંગ્રહ સ્થાન હોવુંજ જોઇએ એવા વિચાર ઉપરથી પુસ્તકમાં આવતી અપ્રસિદ્ધ ચીજો, યંત્રશાસ્ત્ર અને ખગોળવિદ્યા સંબંધી આકૃતિઓના નકશા, પ્રાણીઓનાં ચિત્ર, સ્થાનીક નબાઇ જેવી વસ્તુઓ, સ્વાભાવિક બનાવટ ઈત્યાદીનો સંગ્રહ કરવા સારૂ હાલતુરત તપાસ માટે ગાયકવાડે રૂ ૧૦૦૦ ની મંજુરીઆત આપી છે; પણ એ રકમમાંથી ત્રણ સંગ્રહ સ્થાન ટકઇ રીતે, થઇ શકે.

૧૨—બેટાં બ્હાણાં કરતાં ખુલ્લુ ના કેહેવું એ બેહેતરછે.—મી૦ એમ.શી એક વેળા મોહેરાન ગયા હતા ત્યાં બીજા મિત્ર સાથ એક તેમનો નજદીકનો પણ સાહ પોષાક વાળો ગરીબમિત્ર પણ હતો. તે ગરીબે મી૦ એમશીને પોતાની સાથ ફરવા જવાને કહ્યું. ઘણો આગ્રહ છતાં એમશી ને યાં હા ભણી નહી. મિત્ર બોલ્યો મી૦ એમશી, હવા ખુલ્લી થઇછે ચાલો આપણે સાથે ફરવ નિકળીએ. મી૦ એમશીને કાંઇ બ્હાણુ જડયું નહી ત્યારે તે બોલ્યો."ભાઇ, હવા એકને માટે ખુલ્લી થઇ છે; પણ બેને માટે થવાને હજુર અવકાશ છે. હાલ તુરત તો તમે રહી શકો."

૧૩—એક વેળા ધનવત ગોવાળને તેના શિક્ષકે પોતાની વરસગાંઠને દહાડે એક મરઘી ખરીદ કરવા મોકલ્યો; હવે પોતાનાં ઘરમાં મરઘીક પાળેલી મરઘી હોવાથી ગોજો પોતાની માએને પઇસા આપી એક મરઘી શિક્ષકને ઘર લઇ ગયો. તે મરઘી ઘણીજ તરૂ હતી. ચરતાં ચરે નહી. બીજે દહાડે શિક્ષકે ગોજાને એવિશે કહ્યું. ગોજો બોલ્યો ,"સાહેબ, એતો અમારે ઘરની પાળેલા મરઘી હતી" શિક્ષકે કહ્યું "હા, પણ તે ઘરડી હતી." "નારે સાહેબ," ગોજાએ જવાબ દીધો, "જુવાન હતી. તમે મને જુવાન કે ઘરડો કેહેશો?" "અલબતાં જુવાન." શિક્ષકે જવાબ દીધો. "ત્યારે સાહેબ; મારી માંએનાં કેહેવા મુજબ તે મરઘી મારીથી ૬ મહીના નાની હતી. ત્યારે તે ઘરડી કેમ કેહેવાય?"

૧૪—ગામ ધંધાદારીઓને પણ કોઇ વેળા પોતાનું કામ ઉમંગથી કરવાનો વખત આવે છે. મોર ખોદુ તેમજ ફાંસીગર વગેરે કામગારો પોતાનાં કામને માટે ખુબ ધરપચ અને દોરધામ કરતા બાહિ ચડાવી ગ્હી તહી દોડતા ફરે છે.

પખવાડ્યાંની મજાહ.

પુસ્તક ૧ લું.] [અંક ૧૭ મો.

નિમખ ઉપરની મેહેશુલ.

ચાલુ સાલના છેહલાં આઠ માંસમા નિમખ ઉપરની જકાત રૂ૦ ૩૯, ૬૯,૦૦૦ થઇ હતી. નિમખની મેહેસુલમાં આ ધીમે પગલેનો વધારો પેલા મહાપ્રતાપી અને બુદ્ધીમાન લારડ રીપનની રાજદ્વારી દાને શમંદીની સ્તુની તથા તારીફમાં એક વેલા ફરીથી બોલવાને આપણને ઉશ્કેરે છે તે લોક પ્રિય વાઈસરાએ નિમક ઉપરનો કર ઓછો કરયો હતો એ કેહેવાની બાતરે પાછી જરૂર પડેછે જોકે, દરેક સાજન તેથી કાંઇ અનજાણ્યુ નથી. શું આ ખુલ્લા વધારા ઉપરથી આપણી દયાલુ સરકારને એવુ નહી જણશે કે નિમખ જેવી અદને આલાઓને અતિ ઉપેગની જીણસ ઊપરથીજો જગાત હજી વધારે કમી કરવામાં આવશે તો સરકારને હજી વધારે નહી પ્રાપ્ત થશે સરકારી ઉપજ વધશે એટલુજ નહીં પણ ગરીબ લોકો સરકારના હકમાં શીફ ગુજારી કરી તેમનાં વખાણ ગાશે.

બ. સતીસ શું કહેછે.

જયારે જયારે અને જયાં જયાં અમને તકમળશે ત્યારે ત્યારે અમો ફરીફરીને બેહલાવના રેહેશું નહીકે દર પેહેગમ્બ હિંદુસ્થાનની હાલત પડતી થતી જાય છે. તેનું મુલ કારણ એજ છે કે દરવરસે આપણા દેશ-ખાતે ૫૨ કરોડ રૂપીઆ જેટલી મોટી રકમ ઘસડાઇ આવેછે. હિન્દુસ્તાન પાસે દરવરસે આ જેવી મોટી રકમ ઓકાવી આપણે ઓહીઆં કરીએ છીએ તેના અવેજમાં તેનો બદલો કાંઇ પણ રોકશે આપણાંથી બલેતો અમણે જોતા નથી. હિન્દુસ્થાનની પડતી કમાનુંબીજુ કારણ યુરોપીઅન અમલદારોની મોટી સંખ્યાછે જેઓને મોટા મોટા પગાર આપવામાં આવેછે, ચોરી અને આચાર ભ્રષ્ટ હદ બહાર ગયાંછે. પબલીક દીપારટમેંટમા ચોરી હદ બાહારછે, લોકો ઉપર કરનો બોજો તેમનાથી ઉચકાય એવો નથી, કર કરારની બાબતમાં આપણી રયતી ઘણીજ ભય ભરેલી અને બેડુતોને જુલમાત કરેલીછે. બાહ્ય રેલ

અસલી પાણી છે એટલું તેઓએ ખુલ્લું દેખાડી આપયું; પણ હવે જોવાનું એછે કે સેરટ શું આવેછે. કોઇ બીજા અમલમા આવી સભા ભરી હોય તો સભાસદો અને તેમના બચાં કચાં સુખીથાય ખરો!

લગનના રેવાજનું મુલ.

છેક પ્રાચીન કાલમાં આપણે રીહાદી ના જમણ વિશે વાંચીએ છીએ–કારણ જયારે એક માણસ પોતાની બેટી ઇચ્છા લડાઇમાં પકડેલી બાંધીને બીજાને વેચતો ત્યારે તેમની વચ્ચે એક ગંભીર ક્રિયા સાથનુ સાદુ થતુ હતુ, કે જે સાટાંને તેઓ પોતા ઉપર ફરજીઆત બંધાન થયલું સમજતા હતા. એવાં સાટાં યતી વખત ન્યાત જમન તો ઘણીજ સાધારન રીતે ચાલતાં હતાં; કારણ કે છેક અસલના વખતથી એકઠાં જમવામા ભાઈબંધી અને વિશ્વાસુ પણાનો વચન સમાયલો જણાયછે. એ ક્રિયાને વધારે મજબુત ગંભીર રૂપ આપવાને ધરમના ઉપાધીઆઓને નોતરાં અગત્ય કરીને કરવામાં આવતાં હતાં.

ઇજીપના પેહેલા રાજા મીનીઝને વિશે કેહેવાયછે કે તેણે લગનથી જોડાવાની રીત પ્રથમ ચાલુ કીધી અને તેને લગતા કાયદા પણ રચ્યા. યુનાની લોકો લગનની પેહેલ કાઢનાર તરીકે શીકારાજને લેખેછે; પણ ચીનાઇ લોકો એ પેહેલ ચાલુ કરવાનુ માન તેમના ફોહાઇ ને આપેછે જયારે પારશીઅન લોકો માન્કો કાપેક તથા યાહુદીઓ તે દેવને કે જેણે મોઝીસને કાયદા કરી આપ્યા તેને લગનની રીત દાખલ કરવાની પેહેલ લાગુ પાડેછે રફતે રફતે બીજી ચીજોની માફક ખાયડી પોતાના ધણીની મીલકત ગણાવા લાગી તેથી માત્ર તાલેવંત સેહેલાઇથી લગન કરી શકતા પણ ગરીબોને તેમ કરવું ભારી પડવા લાગું. મીલકતના કબજાને લગતા કાયદાઓ એજ સબબ ઉપરથી ઓરતોને લાગુ પાડવામાં આવ્યા અને તે વિશેના લખાણો આપણે છેક પુરાતમ દફતરોમા જોઇએ છીએ.

લાયન્સ શેહેરની કુલવંત નાર.

ઉપલા નામનો એક ડ્રામા માહાભારત એલ બુલવર લીટને ૧૮૩૮ માં લખ્યો હતો. પોલીન દેસચેપેલ્સ શેહેરે લાયન્સના એક માતબર વેપારીની બેટીછે. તેના હાથની માંગણી કરવા ત્રણ શખ્સો ઉભા થાય છે તેમનાં નામ—બોસીએન્ત ગ્લેવીસ અને ક્લાઉડમેલનોત છે. એ ત્રણે પુરૂષને પોલીન નાપસંદ કરેછે, જેથી તેઓ ત્રણે તેણીની ઉપર પોતાને કરેલાં અપમાનને માટે કીનો લેવાને એક સંપ કરેછે. હવે ક્લાદ એક બાગબાનનો દીકરોછે તેને તેઓ શેહેરે કામોના એક શાહજાદામાં ખપાવેછે. તેને માટે તેઓ એક અવાજે પોલીનની આગલ મોટી મોટી ડફાંસ મારી તેને કોમો સરોવર ઉપરના સુંદર કિલ્લાનો માલેક, મોટી મોટી જાગીરીનો ધણી, અને બીજા બેહદ અજાણનો સાહેબ તરીકે ખપાવેછે તે માટેની આવી સરેહથી પોલીન તેને પોતાનો હાથ આપેછે લગને ગાંઠ બાંધ્યા પછી પોલીનને ક્લાદ પોતાની માના ઝુપડાંમાં લઇ જઈ રાખેછે. એ રંગે પોતાને દગો થયલો જોઇ મગરૂબ પોલીન અતિશય કોપાયમાન બનેછે. ક્લાદ તેણીને છોડી જઈ ફરેન્ચ લશકરમાં સામેલ થાયછે ત્યાં તે ત્રણ વરસમાં કરનલની પદ્દીએ પુગેછે. તે બાદ પોતા

દુર દરાજ અને અડચણ ભરેલા રસ્તાવાલા દુઃખમા કરતાં તો હજાર દરજ્જે ઠીક થયું છે. દખમું નવુ થયું, સગડી નવી થઇ છે, કુવો પણ ખોદાયો છે, પણ બીચારા દસ્તુરોનાં પુન જ્યાં જોઇએ ત્યાં આડે આવે છે. એવું કહેવાય છે કે ત્યાંના દસ્તુરજીના તરેહવાર રીતવાને લીધે તે નવું દખમું જોવાને ખાતર જ આજ સુધી રહી ગયલુ છે. વલી એવું સાંભલવામાં આવેછે કે દસ્તુરજીએ તે દખમું વાપરવાને પાછલથી લોકોને આગ્રહ કરયો પણ જયાં વેહેમીઓ વસે ત્યાં દી કેમ ઉગડે તે મુજબ સરવે કોઈ પેહેલું સ્વાન અડાવા ને આગ્રહ કરેછે.

ઠામે ઠામ મુધરાઇ ખાતાંએ કરેલાં બજાર વગેરેના મકાંન જણાયછે; પણ તે મકાનોનો જાઝો ઉપયોગ કરવામાં આવતો નથી. લોકો શેહેરના દરેક દરવાજા આગલ પાસે પાસ દુકાણ રાખી અસલી રીતને પસંદ કરેછે. બજારમાંની એક દુકાણનાં અમોએ ભાડા વિશે પુછયું તો અમને એવો જવાબ મલ્યો કે "બાપા, હમણા ઘણો જુલમ પડેછે આગલ એનુ રૂ० ૦ાા ભાડું હતુ પણ હાલમાં રૂ० ૧ાા વધી ગયુ છે. હવે એવી દુકાણના મુંબઇમાં અલબત્તા એક ગલીમાં રૂ० ૧૦) ઉપજી શકે. મુંબઇની ક્રાફર્ડ માર્કીટના ઘડીઆલ જેવું સ્તેષનના નવા રસ્તા ઉપર એક મીનારો અને ઘડીઆલ છે તેમાં રાતરે પણ વખત જણાયછે. તે મીનારો ત્યાંના પારશી મોડીજીની યાદગારીમાં ત્યાના લોકોએ ઉભો કરયો છે. સ્તેષન સેહેરની સપાટીથી આસરે ૨૫ ફુટ ઉચું બનાવેલુછે. તેની હેઠલમાં તીકીત વગેરેની ઓફીસો છે. સુરતનો મેંરી રસતો સ્તેષન આગલથી હોપ પુલ સુધીનો કોસાર બાંધેલો છે. તે ઉપર મુંબઇની મોટી મોટી યુરપ શાપ, કેબીનત મેકર શાપ, અને બીજી દુકાણોનો કાંઇ ઓલો છુટો છુટો દેખાયછે. હોતેલો ગણત્રીનાં ૩) છે તેમાં નાનપરાનુ હોતેલ જે નદીની સામે એક પડખાણુને ગાંધે છે ત્યાં લોકોનો આવજા ઠીકછે. આખા દહાડાની ફી નાસતા સુધાં રૂ० ૧૧ છે. તે હોતેલ એક જર્ઈક પારસન ચલાવે છે. તે મુસાફરોને ખરૂં જોતાં તો એક મોટો આશરો છે. અગાઉમાં સુરતની ચોકબજાર ખુબ દીપતી હતી હજારો લોકોનો ત્યાં રોજ મેલાવડો થતો હતો; પણ ખેદસાથ જણાયછે કે આજે ત્યાં ગણત્રીના લોક તો પતા લઇ બેસેછે. નવા બનો નદી કાંઠેનો અગલી કીલ્લો આજે સરકારી હાફીસો તરીકે વપરાયછે. સુરતની સામે પાર ઘણાં ગામડા છે તેમાં રાંદેરનું ગામ મોટું છે. તે તાપી નદીને કીનારે છે તયાં હોપ પુલ ઉપરથી જવાય છે. ત્યાંનો રસતો હોપ પુલથી ગામ સુધી પાકો બાંધેલો છે. ત્યાં ઠામે ઠામ મસજીદો શીવાય બીજુ કાંઈ જોવાનું નથી એ ગામમાં પણ મુંબઇનાં પારસીઓના સખી દીલ ગુરદાની એક અચ્છી નિશાન જણાય છે નદી કીનારે ઓડા અડ બેહેસ્તનસીન શેઠ હોરમજી માજીએ બંધાવેલી ધરમશાલાછે. તે એક મજલાની પાકી બાંધનીછે, ત્યાં સારે નરસે અવસરે પારસીઓનાં વપરાશમાં આવે એવો એક ઓટલો છે. ઓટલાની સામે કમ્પાઉન્દમાં એક કુવો છે. એ ધરમસરાના નીભાવ માટે મરહુમ શેઠ માજીએ પડોસમાં એક ખુલ્લી જગા ધરમમાં આપી છે; પણ જણાવાને દલગીરી ઉપજે છે કે તેની કાંઇ દેખ રેખ તથા ઉપજ નીપજ જેવી જોઇએ તેવી રીતે રખાતી નથી. એ વાત બેહસ્તી શેઠના દીકરાઓને સારૂ લગાડે એવી નથી. દેખ રેખની ગયર હાજરીમાં એ ધરમસરા મુસાફરોના વપરાસમાં આવતી નથી. તેનુ કારણ કાંઈ ઇમારત

ાિપ્રાડતમ હાલત નથી; પણ મે ત્રણ ખટ ાઓના લાંબા વખતનાં ઠરીઠામ ઉપર રમસરાનાં મુતવલીઓની બેદરકારી છે. અમે ારમસગ જોવા ખાતર એક મહીનાને આં ારે બે વેલા જઇ આવ્યા પણ બંને વેલા તે પોકસ કુકુંઓથી રોકાયલી જોઇ જેથી અમે બંને વેલા બેનસીબ થઇ પાછા ફરીઆ. આ શા છે કે મીસીઅરસ અરદેશર, માણેકજી અને રૂસતમજી હોરમજી માજુ એ બાબદ ઉપર કાંઇ ધીઆન પોંહોચાડશે અને એવું કરશે કે પોતાના મુરબીએ સ્થાપેલુ આ ઉપ યોગી ધરમખાતું પરદેશી મુસાફરોનાજ ઉપયો ગમાં આવે.

હીંદુ ખેડુતની જીંદગી.

આપણા હિંદુભાઇને પોતાનાં સુખમા ટે માત્ર થોડીક ચીજની હાજત હોય છે. તેની ઉમેદનાં વરતુલનો ઘેરાવો કાંઈ મોટો હોતો નથી; અને વળી તે ઉમેદો સેહેલા ઈથી તરૂપ્ત થઇ શકે છે. પડોસીઓનું મંડ ળ તેની આસપાસ ભેગું થયું એટલે પાર સીઓના આન્દી પેઠ્ઠી ઇયાં સ્વાદીષ્ટ મોટી લેહેઝતદાર દુનગી આ તેમજ ખરાબ ન લા ગેત માટેનાં કીમતી ભોજનનો તને કાંઇ લોભ રેહેતો નથી. તેને ત્યાંની મિજલસને ટાંકણે અવાકાના હુકાનો દોર તેને ઉશ્કેરાઇનું કારણ આપે છે. તે હુક્કો મોંઢે મોંઢે ફરી મંડળને ગમત આપે છે. એ હુકાપાથ મં ડળને ખુશી કરવાને એક બીજી ચીજ જે તે રાખે છે તે ઢોલક એ ઢોળક તથા ચંગ અને કાટસીની સારંગી જે માત્ર ઢુંઈ ઢુંઇ ભરડી જાણે છે તે શિવાય બીજું કાંઈ હોતું નથી. તેના મેજબાનોમાટે પારસી કોય ખુ લસી કે સુરીઆની બેઠકોની ગરજ રેહેતી નથી કારણ સઘળાઓ ફરકે અતઈ હોય તો બ લ નહી તો પલાંથા મારી જમીન સાફ કરી બેસીજાયછે. માત્ર હુકા અને તું તું તું દયા ધગ ધમ અને સેવટે જી જી જી જીયો તેની સઘળી હાજતો તરૂપ્ત થઈ જાયછે. —

હિંદુઓ સ્વભાવિકરીતે સંતોષી, એકમાં રયુ અને રાંક હોય છે, પણ તેનાં ખ રાં કુદરતી સુખમાં સરકારી જુલમીં ક રીથી સેહેજ ભાજ ખલલ પડતી જણા યછે. હિંદવાનોની આવકનો મોટો ભા ગ પોતાના વાસને નહી ઇયા પોતાના કુ ટુંબ કબીલા માટે નહી પણ સરકારનાં હો જરામાં જાયછે. હિંદી ઉદ્યોગ અને મે હેનતની આવકના એકંદર શરવાયાં માંથી શેંકડે ૨૦ ટકા કર રૂપે સરકાર લે છે ૧૧ કરોડ રૂપીઆ પગારોમાં અપાય છે, અને ૩ કરોડ રૂપીઆ પેનશનરો લે છે. હિંદુસ્તાનમાં જે સાહાઠ કરોડ રૂપી આની ઉપજ થાયછે તેમાંથી ૨૦ કરોડ રૂપીઆ ઇઆને આખી આવકનો $\frac{1}{3}$ ભા ગ પેંસાત ખાતે ઘસડાઇ જાય છે એવો અટકલ બાંધેલી છે: ત્યારે હવે હિંદવાંનો માતબર તે કયાંથી થાય!

સુખીઆરૂ જોરૂ

નમુનો ૧૩ મો.

મારા પ્યારા, લોકો કાલાં પાણી કા લાં પાણી બોલે છે તેમાં અને ઘંડાં પાણી માં શો ફરક હશે?

"ફરક એટલોજ" ધણી બોલ્યો "કે તને કાલાં પાણી જો કાહાડે તો મારા જી વને ઘંડાં પાણી જેટલી થંડક પડે.

અંજામ-ઇ બેવફા

અંક ૩ જો

પ્રવેશ ત્રીજો

એક ઝુંપડી—તેમાંથી રૂસ્તમ ચીંથરે હાલ બહાર આવે છે—અને એક બાજુએ બેસીજઇ ગમગીન દીલે નીચલું ગાયણ ગાય છે

ગજલ—ભઐરવી

" ઓશકોમે તેરે કાહે ગમ "— એ રાહ.

નસીબ મારૂ રૂઠયું મુજથી પડી છે આવી મુજ પર જફા
માશુક મારી દગો દઇ — થઇ ગઇ મુજ સે બેવફા — નસીબ
જાહેરમાં તે ખુબસુરત — પણ બાતેનથી નીકળી તે બદ
સોદાઇને મેં કમબખ્તે — કીધી મારી જીંદગાની રદ — નસીબ
પઇસાના લાભથી તેને — કીધી અને મુજથી જુદાઇ
ખુવાર કરી છોડી ગઇ — કીધી બીજાની રે આશનાઇ — નસીબ
થગાયો તુંજથી હું બેનાર—પણ હવે આવે મુજ હાથ અગર
તો આમેજ તેજ ખંજરે — ચીરી નાંખુ તુજનું જીગર — નસીબ
મરી ગયલો મુજને અરે — સમજેછે તું એ બદગુમાન
પરવાના મીસાલ બનીને હું — ભરકમ લેવાને તુજનો જાન — નસીબ

અરે ખુદા ખુદા આજે શું મારો હાલ રૂસ્તમ સોદાગર તરીકેની મારી કેવી આબરૂ અને આજે આજે ચીંથરેહાલ ભીખારી હાલતમાં એક સુકી નાનનો પણ મોતાજ છું. આવી કંગાલ અને બુખમરાની હાલતનું મુખ કારણ જોઉછું તો એક ઓરત-એક નાપેકાર ઓરત માલમ પડેછે. હા! એ-બદકાર ને બેવફા ગુલચેહેર આજે તે મારા કેવા હાલ કીધા તે તારી પાપી મતલબને ખાતર મોરાળાન લેવાને પણ તું ચુકી નહીં. મારી તંગદસ્તીની હાલતમાં તું મારી સાથેની સારી હતી પણ જ્યારે મારી દોલત ખુટી ગઇ તે કોઇ ખાજા ઉપર નહી પણ તારીજ રૂપર ત્યારે તું મને હયાત છોડી બીજા તવંગર યારની તું માશુક બની — [જરા થોભી] અફશોશ મને જો એવી ખબર હતે તો હું તારી પાછલ એટલી દોલત ખરાબ નહી કરતે. અરે ખુદા! જ્યારે મારી નજર એ ખુબસુરત પણ કરતુકમાં દોજખની દેવીથીબા સીરત એવી એ દાકણ ઉપર પડી તે વખતે મારી ચશમો કાંએ નહી ફુટી ગઈ કે એના ચેહેરા ઉપર લોભાઈ-આજે આવે નશીબે પહોચતે નહી. અરે જે વખતે મેં તેણીનો હાથ મારા હાથમાં લીધો તેવખતે મારા હાથ કપઇ કાંએ નહી ગયો કે આજે આવી પરેશાન હાલતમાં હું આવી પડતે

નહી (જરા થોભી) "અરે હું કેવો ગુરખ કે બીજા પગુંમાં બીજી વાર તેનેથી ઠગાઇ લગ ભગ મારો જાન પણ ખોઈ દેવાની ધાસ્તીમાં આવી પડ્યો હતો. તેનાં કાલાવાલા અને રડવાથી મારૂં દીલ મોમબતી માફક પીગલી ગયું અને ફરી એક વાર તેને મારી મોહોબતદાર તરીકે પાછી રાખવાને હું તઇયાર થયો પણ અફસોસ! તે નખરાં બાજનાં ફરેબને હું સમજી શકીયો નહીં. તે દગાબાજે મને બીનકદરે ઉંધે મસ્તક કુવામાં ફેંકી દીધો [રડેછે] હા! તે વખતે ખોદા શિવાય મારો કોઇ બીજો મદદગાર હતો નહીં. તેજ કરીમ કારસાજની કુદરતથી બીચારો ગુરગીન ત્યાં આવી લાગ્યો અને મને મોટી મેહેનતે બહાર કાઢી તે બીચારો પોતાનાં મકાનમાં લઇ ગયો અને ત્યાં મારી ઘણી માવજત કરી [જરા થોભી] બીચારા ભોલા મરદો પોતાની માશુકોની વફાદારી ઉપર વીશ્વાસ રાખી તેમને પોતાના જાનથી વધારે ગણેછે અને તેઓ ઉપર તેઓ હદથી બહાર ફીદા થઈ રહેછે. તેઓ કઇજ નહી પણ ફક્ત પઇસાને પુજનારા પુતલાં છે. તેઓ પઇસાનેજ પીયારો ગણે છે જ્યાં શુધી આપણી પાસ પઇસા હોય છે ત્યાં શુધી તેઓ આપણી દરેક રીતે ગુલાંમગીરી કરવાને ખુશી હોય છે પણ પઇસા ગયા બાદ તેઓ આપણા દરેક હોકમની સાંમે થાયછે, અને જો લાગ ફાવે તો કોઇ બીજાની આસનાંઈ પણ કબુલ કરેછે. માટે ઓ બાલેશ દીલનાં મરદો મુજના આ હાલ ઉપરથી તમો ધડો લેજો ને ઓરત જાતના બાહારના દેખાવ તથા તેમની મીઠી બોલી ઉપરથી ફરીબી તમો તેઓની ફરેબી જાલમાં ફસતા ના, અથવા તો તેઓ ઉપર કદી પણ ઇતબાર રાખતા ના, [જરા ડોલી] અરે ખોદા ઓ તે મેં તારો શો ગુનાહ કીધો કે તું મને આવો હેરાન અને પરેશાન કરેછે! નસીબ! નસીબ! જો તું મુજથી રૂઠયુંજ છે તો તદનજ રૂઠ અને આવી કંગાળ હીનપસ્તી ભરેલી મુજની હાલતનો તદનજ અંત લાવ [માંઠે હાથ દઇ ગમ કરેછે] પણ નહી જ્યાંસુધી એ બેવફા ચુડેલ ઉપર હું મારૂં વેર લઉં નહીં ત્યાંસુધી એથી પણ કંગાલ હાલતમાં ફરવાનું હું પસંદ કરીશ. [ગુસ્સાથી] મારી રગોમાંનું રાતુ લોહી ઉછલી આવી પેલી બદકાર દાકણને તેના નવા યારની ગોદમાંથી ખેંચી કાઢી તેનાં જીગરનાં ટુકડે ટુકડા કરી નાંખવાને મને ક્યારનું ઉશ્કેરી આવ્યું છે. હા! હવે હું એને વધારે દહાડા મોજ મજાહમાં રેહેવા દેનાર નથી.

[ગુસ્સામાં આવી. ખંજર હાથમાં લઇ જેવો બહાર ધસવા જાયછે તેવોજ ગુરગીન દાખલ થાયછે.]

ગુરગીન—કેમ રૂસ્તમ! આજે તમે કંઇ જુપડીની બહાર બેઠાછો? વખતે કોઇ ઓલખી કાઢશે તો આપણી બધી ગોઠવણ ધુલ મલી જશે.

રૂસ્તમ—[ગમગીન ચેહેરે] અરે આવી એક કંગાળ જુપડીમાં ભરાઇ રેહેવું અને તેથી વલી-બેતકશીરે બંદીખાનું સેવવું એ કેમ ગમે! અગરજો કોઇ મને ઓલખશે તો ઓર મને ફાયદોજ છે.

ગુ—[વારે રૂસ્તમ! બસ થયું કે? આપણી કબુલાત શું પુરી થઇ કે? મારી મેહેનતનો બદલો મને મલી ચુકો કે? હજી તો હું પેલી તરફથી ડોઢાં ઘણા પઇસા ઓકાવવાની વેતરણ કરૂં છું તેટલાં તમે એ શું ધાન વાલોછો.

રૂ—નહી, ભાઇ નહીં. ગુસ્સામાં મા

રેથી એવુ બોલાયું માટે મને માફ કર' હું તારો ઘણો હેશાનમંદ છું. તારૂં સારૂં થયલું જોવાને હું મારાં અંતકરણથી ખુશી છું પણ દોસ્ત ગુરગીન મને કેહ કે તું ત્યાં જઈને કેવી તરાંથી વાત કરશે ?

ગુ—વાત કરશે! અરે ભલાં માણસ હું ત્યાં જઇ આવ્યો અને સઘલું નક્કી પણ કરી આવ્યો. અહીં, કંઈ પુછવું પડે કે ?

રૂ—શું તે દગાબાજે પોતાનું કરતુક તારી આગલ કબુલ કરયું ?

ગુ—નહી કરે ? ગુરગીન બચો કંઇ જેવો તેવો છે. આપણે બધી વાતે ફન અને ફરેબમાં પુરા તે શું આવી એક ઓરતને જેર નહી કરી શકીએ.

રૂ—અરે ભલા દોસ્ત, એ કાંઇ ઓરત નથી, એ તો દોજખની ડાકણ આવું સરસ રૂપ લઇને બીચારા ભોલા મરદને ખરાબ કરવાને આ દુનીઆમાં ઉતરી આવી છે.

ગુ—ડાકણ હોય કે ભુટ હોય પણ બંદા આગલ તેનું કાંઇ ચાલવાનું છે.

રૂ—(બાજુએ) રખેને એ બીચારો તે પાપીની જાલમાં ફસાઈ જાય. (મોટેથી) પણ ગુરગીન, મારા આગલ જરા સરવે બોલાસાથી વાત તો કર કે તાંહાં તેં શું શું વાત કીધી.

ગુ—જો તારી ખાહેસજ છે તો સાંભલ. પેહલાં તો બાઇ સાહેબ તમારાં ખુન માટે તદનજ સસાકા તીન પાંઊં કરી ગયાં. આપણને દમ કરવામા પણ કાંઇ બાકાત રાખી નહી પણ આપણે કાંઇ ગભરાયા નહી અને ઠંડે કલેજે તમામ સાંભલીઆ કરયું. જયારે અંતે જોયું કે આપણેની સુકો દહસું નહી તો આપણું કાંઇ ચલશે નહી તેથી આપણે પણ બીજાજ બોહી સઘલું જાહેરે કરી નાખવા કહી બપકામાં આલવા માંડયું એટલે તેવણ ગભરાઇને શાહપર આવીઆં.

રૂ—વારૂં પછી સું ?

ગુ—પછી સું વલી, મારી જે મતલબ હતી તેમાં હાલ હું અરધો તો પાર પડી ચુકો છું. જોઇએ વલી આજે કાલે તેવણ આપણાં ઘરમાં તસદી લેવાનાં છે.

રૂ—તારે ઘર આવવાનું કાંઇ કારણ ?

ગુ—કારણ ? મારી મતલબ શી હતી ? કોઠલી કહડાવવાની મતલબથી તો આટલી મેહનત કરૂં છું' આપણને બીજું શું જોઇએ. કોઠલી, કોઠલી, અને કોઠલી.

રૂ—કોઠલી શેની ?

ગુ—તમોબી કેહા ભોદાના વલી છો અને તેથીજ આવીના હાથઉપર ઠગાઇ આફરે પુગા છો. ભલા માણુસ કોઠલી તે શેની હોય વલી પઈસાની! આપણે એક તો હાથીદાંતના વેપારી પડયા, બીજું તો મોહોંડે પીપયું તારે વલી આપણને પઈસાની કાંઈ ઠોડી અગત હોય! હજી સમજ્યા કે આઇન-કાફ-લામના બાબા.

રૂ—ઠીક ઠીક ગુરગીન, તને ગમે એવાં ઉપાયથી તારી મતલબ તું કાહાડ. જોઇએ તો તે ચંડાલનો જાન પણ લેવાને અટકતો ના કે જેથી આ મારા હાથ તેણીનાં પાપી લોહીથી ખરડાય નહી.

ગુ—નહી રે બા આપણું એ કામ નહી. આપણી તો ગરજ સરી કે પછી તમે છો અને તે છે. જોઇએ તેમ કોડી લજો. બીરાદર રૂસ્તમ, તમને પણ તેમાંથી કાઇક ભાગ આપીશ કે તારા કરજ વખતમાં તને કામ લાગે.

રૂ—છટ! છટ! મને એ પાપીની એક પાઇ પણ લેવી હરામ છે. એવા દગલબાજીથી મેલવેલા પઇસાથી ભપકામાં ફરવું અને મોજ મજાહ કરવી તેના કરતાં આ ફકીરી લેબાસ અને સુકો રોટી મને વધારે પસંદ આવે છે. જા બીરાદર બેલાશક; તારાં કામમાં તને ફતેહ થજો. તારાં ભલું થાય તે માટે હજીપણ હું વધારે દહાડા છુપાઇ રહીશ. તેની કંઇ ફીકર નાં કર, પણ મારી આ છેલી શીખામણ ખુબ ઇયાદ રાખ જેકે આ બદકારથી ખુબ હુશીયાર રેહેવું એની મીઠી મીઠી વાતો પર ભોલાવું નહી. જે દાકણ પોતાનાં ખાવીંદને દગો દઇ તેના જાન વળાક લેવાને ચુકી નહીં, તે તને શું છોડશે.

ગુ—અરે ખોદા ખોદા કરો, તમો જુઓ તો ખરા કે હું મારી બાજી કવી તરેહ રમું છું.

(જાયછે.)

રૂ—(એખલો) હા: ખુદા તારો નેગેહબાન થજો! મને એ વાતમાં મોટો ભેદ લાગે છે. તે એને પઇસા આપવા એને ઘેર વેર ચાલી ચલાવીને જાય એ મને ઘણું અજબ લાગેછે કેમેને બીચારો પઇસા લેવા જતાં પોતાનો જાન ખોહી બેસે. એ નાપેકારનાં હાથથી એ ફાવી જાય એ તદન નહીં બનવા જોગ છે. ખેર મે તો એને ચેતાવીને હુશીયારીથી ચાલવા કહયુંછે. પછી તો એનું કીસમત [જરા થોભી] હા! કીસમત! કીસમત!! દુનજતું ચક્કર કેવું કરામતી છે. ઘડીમાં ફકીરને શાહ બનાવેછે અને શાહને ખાકમાં સોતાવેછે. [જરા થોભી] અરે મારૂં કીસમત જયારે સીધું હતું ત્યારે હું પઇસે ટકે સુખી હતો મોજ મજાહ ભોગવતો હતો અને મારાં મનથી હું એમ સમજતો હતો કે મારાં જેવો કોઇજ સુખી હોશે. પણ જ્યારે મુજનું કીસમત મારેથી આડું થયું ત્યારેજ આવી બેવફા ઓરત મને હાથ લાગી જેને મારી દોલત પાએમાલ કરી; મારી ઉપર સીતમ ગુજારી; મારી આવી ભીખારી હાલત કરી ટુકડા નાનને માટે મને મોતાજ કરી નાખ્યોછે. [જરા ઠોભી] હા! ભુખથી મારૂં મગજ ફરેછે મારી આંખે અંધારા આવેછે. અરે કો—

[એક દમ બેશુધ થઇ ઢળી પડેછે.

(પરદો પડેછે.)

[અંક ત્રીજો તમામ]

અંક ૪ થો

પ્રવેશ — પેહેલો

ગુરગીનનાં મકાનનો બહારનો દેખાવ દીલબર અંદેશામાં બેઠેલી દેખાયછે.

દીલબર — [એખલી] કયારની હું એની વાત જોઉંછું ને એનુનો કઇ ઠેકાણું મલે નહીં. કોણ જાણે વલી પાને કેડે પડયો હોય તો. મારાંબા શું ભોગ લાગાં કે એવો ખાવીંદ શોધી કાઢયો. અરે! હું કેવા બેવકુફ કે જાની જોઇને ખાડામાં પડી! અફશોશ! જે જંજાલીપતની જુસરીમાંથી નીકલી બાકીનાં દહાડા સુખચેનમાં ગુજારવાની ઉમેદ રાખી હતી તેજ જુસરી પાછી મારે ગલે ઓલવવાનો વખત આવ્યો. મારી ખરી મેહેનતે એકઠી કીધેલી મારી થોડી ઘણી પુંજી હતી તેમી એ કંગાલે શું શું કરી ફરેબથી કાઢી લઇ ઉડાવી દીધી એટલુંજ નહીં પણ મારી કેટલીક બાકીના જણસો પણ વેચી એનું પુરૂં કીધું. હવેતો મારી પં

શે એક કંઈ પણ રેહી નથી" અરે એ દઃ! હવે હું શું કરશ? એતો તદન હરામખોરી પર બેઠોછે કાંઈને આવવાને બદલે શામે મારી પાસે માગેછે. એક હલકી દાશી તરી કે હાડા-કાઢવાનાં કરતાં એવા એક છાક ટની મોહોદર બની રેહવાને મેં દરેસત નીં ચાણ્યું તો આજે મારા આવા હાલ થયા અને ભુખે મરવાનો વખત આવ્યો. (જરા મેં ભાઇ હવે કયો ઉપાય રહ્યો નથી. કેમ 'બીચારપણું' મારા શામે તાકી રહ્યું છે (જરા મેં બોલી રહીતે. એકજ ઉપાય રહ્યો છે. તે એકે મારી બાઇ આગળ હું મારૂં મન ઉ અને તેનાં બેવાવાલા કર્યાં આંસુ નાં નમપર મુકી મુકી મારું આગલી મકી તેની પાસે માફી માગું. અરે પણ! આગાં નથીમાં હું ક્યાંથી ગુનામગારીજ નથી હવે કેશ કેસર નાચું નાખો વિચાર કરેછે મોઢાંમાં ગુરગી ધરપત્માં કામલ થાયછે.)

ગુલાબ—(પાછી જઈને) કેમ મારી વહાલી દાર્લીંગ આજે આટલી ગભરામણ કેમ?

દી—(રડતી) અરે હું સુધ મારી ગમ ગીનીનો છેડો કોણ જાણે ક્યારે આવશે!

ગુ—(બાજુએ) બાપરે! બાઇ તો બુગ ખી ગયાંછે. જરા શામળીનેજ કામ કરવું પડશે હો. (મોટેથી) કેમ વળી શું એવું પડ્યું!

દી—તો તો બહુ આવી મઇને ગુઢી પડવા કેની તે વળી આવું શું પડ્યું કહીને પુછોછો જરા વિચાર રાખો તમો તો આખો રહાલો દારૂ અને જુગારમાં મસ્ત થઇને પડ્યા રહો ને માગનારઓ ભલે ભુખે નાખ એમી થાય સારૂ. આજે આપણા ઘરધણી ભાડાનાં અઢી ગએલાં ભાડાને માટે કેટલી બધી પંચાત કરી ગયો તેના શું રસનો મારેલી તો એ કુજેતામાં રેહેવાય નહી.

ગુ—(મોટેથી હસીને) અરે દાવાની બસ એટલામાંજ ગભરાઇ ગઇ અરે એવાં એવાં તો મારા પાછળ ચાર લફરાંછે, તારે (મુછ પર હાથ ફેરવી) હું કેવો બહાદુર કે તે બધાએ ને આસમાન ચઢી દેખાડીશું. જો શામળ કોઇના આજ ગ વાદો ને કોઇને કાનના વાપરો કે કોની સાથે દગો વાત કરી વળી કોઇ તેવા લાગલ નાલાયકતથી ન માં જવું.' એ મતાંજે શામળની પેઠે આપણું હાલ તો મમ કાઢો લેવું કરીએ. તારી કની ફુરસદ પડી ભૂખ પાડી ઉતરી, પણ ધારે ફજેતી કરે જેથી ઠાલનો ફુકાલ આ વે પડે.

દી—પણ એમ તે તમે ક્યાં, સુધી વાએદા જુઠા દેખા કરશો.

ગુ—અરે આજે જ હું એ બધાનો નીકાલ કાઢી નાખીશ તું જોયા કરી.

દી—ક્યાંથી તમારો પેંકામ થો.

ગુ—કેમ વળી પાછો જાનપર ગઇ' કે.

દી—નામ પડી] પણ તારે મને કહેવું કે તમો ક્યાંથી લાવશો.

ગુ—ધીમો થઇ] ત્યારે સાંભળ મને હાલ એક સોનાની ખાણ હાથ લાગીછે.

દી—[અજબ થઇ] સોનાની ખાણ શું! કેમ મગજ ઠેકાણે છે કે નહી.

ગુ—મારૂં મગજ ઠેકાણે છે કે નહી તે થોડા વખતમાં માલમ પડશે.

દી—તારી એ મશ્કરીની વાત છોડી દે કારણ હવે મારી સઘળી ધીરજ જતી રહીછે.

ગુ—હસીને] સોનાની ખાણ તે શું તે તું નથી સમજતી તો લે હું સમજાવું.

[હલવેથી] મારી સોનાની ખાણ તે તારા

તુંને મેં મારા કાકાના મેહેલના દરવાજામાંથી બહાર નીકળતાં જોયો હતો. તે શું તું વીયાં કંઈ કામે ગયો હતો?

શુ—મનમાં] એવણ કયાં પરાણા ઉતરે છે! [મોટેથી] નહી હું તાંહાં ગયોજ નથી.

બે—[મનમાં] એ તો અતીયારથીજ ઉ ડાવા માંગેછે [મોટેથી] ભાઈ તું કશી ફીકર નાં કર એમાં તારૂં કંઈ જવાનું નથી.

શુ—અરે ભલાં માણસ મારૂં હોય શુ કે વરી જાય!

બે—[મનમાં] એને જરા લટ્ટુ બનાવવો જોઈએ. વખતે કંઈ ભરમ નીકલી ગડશે. [શીશો જોઇ] મોટેથી ભાઇ શુગાન શીશામાં શરાબ કયાંછે આ પઇસા લે [પઇસા આપે છે.] અને પી ! તારે મન પસંદ લઈ આવ.

શુ—[બાજુએ] આએ તો બેદાએજી મલીયા [મોટેથી] મને તો કંઈ હવે જોઇએ નહી આપગે તો હવે શુમાર ઉપર છઇએ તે કરતાં લાંવો તમારી મરજીજ છે તો મને કયાં નાં છે. [બાજુએ] એ કંઇ ચાવવો પરતો નથી.

બે—બાજુએ] હવે જરા એ પીએ પછી એને બનાવી સઘલુ પુછી લઉ. ત્યારની માયાફુત કરછું પણ કંઇ ભેદ આપતો નથી. (મોટેથી) પણ ભાઈ તું મારેથી જુદાઇ રાખે છે આતો એક નજીવી મારી ખાહેશ તું બર લાવતો નથી અને મને ખોટું શમજાવી ઉડાવેછે એ ઠીક નહી.

શુ—અરે મારા જનમમાં હું એકવાર પણ ખોટું બોલયો હોઉં એવું મને યાદ નથી [બાજુએ] એ કવાર, નહી હોં હજાર વાર.

બે—નહીં દોસત તું કંઇ ગુસશો નાં કર । હુંતો સેજ મશકરી કરછું વારૂં. મારા કાકાનાં ઘરમાં જે પરોણો ઉતરીયો હતો તે તુને યાદછે!

શુ—હા બરાબર.

બે—તેને અને મરી કાપાને, ગેઇલી દહાડો સાંજે વાત કરતાં ય ચાલતાં ફરતાં કોઈ બી જોયાં હતાં?

શુ—કાનપર હાથ મુકી) નાંરે બાં! એ કંઇ આપણુને ખબર નથી.

બે—બાજુએ) એ એમ નહી સમજે (મોટેથી) વરૂં તું જા અને પેલો શરાબ લઈ આવ ત્યાંસ હું પણ અંદર ઓરી લાઉછું.

શુ—ઠીકછે મેહેરબાન (બાજુ) મારૂં પણ નાક પાકું, ઘણું શુકાવછે.

બે—એખલે:] એ છાકટ ગુજનાર શબદ બોલયો તીયારથી અને બીજા દાખલા ઉપર થી મારી ખાતરી થાયછે કે એ ભાઇ પણ થોડા ઘણુ શામેલ હોશે. ને વખતે મને જો હતે એનો એટલે તદન ફીગે મારો ગયો છ તો હું નહી ધારતો કે એની તરફથી મને કંઇ ભેદ મળે! શું એને ખુબ દમ આપુ કે ધભરાઈ અકરાહને મારી આગલ બધું કબુલ કરી દે? કે શું એને થોડા ઘણા પઇસા આપુ કે લાલચનો મારેલો જાહેર કરી દે. (જરા થોભી) નહી નહી એથી તો ઉલટી વાત બગરી જશે ફકત એજ ઉપાય ઠીકછે કે એને બાજો શરાબ પાવો ને વાતપરથી વાત કાઢી ઉલટ પાલટ સવાલ કરવા જોઇએ પછી શુ થાયછે (ગુડણીએ પડી). ઓ ખોદા! દુખીઓની દાદ નો લેનાર સારાં કાંમમાં મદદ કરનાર નીરદોશોને ઇનસાફ આપનાર, અને પાપીઓને સજા એ પોહોંચાડનાર તુજછે. વાસતે ઓ કરીમ કારસાજ મારો નીરદોશ રફીક કે જે બીચારો નાંહેક મારીઓ ગયોછે યા કેદ ગુમ થઇ ગયો છે તેનો પતો તથા તેના ખુનીનો પતો મેલવવાને તું મદદ કર! (નીચો નમેછે. પરદો પડેછે.)

પ્રવેશ બીજો

ગુરગીનનાં મકાનનો પાછલો દરવાજો—ગુલનાર ગાતી ગાતી દાખલ થાયછે

કલ્યાણ—ગજલ.

"અજબ સનમકી"—એ રાહ.

ગુલનાર—(ગાયછે.)

જારથી ગુરગીને મુજને જોઈ—આશા મુજની તારથી પુરી થઈ.
ઉપાયો સંધા કરી હું મુઝી—હવે ન ચાલતી તદબીર કઈ—જારથી.
ગુરગીનને લાલચ આપી સમજાવું—કઈખી કરી તેને મનાઉ
મારા ફરેબમાં તેને ફસાઉ—આવી છું તે માટેજ હું અંહી—જારથી.
ગોહરેજને ઉલ્ટું ચતું સમજાવી—બેજનને કાઢશે અંતે ફસાવી,
કઈ કઈ ખોટી તદબીર લગાવી—મુરાદો મુજની બર લાગી શકી.—જારથ.

અફશોશ! મારા નશીબમાં એવુંજી લખ્યું હશે. કે આવા એક છાકટ જુગારીને ઘેર આવી આવી તેના કાલાવાલા કરવા અને સાંજી પઇસા આપી તેની ખુશામત કરવી, અને દરેક પગે તેનાંથી ફસી પડવાની ધારવી રાખવી! ખેર જેવી ખોદાની મરજી [વીચાર કરી] હાલ તો મારી આશપાસ મારા દુશ્મનોની જે જાલ ફરી વલીછે તેમાંથી તો મોકલી થાઉં પછી હું એનેજી દેખાશ લાં શશ. નહી ધારેલી હીકમતે મારા દુશમન બેજનને તો તેનુ એક બાપીકુ જેવું ઘર ત જાવયુંછે. મને કાઢવા આગમચ પોતેજ બે આબરૂ થઈ નીકલી ગયોછે. હવે મારા જીવને પ્રોઢ ઘણો દીલાશો મલીઓછે. [આશપાસ જોઈ] પણ રખેને મને કોઇ પીછાંનીને વરી મારી બધી મેહેનત બરબાદ જાય. [અંદર દોકુ કરી] ગુરગીન અંદર હોયતો [એવામાં દીલબર દાખલ થાયછે.]

દી—આયો બાઈ, કંઈ તમારે આજે અહીંવેર ચાલીને આવવુ પડ્યુ?

ગુ—ચુપ આસ્તે બોલ મને તારા ગુરગીન શેથકઈ કામછે.

દી—હા તે કઈ બોલનો હનો ખરો.

ગુ—[ઘભરઈ જઈને] તે શું બોલતો હતો વારુ! તે કઈ મારે વાસ્તે બોલતો હતો?

દી—નહીરે બાઈ તમો એટલા બધાં ઘભરાઓછો શાનાં! તે કંઈ મારી આગલ બાજુ બોલીયોજ નથી.

ગુ—તુ ખરૂ કહેછે કે જો કઇ છુપાવતીની.

દી—નહી રે મારાં મેરબાંન તમારી આટલી બધી મેરબાની છતાં શું હું તમારી આગલ જુઠુ બોલું.

ગુ—વારુ હમનાં ગુરગીન કયાંછે?

દી—આજે તમારા બેજને હમારે તાંહાં એક રાત ઉતારો કીધોછે તેની સાથે ગુરગીન અંદર વાતે બેઠોછે હું બોલાવી લાઉ (જવા કરેછે તેને અટકાવેછે.)

ગુ—(ચોંકીને મનમાં) શું બેજન અહી આવયો છે! હવે તો પુરી કમબખતી (મોટેથી) સબર. તે કેટલો વાર થયો અંહી આવયોછે.

પોતે માણુ હત્યા કીધી.

૭—દારૂની ખોલખોલા—સન ૧૮૮૪ ૮૫ના સાલમાં આગલા વરસો કરતાં આ દેસમાં દારૂની આયાત ઠીક વધી ગઈ, એ ઉપરથી જણાયછેકે શરાબની દોસતી લોકો દીવસે દીવસ વધારે ચોકસ કરતાં જાય છે.

૮—તા ૧૪મી જાનેવારી ૧૮૮૮ને દને જરમનીના શેહેનશાહે પોતે બરલીનખાતે ધારેલા મેંત ભરીહતી તેમાં સુરોપમધે સુલેહ જલવાયલી રેહેશે એવી પોતાની ખાતરી દેખાડી હતી.

૯—મેજીસતરેત —બાઈ તમારી ઉમર કેટલાં વરશની છે? (પ.ધરો જવાબ મલ્યો નહી) તમારા, ધણીને હાલ કેટલાં વરશ.

શુમારે ૬૦.

ઠીક, અને તમારા વડા દીકરાને?

૨૭ વરશ.

તેથી ઉતરતાને?

૨૧ વરશ.

વારૂ, તમોને!

આશરે ૩૦) વરસ.

શુ બરાબર ૩૦ વરસો,

એકુબે ઓછાં કે વધતાં પણ શુમાર એજ

૧૦—એક વેલા એક પંડીત સાહેબ મેદાનમાં ફરતા હતા એવામાં તેમને એક નબલી મનશકિતનો પુરૂષ મલ્યો. તેને જોઈ પંડીત શાહેબે તકોરમાં પુછ્યુ "વારૂ ભાઈ, તમે તો જાણતા હશો કે બેજાંવગરના શખ્સો કેટલુ શુધી જીવી શકતા હશે." "તેતો કંઈ મને બરાબર ખબર નથી. પણ તમારા પોતાનાજ ઉપરથી કાંય નહી સમજી લે ત્યાં તમારી ઉમર હમણાં કેટલા વરસની છે તે ઉપરથી જણાશે."

માશુકની જુદાઈ

"નામ જાનેકા ન લો યાર મેં મર જાઉંગી."—એ રાહ.

બે દરકાર ધરતી કરી કાં અખતીઆરી દેહ દીલબર
શો સણબશે સમજી તું એકાંતીમાં ખુબ લજત—બે દરકાર

મારો ચસમ દેખે જુરે, બાલી બલે, ખુંદે અમે ગુલ
ના ભુલ તુજની ના ચુક મુજની કીસમતનુછે ભુરૂ મુલ—બે દરકાર

વખ્ત ગયો ચાલી મુબારક, મેલી મીલાપની ફુલ છાંયા
સંગીત મીલાપ મધુર વિવાદ ના રહી ફુલ બરી માયા—બે દરકાર

આ માછીમાર ટાપુના અંધારા દરીઆઈ મોજા
કહે કહેને મારે દંખ આપી ઈઆદ નીરદોશ મજાહ—બે દરકાર

તું શમયપરહું પરવાસુ, કુરબાન કુરબાન નહી જાણુ બસ
નહી ગરજ કર અરજ જાણું અમેજ તુંજ મોહોબત—બે દરકાર

પખવાડ્યાંની મજાહ.

પુસ્તક ૧ લું]   [અંક ૧૮ મો

☞ આ પુસ્તકમાં આવતી દરેક વારતાનો સરવે હક એના બનાવનારે રાખ્યો છે.

મધુરવચન

ઉપલાં બોલની અંદર મીઠાસનો અંશ સમાયલોછે એતો સરવે કોઈ જાણે છે; પણ તેમાં સમાયલાં લખાણનો મીઠાસ રાખેલી આશા કરતાં અધિક પ્રમાણમાં જણાયછે. મધુર વચન જમાનાનો દોર ખમેલી ઠોકરાયલો જુની કલમથી કેટલીક તરફની મદદસાથે લખાયછે. "તેના પીલા"નું નામ આપણને કાંઇ નવું સવું નથી. મી૦ સોરાબજી કાવશજી ખંભાતા વિદ્યા વરતુલમા કાંઇને અજાણ્યા નથી. સરવે જુના વિદ્યારથીઓ તેમને "કેકેહેમ"ના નામથી ઓળખેછે. મી૦ ખંભાતા હાલમાં આપણાં શેહેરની એક પુરી ઘરડી અને અંગરેજી શિખવવાની ઉંચી કીસમની તાલીમ માટે મશહુર થયલી પોમાયતરી સ્કુલમાં કેટલુંક થયું એક ઉપશિક્ષક છે. એમનાં મધુર વચને એક બે આંગલી ઉપર ગણાતાં માસીકોમાં અછો ઉમેરો કરયો છે. માસીકો વધેછે, લખનારાઓ કલમ અજમાવાના શોખ ખાતર બાહાર પડે છે પણ તેમનાં સોદાનાં ખરીદનારોને ગજવાંજ હોતાં નથી તથા તેઓ રોવે છે. જ્ઞાનવરધક જેવું રસતમ પરાણીની પુરાણી કલમથી લખાતું મવિન માસીક જેને અમો તેના ઉંચા વિદ્વાનોના નંખાન માટે માસીકોમા પેહેલો દરજ્જો આપીએ છીએ તેપણ પોતાની મુધ્ધી શ્રમ છતાં સારૂં ફલ નફા રૂપે પ્રાપ્ત કરી શકતું નથી. એવા વખતમાં મધુર વચન શું હાંસલની નેમ રાખી જન્મ પામ્યું હશે! તે મધેના વિષય ઘણું કરીને ઘર કુટુંબને અવકાશનો વખત ગુજારવાને બરના છે. તેની સુંદર છપાઈ, સારી બાંધણ, ઘરસંસારી તાલુકા, ઉપયોગી નુસખા, કવિતા, વગેરે ધ્યાનમાં લેતાં મધુર વચન ખરેજ દરેક ઘરમાં રાખવા લાયક છે.

———(૦)———

જીંદગી ભોગવવાનાં સાધન

પ્રકરણ ૧૧ મું

કસરત

આપણા શરીરની રચના પરમેસ્સરે એવી કરેલી છે કે તેને કસરતની અતીશય અગત્ય છે. કસરત પોતાના અજમાવનારને ઘણી રીતે શક્તિ મેળવી આપવામાં ઉપકારી આપે છે. તે આપણા શરીરને માટે અમુલ્ય

છે એટલુંજ નહી પણ તમામ આપણાં કુદરતી અંગોને ફાયદો કરી આપવાની તાકાત ધરાવે છે. તે આપણા લોહીને જીવન શકિતને મજબુતી આપેછે, મન શકિત ઉપર ચઢેલા કાતને કાઢી નાખી તેને બાલિગી તેજ આપી ચપલ કરી મુકે છે, આપણા દરેક સ્નાયુને દઢ કરેછે. એ સઘલા અસરનુ પરિણામ કેવુ થાયછે તેપછી જુવો. કસરત જેવી બાબદ ઉપર ગફલતીની નજરે જોયાથી આપણા શરીરનો પાયો આપણે અતિશય લુલો કરી નાખીએ છીએ. ખાલા હાથ ઉપર હરદમ આપણા શરીરને કોઈ પણ રવેશની કસરત આપ્યાથી આ જો આપણ આયુશ્યના રક્ષણમાટે એક એવુ ઘર બાંધયે છીએ કેજેના આશરા હેઠલ આપણી જીંદગીને વગર રોગનો સંધો રમતો વધવાને માટે મલે છે વૃધાવસ્થા વાળા પુરૂષોએ હરદમ સહવાર સાહાંજ ઓછામાં ઓછું ચાર પાંચ માઇલ ઝડપથી ચાલા આગને ફરવુ એજ તમને પુરતું છે.

ચા.

આપણે આગલ ચા વિશે એક વેળા બોલ્યા છીએ, અને આ વખત ફરીથી એ સઘુન કેહેવાની તક લઇએ છીએ.

હાલમાં આપણા દેશમાતે ચાની ઉત્પતી સાથ તેનો ખપ પણ વધ્યો છે, ખરેખર તે હાલમાં વપરાય છે. તેના ખરીદદારોની સંખ્યા અતી મોટી થઇ પડી છે, તેઓ ચા ખરીદ કરી કેમ પીવી તેજ માત્ર સમજે છે; પણ તે વિશે બીજું કાંઇ ગ્નાન મુદલ ધરાવતા જણાતા નથી. ચા એક જાતનું ઝેર છે એવી સમજ ધરાવનારા જવલેજ મલી આવશે.

આપણા આ નાનકડા તાપુ ઉપર વસતા સરવે નાના, મોટા ચાના શોકીન જણાય છે. વલી જગે જગ ચાના દુકાણો મંદાય છે. પારસી, મુસલમીન, ખ્રીસ્તીઓ વગેરે માત કાવાખાનાંની સંખ્યા વધી પડીછે, પણ વધી તેમાં હિંદુઓ માત્ર નવાં ઉઘડી વધારો થયો છે જયાં બે દોહોડવામાં એક કપ દુધની મીથી ચા મલેછે. એવાં દુકાણો ચલાવનારાઓને આખા [૨૪] કલાકમાં લગારે નવરાશ મલતી નથી. ત્યાં તમો રાતના [૨] કલાકે જઇ ચા કે કાફી માગશો તો ત તઇયાર મલશે માત્ર કેહેવાનીજ ખોની પણ એ વાં કાવાખાનાને બદલે જો દુધનાં માકો શેહેરના દરેક ભાગ ઉપર ઉઘાડવામાં આવે તો અલબતા લોકનો તનદરોસતીમાં બગાડો થતો અટકે. દરરોજ ભોજન સાથ ચાને બદલે દુધનો પ્યાલો લીધો હોયતો તથી તનદરોસતી બધે છે. એટલુંજ નહી પણ જઆ કે મરદ માઠાંનાં દુખારાથી પીડાતા હોય તથા જેઓનો સ્વભાવ જરા જરામા ચીરડાઉ બનતો હોય તેમના હાથમાં તે ઘણોજ ફાયદો કરી આપેછે.

બીજી સઘલી કોમો કરતાં પારસીઓ ચાના વધારે શોખીન સંભલાયછે. પાછલા રાતનાં ચા, નાસતાસાથ ચા, બપોરના ત્રણ વાગે ચા, અને કદાચ નાટકમા કે નાચમા રાતના [૧૨] વાગે ચા કે કાફી. તોબાહ! જેહેરના આજાયબ વ્યસની! એમના ચેહરા જોશો તો તદન ફીકા! કેવા માઠાં પરિણામ!

મજબુત બાંધાના જોરાવર અને ખુશમીજાજી નિવડવુ હોયતો ચા મુલ લેવી નહીં; કારણ ઘણી ચા પીધાથી માણસ કમજોર અને અસંતોષી બનેછે ઇઆને કે તેઓ નબલા તેમજ પોતાની સ્થિતી ઉપર બેસબર બનેછે. તેઓ સગાં વ્હાલા તેમજ આડ પાડોસી સાથ શંપીને રેહે એવા હોતાં નથી વલી અતિશય ચા પીવાથી આપણાં ભેજની નો બંગ થાયછે અને તે એની ઉકલ

ણે સંભાળ રાખવી.

—(o)—

ખરી મોટાઇ

અમેરીકન લડાઇ વખતે લશ્કરની એક નાની ટુકડીનો એક કપતાન પોતાનાં માણસોને લાકડાંનો એક ગંજાવર બીમ ઉંચકવાને હુકમ આપતો હતો; તે બીમ એટલો ભારી હતો કે તેમનાથી ઉંચકાઇ શકાતો નહતો. કપતાન પોતે માત્ર "ઉંચકો ઉઠાવો" એમ બોલી ઉભો રહી બોલ્યા કરતો હતો.

એક અમલદાર જે પોતાનાં પોશાકમાં ન હતો તે ત્યાંથી જતો હતો તેણે પેલા કપતાનને સવાલ કીધો કે તે પોતે કાં નહી જરા હાથ લગાડતો. આ સવાલ સાંભળી કપતાને મોટા તોરમાં પોતાની પીઠ ફેરવી અને કહ્યું 'સાહેબ, હું તો કારપોરલ છું."

'તમે કારપોરલછો અહ !" અમલદાર બોલ્યો આપણને તો બા એ વાતની કાંઇ ખબર નહતી. બેઅદબી જા દરગુજર ચાહુંછું."

એટલું કહીને બોહે ચડાવી, પેલા બીમ ઉપાડવા મદદ લાગ્યો અને જ્યાં સુધી બીમ ઉંચકાઇ રહયો ત્યાં સુધી કામમાં રોકાતો. એ કામ કરતાં તેના શોઢાં ઉપરથી પરસેવાનાં ટીપાં ટપકાતાં હતાં જ્યારે તે બીમ ઉંચકાઇ રહયો ત્યારે પેલા કપતાન જેવા નાના ઓધેદાર તરફ ફરીને બોલ્યો—"કારપોરલ સાહેબ આવું કામ જયારે કાંઇ બાજુ હોય ત્યારે તમારા વડા સરદારને કહી મોકલજે એટલે હું બીજી વખત મને મદદ કરવા આવીશ!"

કારપોરલ આ સાંભળી દંગ થઇ ઉભો; કારણ તે અમલદાર તો વડો સરદાર-વાશીંગટન પોતે હતો!

એક અજાયબ લડાઇ.

દક્ષિણ આફ્રીકાના એક મુસાફરે પોતાની વાતઉપર એક અજાયબ જેવી લડાઇ જોઈ હતી. એક બહારમાં તે જમીન તરફ નજર કરી વીચાર મંદ ઉભો હતો જ્યારે તેણે એક કાંબલીઆને અતિ ઝડપથી જતાં દીઠો. તેની પુઠે કીડીઓનું એક મોટું લશ્કર લાગેલું હતું. તે કીડીઓ પેલા કાંબલીઆ કરતાં અધિક ઝડપથી ચાલતી હતી તેથી તેઓ તેને પકડી પાડતી અને એકુ બેતો તેની પીઠ ઉપર ચહડી બેતી અને તેને બટકો મારતી. એ વખતે કાંબલીઓ અટકતો, પોતાની પીઠ ફેરવતો, અને પોતાને હેરાન કરનારને ચડકો દઇ મારી નાખતો. એરવેશે દશબાર કીડીઓને મારી નાખ્યા પછી તે કાંબલીઓ થાકી ગયલો જણાયો. કીડીઓએ તેની ઉપર સામટો હુમલો કર્યો જ્યારે તે એક ગાસનાં તનખા ઉપર પુંછડી ઉંચે અને માથું નીચે રાખી ચડી ગયો. કીડીઓ પણ તેની પુઠે ચડી. જેવી એક તેની નજદીક આવતી કે તેને તરત તે કાંબલીઓ પોતાનાં મોહોડાંમાં પકડી જમીન ઉપર નીચે પટકી નાખતો. કીડીઓએ જ્યારે દીઠું કે તે કાંબલીઓ એવા મઠક ઉપર કીલ્લેબંદી કરી બેઠો હતો કે જ્યાંથી તેને હેઠળ લાવવો તેમને માટે મુશ્કેલ કામ હતું ત્યારે તેઓએ હીકમત ચલાવવી માંડી. કેટલીક વાર ભારે મેહેનત કરી તેઓએ તે ગાસનાં તનખાંને પડમાંથી ઉખેડી નાંખ્યું અને પછી હજારો કીડીઓ નીચે પડેલા કાંબલીઆ ઉપર ઉતરી પડી. તે બીચારો તરત મારયો ગયો અને જય મેળવનાર કીડીઓ ફતેહનાં ડોળ સાથે પોતાના પડેલા શત્રુના મડદાંને મેદાન ઉપર રહેવા દઇ ચાલી ગઇ.

—o:o—

ગુલજામ ઈ બાવફા

અંક ત્રીજો.

પ્રવેશ ત્રીજો.

ગુરગીનનું મકાન—એક ઓરડો—બેજન અને ગુરગીન શરાબની જામ હાથમાં લઈને બેઠેલા જણાયછે, ટેબલપર શરાબનો સીસો મુકેલોછે. એક બાજુ ફાનસમાં મીણબતી બળતી દેખાયછે.

બેજન—દોસ્ત ગુરગીન તેં મને આજની રાત તારાં મકાંનમાં ઉતારો આપી મારી પર મોટો ઉપકાર કર્યોછે.

ગુરગીન—નહી રે સાહેબ એ મકાંન તમારૂજ છે તમારા જેવા સુરવીરે મારા ગરીબ મકાનમાં ઉતારો લઇ મને સરફરાજ કર્યોછે માટે હું તમારી તારીફ કરતો આવુછું. લ્યો સાહેબ [પિઉ પીએછે.]

બે—[મનમાં] એને કબુલી કરીને વધ રે ખોટો કે દઇએ. [મોંએથી] વાહ! વાહ! શરાબ તો બહુજ ફરમાસુ લાગેછે.

ગુ—ફરમાસુ નહીં તો કઇ તમારે શારૂ જેવો તેવો લાવું કે. [મનમાં] આપણને તો એની સાથે રાત દાહાડો કામ કેની તેથી.

બે—તમુને તો એની પરખ ઘણી સારી હોયે કારણ કે તમારો તો એ સદાનો સાથીછે.

ગુ—[હસીને] પારે વા સાહેબ તમો તો કેસા માલમો લપેટીને લગાયોછો.

બે—નહી ગુરગીન એતો જરા હંસવા સારૂ હું બોલ્યો. લે ગુરગીન તારા હાથે ઘોરો નામે-[બંધે પીએછે] (મનમાં] હવે કઇ વાત છેરવી જોઇએ કારણ કે એની આંખોમાં નીશાં આવેલી લાગેછે [મોટેથી] તમારી દીનબાર સાથે તમારા નેકા પવાને વરસ થઇ ગયું હશે નહી વારૂ?

ગુ—લગભગ વરસ થયું.

બે—હું ધારૂછું કે દીલબર તમારી સાથે ઠીક ચાલતી હોશે.

ગુ—અરે બોલોનાં સાહેબ, ચાલેછે તો ઠીક પણું કોઇ કોઇવાર જ્યારે એનો મીજાજ જાયછે ત્યારે આસપાસ કંઇ જોતી નથી ને ખાસરાં સાયજ વાત કરેછે.

બે—પણ એ પ્રમાણે મીજાજ બોહોતાનું તમો તેણીને કંઇ કારણ આપતા હશો.

ગુ—અરે કારણ શાંનું ભાઇ, પંચાની બેદી પઇશાની સહવારથી તેસાંજ સુધી પઇમાં પઇશા ને પઇમાજ જોઇએ ને લાંફ કાથી હમણાં રોજગાર જરા સુસ્ત છે તેથી માગમારે ચાલેછે શું કરીયે વળી કેહેક છકાં પડીજય એટલે પછી ગુરગીનનો રંગ જોઇ લેવો.

બે—[શરાબની બે જામ ભરેછે] બધું તો રહેવું. લે એ આનો વાસ ઊડી જાયછે. [ગુરગીન બધો પી જાયછે પણ બેજન તે નહી જોયં તેમ પાછળ ઢોળી નાંખેછે]

ગુ—[પેત પગવાળીને] આહાં! શરાબમાં બી કેવા લેહેજતછે. લોકો કહેછે કે તે દુખીઆરાંને મરદ બનાવેછે, ગમગીનોને નાબુદ કરેછે તે બેશક ખરૂજછે. દોસ્ત બેજન, મારેથી જો બેઅદબી થાય ને મને માફ કરજે પણ આજે મને સરાબ પાઇ મારો જીવ એટલો બધો તે ખુશી કરી નાંખ્યો છે કે મરતાં લગી હું તારૂં હેસાંન ભુલીશ નહી.

બે—તું શું કામનો દોસ્ત! મેં તારી આગલ આટલી નજીવી ખાહેશ જાહેર કીધી તેટલી તારેથી બર લાવી શકાઇ નહી ત્યારે તું બીજુ તે શું કરવે.

ગુ—તમારી એવી ખાહેશછે કે જે મારેથી કદી પણ પુરી પડે નહી; કારણ—[બોલતાં જાયછે પણ અચકી જાયછે).

બે—[મનમાં] જ્યાંછે ત્યાં એ બધી વાત

અંક ૫ મો.

પ્રવેશ ૧ લો.

ગોદરેજના મોહેલ તરફ જવાનો રસ્તો— સામે દરવાજો દેખાયછે—દીલબર દાખલ થાયછે.

દીલ—(એકલી) માહરા ખાવીંદ અને ગુલનારમાં કંઇ મને મોટો ભેદ લાગેછે. (વીચાર કરી) તે દહાડે ગુરગીન બોલનો હતો કે "હું જયારે માંગુ ત્યારે ગુલનાર મને જેટલા જોઇએ તેટલા પૈસા કાઢી આપે." અને ગુલનાર આજે ગુરગીન સાથ વાત કરવાને છેક મારે ઘેર વેર આવી અને તેવા વલી કોઇ નહી જાણે તેમ. જયાં છે ત્યાં એ મારા ગુરગીનના કબજામાં આવી ગઇ છે નહી તો એ એની આગલ શું આવે! ચાલો જે હશે તે ખરૂં. એમાં મારૂં શું જવાનું છે મને તો એ ફાયદો છે હવે હું અંદર જાઉં અને પેલા બુઢાને પેતાઉં કારણકે જેમ એક બીલાડી ઊંદરની વાટ જોતી બેસે છે તેમ તે બીચારો દોરા તાણતો બેઠો હશે.

(અંદર દાખલ થવા જાયછે તેવામાં સામેથી શીરીન ઘભરાતમાં દાખલ થાયછે.)

શીરીન—કોણ? દીલબર કે?

દીલબર—હા શીરીન, પણ તું હાંફે છે શાને, શું થયું?

શીરીન—(દલગીર ચેહેરે) અરે મારા પીતા ગોદરેજની તબીઅતમાં કંઇ એકાએક બગાડો થઇ આવ્યો છે અને તેનાથી બીલકુલ બોલાતું કે ઉઠાતું નથી અને તદન બેશુધ હાલતમાં પડેલો છે. અરે ગુલનાર કયાં છે! બેજન પણ કેમ મલે નહી.

દીલબર—ગુલનારની વાત તો કોણ જાણે પણ બેજન તો મારે ત્યાં છે.

શીરીન—અરે ત્યારે તો તું ત્યાં દોડ ને તેના કાકાની મુલાકાત લેવાને તેને બોલાવી લાવ કારણકે હું ધારૂં છું કે જે વખત જાય છે તેમાં તે પોતાનો જાન તે કીરતારને હવાલે કરશે (રડેછે) દીલબર! દીલબર! હવે મારૂં શું થશે! મારી માદરનો ગમ તો મને બીલકુલ લાગો નહી હતે; કારણકે હું તે વખતે તદન અનસમજ હતી. પણ મારેથી એ દુખ કેમ ખમાશે! અરે ખોદા હવે આ દુનીયામાં મારૂં કોઇજ રહયું નહીં [દીલબરનાં ખભાંઉપર માથું નાંખી રડેછે] અફશોશ! અફશોશ!! જેની સાથે હંમેશ શુખી સુખી થવાંની, અને જેની સાથે મારી તમામ જીંદગી ગુજારવાની મેં આશા બાંધી હતી તેણે પણ મુજથી બેવફા થઇ મારી સઘલી આશા ધુલ મેલવી નાંખી. અરે! આએ કમજાત સુડેલ સાથે મારાથી કેમ રેહેવાશે! તે મારી ઉપર હવે જુલમ ગુજારવામાં કંઇ પણ બાકી રાખશે નહી. ઓ ખોદા! હવે તો મારી મોહોત આવી જાયતો ઘણું સારૂં (રડેછે.)

દીલબર—બેટી શીરીન તું એકદમ એટલો નાઉમેદ ના થા. જરા સબર પકડ.

નોકર દાખલ થાયછે

નોકર—મેહેરબાન બાનુ! તમુને અંદર બોલાવેછે.

શીરીન—(મોઢું લુછી નાંખી) હા ચાલ હું આવુંછું. દીલબર તું પણ જા અને બેજનને તુરત મોકલાવી દે. [જાયછે.

દીલબર—કેવી નાખુશ ખબર! ગરીબ બીચારો ગોદરેજ એક વરસને ખાતર જવાન ઓરત પરણી સાલી ખાલી બદનામ થયો, બીચારી ગુલનારને મોટું દુખ ઉત્પન થશે.

જાયછે તેવામાં દરવાજા આગળ ગુલનાર ઉતાવલે પગલે દાખલ થાયછે.

ગુલનાર— કેમ દીલબર, કંઇ, પાછી ઝડપમાંજ જાયછે!

દીલબર— નામવર બાનુ, હું એક

પણીજ. તાબુશ. ખમર તમને આપવાને દો ડતી આવતી હતી તેવામાં સારૂં થયું કે તમોજ મામાં મળ્યાં

ગુ—બોલ. સીતાબીથી બોલ વારૂ.

દી—તમારો ખાવીંદ ગોદરેજ ઘણો બીમાર થઇ પડાયાછે, અને તેનાં જીવવાની આશા છેડી દેવામાં આવીછે.

ગુ—[પીંગ કરી] ઓ બાદા ઓમારો ખાવીંદ ગોદરેજને શું થયું! [બાજુએ] એની એક ઓછી પીડા.

દી—બાઇ, તમો અંદર જાવો તેટલાં હું, મેજનને લઇને પાછી આવુંછુ

ગુલનાર—નહી. નહી; તું પણ મારી સાથે આવ, મને તારૂં કામ છે.

દી—અરે હું હમણાં પાછી આવુંછુ. (દુરથી આગની બુમ પડેછે તથા બળતાં દેખાયછે.)

ગુ—(બાજુએ) એને ત્યાં જતી અટકાવવી જોઇએ. (મોટેથી) તું બીમાર શું કરેછે? ચાલની અંદર.

દી—(ધભરાઇને) એ આગ કયાં લાગી હશે! જરા શબર કરો હું જોઇતો ખરી કે આગ કયાં લાગીછે (દોડવા જાયછે તેને ગુલનાર પકડીને અટકાવેછે.)

અરે બાપરે! મારો ઘરની બાજુ પરજ લાગી હોય એમ લાગેછે.

ગુ—છટ, છટ, એતો આપણને એમ લાગેછે. એતો ઘણે દુર લાગી હશે.

દી—નહી નહી, મારૂં કંઇ ધીઆન લાગતું નથી. મને તો મારી બાનુીને માટે ત્યાં જવુ જોઇએ.

ગુ—(ચીરડાઇ જઇ) કયાં જાય! નીમકહરામ! તું જાણેછે કે મારી ઉપર આવો ગજબ ગુજરયોછે તેની તુજ ખબર લાવી અને મને એકલી મુકી કયાં જવા માંગેછે! [એવામાં બે ગામડીયાઓ ગાંસડા પોતલા લઇ નહાસતા દાખલ થાયછે.]

દી—ભાઇઓ તમો આવા ઘભરાટમાં કયાં જાઓછો?

પહેલો— અરે તુંની કેહું હાલજ દેખું. વીકા આવી મોટી આગ લાગેલી તેની તુંને તો કેંઈ ખબરજ નહીં, દેખુ.

દી—પણ એ આગ કયાં લાગી વારૂ?

બીજો—અરે હેલા બીચારો ગુરગીન કરીને કેહેછે કેને, હેલા છાકટો, વીકાથી લાગેલી.

દી—[ચોંકીને] શું ગુરગીનનાં ઘેરમાંથી?

પહેલો—અરે એતો રાંડ પેલી દેખુ એને હો વખત કહેલું કે હા, તો ઇમની ઇમ માંથા કુત કરેછે. ચાલ આપણે બધાં લોકોને ચેતાવ્યે કે તેઓ હુશીયારીમાં રહે આગ લાગી! આગ લાગી રે એએ!! [એમ બુમ મારતાં અંદર દોડી જાયછે.

દી—[રડતી] અરે બાદા આ શું શીતમ! કોણ જાણે મારા બીચારા ગુરગીનનું શું થયુ હશે! [બુમ પાડીને] હવેથી મને જવા દેવાછો કે નહી?

ગુ—જાઇને શું કરશે? ના એકબારગી તારો ગુરગીન આગમાં બલી ગયો હશે તો તેના જેવા એક જુગારી અને છાકટાના બસમાંથી તું છુટશે.

દી—તમો એશું બોલોછો! છાકતો હોય કે જુગારી હોય પણ જેને એકવાર આપણે હસ્ત આપ્યો ને આપણો ખાવીંદ થઇ ચુકો બાદાની એક ને ખાવીંદની એક; કદીથી તેનથી બેવફા થવુ જોઇએ નહી, ને જો કદી કોઇ ઓરત પોતાના ખાવીંદથી બેવફા થાયછે તો તેના આ તેમજ પેલી જેહાનમાં ઠાર પતો નથી. હું તો મારા ગુરગીનની તલાશને માટે જાઉંછુ.

ગુ—[મનમાં] ત્યાં શખલું બલી ભશમ થાય-પછીજ એને છોડવી [મોટેથી] જો તું મારા હુકમ વગર એક ડગલું આગલ ભરશે તો તારો જાંન લેવશ.

દી—શું તું મારો જાન લેશે? મને તું ત્યારની રોકેછે તેમાં તારૂં કંઇબી કાવતરૂં હોવુ જોઇએ તું મારા ઘરમાં આવી ત્યારથીજ મને તારી ઉપર શક આવ્યો હતો [મોતેથી બુમ મારી] બોલ એ ચંદાલ કે મારા ગુરગીન શઠે તું શું દગો રમવા આવી હતી?

ગુ—ચુપ એ ગુલામડી તારી ઉપરનો મારો સઘલો ઉપકાર શું તું ભુલી ગઇ?

દી—ઉપકાર કરશો તે શું દગો રમવાને? (નાશીજવા કરેછે તેટલાં તેને પકડી ઉભી રાખે છે દીલબર મોતેથી બુમ મારેછે.)

ગુ—[તેનું મોઢું દાબી] ચુપ એ બદકારે જો વધારે બુમ મારશે તો તારૂં ગલું દાબી નાંખી તારો જાન લઇ લેવશ. [ગલુ દાબવા જાયછે.]

દી—[ધમરાઇને] અરે કોઇ મદદ કરો-મદદ કરો (ગુલનાર દીલબરનું મોઢું તથા ગલુ દાબી તેને ગુંગલાવા જાયછે તેવામા બેજન દોડતો આવેછે તેને જોઇને ગુલનાર એક ચીશ પાડી અંદર નાશી જાયછે.)

બે—સબર! સબર! એ પાપી ઓરત તું કયાં નાશેછે? કંઇ ફીકર નહી તું મારા હાથમાંથી કયાં જવાનીછે [દીલબરને જોઇને] કોણુ દીલબર! તું કેમ આગમાંથી બચી ગઇ?

દી—હું તે વખતે ત્યાં હતી નહી માટે બચી પણ મારા ગુરગીનનું શું થયું?

બે—તેની મને કાંઇજ ખબર નથી; હું તો જેવી આગની બુમ પડી કે તેવોજ એક નાની બારીએથી બાહાર કુદી પડયો. હાલ તો તું ત્યાં જા પછી ખુલાસો થશે કારણ કે હું પેલીની પુઠ પકડા શોધી કાઢું, નહી તોકે તે છટકી જશે; હવે એનુ તદન બરાઇ ચુકુછે.

(બેઉ જાયછે પરદો પડેછે.)

પ્રવેશ બીજો.

ગોદરેજનાં મેહેલનો બાગ—ચંદ્રમા પ્રકાશેછે—દુર પેલોજ કુવો દેખાયછે—રૂસ્તમ છુપા લેબાશમાં હાથમાં ખંજર પકડી બરાતો બરાતો દાખલ થાયછે.

રૂસ્તમ—[એકલો] બાગની દેવાલ કુદાવી અહીંયેર તો કોઇ નહી જુએ તેમ આવી લાગો હવે આગલ વધવું ઠીક નથી. આ ઝાડ તલે જરા થોભી તો જોઉં જો મને કોઇ આવા પોશાકમા આવી સોહા રાતની વખતે આ પરમાંણે ભરાતો સંતાતો જુવે તો મને ખચીત ચોરજ શમજે પણ હું તો તદન જુદાંજ કામને માટે આવેલોછું. (જરા થોભી) ગરીબ બીચારો ગુરગીન! જો કે મેં એને આગલથી ચેતાવ્યુ હતું તોબી બીચારો તે નાપાકનો ભોગ થઇ પડયો તેનાં ઘરને કોઇ ચંડાલે આગ લગાડી અને તેમાં તે બલી મુવો એવી ખબર મને મલવાથી મારી ધીરજ હવે વધુ વખત તકી શકી નહી. એનેજ બાતર હું આટલા દહાડા થોભી રહયો હતો અને મારૂ વેર લેવાને તલાપીયા કરતો હતો પણ એને મારો જાન બચાવ્યો હતો તેનાં ફાયદાને જ માટે હું છુપો થઇ બેઠો હતો [કુવા તરફ જોઇ] હા! એજ કુવો એમાંજ પેલી હાંકણુની ખસલતની ઓરતે મને નાખી દીધો હતો. આ કુવો જોતાંજ મારૂ લોહી ઉછળી આવેછે અને મારો કીનો ઉસકેરાઇ આવેછે ગુરગીનનાં ઘરને આગ લગડાવનાર પણ એજ હોવી જોઇએ કારણ કે તેનું પાપી કામ ગુરગીન જાણુતો હતો અને તે કોઇ દહાડો રખેને જાહેર કરી દે એવી ધાસતીથી કોઇને મોટી લાલચ આપી તે બીચારાનું ઘર સલગાવી તેનું કાટલુ કાઢી નાખ્યું હોય એમાં કાંઇજ શક નથી. ખેર, હવે તો જે બનવાનું હતું તે બન્યું. [મોતેથી] પણ જાણુ એ બદકાર કે

હવે આજે હું તને છોડનાર નથી. આટલા દહાડા તો મેં તને છુટથી ફરવા દીધી પણ હવે આ તેજ ખંજરે તારૂ પાપી જીગર ફાડી નાંખવા બીલકુલ વીલંબ લગાડનાર નથી. મારો જીવ બચાવનાર તે વખતે આવી લાગો નહી હતે તો હું ક્યારનો તે હકતાલાની દરઘાહમાં પોહોંચી ચુકો હતે તેનું પણ વેર હું તારી ઉપર લીધા વગર રેહેનાર નથી. ઓ નાંફરર નાપેકાર તને જો મેં પેહેલેથીજ ઠાર કીધી હોત તો આજે આએ બીચારા નીરદોશ ગુરગીનનો નાહક જીવ જાત નહી માટે હવે તુને આ દુન્યામાં વધારે દહાડા જીવતી રાખવી એ મારે માથે મોટુ પાપ થાયછે. તું તારા મનમાં એમ શમજતી હશે કે હવે મારી પાછલ લાગી મારા કરતુકની સજા કરાવનાર કોઈ રહયું નથી પણ હું તારો જલાદ થઈ લાગો છું. [અંદર જોઈ] ત્યારનું કોઇ બહાર નીકલતુ નથી અને અંદર કંઇ ધરબડ થતી હોય એમ લાગેછે; ઘણો વાર થોભવુ એ ઠીક નહી હું પણ ભરાતો ભરાતો અંદર જાઉં અને પેલી ચુડેલને પકડી કાઢી તેના પલીદ જાન તેનાં નાંપાક બદનથી જુદો કરી આ દેશ છોડી બીજે દેશ નીકલી જાંઉ પણ મગર સાંમેથી કોઈ આવેછે માટે મારે કો ભરાઇ જવું જોઇએ.

[એક ઝાડ પાછલ ભરાઇ જાયછે ગુલનાર એક માતો જબ્બો ઓઢી ઉતાવલે પણ હલવે પગે ધપમ થાયછે અને એક પથ્થર ઉપર બેસી રડેછે તે નીચલું ગાયણુ ગાયછે.)

ગીત.

"સાત વરસની રાંડી"—રાહ.

ગુ—(ગાયછે.)

હાય કામ કીધાં કેવાં બુરાં—
દાર દમામ ને દોલતને ખાતર,
અરે તે બુરી લાલચોએ—
કીધો મારો હાલ આવો અબ્બર—હાય.
નીરદોશ ખાવીંદને દગો દઇ—
દીધો હાથ ગોદરેજને મેં ફસાવી,
પછી જાન લીધો રૂસ્તમનો—
નાખી કુવામાં વીના કદર લાવી—હાય.
ગુરગીન કરતો મને પેજાર—
તેનીબી પીદા દીધી અંતે ટાલી (રડેછે)
બગાડી આગ મેં પાપીએ—
નાંખીયો તને ઘેરની સાથે બાલી—હાય.
માફ કરજે ઓ પીયારા ખાવીંદ—
દુખ શોશીયુછે તેં ઘણુ મારે,
તે સાહેબની દરઘાહમાં—
કેમ દેખાડશ મુજનું મોહું કાલું—હાય.
[પોકે પોક રડેછે.)
(ગુઠણીંએ પડી) પસ્તાવો કરછું ખુદા—
મુજ ઘાતકી ઉપર કહીબી રેહેમ લાવી,
પરવાનાની અરજ માની—
લે આ આફતમાંથી તું મને બચાવી—હાય.

[અંદર ગડબડ થાયછે તેથી ચોંકી ઉઠેછે.]

કોઇ નહી જુએ તેમ બાગ શુધી નીકલી આવવામાં હું ફતેહ પાંમીછું બેજન અને શીરીન ગોદરેજનાં મરણની ગડબડમાં પડેલાં છે તે તકનો લાભ લઇ હું છટકી આવીછુ) પણ અફશોસ! આ શુંદર મેહેલ આ ખુશનુમાં બાગ આટલી બધી જાહોજલાલી અને કારૂનનાં જેટલી દોલત છોડી જવા મને કેમ ગમે! આ સઘલાં સુખની જોકે એક વાર હું માલેક હતી તોપણ તેમાંનુ એકે સુખ એક પલબી મેં ભોગવ્યું નથી. મેં કેવી કેવી રંજો ઉઠાવી કેવી કેવી હીકમત કીધી. કેવાં કેવ બુરાં કાંમો કીધાં અને તેનો બદલો તો ધુલ ધોજ મલ્યો. (જરા થોભી) અરે આ પાપ હાથો તે બીચારા નીરદોશને નાખી દેવામ

કોરની સામેના ઘરમાં બે માતી બઇઅર કંજીઓ કરતાં હતાં તેમનો અવાજ સાંભળી ગોજો બોલ્યો: જુઓ સાહેબ, આ બે ધણી બઇઆણી મરાયછે તેને પણ કારણુંછે. તે કારણ એ કે તેઓ શુક્રવારને દને પરણ્યાં હશે. શુક્રવારે જે ચીજનું મનડાન થાય છે તેનું છેવટ સારૂં નિપજતું નથી. એજ કારણસર અમારા કેટલાક પારસીઓ શુક્રવારે કાંઇ કામનો આરંભ કરતા નથી. શુક્રવાર ઘણો નેહેસ્ત-દહાડો છે. બઇરાંઓ બાહાર નિકળતાં સુગાય, છોકરીઓ માસરેથી ઘેર ઇઆ ઘરથી સાસરે જાય નહી. વેહેમીઓ કોઇ કામનું શરૂં કરે નહી અને તે સઘળું બને નહી તેનું કારણ શુક્રવાર. કેમ સાહેબ કારણ વગર કાંઇ હોતું નથી, સમજીઆ.

એક દીવસ આપણા ગોજા પાશ મકનજીએ પોતાના ઘરથી ચાહ મંગાવી. ચાહ પાતી વખત તેની અંદર માખ પડેલી જોઇ મકનજી બોલ્યા, "ગોજા ચાહમાં આ મુએલી માખ શી રીતે આવી."

ગોજો—અફસોસ સાહેબ એવિશે મને વિચાર આવતો નથી કે એ બીચારી શાથી મરણ પામી હશે કદાચ એમ હોયકે ઘણા દહાડાની તે ભુખી હશે. તેથી તમારી ચાહ જોઇ તે ઉપર ઝીપલાવ્યું હશે અને ઘણી ચાહ પીધી હશે તથી તેની હોજરી બગડી ગઇ હશે અને તેનું મરણ નિપજ્યું હશે. પછી તો કોણ જાણે કોઇ પુછી આવે તે જાણે. માંખનો જહરો કદાચ નબળો હશે કારણ કે જ્યારે મેં ચાહ પ્યાલામાં કાઢી ત્યારે તે શપાટી ઉપર નાંચી કુદી નખરાં કરી રહી હતી. કદાચ મને હમણાં વિચાર આવેછે તેમ ચાહમાં સાકરની મોટી ગાંગડી હશે તે બીચારીના ગળામાં ખુટી બેઠી હોય અને તેથી તેનું મરણ નિપજ્યું હોય.

મકનજી એક દહાડે છોકરાંઓની કાપી તપાસતી વખતે ધનજીના દસકતની કાંઇ ખોડ દેખાડતા હતા. તેનું બોલાણ તેને ગમતું ન હતું. દસકત પરગરા તલખેના હોવાથી તે બોલ્યો, "ગોજા, તારા દસકત કેવા ખરાબ છે!"

ગોજો—કેવા! અરે સાહેબ એમાં પુછવું કેવું! મારા દસ્કત તો જાણે કીડીઓનું એક ટોળું શાહીના ખડીઆમાંથી નિકળી પોતાના પગ લુછ્યા વગર કાગજના તાવ ઉપરથી પસાર થઇ ગયું હોય તેના પગલાં જેવા દીસે છે.

એક વેલા પાઠ વાંચતી વેલા લગન શબ્દ આવ્યો મીં૦ મકનજીએ તેનો અર્થ પુછયો. છોકરાઓએ તરેહવાર જવાબ દીધા તેમાં આપણા ગોજાએ તેનો માએનો ખાવા પીવાની તથા પરણવાની વાડી કીધો. બીજો માએનો પુછતાં તેણે લગન એટલે "સુધી" કહયો.

મકનજી—છોકરાઓ લગ્ન એટલે સેહાદી. સેહાદીને કાતરના બે કટકા બરાબર સરખાવી શકાય તે કટકાઓ એવી રીતે સંધાયલા હોયછે કે કદી પણ તેઓ સેહેલાઇથી જુદા થઇ શકે નહી. તેઓ હમેશાં એકેકથી ઉલટા ચાલે છે. એક ઉપર કોઇ મરકસુ કે બીજો નિચે જાય છે તોપણ જ્યારે કોઇ પણ તેમની વચ્ચે આવેછે ત્યારે તેઓ એકઠું જોર કરીને કપડાં નાખી તેની કમબખ્તી કરી નાખે છે.

ગોજો ત્યારે લગ્ન એટલે કાતરના ટુકડા એકઠા જોડાયલા.

મકનજી—નહી, એમ નહી; એતો એક મીસલ આપી જેમ કાતરનાં કટકા એકજ સાંધા ઉપર રહી એકેકથી ઉલટી દીશાએ ચાલે છે તેમ કેટલીક વખત માંતી બઇઅર એકજ જગા ઉપર એકેકથી ઉલટા ચાલે છે. જ્યારે તેમની વચ્ચે કાંઇ ઝઘડો ઉઠે છે ત્યારે ધણી એક ગમ તો ધણીઆણી બીજી ગમ ડોકી ફેરવેછે પણ જો કોઇ પારકા જોડે તેમને કજીઓ થાય છે તો તેઓ કાતરના બંને ટુકડા

એની મીસાલ એઓ થય તેની સામે થાયછે. કેમ છોકરાઓ સમજ્યા કે?.

ગોજો— મજ્યુરવાનું તો પરણ્યું ત્યારે જતો. હાલ તો માત્ર ધ્યાદ રાખવાનું છે.

એક વેલા નિશાલની પડોશમાં બે પાર સન ડોલી ડુકરીઓ જેઓ સામ સામેના ઘરમાં રેહતી હતી તેઓ એકેક સાથ ઝઘડો કરતી અને ઘણુંજ ભાંડ બોલતી હતી.

તેમના ગોંધાટથી મકનજી બોલ્યા. નાઇરાઓને કજીઓ કરતાં વાર ન લાગે અને મલીજતાં પણ ઓઠી નહી. ઘડીકમા લડે અને ઘડાકમાં સંપે.

ગોજો—પણ પેલી નારીઓ સંપે એવી નથી

મકનજી—સબબ.

ગોજો—સબબ તેઓ એકેકની ઉલ્ટી બાજુમાં રહે છે. એક ઉતર તો બીજી દખ્ખણ તેથી તેઓ મલેકિશી રીતે. ઉતર અને દક્ષીણ મલે તો દુન્યા ઉંધી વલેતો.

એક વેલા મકનજી પાસ કાંઇ ઘણુ અગત્યનુ કામ આવ્યું હતુ તેથી તેઓએ છોકરાઓને તાકીદ કરી કહયું છોકરાઓ આજે હું થોડું લખી રહુ ત્યાં સુધી એવી રીત ચુપ બેસજો કે એક નાની ટાંચણી નાખી હોય તે પણ સમજાય. છોકરાઓ હાજી સાહેબ કરી મોહું બંધ કરી બેઠા. કેટલીક વારે જયારે મકનજી લખવામાં રોકાયા ત્યારે આપનો ગોજો બોલ્યો " માસતર સાહેબ ટાંચણી નાખો તેનો અવાજ આવશે." મકનજીને એથી હરકત થય. તે વણ બહુ ચીરડાયા અને ગોજાને કેસરી પાખ આપવા મંડયા.

મી૰ મકનજી એક દીવસ છોકરાઓ આગલ પોતાની તારીફનું બાંકું પોતેજ ફુકતા હતા. તેવણુ આપણા ગોજા ઉપર અતિશય ઉત પડયા તેથી તેને દીલમાં ઘણું આડા માગ્યાં. તે ખુબ ચીરડાઇ ગયો

ગાં મીજ મકનજી તેની તરફ જોઇ બોલ્યો. "તારા જેવો મુરખ દીકરો મારો હોતતો હું તેને પણ શિખવી પુરવીન કરત; એટલી મારામાં કુનેહ છે."

ગોજો—પણ સાહેબ તમારા બાવાનો વિચાર કદાચ એથી ઉલતો હશે.

એ સખુન સાંભલી મકનજી અત્યંત ગુસ્સે થયો; કારણ પોજાના કેહેવાની મતલબ એ હતી જે મકનજી પોતાના બાપના પેટે મુરખા દીકરા અવતરયા હતા અને કે તે મુરખ છોકરાને શિખવી પુરવીન કરવા તેની મરજી ન હતી.

એક દેવા મી૰ મકનજીએ રોયલ રીડર ની નાની ચોપડીમાંથી છોકરાઓને એવુ સમ. જાવ્યું કે જયારે કાંઇ દીલમાં ગુસ્સો ઉત્પન થાય ત્યારે તેણે એકડે એકથી એકર મીનદે દસ સુધી ભણી જવું એટલે ગુસ્સો નરમ પડશે. બપોરમાં જયારે આંખ ભણાવાનો વખત આવ્યો ત્યારે પોજાએ તે ભણી જવા ના કહયું. ઘણો ધમકાવ્યો એટલે તે બોલ્યો અરે સાહેબ નકામો શું દરવા ભણું મને કાંઇ ગુસ્સો આવ્યો નથી તેથી હું તો નહી ભણવાનો મકનજી એ સાંભલી ચીરડાઇ ગયા ત્યારે પોજો ઉતાવળથી બોલ્યો લેવા તો સાહેબ જલદીથી એકડે એક ભણવા બેસો. ગુસ્સો નરમ પડશે.

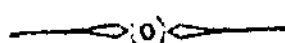
શીક્ષકની જન્મ ગાંઠને દીવસે તેમનાં ઘણીઆણીએ તેમના ઓલખાણવાલાઓને જમવાનું નોતરૂ દેવાને તેમને બહુ આગ્રહ કરયો જેથી શીક્ષક જાતે અતીસય કંજુસ હતો તેથી તેને લાચારીએ નાનું જેવુ જગન કરવાની ફરજ પડી. તેણે દર દોસ્તદાર તથા ઓલખાણ પાલખાણ વાવાને બદલે પોતાના નિશાલીઆઓના બાપોને જમવા બોલાવ્યા. એમ કરવામાં તેનો હેતુ એ હતો કે દારુદારો ખાઈ જાય તે કરતા પોતાના શ.ગે.

કેમ ભાઇ ભગત. તારી દવાથી મને બાલ હજુર આવતા નથી. તુએ મને બે બાટલી વેચાતી આપી પણ હજુ બાલ ઉગવાની કાંઇ નીશાન જેવુએ નથી.

"એ અજબ વાતછે કે મારી દવાથી તું ઉપર કાંઇએ અસર થઇ નહી. તને શું પણ એની મને પોતાને અચરતી લાગેછે." હજામ શાહેબે જવાબ દીધો.

પણ જો તારી ખાતરીજ હોય તો લાવ એક બાટલી આપ તેણી પી જોઉ પણ એટલુ કે હવે તે છેલી સમજવી. એથી કાંઇ અશર ન થસે તો વધારે પીવાનુ મોકુફ કરીશ.

અરે પણ એ દવા તો તારા બારુંકે માથાં ઉપર ચોપડવા આપી હતી. તને પીવા કોણે કહ્યું હતું.

પાદશાહો ઉપરની ગજબ હોયકે ?

ગરેટ બ્રીટન [ઇંગ્લાંડ અને સકાટલેંડ] ના સતુઅરત વંશના પાદશાહોનું શું થયું તે નીચલા પોડાક અખુન ઉપરથી જણાસે. એ વંશ આખું એવું કમનશીબ હતુ કે કોઈબી મુશ્કેલી ઇઆ ચઢતી કલાએ પૂગેલાં દેશોના બાદશાહોએ તેઓ ગજબ દીઠો નહી. એ વંશનો એક ઇઆ બે રાજા નહી પણ તમામ પેઢીથી આફતના થોડા ઘણા ઘણા શપાટામાંથી છટકી નથી.

સકાટલેંડ દેશના પેહેલા જેમ્સ રાજાનું ખુન કરવામાં આવ્યું હતું. બીજો જેમ્સ રાજા રોક્ષબરોના ઘેરાની વખતે મારયો ગયો. ત્રીજો જેમ્સ બળવાખોરોનું હુલડ બેસાડવાની કોશેશમાં ઠાર થઇ ગયો. ચોથો જેમ્સ ફલોદનની લડાઇમાં મુવો. પાંચમો જેમ્સ પોતાના લશ્કરની ખુવારી માટે બળાપો કરી મરણ પામ્યો. મેરી સકોટની રાણી મેરીને બંદીખાનામાં ગરદન મારવામાં આવી. પેહેલા ચારલ્સ પોતાનીજ રયતોને [અંગરેજ લોકોને] હાથે જબેહ થયો. તેનો દીકરો વરસોનાં વરસ દેશવટો ભોગવી ભારગ આયો. આખરે બીજા જેમ્સને પોતાના રાજમાંથી દેશવટો લેવો પડયો.

એક વેલા એક સગી કાઢનાર એક સ્ત્રીને પોતાનું તરતનું પાડેલું એક સિંહનું ચિત્ર દેખાડતો હતો. હવે પેલી સ્ત્રીના મન ઉપર વધારે મજબુત અસર કરવાના હેતુથી તેણીની સાથ જે એક નાનો છોકરો હતો તે તરફ જોઇ ને બોલ્યો —"બાબા બોલસ્યો હ એ સિંહ કાંઇ કરડે નહી. "એ કાંઇ જીવતો હોય એમ તો જરાએ જણાતુ નથી," છોકરે જવાબ દીધો.

ચીત્રી કાઢનાર વડાઇ કરવા જતાં બી ચાર ચાત થઇ ગયો.

ઇનકમ તેક્ષ.

જો ઇનકમ તેક્ષ નાખવાની આપણ ઉપર ફરજીઆત આવી હોય તો અમો એક ઉપાય અજમાવવાને આપણી સરકારને ધીઆન ખેંચીએ છીએ કે જેથી મહાક ગરીબ લોકો ઉપર હાંદેશા આવતા બંધ થશે. જે ઉપાયની અમો શુચના કરીએ છીએ તે અજમાવવાથી લોકો મોટી ખુશીથી કર ભરવાને પોતે ઉલટ જણાવસે અને તેમ થવાથી ઇનકમ તેક્ષના આરીથ બાતાંના ખરચમાં પણ મોટો ઉગારો થશે. તે નવો ઉપાય એછે કે ખુબસુરતી ઉપર કર નાખવો, દુન્યામાં કોઇબી ઓરત એવી ન હશે કે પોતાને ખુબસુરતમાં ખપવાને ના પાડશે.

પઅવાડ્યાંની મજાહ.

પુસ્તક ૧ લું] [આંક ૧૯ મો

☞ આ પુસ્તકમાં આવતી દરેક વારતાનો સરવે હક એના બનાવનારે રાખ્યોછે.

અંજામ ઈ બીવફા

અંક પાંચમો

પવેશ ત્રીજો.

(ગોદરેજનાં મેહેલનું દીવાનખાનું—શીરીન ગમગાન ચેહેરે બેઠી છે.)

શી—(એકલી) હવે આ દુનીઆમાં મોદા શિવાય મારૂં કોઇ રહ્યું નહી. દોલત ઓલ, મીલકત છતાં મારી સંભાલનું લેનાર કોઇજ રહ્યું નહી. મારો પીદર મારી માવજી માદરનાં સમજાવેથી કેટલીક વખત મૂંઝથી ગુસ્સો થતા હતો પણ તે મારાં સુખને માટે ઘણો ઇંતેજાર રહેતો હતો (બેજન છુપો થઇ સાંભળેછે.) મારો દસ્ત આપવાને કોઇ મારે લાયક ખાવીંદ ડોલવવાને ત ઘણો આહેશતમંદ હતો પણ, અફસોસ. તે બીચારો તદન નાઉમેદ માલ્યો ગયો. (રડેછે) અરે ખોદા હવે મારી જીંદગીનો સઘળો આધાર હું કોણ ઉપર રાખીશ? હવે મારી કદર કોણ ખારો? (બેજન ફુરત બહાર નિકળી આવેછે.)

બે—હું હું તારો બચપણનો સાથી બેજન (તેણીનો હાથ પોતાના હાથમાં લેવા જાયછે.)

શી—[તેનો હાથ દુર કરી] દુર એ બેવફા મરદ તારી ઉપરની મારી આશા તો આજે કેટલુંક થયું ધુળ મલી ગઇછે.

બે—(અજાયબ થઇને) શીરીન! પ્યારી શીરીન!! એ તું શું બોલેછે?

શી—ખોદાને ખાતર તારી શીકલ મારેથી દુર કર.

બે—પણ મારેથી એવો બનો તે શું ગુનાહ થયો?

શી—ગુનાહ પુછે છે? એક ઓરતને પરણવાનો કોલ આપી બીજી ઓરતની આશનાઈ શોધતાં તને લાજ નહી આવી.

બે—શીરીન તું આજે દીવાની થઇ ગઇ? કંઇ ભલતી ભલતીજ વાત કરેછે. કઈ ઓરતની મેં દોસતી બાંધી?

શી—તમારી નવી કાકી ગુલનાર સાથ વલી.

બે—(હસીને) એ તને કોણે ભમાવી?

શી—ભમાવે કોણ મારી નજરો નજર

તમને સાથે મેં બાગમાં વાત કરતાં જોયાં અને ત્યારથીજ મારી ઉમેદનો મેહેલ જમીન દોસ્ત થયોછે.

બે—કદી અગોએ વાત કીધીબી હોય પણ તે તો એક બાબદની બોલને માટે હું તપાશ કરતો હતો.

શી—તપાશ શાંની? તે વખતે તમો વચ્ચે પીયારની વાત ચાલી હતી, અને જેને માટે ગુલનારે પોતે મારા પીદર આગલ કબુલ કીધુ હતું.

બે—(ચોંકીને) શું ગુલનારે તોહમેજને કહયું? [મનમાં] હા! ખરેખર એ નાપાકે જ મારા કાકાને એવું ખોટું સમજાવી મારી ઉપર તરકત મુકી મને તેમાંથી દુર કરાવ્યો [મોટે) શીરીન, તમો બંનેને જુઠું સમજાવી મને ઘરમાંથી કાઢી મુકવાની પોતાની મતલબ પાર પાડવાને એજ મકારે ઓરતે પોતાનાં કરતુક લગાવ્યાં હશે.

શી—એ તું શું વાત કરેછે. તારી બેવફાઇના મને દાખલા મલ્યાથીજ મેં મારી ઉમેદની દોરી કાપીછે.

બે—પ્યારી શીરીન, થોડાજ વખતમાં હું તને સઘલું ખુલ્લું કરી આપીશ, પણ તે અગાઉ તને જણાવવા માગુછું કે તે પાક પરવરદેગાર કે જેણે સંધી જેહાન પેદા કીધી છે તેનાં તથા તારો પીદર કે જેને મને બચપણથી પાલી મોટો કીધોછે તેનાં પાક રૂહનાં અને તું પ્યારી કે જે મને આ દુન્યામાં અતિશય સુખ બખશનારછે તેનાં કશમ લઈ કહુછ કે ફકત તારા શિવાય મેં બીજી કોઇ પણ માશુકનો ખ્યાલ કીધો નથી.

શીરીન — [આગલ દોડી આવી] બસ; બસ; ઓ પયારા બેજન, કસમ લેવાનુ કંઇજ કામ નથી મારી તદન ખાતરી છે કે તું પ્યારાના હાથથી બેવફાઈ કદી પણ થાય નહીં. (ગુટણીએ પડી) પ્યારા બેજન તને જે મેં આટલો બધો ગેર ઇનસાફ કીધો તેમાટે હું તારી દરગુજર ચાહુંછું.

બેજન — [તેણીને ઉઠાડી બગલગીરી કરે છે.] કંઇ નહીં. પ્યારી એમાં શું છે. ફરેબથી ફરેસ્તા જેવા ફરી જાયછે,-તે આપણી તે શી બીસાદ.

શી—મારા વ્હાલા બેજન, આજથી હું તારી તેમજ તું મારો થઈ ચુકાં છીએ

[બન્ને એકમેકસે બગલગીરી કરે છે તથા બોસા લીએ છે

બે—હવે મને એક અગત્યનું કામ કરવું છે માટે પ્યારી શીરીન, તું જરા અંદર જા.

શી—વ્હાલા બેજન, જો તે કામ મેંશથી છુપું રાખવું અગત્યનું હોય તો હું મોટી ખુશીથી અંદર જાઉં.

[ચંગેશ દાખલ થાયછે

બે—નહી,નહી, મારી પ્યારીને તો એ જાણવુંજ જોઇએ માટે પોબ. ચાલ ચંગેશ, તને સોંપેલા બેલાબે કેદીઓને લઈ આવ

[ચંગેશ જાય છે.

હમણા હવે સઘલા ભરમનો પરદો ઉંઘડશે ત્યારે તું પ્યારીની બેવડી ખાતરી થશે. [ચંગેશ રૂસતમ તથા ગુલનારને લઈ આવે છે] કેમ ઓ નાપાક ઓરત, તેં જીએ તારૂં પાપ તું કબુલ નથી કરતી કે

ગુ—(મનમાં) હજુર એને હફાવવે જોઇએ. (મોટેથી) અરે ઓ નિચ કુતરા તું મારીપાસ શું કબુલ કરાવવા માગે છે મારા ખાવીંદનાં મરણનો લાભ લઈ તું મારી ઉપર આવું ખોટું તોહમત મુકી શું આ સઘલી મીલકતનો ધણી થવા મ

ગે છે કે ? પણ ખુબ નિશાં રાખજે કે એ; માં તારૂં કંઈજ વલનાર નથી.

બેજન—(ગુસ્સામાં) ઓ દેવની ખસલ તની ઓરત, જાણ કે હવે તારો એ બેટે દમ અહી ચાલવાના નથી, કારણ કે હવે તારાં પાપના ઘરો તદન ભરાઈ ફાટી ગયા છે. મારા દોસ્ત રૂસતમનું ખુન કરનાર અને પેલી ભયંકાર આગ લગાડનાર પણ તુંજ છે. એ સરવેના મારીપાસ ખાતરી પુરવક પુરા વા છે.

ગુ—તારીપાસ શું પુરાવા છે ? રૂસત મનું ખુન કોણે કરયું અને તે કાંહાં કરયુ તેના કોણ સાહેદ છે ?

બે—આ વખત ગુરગીન નહી મલે, નહી તો કે હું તારો બરાબર ખાતરી કરી આપને તાપણ—

રૂ—(વચે બોલી ઉઠયો) ગુરગીન નથી તો શું થયું હું તેનો ખુલાશો કરૂછું.

ગુ—[મનમાં] એ વલી કીયા જમાના ના મારો દુશમન હશે.

બે—[બાજુએ] આનો સાદ કંઈ મારી પીછાણમાં આવેછે. [રૂસતમને]

તું જો એ વાતનો ખુલાસો કરશે તો જે તકશીરને માટે તને પકડવામાં આવ્યો છે તેમાંથી તને સુરત છુટકારો મલશે.

રૂ—મને કંઇ છુટકારાની અગત્ય નથી. મને આપો આપ તે મલી શકશે. ગુરગીન એક મારો બેરખાહ દોસત હતો એક દહા ડે અમો બધે જણ ઘણો શરાબ પીધાથી ખુબ મસત થયા હતા તેવામાં તેણે શરાબ ની ખુમારીમાં મને કહયું હતું કે તમારા કાકાનાં બાગમાં તમારી નવજવાંન કાકીએ પોતાનાં ખરા ખાવીંદને કુવામાં નાખી દીધો હતો જે બનાવ તેણે નજરો નજર જોયો હતો.

બે—[ચોકીને] શું કુવામાં.

ગુ—[વચમાં બોલી ઉઠી] એ બધું મારી ઉપર તરકતછે.

બે—જોં તેને કુવામાંજ નાખી દીધો હશે તો આપણુને તેની કંઇ પણ નિશાંન ત્યાં મલી આવશે માટે ચાલો આપણે ત્યાં જઇએ.

[જવા માંગેછે તેને રૂસતમ અટકાવેછે.

રૂ—સબર ભલા માણસ, તું એમ ઉ તાવલો ના થા. મારી વાત બરાબર સાંભલ તમારી કાકી તેને કુવામાં નાખી એવું સમ જી કે તે મરી ગયો હશે કરીને ત્યાંથી ચા લતી થઈ કે તરત ગુરગીને ત્યાં આવી મો ટી મેહેનતે તેને બાહાર ખેંચી કાઢયો.

બે—ત્યારે શું તે હજી જીવતોછે ?

રૂ—હા,

બે—અફશોશ ! કોણ જાંણે તે બી ચારો હેરાંન અને પરેશાંન જેવો કાંહાં બટ કતો હશે ?

રૂ—(આગલ ધસી આવી) અહીજ દો સત બેજન [પોતાની દાઢી બાલની તોપી તથા જબો કાઢી નાંખેછે. બંને બગલ ગીરી કરેછે. ગુલનાર એક ચીસ પાડી જમીન ઉપર તુટી પડેછે.]

રૂ—મારા ભલા રફીક મારી શોધને માટે જે તેં આટલી બધી રંજ ખેંચી તે માટે હું તારો ઘણો હેસાંનમંદ છું અને તે પાક પરવરદેગારનો મારો ઉપકાર માનુંછ કે તારા જેવો એક વફાદાર દોસત મેલવવા ને હું નશીબવાન થયોછ માટે તારા જેવા વફાદાર દોસત તે સાહેબ સરવે કોઈને બ ખશે.* (ગુલનાર પાછી પોતાની મેલે હુશી યાર થય હોછે.]

બે—મારા કમનશીબ દોસ્ત એમાં મા રી ફરજ કરતાં મેં કંઈ વધારે કીધુ નથી, ઓ.

શાહેતાનની ભમાવેલી. ઓરત તારે સરથી એક ખુનુનો તો દોશ ઉતરીયો પણ પેલી આગ અને તેમાં બીચારા શરગીનનું મરણ એ પાપને માટે તને તે દાવરે દાવરની આગલ જવાબ દેવો પડશે.

ગુલનાર — (રડી પડી) બસ બસ હવે મારેથી વધુ સાંભલી શકાતુ નથી હું મુંઈ; હું મુંઈ, મંજ લઆંનતીએ એ બધુ પાપી કામ કીધું અને તેનો મને આજે વાજબી બદલો મલેો. (રૂસ્તમ આગલ જઈ ગુરણીએ પડી તેનો જમો પકડી) માફ કર ઓ બહાલા ખાવીંદ, મને માફ કર મેં તને ઘણું દુખ દીધુંછે. તારા કદમની ખાક પણ ચુંમવાને હું લાયક નથી (રડેછે.)

રૂસ્તમ — (ધીક્કારથી) દુર રેહે ઓ પાપી ઓરત, ખુણથી રંગાયલા તારા હાથ મને ના લગાડ (ખંજર કાઢી) આ વડે તારૂં જીગર ચીરી નાંખવાને મેં પકો ઠેરાવ કીધો હતો. પણ તે ગ્રાહેબે જ તને આ દુનીયામાં ઉઘાડી પાડી લોકોની લઆનતમાં નાંખી એજ સજા મારે મનથી તને પુરતી છે માટે જા તારૂં કાલુકર.

ગુલનાર — (રડીને) હું કાંહાં જાઉ અને કાંહાં ભટકું, તથા લોકોને મારૂં કાલું મોહું કેમ દેખાડું (મોટેથી) અરે શું કામની એ જીંદગી! એવી લઆનતની જીંદગી ભોગવવાતાં કરતાં અને પાપી દઈ હાંતાં સાદનાં દખ કરતાં મોહોત વધારે સારૂં છે; માટે પાછું કાઢ તારૂં જેહેરી ખંજરે ને ભોક આ છાટીમાં જેથી આ કંગાલ જીંદગીનો જલદીથી અંત આવે.

ઓ રૂસ્તમ! પ્યારા રૂસ્તમ! આ મારી છેલ્લી અરજ તું ખોદાને ખાતર કબુલ કર જેથી મારી ઉપર તેં મોટું હેશાં ન કીધેલું કેહેવાશે. (રૂસ્તમ ખસી જાયછે.)

પઇશાના લોભે ફસાવી મને
દગો દઈ અંતે રડાવી મને.
પઇસાનેજ ખાતર થઈ બદનામ
તેનો અંતે નઆવ્યો કંઈ કામ
પઇશોજ છે બેવફાઇનું મુલ
આખરે થઇ જાય છે તે ધુલ
પ્યારા ખાવીંદથી થઇ બેવફા
બીન કદરે પાડી તેના પર જફા.
સલાંમ ઓ ખાવીંદ તને છેલ્લી સલાંમ
આ લોભી દુન્યાંને પણ છેલ્લી સલાંમ.

(કોઇ જોય નહી તેમ ખંજર કાઢી પોતાનાં સીનાંમાં મારેછે — એક ચીચાર પાડી નીચે ટુટી પડેછે.)

જોઈ મુંજનો આ હાલ ચેતજો તમાંમ
કે બેવફાઇનો આવેછે આવો અંજાંમ
(જમીન ઉપર તરફડીયાં મારી મરણ પાંમેછે.

રૂસતમ તેની આગલ ગુરણીએ બેશે છે સઘલાંઓ ગમગીન ચેહેરે ગુલનાર તરફ જુવેછે. અને સાથે મલી નીચલું શોકભરેલું ગાયણ ગાયછે.)

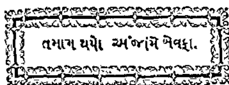
"સોરી સોરી એબીસીન્યા" ની અંગરેજી રાહ.

કરો સજ્જનો તમો સદગુણી કામ—લઇ જબાંપર રબનું નામે
ધરો તમો નેનુંજ નીત ધીઆંન—જે બખશે શુખ ને આરામ—કરો

વાદાદાગી પર રેહેજો તમ ઉમતવાર—નેકી બદીને પીછાનીને યાર
નેકોથીજ થશે તમારો બેડો પાર—નેકીપરજ રેહેજો સુદાંમ—કરો

પાપોની શીખશ મલશે જરૂર—મોડે હવા વેહેલ તેમાં નહી કશુર
પરવાનાની શીખ માનજો ખાતરીથી પુર—કે બેવફાઈ નેછે બદ અંજામ—કરો

(ધીમુ વાજીંતર વાગેછે
પરદો ધીમે ધમે પડેછે.

ઉપયોગી બાબદો

રસીત. નાં૦ ૧૮, ૧૯.

૧૮—આરસી માટે કાચને પારો કેમ લગાડવો—એક સપાટ પથરનો તખ્તા ઉપર ક લાઇનું એક સાફ પત્ર પાંથરવુ ને પતરાં માં કાંઇ કાંનુ કે કાત હોવી જોઇએ નહી. તે પતરાં ઉપર એક ઇન્ચના આઠમાં ભાગની ઉંચાઈ જેટલો ચોખ્ખો જીવતો પારો પાંચ રેડો બાદ, કાચના તખ્તાને આહેશતે. રહી તે ઉપર સરખા હાથે મુકવો પણ મુકયા પેહે લાં તપાસવૂ કે કાચને કાંઈ ચીકાશ કે ડાઘ લેપ નહી. કાચની ઉપર કાંઇ વજન મુકવો કે જેથી પારાનો મવાલી બાહાર નિકલી જ યે. કાચને ૨૪ કલાક શુધી મુકેલો રેહેવા દેવો એટલે તે ફરેમમાં જડવા તઈઆર થશે.

૧૯—ઉંચુ કોલનવાતર બનાવવાની રી ત.—૯૭ ટકાનો આલકો હોલ ૧ ગોઆલ ન લઇ તેમાં એક્ક આઉંસ બરગે મોત અને આરેંજનું તેલ, ૨ દરામ સીદરાતનું તેલ અને એકેક દરામ નીરોલી અને રોઝમેરીનું તેલ ઉમેરવું એ બધાંને સારીપેટે એકરસ કરવું એટલે સહુથી ઉંચુ કોલોન બનશે.

સફેદ બાલ.

કેટલાક લોકને નાની ઉમરે સફેદ બાલ આવેલા આપણે જાણીએ છીએ છીએ એ ઉપરથી આપણે એવુ નહી સમજવું કે આ પરો બાંધો કવખતે નખાતો જાયછે. એતો માત્ર શરીરના બાલવાલા ભાગનોજ એવો દેખાવ થઈ રહેછે જયારે બીજા આપણા તમામ ભાગ પોતાની પુર શકિતમાં હોયછે. ઘણાક નબલા લોકો જેઓ તન તેમજ મનની વેદનાથી હેરાન થતા હોયછે તેઓનો એક પણ બાલ તેવી હાલતમાં સફેદ થતો નથી જયારે બીજાઓ હેરાન ગતિના કાંઇ પણ કારણ વગર ૪૦ વરસની ઉમરે બાલ પાકેલા દેખાયછે. દાકતર આરબીગની જેણે પોતાની જીંદગીનાં ઘણાંક વરસ ઈસિણ અ

મેરિકામાં ગુજારયાં છે તે એવું કહી જાયછે કે તેણે કોઈ દીવસ પણ એક ખોરકા ઇન્ડીઅનને દીઠો ન હતો એતો શું પણ ઝેરી વાલ વાંલા ઇન્ડીઅનને તે મલવાનો મોતા જ દાર હતો.

લેમોનેડ

તનદરોસત ઇચ્છા દરદી એ બંધે પુરૂશો માટે આપણો લેમનીત એકમ રખી રીતે ફાયદા કારક છે. એનુ પીવું આપણી હોજરીના સઘલા બીગાડા તેમજ દરેક વેલાએ માફક આવતું ગણાય છે. લીબુનો રસ સાધારણ ઠાક તેમજ સાંધાના દુખારા ઉપર અકસીર ઇલાજ છે. જો લીબુના રસ વડે દાંતના પારા મજબુત ચોલીએ તો તેઓ મજબુત રહેછે. સાબુની ગરજ લીબુથી વધારે સારસ રીતે સરે છે. એ રસથી હાથ પગના સોજા ચઢતા અટકેછે અને તેઓ ગોરા સુંવાલા અને નરમ રહેછે. વલી એવું કહેવાય છે કે આપણા શરીરના જે ભાગ ઉપર ઝેરીલ જીવાની અસર થઇ હોય તે ભાગ ઉપર લીંબુ કાપીને ચોલયું હોય તો તે સાફ થઈ જાયછે. આપણા ઘરડાઓ તેમજ આપણા હજામો અને હિંદુ લોકો વગેરે તમામ દેશીઓ પોતાના માથા ઉપરના ખોરાના ઇલાજ તરીકે માથાં ઉપર તેમજ ચામડી ઉપરના મસા કે ખીલ ઉપર પણ ફાયદો ભરેલી રીતે લીબુ મસલેછે. આપણા આં ગામથી ઇલાજની હાલ યુરોપીઅન●તબીબો યુરોપમાં સખત ભલામણ કરેછે.

સુખીઆરૂ જોરૂ !!

નમુના. ૧૦—૧૩

ટેમી — મારો વ્હાલો પતી મારાં દરેક કામમાટે એવા તતપર છે કે તેમની જોડી દુન્યામાં નહી મલે. જ્યારે જોઉં ત્યારે મારાં કામ, માટે તઇઆર પછી દીવસે કહું કે રાતે હું તેમને એક ચીજ કરવા કહું એટલે તે થયલીજ છે. વલી વધારે સારૂ તો એછે જે જયારે મને તેનુ કામ પડે ત્યારે તે આગલનો આગલજ મલી આવે.

ફ્રોબાંઇ—મરે તું તો ભાગ્યશાલી દેખાય છે. મુવો મારો માતી તો એથી ઉલટોજ છે જયારે તે મુવાની ગરજ હોય ત્યારે મુવો કોણ જાણે કયાં દફે થઇ ભખઇ જાય નહીતો વહરઇ ગયો સતમ આગલનો આગલ સચ કાપો રહે.

ટેમી—પણ તે બહાર નાસે તેમાં નવાઇ શી. તમારી ગમાંની મીઠાસનો પારજ કયાં છે.

નમુનો—૧૧

જુવાન બઇરી—મુવોરે મારા વરનો થતો મુવો કોણ જાણે કયાં રખડી રઝડી રાતના કંઇ વખતે ચોરની માફક આવીને ગોઠી જાયછે તે ખબરજી પડતી નથી. જો મુવો મને સુખ દેખાડેછે તે. માંગનારાઓને લીધે કોણ જાણે કયાં ભરાઇ મરેછે અને મોડી રાતનાં આવી સહવારના સંકારેથી ચલી જાયછે હવે તો એવું કર કે ઉંબરનં ઉપર કાચ બાંધીને નાંખુ કે ફરીથી બાહાર નિકલી જાયજ નહી.

ઘરડી બઇરી—પણ તમે બીચારાને કાંઈ મદદ કાંની કરતાં.

જુંવાન બાઇરી—તો મુવો હમેશનો એ

તેને મદદ કરે.

ઘરડી બાઈજી—પણ હું જેવી હોઉં તો વરનાં સુખમાં જહાંનનું સુખ" સમજું.

જુ. બ.—હા ને પછી હું નાગી થાઉં? મને પણ આગલ દહાડા લેવા છે ના.

ઘ. બ.—પણ તે જીંદગીથી ધરાયો છે તેનો કંઈ વિચાર!

જુ. બ.—વિચારે વિચાર. દુન્યામાં ઘણાએક પેદા થાય છે, અને ઘણાએક ચાલ્યા જાય છે, તેને હું શું કરૂં. (મનમાં) ગામમાં વર વિપલાના શું તોટા છે? જો કોઈને જણસનું ચોભલું ઝાંસવા દેખાડ્યું તો સુવા. ખુબ સુરત બીબ્બારીઓની સોથ એક પગે તઈઆર થઈ તવરી વવરી જશે.

નમુનો ૬૨ મો.

નહીં પ્યારા, આજે તો હું તમારીસાથ નાટકમાં આવવાની.

પણ મેં આજે જવાનો વિચાર ફેરવી નાખ્યો છે.

કાં ભલા?

કારણ કે આજ રાતરે મારે એક મિત્રસાથ મેળાપ કરવો છે; અને વલી રાતનાં ઠંડો ઘણો ફુંકે છે અને સરદી પણ ઘણી થાય છે વાસ્તે તમારાથી બાહાર નિકલશે નહીં. એક તો તમને જરા જરામાં સરદમ થઈ આવવાની ટેવ બરેલી છે.

નહીં રે હવે મુવનું નામબી નહી મને. તે કરતાં તમારૂં લઈ જવાનું મન નહીં મળે ને સરદમનું શું બ્હાનું કાઢો છો. સરદમ મનેજ થાય અને તમને નહી થાય. જાઓ જાઓ. તને તો હમેશાં પેહલો વિચાર પોતાનેજ માટે કરો છો. તમે તો બસ પેલા આંધારૂ કેહે તેમ દાતે નામ અમે ને પાતે નામઓ અમે કરવા કરજો. મરદમાં તમારેજ પેહલો વિચાર અને પછી મારો.

હું તમારા વિશે પછી વિચાર કરૂં છું તે તમારા ફાયદામાટે છે, કારણ પેહલા વિચાર કરતાં પાછો ફરીથી કરેલો વિચાર સારો હોય છે.

નમુનો ૬૩ મો.

હા પ્યારા, તમે મારીસાથ પરણવાના હતા તે આગમચ તો મને જબરો મસકો લગાડતા હતા. જ્યાં હું કહું ત્યાં મને લઈ જતા હતા. અને હવે તો કંઈ લઈ જવા કહું છું તો તમને ધધરીને તાવ આવે છે.

તાવ આવે તારા બાપદાદાને—પણ તેનું શું.

તેનું શું? તેનું એજ કે હું મરી જાઉં તો તમે મારી પાયદરતેખી આપશો નહી, એવા તમે થઈ ગવાય

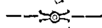
અભાગણી તમીએ એવો નેક દહાડો ક્યાંથી જોવામાં લાઉં

ટેમલા ટેપલીઓ.

ટેમલા ટેપલીઆને પોતાના મિત્ર મંડલમાં પોતાની વડાઈ મારવાની ટેવ પડી હતી. તે કહેતો "આજ સુધી હું કોઈના હાથે થયો નથી અને હવે પછી પણ કોઈની મદદર નથી કે મને થશે" એ રવેશનુ દફાંશનુ બોલવુ તેના એક મિતરથી તામેશા થઈ શકાતુ ન હતું. તેનો એવી બાહેરીથી તેના પેટમાં આડાં અવલાં થઈ આવતાં તેથી તેને

એક દીવસ તેનો ધાટ ઘડવાનો નિશ્ચય કરયો. એક બીજા મિત્રને તેણે પોતાના સંપમાં લીધો. તે મિત્ર ટેપલીયાનો એક સગો હતો. તેઓએ જે યુકતિ રચી તે આ હતી, પેલો સગો પોતાની પડોસનાં એક ખાલી ઘરમાં એક સાદડી ઉપર જાણે મુવેલો હોય તેમ ઢોંગ ઘાલી સુતો. તેનો મિત્ર ટેમલા ટેપલીઆને બોલાવા ગયો. ટેપલીઆને કાંઇ ઘણુજ અગત્યનુ કામ હોવાથી આણાકાની કરવા લાગો પણ સગપણ હોવાને લીધે લાચારીએ જવા શિવાય કાંઈ છુટકારો જોયો નહી. જો કે તે સારી પેઠે જાણતો હતો કે હાથમાનાં કામને પડતું મુકવાથો તેને ઘણો ગેર ફાયદો હતો. તે પેલા સગાનાં મુરદાં આગલ ગમગીન ચેહેરે આખો દહાડો બેસી રહયો. જયારે સાંજનો વખત થયો ત્યારે પેલો તેનો મિતર જેણે સઘલી યુકિત રચી હતી તે આવયો એટલે ટેમલાએ આગલી પાછલી વાત ચલાવી અને પોતાના મુવેલા દોસ્તના સગાની કાંઇ ખોડ ખાંપણ જણાવવા માંડી. જયારે ઘણું સાંભલતાં પેલા સુતેલાનું પાકી આવ્યું તેથી તે ચીરડાઇને ઉઠયો અને સગાને જોરમાં ધોલ લગાવી બોલ્યો 'રે મુરખા, મુવેલા આદમીની તે એબ કાઇ કાઢતું હશે" ટેમલો સઘલું ચેતી ગયો. જરા વાર તો તે વિચારમાં પડયો અને પેલા લુચાઓના બધી હીકમત સમજી ગયો. પણ જ્યારે પોતાને થયલા ઘેર ફાયદા વિશે ઇયાદ આવયું ત્યારે તે ઘણોજ ચીરડાઇ ગયો. તેનાં દીલમાં આગ્ની અવલાં આવ્યાં. એવી હાલતમાં તેણે પગમાંથી પેઝારો કાઢયો અને જોરથી પેલા સગાને લગાવો કહયું " અરે મુરખા આદમી આ પછી કાંઇ બોલે કે ?"

એ દીવસ પછી જયારે ટેમલો આપ વડાઈ મારવા જતો કે તરત તેને ઉપલી બાબદ ઇયાદ આવતી જેથી તે અટકતો.

નવાઈ જેવું ધરમખાતું

દુન્યાની અંદર જેટલાં સદાવરત અને ધરમખાતાં છે તેમાં સઉથી અજાયેબ જેવુ એશીઆ માંહેનાં તુરકસ્થાનના અમલી પાયતખ્ત અલેપ્પોમાંછે એ ધરમ ખાતું તે શેહેરની એક મસજીદને લગતું છે. તે ખાતું એક જઇફ તુરકીએ સથાપ્યું હતું. તે તુરકી ઘણાનો એક મોટો વેપારી હતો, અને બખો રૂપીઆનો ગાલનપરાવતો હતો. કહેછે કે એના કોઠારોમા ઉંદરનો ઉપદ્રવ ઘણો હતો જેથી એને બહુ નુકશાન થતુ હતું. તે દુર કરવાના હેતુથી તેને સંખ્યા બંધ બિલાડાં પાલયાં હતાં જેઓ તેમને અતિશય ઉપયોગી થઇ પડયાં હતાં. એમ કરતાં જયારે તે તુરકી મરણ પાંમયો ત્યારે તે મસજીદના મુતવલીએના હાથમાં એક મોટી રકમ પંઇસાની ધરમ ખાતે એવી સરતે આપી ગયો કે શેહેરમાંનાં તમામ દુરબલ અને લાચાર બિલાડાંઓની તેમાથી પરવરશી કરે. ઇશવી સન ૧૮૪૫ નાં સાલમા જયારે ઉત્તર સીરયામાં દુકાલે પોતાનો દુષ્ટ દેખાવ દીધો અને હજારો લોકો તંગીના જોરથી રીબી મરતાં હતાં ત્યારે લોકો જથાબંધ બિલાડાંઓને ગાડાંમાં નાખી તેમની પરવરસી માટે પેલા તુરકીવાલાં ધરમ ખાતાંમાં લઈ જતાં હતાં.

સુખ

સુખ આપણા ભિતરમાં પોતાનુ જન્મ સ્થલ ધરાવેછે. તે કાંઇ બાહારની ઉપતી નથી. તેનુ સુખ આપણા આત્મા સાથ તાલુકો

સમજેછે. શુખ કાંઇ એવી ચીજ નથી કે જેનુ વેપારની જીણસ તરીકે વેચાણ કે ખરીદી ચાલી શકે. તમે તમારાં ઘરબાર દરેક રંગના રાચ રચીલાથી સીનગારો શકશો ઈઆં તમારાં દીવાનખાણામાં દુન્યાની વિચીત્ર જીણશોનો જથ્થો નવાઇ તરીકે રાખવાને ખરીદી શકશો આ તમારી મજાહ માટે તમારાં શુંદર લખો રૂપીઆના માલથી સીનગારેલા ઓરડાઓ વીજલીની ખરચાલુ રોશણીથી દિપાવશો. એ સંધુ તમે કરી શકશો. એ સંધુ તમે તમારા લખો રૂપીઆ વડે ખરીદી શકશો પણ તમારા એજ લખો રૂપીઆના બલ વડે શુખની ખરીદી કરી શકનાર નથી. જો તમો શુખી જણાતા હોવો તો તે માતર તમારા મનના વીચાર છે. આ દુન્યામાં સુખ હાંસલ કરવાની પહેલી અને અગતયની સરત એ છે કે તમારે ઉપયોગી તથા ચંચલ નિવડવું, અને ચંચલાઇઓ કેવી જોઇએ કે જેની સાથે સઘલી મનશક્તિ જોડાયલી હોય. અને એજ સરતો તમે પાર પાડો એટલે તમે શુખના ઘરની ચાવી અખતીઆર કરશો.'

જીંદગી ભોગવવાના સાંધન.

પ્રકરણ ૧૨ મું.

ભારી અને હલકુ પાણી.

કેટલાક પાણી તેમાં વિશેષ કરીને કુવાનાં પાણી ભારી હોયછે, સબબ, તેમાં ખણી જ પદારથ પીગલેલા હોયછે. વરસાદનું પાણી કદી ભારી હોતુ નથી, કારણ કે તે નકર પદારથ રહીતછે. વલી કેટલાંક પાણી નિરંતર ભારી અને બીજાં કાંઇક વેલા સુધી તેમ હોયછે. પાણી નિરંતર ભારી હોયછે તેનું કારણ આ છે કે તેવાં પાણીમાં સલફેટ-આફ-લાઇમ અને મેગનીશિયા રહેછે, પણ જે પાણીમાં કારબોનેટ-આફ-લાઇમ અને મેગનીશિયા હોય તે હંમેશ શુધી ભારી રેહતુ નથી સ્વચ્છ પાણી સલફેટને પિગલાવી નાંખેછે પણ તેથી કારબોનેત પિગલી શકતું નથી. થોડા વખતનું ભારી પાણી ઘણીએક રીતે નરમ હલકુ થયા જરૂરત વાલુ થઇ શકેછે, જેઓમાં ઉકાલવાની રીત અતિ શેહલ છે. જો રાતરે પાણીનાં માટલાંમાં થોડો ભીનવેલો ચુનો હલાવી તેને ઠરવા દીધુ હોય તો સહવાર પડતાંમાં માંટલાંની તલેટીમાં સફેદ થરો જમાયલો જણાશે અને પાણી તદન નરમ થયલું દેખાશે કારણ કે પાણીમાં નાખેલો ચુનો પાણી માંહેલી છુટી કારબાનીક એસીદ સાથ એકરસ થઈ જશે અને તમામ કારબોનેત નિચે ઠરી જશે સબબ, તેમાં એવી ખુબીછે કે કારબાનીક એસીદ ગયાસ વગર પાણીમાં તે પિગલી શકતો નથી.

પીવાનાં કારણસર વરસાદનુ પાણી ચારકોલના ફીલતરમાં ગલાયા પછી મોટી ઉંમરનાં લોકોને ઘણુજ ગુણ કારકછે, સબબ, કોલસાની મદદથી પાણીના શુક્ષ્મીક જીવડા નિકલી જાયછે. પણ વાત એછે કે વરસાદના પાણીનો સ્વાદ કઢંગો હોયછે. એવાં ગુણવાલાં પાણીને સવાદીષ્ટ કરવું હોય તો તેમાં એક ચમચી નિમખ નાંખવું. પણ એ પાણી તો મોટાને ફાયદો કરી શકે છે. છોકરાં માટે પાણી માંહેના નકર પદારથ જેવા કે ચુનો અને મેગનિશિયા ઘણો ગુણગારો ગણાયછે સબબ, એ જીણસો બાલકનાં હાડકાંની રચનાને વધારી આપેછે.

એક દીવસ તેનો ધાટ ધડવાનો નિશ્ચય કરયો. એક બીજા મિત્રને તેણે પોતાના સંપમાં લીધો. તે મિત્ર ટોપલીયાનો એક સગો હતો. તેઓએ જે યુક્તિ રચી તે આ હતી. પેલો સગો પોતાની પડોસનાં એક ખાલી ઘરમાં એક સાદરી ઉપર જાણે મુવેલો હોય તેમ ડોલ ઘાલી સુતો. તેનો મિત્ર ટેમલા ટોપલીઆને બોલાવા ગયો. ટોપલીઆને ને કાંઇ ઘણુજ અગત્યનુ કામ હોવાથી આણાકાની કરવા લાગો પણ સગપણ હોવાને લીધે લાચારીએ જવા શિવાય કાંઈ છુટકારો જોયો નહી. જો કે તે સારી પેઠે જાણતો હતો કે હાથમાનાં કામને પડતું મુકવાથી તેને ઘણો ગેર ફાયદો હતો. તે પેલા સગાનાં મુરદાં આગલ ગમગીન ચેહેરે આખો દહાડો બેસી રહયો. જયારે સાંજનો વખત થયો ત્યારે પેલો તેનો મિતર જેણે સઘલી યુક્તિ રચી હતી તે આવયો એટલે ટેમલાએ આગલી પાછલી વાત ચલાવી અને પોતાના મુવેલા દીસતા સગાની કાંઇ ખોડ ખાંપણ જણાવવા માંડી. જયારે ઘણું સાંભલતાં-પેલા સુતેલાનું પાણી આવ્યું તેથી તે ચીરડાઇને ઉઠયો અને સગાને જોરમાં ધોલ લગાવી બોલ્યો 'રે મુરખા, મુવેલા આદમીની તે એબ કાંઇ કાઢતું હશે" ટેમલો સઘલું ચેતી ગયો. જરા વાર તો તે વિચારમાં પડયો અને પેલા લુચાઓના બધી હીકમત સમજી ગયો. પણ જયારે પોતાને થયલા ધેરં ફાયદા વિશે ઇયાદ આવયું ત્યારે તે ઘણોજ ચીરડાઇ ગયો. તેનાં દીલમાં આસાં અવલાં આવ્યાં. એવી હાલતમાં તેણે પગમાંથી પેઝાર કાઢયો અને જોરથી પેલા સગાને લગાવો કહયું " અરે મુરખા આદમી—મુવા પછી કાંઇ બોલે કે ?"

એ દીવસ પછી જયારે ટેમલો આપ વડાઈ મારવા જતો કે તરત તેને ઉપલી બાબદ ઇઆદ આવતી જેથી તે અટકતો.

—※—

નવાઈ જેવું ધરમખાતું

દુન્યાની અંદર જેટલાં સદાવરત અને ધરમખાતાં છે તેમાં સઉથી અજબ જેવુ એશ આ માહેનાં તુરકસ્થાનના અસલી પાયતખ્ત અસ્લંપોમાંછે એ ધરમ ખાતું તે શેહેરની એક મસજીદને લગતું છે. તે ખાતું એક જઇફ તુરકીએ સથાપ્યું હતું. તે તુરકી દાણાનો એક મોટો વેપારી હતો, અને બધો રૂપીઆનો માલ ધરાવતો હતો. કહેછે કે એના કોઠારોમા ઉંદરનો ઉપદ્રવ ઘણો હતો જેથી એને બહુ નુકશાન થતુ હતું. તે દુર કરવાના હેતુથી તેને સંખ્યા બંધ બિલાડાં પાલયાં હતાં જેઓ તેમને અતિશય ઉપયોગી થઇ પડયાં હતાં. એમ કરતાં જયારે તે તુરકી મરણ પાંમયો ત્યારે તે મસજીદના મુતવલીઓના હાથમાં એક મોટી રકમ વંઇમાનો ધરમખાત એવી સરતે આપી ગયો કે શેહેરમાંનાં તમામ દુરબલ અને લાચાર બિલાડાંઓની તેમાથી પરવરશી કરે. ઇશવી સન ૧૮૪૫ નાં સાલમા જયારે ઉત્તર સીરયામાં દુકાલે પોતાનો દુષ્ટ દેખાવ દીધો અને હજારો લોકો તંગીના જોરથી રીબી મરતાં હતાં ત્યારે લોકો જથાબંધ બિલાડાંઓને ગાડાંમાં નાખી તેમની પરવરસી માટે પેલા તુરકીવાલાં ધરમખાતાંમાં લઈ જતાં હતાં.

સુખ

સુખ આપણા અંતરમાં પોતાનુ જન્મ સ્થલ ધરાવેછે. તે કાંઇ બાહારની ઉપતી નથી. તેનુ મુલ આપણા આત્મા સાથ તાલુકો

રૂખેછે. શુખ કોઇ એવી ચીજ નથી કે જેનુ વેપારની જીણસ તરીકે વેચાણ કે ખરીદી આલી શકે. તમે તમારાં ઘરબાર,દરેક રવેશના રાચ રચીલાથી સીનગારી શકશો ઇમ્આં તમારાં દીવાનખાણામાં દુન્યાની વિચીત્ર જીણશોનો જથ્થો નવાઇ તરીકે રાખવાને ખરીદી શકશો ઇમ્આ તમારી મજાહ માટે તમારાં શુંદર લખો રૂપાના માલથી સીનગારેલા ઓરડાઓ વીજલીની ખરચાલુ રોશણીથી દિપાવશો. એ સંધુ તમે કરી શકશો. એ સંધુ તમે તમારા લખો રૂપયા વડે ખરીદી શકશો. પણ તમારા એજ લખો રૂપયાના બલ વડે શુખની ખરીદી કરી શકનાર નથી. જો તમો શુખી જણાતા હોવો તો તે માતર તમારા મનના સીચાર છે. આ દુન્યામાં સુખ હાંસલ કરવાની પહેલી અને અગતયની સરત એ છે કે તમારે ઉત્પેગી તથા ચંચલ નિવડવું, અને ચંચલાઇખા કેવી જોઇએ કે જેની સાથે સધલી મનશકિત જોડાયલી હોય. અને એજ સરતો તમે પાર પાડો એટલે તમે શુખના ઘરની ચાવી અખતીઆર કરશો.

જીંદગી ભોગવવાના સાધન

પ્રકરણ ૧૨ મું.

ભારી અને હલકુ પાણી.

કેટલાક પાણી તેમાં વિશેષ કરીને ઝરાનાં પાણી ભારી હોયછે, સબબ, તેમાં ખણીજ પદારથ પીગલેલા હોયછે. વરસાદનું પાણી કદી ભારી હોતું નથી, કારણ કે તે નકર પદારથ રહીતછે. વલી કેટલાંક પાણી નિરંતર ભારી અને બીજાં કાઇક વેલા સુધી તેમ હોયછે. પાણી નિરંતર ભારી હોયછે તેનું કારણ આ છે કે તેવાં પાણીમાં સલફેટ-આફ-લાઇમ અને મેગ્નીશિયા રહેછે, પણ જે પાણીમાં કારબોનેટ-આફ-લાઇમ અને મેગનીશિયા હોય તે હંમેશ સુધી ભારી રેહતું નથી સ્વચ્છ પાણી સલફેટને પિગલાવી નાંખેછે પણ તેથી કારબોનેત પિગલી શકતું નથી. થોડા વખતનું ભારી પાણી ઘણીએક રીતે નરમ હલકુ ઇયા જરપત વાલુ થઇ શકેછે, જેઓમાં ઉકાલવાની રીત અતિ શેહલ છે. જો રાતરે પાણીનાં માટલાંમાં થોડો ભીનવેલો ચુણો હલાવી તેને ઠરવા દીધુ હોય તો સહવાર પડતાંમાં માંટલાંની તલેટીમાં સફેદ થરો જમાયલો જણાશે અને પાણી તદન નરમ થયલું દેખાશે કારણ કે પાણીમાં નાખેલો ચુનો પાણી માંહેલી છુટી કારબાનીક એસીદ સાથ એકરસ થઇ જશે અને તમામ કારબોનેત નિચે ઠરી જશે સબબ, તેમાં એવી ખુબીછે કે કારબાનીક એસીદ ગયાસ વગર પાણીમાં તે પિગલી શકતો નથી.

પીવાનાં કારણસર વરસાદનુ પાણી ચારકોલના ફીલતરમાં ગલાયા પછી મોટી ઉંમરનાં લોકોને ઘણુંજ ગુણ કારકછે, સબબ, કોલસાની મદદથી પાણીના શુક્ષ્મીક જીવડા નિકલી જાયછે. પણ વાત એછે કે વરસાદના પાણીનો સ્વાદ કઢંગો હોયછે. એવાં ગુણવાલાં પાણીને સવાદીષ્ટ કરવું હોય તો તેમાં એક ચમટી નિમખ નાંખવું. પણ એ પાણી તો મોટાને ફાયદો કરી શકે છે. છોકરાં માટે પાણી માહેલા નકર પદારથ જેવા કે ચુનો અને મેગનિશિયા ઘણો ગુણગારો ગણાયછે સબબ, એ જીણસો બાલકનાં હાડકાંની રચનાને ઠયારી આપેછે.

ધનજો ગોઝો

(પાણે ઉપપયી સાધન)

શિક્ષક— તું એવું કેહેવા માંગે છે કે તેં તારી જીંદગીમાં આજ શુધી કાંઈ પણ રૂપેયની નિશાફ્લતા દીઠીજ નથી.

ગોજો — એ ખરીજ વાત છે, શાહેબ.

શિક્ષક — એ ઘણું અજાયબ જેવું છે. મને એ વાતની કાંઇ સમજ પડતીનથી.

ગોજો — પણ મને પડેછેની, શાહેબ.

શિક્ષક — તેનો શબબ સમજાય, જો ધરો. બલા.

ગોજો — સબબ એજ કે મેં કોઈપણ કામમાં ફતેહ મેલવવાની તજવીજ મુદલ કરી નથી ત્યારે તેમાં નિશફલ થાઉંજ કયાંથી.

શિક્ષક—છોકરાઓ તમારા શિક્ષક તરફ તમારી ફરજ શું છે?

છોકરાઓ—તાબેદારી—

શિક્ષક — અલબતાં શિક્ષક તરફની તાબેદારીમાંજ સ્કુલની દીસપલીનની બાબમાં આબરૂ ગણાયછે.

ગોજો — અરે શાહેબ દીસીપલીનની બાતતો બોલશોજ ના મકનજી શાહેબ. તમે ખાલી વડાઈ મારોછો; પણ ખાનગી સ્કુલમાં દીસીપલીન તે કેવી હોય! ત્યાં માલેકો પોતાના પૈશું શોધવા બેશછે કે દીસીપલીન તપાસવા.

શિક્ષક — દીસીપલીન વગરની સ્કુલ કાંઇ કામની ન હોય.

ગોજો — અલબતાં; અને જો શિક્ષકો એવુજ ઇચછે કે તેમના નિશાલીઆ તેમની તરફ માંન પુરવક વરતે તો તેઓએ પોતાના નિશાળીઆઓને ખાતરી કરી આપવી જોઈએ કે તેઓ તેમના ઉસ્તાદ નહી પણ મિત્રછે. બાકી શિક્ષક સાહેબો પોતાનાં નેજની નોકરીપર છોકરાઓને રાખવા માંગે તેમાં તેમનો કાંઇ મુકરવાર કે સનવાર થાય નહી. તેઓએ પોતાના નિશાલીઆ તરફ મિત્રને છાજે એવી ચાલ ચલાવી તેમનાં દીલ પોતાની તરફ ખેંચી લેવાં જોઈએ જેથી તેઓ પોતાના માસતરનો દરેક બાબદમાં હુકમ પાલે.

એક વેલા માજીસતરેત આગલના એક મુકદમામાં આપણા ધનજી ગોજાને સાક્ષી તરીકે બોલાવામાં આવ્યો હતો.

ફરીઆદાર પાપરાએ ધનજાને સોગંદ આપ્યા પછી જડજે ધનજાને પુછયું સોગંદ શું તે તું સમજે છે કે?

ગોજો—હા શાહેબ સમજુછું મારે સાચુ બોલવું જોઈએ.

જડજ—અને સાચું નહી બોલે તો શુ થાય તેની તને કાંઇ સમજછે.

ગોજો—હા સાહેબ હું સારી પઠે સમજુછું. હું જુઠું કહું તો બને એટલું કે હમારી સાઇદ વાલા જીતે એવું છે.

એક વેલા ધનજો પોતાના બાપની સાથે આગ ગાડીમાં બેસી મુંબઈથી થાણે જતો હતો રસતામાં તે ગાડીમાંથી ડોકું બહાર કાઢી કાંઇ જોતો હતો એટલામાં તેના બાપે તેને બીહવડાવવા તેના માથાં ઉપરથી ટોપી સેરવી લઇ કહ્યું અરે ટોપી ઉડી ગઈ. ધનજો રડવા જેવો થઇ ગયો જયારે તેના

બાપે હાથની ધરપચ દેખાડી તાપી ગોજાને પાછી કહી. આપી. ઘોડેકવારે ગોજાએ પોતે તાપી ગાડીમાંથી બહાર ઉરાડી નાખી અને બાપને હુકમારી પાછી મેલવતા કહયું. એમ બતાં બાપને તો ભારી પડયું.

એક વેલા પાઠ વંચાવતાં મી. મકન જીએ છોકરાઓને સમજાવ્યું કે સારા માણુસો જેઓ હંમેશાં નેક કામ કરતા રહેછે તેઓ પોતાના મરણ બાદ બેહેસ્તમાં જવાના; અને બુરાલોકો જેઓ પાપમાં ગીરફતાર રહેલા હોયછે તેઓનો ઠાર દોજખમાં થવાનો.

"મકનજી સાહેબ, હું તો સારો છોકરો છું," ગોજાએ પુછયું.

"ના કોઈ કોઈ વેલા તું ઠીક નથી બાલતા," મકનજીએ જવાબ દીધો. "તેથી તું સારો છોકરો કેહેવાય નહી."

"અને તેથી તો મને મુવા પછી ધણી હેરાન ગતીમાં પડવું પડશે," ગોજો બોલ્યો.

"એટલે."

"એટલે થોડા દહાડા બેસ્તમાં અને થોડા દહાડા દોજખમાં. બેહેસ્તમાં રોજ રોજ મજાહ કરવી કાંઈ સારી લાગે નહી. કોઈ કોઈ દહાડો હોય તો ઉલતબી આવે; વાસતે મને તો બંધેમાં ભોદાવજી નાંખે તો સારૂં."

એક વેલા એક છોકરાના બાપે મકનજી આગલ પોતાના છોકરા વિશે ફરીઆદ કરી કહયું કે તે મોટો થયો પણ હજુર સુરખો રહી ગયો. મકનજીએ જવાબ દીધો બાઈસાહેબ, એ હજુરતો બચપણ છે જેમ જેમ મોટો થતા જશે તેમ તેમ સુધરશે. હાલતો એની ઉમર પ્રમાણે ઠીકજછે. માણસ મોટું થાયછે એટલે પોતાની મેલે સુધરી જાયછે અને મુરખાઈ છોડી સીઆન સોગટમાં આવેછે.

હવે મકનજીના આ સખુન ગોજાએ સાંભલ્યા હતા તેથી છોકરાનો બાપ જવા પછી તે બોલ્યો — માસ્તર સાહેબ તમે હમણા એમ કહયું કે માણસ મોટું થયા પછી આપો આપ સુધરેછે અને મુરખાઇ છોડેછે, પણ હું કહું છું કે આ વાત તદન ખોટીછે માણસતો સદાનોજ મુરખો બોલાવછે.

મકનજી—માણસ સદાનો મુરખો! કદાચ તારા જેવા હોયતો કોણ જાણે.

ગોજો—જુવો સાહેબ, હું તમને જણાવું છું. જો માણસ બાલક હોયતો દુન્યા કેહેશે કે મોટો થશે એટલે વધારે સમજમાં આવશે. જો તે જરા મોટો થયો તો એવું કેહવાશે કે હવે તે વધારે સમજવાને લાયક થયો છે; અને જયારે તે ઘરડો થાયછે ત્યારે લોકો એમ કહેછે કે સઠાયી અને બુધ્ધિ નાઠી. — એ ઉપરથી જુવોકે માણસ ઘરડો થાય તો પણ અકલવંત ગણાતો નથી.

એક વેલા મકનજી આદર રોજના જસતને દહાડે મેલામાંથી પોતાના દીકરાસરૂ કુચી આપી ચલાવવાનો ઉંદર ખરીદતા હતા તે જોઈ ગોજો બોલયો રે સાહેબ, એશું કરવા ખરીદો છો.. હજુર એના કરતાં ઘરમાંના ઉદર ભલા. તે બે ચાર પાલજો કે તમને મેહેનત નહી પડે. આમાંતો રોજ કુંચી આપવાની તસડીછે અને તેતો પોતાની મેલે દોડી આવશે.

——(૦)——

(પાને ૨૪૭ થી સાંધન છે.)

પાદરી ઉલ્ઝસ્ટન.

પ્રકરણ ત્રીજું.

'હ્વેસ્ત' મીનસતરનાં 'મઠમાં રાજા એડવરડની ઘોર આગલ ઉંચી જગ્યા ઉપર એક ભપકાદાર છતરવાલું તખત ગોઠવેલું હતું જેની ઉપર આસરે પાંતરીસ વરસનો એક શખસ હાથમાં રાજદંડ ધરી પોતાનાં માંથા ઉપર 'ઇંગલંડનું' તાજ પેહેરી બેઠો હતો. તેના ભપકા સાથ તેની તીક્ષણ ચલકતી આંખ તેનું સીધું શરીર અને તેનાં ગંભીર ચેહેરા ઉપરથી તે કોઇ મહાન પુરૂસ દીસતો હતો. તે પોતેજ ઇંગલંડનો શેહેનશાહ ઉલીયમ ધી કોંગકરર હતો. તેના જમના હાથ ઉપર જરાક નીચી બેઠક ઉપર મીલાનનો ધરમગુરૂ લેનફ્રેન્ક બેઠો હતો જેને હાલ વડા ધરમગુરૂનો ઓધો બખશવામાં આવ્યો હતો. તેની પાસે કેટલાક બીજા હલકી પડવીનાં ધરમગુરૂઓ અને સરદારો બેઠા હતા તેનાં ડાબા હાથ ઉપર ઓરલીયન્સનો રોબરત ઉમરાવ ફીત્ઝબાલટર, અને. બીજા કેટલાક નોરમન ઉમરાવો બેઠાહતા.

થોડો વખત ગયો નહીં એટલામાં ઉવલસ્ટન હાથમાં દંડ ધરી ગંભીર ચેહેરે હલવે હલવે અંદર દાખલ થયો અને બાદશાહને નમીને એક દુરની બેથક ઉપર ચુપ જઇ બેઠો.

બાદશાહે લેનફ્રેંકને ઈશારતકરી કે તે તરત પોતાની જગા આગલ ઉભો થઈ મોટા સાદે બોલ્યો. "ઉવલસ્તન! મને આપણા નામદાર જહાનપનાંહ બાદશાહથી તમુંને જણાવવાને હુકમ થયોછે કે જે ધરમગુરૂ તરીકેનો ઓધો તમોએ લાંબાં વખત સુધી ચલાવયોછે તે ઓધા ઉપરથી તમુને બરતરફ કરવામાં આવ્યોછે કારણ કે તમારા કરતાં વધારે જ્ઞાની પુરૂશને એ જગ્યા આપવાની શાહાની ખાહેસ્ત છે. શાહની જાણમાં એવું આવ્યું છે કે તમુને ફરેન્ચ ભાશાનું તથા ધરમ શંબંધી બેહોલું જ્ઞાન નથી જેથી તમો બાદશાહને અગતના બાબદો ઉપર સલાહકાર તરીકે બીલકુલ લાયક નથી તેટલા માટે તમારી વીટી અને દંડ મને શરણ કરો."

ઉવલસ્ટન પોતાની જગ્યા ઉપરથી ઉઠી ઉભો થયો અને ગંભીર સાદે બોલ્યો. "મારા સાહેબ તમો કહોછો કે હું આવા એક મોટા ઓધાને અને માનને બીલકુલ લાયક નથી એ સંધુ હું કબુલ કરૂછું. પણ જે ચીજ તમે મને બખસી નથી તે તમે મારી પાસે માંગોછો એ તદ્દન ગેરવાજબીછે તો પણ કેટલેક દરજ્જે તમારા હુકમને માન આપીને રાજા એડવરડ કે જેને મને તે ચીજ બખશી હતી તેનેજ માતર તે પાછી આપવાને હું વાજબી વીચારૂછું."

આ પરમાણે બોલી રહયા પછી તે રાજા એડવરડની ઘોર તરફ ચાલ્યો જે જોઇ ઉલીયમ હસીને બોલ્યો. "શું આ ધરડો કંઇ ઘેલો બેલો થઇ ગયોછે કે મુવેલ એડવરડને તેની ઘોરમાં વીંટી અને દંડ અપવા જાયછે?"

ઉવલસ્ટને તેનાં બોલવાની કંઇજ દરકાર કીધી નહીં અને ઘોર આગલ જઇ ઘુંટણ મરડીને બેઠો અને બોલ્યો. "એ પવીતર રાજા! ઓ મહાત્માં!! તાહરો કરાર કીધેલો નોકર તુને અરજ કરેછે તે સાંભલ! જે મે આનાકાનીએ કબુલ રાખ્યો હતો તે ઓધો હું આજે છોડુંછું. આવા મોટા દરજજાએ તુએ જે મને ચઢાવ્યો તે માટે મારી ઉપર દોસ મુકવામા આવેછે અને તે દોસમાંથી તુને મુક્ત કરવા મારા માનની ઇધાનીઓ ફક્ત તુનેજ હું પાછો સ્વાધીન કરૂછું."

આટલું બોલીને તે ઉભો થયો અને તે પીરની ઉપર પોતાનો દંડ એવા તો એક અજાએબ જેવા જોરથી ઠોકયો કે તે પીરનાં સખત પથરની અંદર એક ઇંચને આશરે ખુટી બેઠો.

રાજા ઉલીયમ જે આ સઘળું બેશીને જોતો હતો તે ઉલ્મસટનનાં આવા ચાલ જોઈ ધીકારથી હશીને બોલ્યો, "આ બુઢાના આવા ધીંગ જોઈ મને ઘણી રમુજ મલીછે [રોબરટ તરફ ફરીને] ચાલો મારા ભલા રોબરટ આ દંડ તમો ખેંચી કાઢો અને એ તમારી મેહેનતના બદલામાં તમેજ તમારી પાશે રાખો."

તે નોરમન સાધુ પોતાની જગયા ઉપરથી નીચે ઉતર્યો અને પોતાને મલેલી આ માન ભરેલી પદવીને માટે મનમાં હરખાતો હરખાતો તે પીર તરફ ચાલ્યો અને તે દંડને પકડી બહાર ખેંચી કાઢવાની કોશિશ કીધી પણ તેને તે બહાર કાઢી શકયો નહી એટલુંજ નહી પણ તેનાથી તે હીલવાયો બી નહી.

આવું જયારે ઉલીયમે જોયું ત્યારે ગુસાથી બુમ મારી બોલ્યો "આપણા નોરમનો એટલા તે શું કમજોરછે કે આવા એક બુઢાનાં જોરથી ખુંચી બેઠેલા દંડને કાઢી શકતા નથી? લેનફ્રેંક તમે તે દંડ કાઢી લાવો."

લેન ફ્રેંક કે જે દેખાવમાં ઉલ્મસતન કરતાં જોરાવર અને ઉમરમાં પણ કમ હતો તે પોતાની જગયા ઉપરથી ઉઠયો અને પીર તરફ ચાલ્યો તેણે પણ પોતાનું સઘળું જોર અજમાવી જોયું અને આખરે નહી ફાવવાથી પાછો પોતાની જગયા ઉપર જઇ બેઠો. આથી ઉલીયમ ઘણો અજબ થયો અને બમણો ગુસ્સો કરી બોલ્યો "જે કોઇ એ દંડ બહાર કાઢશે પછી તે ગમે તેવો હોસે તોબી તે દંડ અને તેને લગતી પદવી તેણે તરત બખશવામાં આવશે. આવા મોટા ઇનામની લાલચે કેટલાક સાધુઓ ઉમરાવો અને સરદારોએ વારાફરતી પોતપોતાના બળ અજમાવ્યાં પણ અંતે નાચીપાર થઈને શરમીંદે ચેહેરે પોતાની જગયા ઉપર જઇ બેઠા.

તે રાજા ઘણો ચીરડાઇ ગયો અને એક ઘેલાં માણસની માફક પોતાનાં તખ્ત ઉપરથી નીચે કુદી પડયો ને પીર તરફ ચાલ્યો તેણે પોતાનાં વાઘના જેવા મજબુત પંજામાં તે દંડ પકડયો અને તેની ઉપર એટલું તો જોર કીધું કે પોતે પસીનાથી તદન ગરકાવ થઇ ગયો. જરા થોડોવાર દમ ખાઈ તેણે ફરીથી એક બાજુ જોર કીધું. એ પ્રમાણે તેણે ત્રણ વખત પોતાનું સઘળું જોર અજમાવ્યું પણ કંઇજ વલ્યું નહી અંતે થાકથી હાંફવા લાગયો.

તે રાજાને આ પ્રમાણે થાકેલો નાશીપાશ થએલો જોઇને ઉલ્મસતન પોતાની જગયા ઉપરથી ઉઠી પાછો પીર તરફ ગયો અને ઉલીયમને બાજુ ખશેડી તે દંડ હાથમાં લીધો અને એક પલમાં તે દંડ શીલામાંથી બાહાર ખેંચી કાઢયો અને ઉલીયમનાં હાથમાં મેલ્યો.

આખો દરબાર અજાએબીમાં ગરક થઈ ગઈ અને તેઓ એક અવાજે બુમ પાડી ઉઠયાં "કે મોજેજો, એક મોજેજો ઉલ્મસતનની જય થાઓ." તે રાજા બોલ્યો." જો પરમેશ્વરની મરજી એવીજ છે તો આપણને તેના હુકમને તાબે થવું જોઇએ. આ પદવી હજુ તમારાજ નશીબમાંછે માટે મારા ભલા ઉલ્મસતન જે પદવી તમે આટલાં વરસ સુધી માન સાથે ભોગવતા આવ્યાછો તે પદવી હું તમુને પાછી બખશું છું" અને હસતીવાર અને ખુશામતીઆ સલાહકારોનાં સમજાવ્યાથી તમારી તરફ જે ગેર ઇનશાફી મેં ગુજારીછે તે માટે હું મારાં અંતકરણથી દલગીરછું.

એમ બોલી તે રાજાએ તેને દીલાજા

ની ભરયો આવકાર દઈ પોતાની નજદીક બે સાડયા જે જોઇ લોકોએ ખુશાલીનો એક મોટો પોકાર ઉઠાવ્યો જે પોકારથી આખુ મકાન ગાજીરહયુ.

રોબરટને ઘણી શરમીંદગી હાંસલ થઈ અને પોતે જે પદવી મેલવવાનો ઉમેદ રાખતો હતો તેમાં નીશફલ થયાથી ઉવલસ્ટન ઉપર ઘણું ખીજ્યું ,વેર લેવાની મતલબથી શાહનાં કાનમાં તેણે ધીમેથી કાંઈ કહયું. જેથી શાહે પોતાનાં ચોબદારને માટે સાદ કહયું "ચોબદાર આંહી આવ અને બાહાર જે બે જવાન શખ્શો ઉભાંછે તેને શેતાબીથી અંદર લાવ હું જોઉ કે તેઓ કોણછે."

રોબરટે કહયું "જહાંપનાહ તેઓ કોઈ જ નથી પણ ઉવલસ્ટનની બેટી એદીથ અને આપણા ભલા ઉમરાવ ફીલ્ઝ વોલટરનો બેટો ઉવોલટર છે જે પોતાનાં બાપની મરજી ઉપરાંત ઉવલસટનનાં શીખવ્યાથી તેણીની ઉપર આશક પડી તેને નાંફરમાન થયોછે. એટલુજ નહી પણ તેણીની સાથે પોતાનાં બાપનુ ઘર છોડી નાંસી જતાં મેં તેઓને પકડયાં છે. મારા સાહેબ જે પ્રમાણે આજે એ પાદરીએ આપણુને પોતાનાં જાદુઈ જોરે હફાવ્યા તેજ પ્રમાણે એણે આ છોકરાનાં કુમલા મગજ ઉપર જાદુની અસર કરી તેને પોતાનાં બાપથી નાંફરમાન કીધોછે માટે આ પાદરી ઉપર જાદુ ચલાવવાનું હું તોહોમત મુકું છું."

તે શાહેબે હશીને કહયું નહી રોબરટ એમાં તમારી મોટી ભુલછે આવી એક ખુબશુરત કુમારીકા ઉપર આ જવાંન આશક પડે એમાં જાદુ જેવું હું કઈજ નથી જોતો એઓ બંધે નવજવાન ખુબશુરત અને ખાંનદાનીછે અને તેઓ એકેક બીજાને પ્યાર કરે એમાં કાંઈ નવાઈ જેવું નથી. પણ ફીલ્ઝ વોલટર તમો શું કહોછો? શું આ જોરૂ તમને અનગમતુ છે? આવી એક નાજનીનને તમારી વહુ તરીકે ગણવાને તમને કંઈ અડચણ છે?"

તે ઉમરાવ બોલ્યો. "મારા શાહેબ આ મારા બુજરોગ અને અસલી મીત્ર તરફ જે મેં નુકશાન અને ઘેર સલુકાઈ વાપડી તે માટે હું એમની પાસે દરગુજર ચાહુછું અને મારા છોકરા સાથે એમની છોકરીની શાદી કરી આપવાને હું એમને અરજ કરૂછુ"

ઉવલસ્તન આ આશક માંશુકનાં સુખને માટે પેહલે થીજ ઇંતેજાર હતો માટે બોલ્યો. હું મોટી ખુશીથી મારી બેટી ઉવોલટરને બખશું છું (ફીલ્ઝવોલટર તરફ ફરીને) અને મારા ભલા ફીલ્ઝવોલટર જે બનવાનું હતુ—તે બની ચુકયું માટે હું તમુને મારા ખરા અંતઃકરણથી માફી બખશું છુ.

"ત્યાર તો ઉમરાવ ઉવલસ્તન" ઉવીલયમ બોલ્યો," તમારી પદવી તમને પાછી મલી તેનાં શુભ મુહુરતમાં એક ધરમગુરૂ તરીકેની તમારી પેહેલી ફરજ આ ભાગ્ય શાલી જોડાનાં હાથ મેલવી આપવાનીછે. માટે આવો આંહી પાંજ તમારીપવીત્ર ફરજ બજાવો અને આપણાં પવીત્ર ધરમનાં ફરમાન પ્રમાણે એક કુમારીકાનો હાથ તેનીના ધણીનાં હાથમાં આપવાને એક પીતાની જરૂર હોયછે. તે અંગત પુરી પાડવાને હું તઇયાર છુ"

એટલું બોલી તે પોતાના તખ્ત ઉપરથી હેઠે ઉતરીયો અને એદીથ તથા ઉવોલતરનાં હાથ પોતાના હાથમાં લઈને ઉવલસ્તનાં આગલ તેમને લઇ આવ્યો જેણેતે આશક માંશુકનાં હાથ મેલવી તેઓને હંમેશનાં સુખનાં આશીરવાદ દીધા.

તુરતજ લોકોએ ખુશાલીમાં શોર મચાવ્યો અને તે મકાન એકવાર ફરીથી ગાજી રહયુ.

સઘલાં લોકો જેઓ થોડો વખત અગાઉ દલગીર ભરેલા ચેહેરાએ એકઠા થયાં હતાં અને કાંઇ નવી આફતની ધાસતી રાખતાં હતાં તેઓ આવા નહીં ધારેલા ખુશાલી ભરેલા બનાવથી ખુશી થતાં હસતેચેહેરે પોતપોતાને ઠેકાણે ગયાં.

(પુરૂ)

પરચુરણ

૧—વઇદ — (દરદીને) પણ તમને દવા પીવાની કાંઈ જરૂર નથી. દરરોજ ધંધીની કસરત અને સેહજ ભુખ વધારવાનું કાંઈ બસ કેહેવાશે. કહોની કે કસેરેતની બાટલી.

દરદી—(ચોંકીને) અરે નહી તેતો હું નહી પીવાનો.

વઇદ—બેવકુફ, દારૂ નહી પીનાર.

દરદી—નાહું કાંઈ તીતીતલર* નથી. દારૂતો મને ભાવે; પણ હું અત્યારશુધી દારૂનોજ વેપારી હતો અને તેથી સારી પૌ સમજુંછું કે કસેરેત કેમ અને શાંનો બને છે.

૨—"કેમ પંડીત સાહેબ, આ મારૂં નવું પુસ્તક તમને કેવું લાગે છે?" એક અધિપતીએ પુછ્યું.

"તમારૂં લખાણ મને કે મારા જેવા બીજાઓને પસંદ પડતું નથી. વળી આ તમારૂં પુસ્તક ગોયા ધોબીના કુતરાની હાલતે પુગેલું છે. તેમાંનું લખાણ અમને તો શુ પણ કોલઈઓ જેમની જાતને બરતું છે તેમને પણ પસંદ પડતું નથી," પંડીત સાહેબે જવાબ દીધો.

"પણ એ માંહેલુ લખાણુતો ઠીકછેની; અધિપતીએ પુછ્યું

"તે તો મારા એક ડોહડગળંની દાહાડી વાલા ફેંટો પેહરનાર પરદેસી ગુજરાતી કવિના કેહવા મુજબ હમણાર વરસનાં વેનાં જુનાં દફતરોમાં આવી ગયલા વિષયો છે

"પણ પેલી મોરની વાતતો રસભરેલી છે, ની!"

"મોરતો જાહેનકરો મોર : જોઇ લેવો; પણ તે સાથ મોરના મોહોડાંમાં મુકેલા બોલો પણ મોરેનાંજ લાગે છે."

૩—એક વેળા એક પારસી પલેઅર કુંપની મોજને ખાતર બીજે ગામ ગઈ. રાહામાં તેમને અતિશય થાક ચઢયો તેથી તેઓએ એક ધરમશાળામાં રાતનો ઉતારો કરયો. હવે તે ધરમશાળા ઉજડ અને પડતલ હાલતમાં હતી. ત્યાંનો રખેવાલ એક સીધોભઈ હતો. તે ભર ઉંઘમાં પડેલો હતો ઓરડામાં. ત્રણ ચાર સાદરી અને ખાલી ટોચ શિવાય બીજો સામાન હતો નહી. જે એક પુરૂં ગોદરૂં હતું તેતો પેલા સીધીભાઈએ રોકયું હતું. તે કુંપનીમાં અરદેશર ઉગરો નામે પારસી હતો. સધળાઓએ જરા ગેજગ આરામ કરયા પછી મી૦ અદગરાએ આહેસ્તે રહી સીધીભાઇની પાસે જઇ આરામ કીધો. કરાર લાગાથી સાડે સુધી શુઈ રહયા. બીજાઓએ તેને બીછાણાં ઉપર કરારે શુતેલો જોઈ મશકરીમાં તેનું મોહોડું મેસથી કાલું કરી નાખ્યું. સહવારે મોડેથી ઉઠયા પછી તે હજામત કરાવા બેઠો. બેઠો ખરો પણ આરસીમા મોહોડું જોઈ વિચારમાં પડયો અને મનસે બોલ્યો "આ સઘલા પારસીઓ ભુલમાં મને અરદેશર સમજે છે પણ હુંતો રખેવાલ સીધીભાઇ છું વારૂ ઠીકછે એમાં આપણનું શું જાયછે. આપણને તો ઓર ફાયદોજછે."

૪—"આવો તો પોરીઆઓ. જરા આફ્રા આવોતો, આ લાકડાંનો બીમ ખસાડવાં લાગો તો."

"કેમ કુમલા કાકા કલફાતી ખસોડવાનું કાંઇ કામ?" પોરીઆઓએ પુછ્યું.

"કામ, અરે કેઠાં (પોહોલા હાથે લંબાવી) કાફર કોહર એની હોડ ભરાયોછે. બહુ જણરોછે. કોઇ દીવસ તમોએ દીઠો ન હશે."

ઉદરનું નામ સાંભળતાજ પોરીઆઓ ખોમ ખસાડવા મંડી ગયા. તેખસડયો ખ

ગોપટી ઘણીજ રસીલી છે. એમાં કેટલાક મોહોબ્બતની વાત છે, પણ તેમાં અકલબી સમાવેલીછે.

પણ મેં તો તમને શબ્દ કોશ આ પયો હતો તેમાં શબ્દોના અરથ શીવાય બીજું કાંઈ નથી એ ઉપરથી જણાયછે કે ત મો કાંઈ ભણેલા નથી.

૧૩—વિજલી શું કામમાં આવતી બા ફી રહેછે—શિકારીઓને પણ વિજલી મદદ લાગીછે. બંદુક પકડવાનાં લાકડાના મુડાં આ ગલ એક બેતરી કરવામાં આવે છે અને તે મારફતે મુખ આગલ એક નાની બતી મુકવામાં આવેછે તેને વિજલી પુરી પાડવા માં આવેછે. એ દીવાથી અંધારામાં શિકા રીઓને પોતાની બંદુક કયાં પડી છે તે તરત જણાઈ આવેછે.

૧૪—ખુજનો શેહલો ઉપાય—જે ભા ગ ઉપર ખુજ થતી હોય તે ભાગ વાંદરાં નો કટકો સવચ્છ રેકતીફાઈડ સ્પીરીતમાં બોરી તે વડે દીવસમાં એક બે વખત ધોવો એ સ્પીરીતમાં સેંકડે ૧ ભાગ આમોનીઆ નાખવું ખુજ જલદીથી સાફ થશે.

૧૫—આપણી પૃથવિ ઉપર છપાતાં નયુસપેપરોની એકંદર સંખયા શુમારે ૩૫, ૦૦૦ ની અંકાયછે જેથી દર ૨૮૦૦૦ આ દમીએ એક નયુસ પેપરની રાસ ઉતરેછે.

૧૬—એક વેલા મી૰ મુસેમાન સાતકા આગ ગાડીમાં બેસી બીજે ગામ જતા હતા ઘણો વાર ગાડીમાં બેસાંથી તેના ૩ ગજ લાંબા પગ ભરાઇ આવ્યા હતા તેથી તે એક સ્તેશન ઉપર ઉતરયો અને પોતાના સોબતીઓ તરફ જોઇ બોલ્યો.. "ઘણો વ ખત બેઠાથી પગ ભરાઇ આવગાછે વાસતે જરા લાંબા કરવા (છુટા પાડવા) જોઇએ" "અરે ભાઇ, ખબરદાર એમ કરતો ના. ૯ જીર પોટા લાંબાછે કે વધારે કરવા માંગેછે."

૧૭—"હા સાહેબ," એક કારખાણું વાલો, "હું પોતાને આદમ જાતનું ભલું કર નાર સમજુછું મારાં કારખાણામાં હું દર રોજ શેંકડો માણસને તેમના ગુજરાણ માટે રોજી આપુછું."

"તમો થોડાનું ગુજરાણ ચલાવોછો!" નજદીકમાં ઉભેલા એક સખશે જવાબ દીધો. "સારૂ થયું કે તમે એ ખુલાશો કરયો. હું તો અત્યાર શુધી એવો વિચાર ધરાવતો હતો કે તેઓ તમારાં હોજરાં માટે મેહેનત માં પીલાયછે."

સવાલ.

૧—એક નેક માણસ ચલકતાં જવેરની માફક કાં હોયછે!

૨—એવી કઇ ચીજછે કે જે જમીનની સપાટીયી પ ૧ કે ૬ ફીટની ઉંચાઇએ પોતા ની હઇયાતી લેછે અને જે દોસતીની તથા મોહોબ્બતની ઇધાણી તરીકે ઓલખાયછે.

૩—કઇ ચીજ જીંદગીના પિયાલાને મધુર કરી મુકે છે પણ જો સેવટ સારૂ ન નિવ જે તો સરવેથી સરસ ગુણવાલી ચીજને ક ડવી કરી નાંખેછે.

૪—એવી કઇ ચીજછે કે જે વારે ઘડીએ તેબલ ઉપર લાવવામાં આવેછે, કપાયછે, પણ તેને ખાવામાં આવતી નથી.

૫—એવી કઈ ચીજછે કે જેને માસ નથી હાડકાં નથી પણ ૪ આંગલાં અને એક અંગોઠો હોયછે.

૬—મને બેવ હાથ અને ચેહેરો હોયછે અને તમારી આગલ ચાલુચ પણ જયારે હું ચાલુચ ત્યારે મારૂ શરીર સ્થીર રેહેછે અને હું પોઊછું તયારે હું આરામ લેઉછ.

પખવાડ્યાંની મજાહ.

પુસ્તક ૧ લું] [અંક ૨૦ મો

લેડી ડફરીન ફંડ

સદરહુ ફંડમાં હિંદુસ્થાન ખાતે રૂપીઆ ૧,૯૧,૦૯૪—૮—૧૧ ભરાયાછે. એખી હીકજછે. રાજા બોલે ને દહાડો હાલે. એ કાંઈ એજ ફંડ માત્ર એવું નથી કે જેમાં અંગરેજ બોલે એટલે દેશીઓ ફાયદાવાળું સમજી તેમાં ઇઆ હોમ ઝીપલાવે. બીજાં એવાં ઘણાંછે જેમાંના કેટલાંક તો માત્ર અંગરેજ સાહેબોને ખુશી રાખવા ખાતર દેશીઓ ભરી આપવાને તઇયાર થયાછે. દેશીઓમાં પારસીઓનો ભાગ મોટો હોયછે. શ્રી-આઓને ઘર જો તેમની જાતવાળો કોઈ ગરીબ લાચાર માંગવા ગયો હોય તો તેને તાણાજનીના સખુન સંભળાવી કાંઈ સેહેજ સાજ આપવું નહી આપવું કરી બીચારાને ધમકી સાથ કાઢી મુકેછે. પણ જો કોઈ અંગરેજ સાહેબે એવાઓ ઉપર કાંઈ પત્ર લખી ફંડ ભરવાને હુકમ જેવી ફરમાસ કરી હોય તો તોબરતોબ તેમને રાજી રાખવાને તેમનો સખુન માથે શું પણ સરોચશ્મ દબવા તઇઆર થાયછે; પછી એ ફંડ જોઇ એ તો સાહેબ લોકોની રમુજ માટે જીમખાણું ઇઆ લાનટેનીસ બાંધવાનું હોય ઇઆ તેમને માટે બાગ બગીચા રચવાના કાં નહી હોય પણ તેમાં ભરવું તો જોઇઓ પણ નહી આપણે ભુલ કરીએ છીએ! અંગરેજ સાહેબોને રાજી રાખી મોટી મોટી રકમો આપી આપીઆમાં કદાચ તેમને બીજા ફાયદાતો નહીજ પણ જે ચામડાંઓ તેમની રમત ગમત માટે બાંધી આપવામાં તેઓ મદદ કરે છે. તે ચામડાંઓમાંથી તેમને દાખલ થતા અટકાવેલા જોતાનો દીલાસો મલેછે. વલી તે સાથ કદાચ તેઓ પોતાની ઉમેદમાં જરા આગલ વધતા-હશે અને રાવબ્હાદુર, ઇઆ ખાનસાહેબ, ઇઆ સી. આઇ. ઈ. ના ચાંભલાનો એલકાબ પોતાના નામ સાથ જોડાયલો, ઇઆ ગલે ઓલવેલા જોવામાં શોભા ઇઆ ઇજ્જત સમજતા હશે. એ રવૈયનું તેમને માન મલો ઇઆ ન મલો પણ સાહેબ લોક બોલે તો તેમના સખુન માટે નાણાં ભરવાને વિલંબ લગાડવો એ ઠીક કહેવાય નહી.

—(o)—

એપરી ઘણીજ રસીલી છે. એમાં કેટલોક મોહોબ્બતની વાત છે, પણ તેમાં ચાકલખી સમાવેલીછે.

પણ મેં તો તમને શબ્દ કોશ આપયો હતો તેમાં શબ્દોના અરથ શીવાય બીજુ કાંઈ નથી એ ઉપરથી જણાયછે કે તમો કાંઈ ભણેલા નથી.

૧૩—વિજલી શું કામમાં આવતી બાકી રહેછે—શિકારીઓને પણ વિજલી મદદ લાગીછે. બંદુક પકડવાનાં લાકડાના મુઠાં આગલ એક બેતરી કરવામાં આવે છે અને તે મારફતે મુખ આગલ એક નાની બતી મુકવામાં આવેછે તેને વિજલી પુરી પાડવામાં આવેછે. એ હોવાથી અંધારામાં શિકારીઓને પોતાની બંદુક કયાં પડી છે તે તરત જણાઈ આવેછે.

૧૪—ખુજનો શેહલો ઉપાય—જે ભાગ ઉપર ખુજ થતી હોય તે ભાગ વાંદરાંનો કટકો સવચ્છ રેકતીફાઈદ સ્પીરીતમાં બોરી તે વડે દીવસમાં એક બે વખત ધોવો એ સ્પીરીતમાં સેંકડે ૧ ભાગ આમોનીઆ નાખવું ખુજ જલદીથી સાફ થશે.

૧૫—આપણી પૃથવિ ઉપર છપાતાં નયુસપેપરોની એકંદર સંખયા શુમારે ૩૫,૦૦૦ ની અંકાયછે જેથી દર ૨૮૦૦૦ આદમીઓ એક નયુસ પેપરની રાસે ઉતરેછે.

૧૬—એક વેલા મી૦ મુલેમાંન સાતકા આગ ગાડીમાં બેસી બીજે ગામ જતા હતા ઘણો વેર ગાડીમાં બેસાંથી તેના ૩ ગજી લાંબા પગ બરાઇ આવ્યા હતા તેથી તે એક સ્તેશન ઉપર ઉતરયો અને પોતાના સોબતીઓ તરફ જોઇ બોલ્યો. "ઘણો વખત બેઠાથી પગ ભરાઇ આવગાછે વાસતે જરા લાંબા કરવા (છુટા પાડવા) જોઈએ" "અરે ભાઇ, ખબરદાર એમ કરતો ના. હજુર પોતા લાંબાછે કે વધારે કરવા માંગેછે."

૧૭—"હા સાહેબ," એક કારખાણાં વાલો, "હું પોતાને અંદમ જાતનુ ભલુ કરનાર સમજુછું મારાં કારખાણામાં હું દર રોજ સેંકડો માણસને તેમના ગુજરાણ માટે રોજી આપુછું."

"તમો લોકોનુ ગુજરાણ ચલાવોછો!" નજદીકમાં ઉભેલા એક સખશે જવાબ દીધો "સારૂ થયું કે તમે એ ખુલાશો કરયો. હું તો અત્યાર શુધી એવો વિચાર ધરાવતો હતો કે તેઓ તમારાં હોજરાં માટે મેહેનતમાં પીલાયછે."

સવાલ.

૧—એક નેક માણસ ચલકતાં ઝવેરની માફક કાં હોયછે!

૨—એવી કઇ ચીજછે કે જે જમીનની સપાટીથી ૫ કે ૬ ફીટની ઉંચાઇએ પોતાની હયાતી લેછે અને તે દોસતીની તથા મોહોબતની નીશાણી તરીકે ઓલખાયછે.

૩—કઇ ચીજ જીંદગીના પિયાલાને મધુર કરી મુકે છે પણ જો સેવટ સારૂ ન નિપજે તો સરવેથી સરસ ગુણવાલી ચીજને કડવી કરી નાંખેછે.

૪—એવી કઇ ચીજછે કે જે વારે ઘડીએ તેબલ ઉપર લાવવામાં આવેછે, કપાયછે, પણ તેને ખાવામાં આવતી નથી.

૫—એવી કઈ ચીજછે કે જેને માસ નથી હાડકાં નથી પણ ૪ આંગલાં અને એક અંગોઠો હોયછે.

૬—મને બંધે હાથ અને ચેહરો હોયછે અને તમારી આગલ ચાલુચ પણ જયારે હું ચાલુચ ત્યારે મારૂ શરીર સ્થીર રેહછે અને હું થોભુછું તયારે હું આરામ લેઉછ.

પખવાડ્યાંની મજાહ.

પુસ્તક ૧ લું] [અંક ૨૦ મો

લેડી હર્ડીંગ ફંડ

સદરહુ ફંડમાં હિંદુસ્થાન ખાતે રૂપી આ ૧,૮૧,૦૯૪—૮—૧૧ ભરાયાછે. એથી ઠીકજછે. રાજા ભોળ ને દહાડી હાલ. એ કાંઈ એવું ફંડ માત્ર એવું નથી કે જેમાં અંગરેજો બોલે એટલે દેશીઓ ખોદાઈ વાણો સમજી તેમાં ઈઆ મેમ ઓપલાવે. બીજાં એવાં ઘણાંછે જેમાંના કેટલાંક તો માત્ર અંગરેજ સાહેબોને ખુશી રાખવા ખાતર દેશીઓ ભરી આપવાને તઈઆર થયાછે. દેશીઓમાં પારસીઓનો ભાગ મોટો હોયછે. ઘરીઆઓને ઘર જો તેમની જાતવાળો કોઈ ગરીબ લાચાર માંગવા ગયો હોય તો તેને તોબાજનીના સખુન સંભલાવી કાંઈ સેહેજ સાજ આપ્યું નહી આપ્યું કરી બીચારાને ધમકી સાથ કાઢી મુકેછે. પણ જો કોઈ અંગરેજ સાહેબે એવાઓ હાર કાંઈ પત્ર લખી ફંડ ભરવાને હુકમ જેવી ફરમાસ કરી હોય તો તાબરતોબ તેમને રાજી રાખવાને તેમનો સખુન માથે શું પણ સરોઆંખે દાખવા તઈઆર થાયછે; પછી એ ફંડ જોઇ એ તો સાહેબ લોકોની રમુજ માટે જીમખાણું ઈઆ લાનતેનીસ બાંધવાનું હોય ઈઆ તેમને માટે બાગ બગીચા રચવાના કાં નહી હોય પણ તેમાં ભરવું તો જોઈએ! પણ નહી આપણે ભુલ કરીએ છીએ! અંગરેજ સાહેબોને રાજી રાખી મોટી મોટી રકમો ઓકી આપીઆમાં કદાચ તેમને બીજા ફાયદાતો ન હીજ પણ જે ધોબલાંઓ તેમની રમત ગમત માટે બાંધી આપવામાં તેઓ મદદ કરે છે તે ધોબલાંઓમાંથી તેમને દાખલ થતા અટકાવેલા જોવાનો દીલાસો મલેછે. વલી તે સાથ કદાચ તેઓ પોતાની ઉમેદમાં જરા આગલ વધતા હશે અને રાવબહાદુર, ઈઆ ખાનસાહેબ, ઇઆ સી. આઇ. ઈ. ના ખીતાબ લાનો એલકાબ પોતાના નામ સાથ જોડાયલે, ઇઆ ગલે ઓલવેલા જોવામાં શોભા ઇઆ ઇજ્જત સમજતા હશે. એ રવેશનું તેમને માન મલો ઇઆ ન મલો પણ સાહેબ લોક બોલે તો તેમના સખુન માટે નાણાં ભરવાને વિલંબ લગાડવો એ ઠીક કહેવાય નહી.

——(o)——

આજના પારસીઓ

પ્રકરણ ૮ મું.

ગઈ રાતનો અમારો સ્વપનો એક એક સ્વ બાબદમાં અમને તેમજ અમારા જેવા બીજા બંધીને કાંઈક સવીચારો આપે એવા છે. તે સ્વપનાંમાં અમોએ જે કાંઇ દીઠું તે નિચે મુજબ હતું—

ગુજરાતની રમુજ જમીનના એક:દા જંગલમાં એક નાનું પણ આબાદ શેહેર એક નદીને કીનારે આવેલું દીઠું. તેમાં નજર કરતાં એકજ વરગના લોકો જણાયાં પેહેરવેશ એક, ને રીત એક, રેવાઝ એક, રસમ એક, ઠાઠમાઠ એક, ધરમ એક. સારાંસ જયાં નજર જતાં સરવે તમામ એક ઢબનું નવા પાયા ઉપર બંધાયલું હોવાથી ઘણુજ રળમામણું લાગતુ હતું. રેહેવાસીઓ સુમારે નાનાં મોટાં ત્રણેક હજાર લાગતાં હતાં. રસતા જોઈએ તો મુંબઈનાં ઘોડી રસતા જેવા મોટા અને પોહોળા બાંધેલા હતા. આજુબાજુએ ઝાડોની હાર લાગા રહેલી હતી. તલાવ અને મેદાન જગે જગ જણાતાં હતાં. શેહેરની ગતર નવી ઢબ પ્રમાણે બાંધેલી જણાઈ. પાણી અને વીજળીના દીવાની પાઇપની કાંઈ ફોતાઇ ન હતી. કારખાણાં, ઇસ્પીતાલ, લાઇબ્રેરી, નિશાળ, કાલેજ હોટેલ, નાટકશાળા વગેરેની કાંઇ મના ન હતી. શેહેરનો ઉદ્યોગ પોતાનોજ હતો. વેપારીઓ પોત:ના શેહેરનો માલ ગામેગામ મોકલાવતા હતા તેમજ બાહારના જોઈતા માલની આયાત કરતા હતા. ધાન્ય તેમજ ગોહુ, કાપડ, કપાસના વજીફા મોટા મોટા હતા. શેહેરને લગતાં જંગલમાં ધાતુની ખાણ પુશકળ હતી, જે ઉપર શેહેરના ઇજનેરોનો મન સદાના રોકાયલાં રેહેતાં હતાં. શેહેરનો ઉદ્યમ એટલો બોહોળો હતો કે તે દર રોજ ૨૦૦૦ આદમીને ધંધા ધાપામાં મશગુલ રાખી શકતુ હતુ. તેથી લોક સુખી સંતોષી પ્રમાણીક ચાલાક ઉદ્યોગી આબાદ અને સહાસીક બનેલું હતું.

શેહેરના વચલા ભાગમાં એક વરતુળના આકારમાં એક બંધાખાણું હતું. તનદરોસ્તીની બાબમાં તે સંપુરણતની એક નકલ કરવા જોગ નમુનો હતો. દરેક ઘર ધણીઓએ પોતાના ઘર પોતા માટે ખાશ નવા પસંદ કરેલા પ્લાન પ્રમાણે બાંધેલાં હતાં તેથી આખું શેહેર શોભાયમાન હતું.

શેહેરમાં એકજ વાટની ખુટ હતી. તે એ કે જગેજગ નજર ફેંકતાં જુદી જાતનું કોઇ આદમી જણાતું ન હતું.

વલી ત્યાં પ્રજાસતાક રાજ્યની દવાઇ ચાલતી હતી. આખા શેહેરમાં એક શેહેર સમાજ હતી જયાં પંચાયતના સાહેબો ઇનસાફ વગેરેનું ટોલ કરતા હતા. પંચાયતના મુખ્ય તરીકે આપણા હાલના બારોનેત સરે ખના તેમજ મી૦ દી૦ પીટીટના પઉતર બીરાજેલા જણાતા હતા. આ છેલી વાત ઉપરથી અમને એવું લાગેછે કે એ શેહેરની હસ્તી સુમારે આવતી અરધી સદીની પછી લટકેલી હતી. ત્યાં શેઠ માણેકજી જડજનું કાંઈ કામ પડતું ન હતું સબબ લોકો પ્રમાણીક હતું શેઠ દોશાભાઇ ફરામજીની કાંઈ જરૂર ન હતી એટલાજ માટે કે ચુકાદો કરવાને માટે કેશઝા હતાજ નહી. શેઠ ફરામજી ઇન્સપેકટરનુબા નામ ન હતું સબબ ફેસાદ શું તે ત્યાંના લોકો સમજતાં ન હતાં. સારાંશમ, આખા શેહેરમાં સુલેહમાં ભંગ કરનારું તત્વ મુદલ જણાતું ન હતું.

આવા શેહેરનું બવિશ પારસીઓના બાબમાં પેદા કરેને જલદી ખરું પડે જેથી તેઓની પડતી હાલતનાં હડપાં અને-ખુમારાનો અંત આવી જાય. કેટલીક

ના હવાઇ વિચાર પણ વખતજતાં ખરા પડે છે. કોણ ગયા ૪૦ વરશની વાત ઉપર એવું સમજતું હતું કે આ માછીમાર ટાપુ થોડાં વરસમાં એશિઆમાં પેહેલુ શેહેર થઇ પડશે. પ્રાચીન કાલમાં કોણ એવું ધારતું હતું કે જંગલીઓથી વસાયલું લંડન શેહેર દુન્યામા સઉથી પેહેલાં શેહેરની પદવીએ પુગશે. એક વેલા શારક માછલાં, વાઘ, હાથી, સાંપ, સોસવાટ વગેરેનું એ શેહેર મથક હતું. ત્યાર પછી આ મનુસ્ય દુશમનોની પ્યારી જગો બરફના પહાડો તલે ગરક જતી રહી જેથી એ ફાડીખાનારાંઓનો જડાબંધ નાશ થઇ ગયો. રફતે રફતે વાત સુધરતી ગઈ; અને આજનાં લંડનની હાલત છેવટે નિકલી. કદાચ હવે પછીથી શું ફેરફાર થશે તે કોણને ખબર.

એજ ઉપરથી અમને આશા છે કે સહાસીક પારસી જીવ જો ઉલ્લત ધરી આગેવાની કરે તો ઉપલાં સપનાવાલું પારસીઆન જરૂર કરી જન્મ પામે તેમા નવાઇ નથી.

આપણા આ ટાપુ ઉપર વસતા ૪.૦૦૦૦ પારસીઓમાંથી પેદા કરેને અંગરેજી પેન જેવા ઘણાક નિકલી આવે અને પેનના પગલાંપર ચાલી તેણે વસાવેલાં પેન્સીલવેયાની માફક પારસીઆન શેહેરનો પાયો આ ભુમીના નહી ખેડાયલા ભાગો ઇમ્પા, કોઇ દુરની જમીન ઉપર નાખવામાં આવે. લોકો દરેક ચીજ થયલી જોવાને ખંતી રેહે છે એમાં કાંઇ ચર નથી, ખોતી માત્ર સુકાણીની રેહેછે જે મલવા મુશકેલ હોયછે.

આશા

આપણી સનમુખ ગમે એવી નિરાશી ચોતરફથી ફરી વલી હોય તોપણ કોઇ પણ રીતે આશા છોડી નિરાશ બનવુ નહી—એ કેહેતી ડાહ્યા પુરૂશોની હોયછે. આકાશ ઉપરથી અંધારૂં વાદલ ફરી વલેછે, અને ઉમેદનો દરેક મામલો ફેરવાઈ જાયછે; પણ તે ઉપરથી ઇનસાનને સમજવાર નથી કે જે ચીજ બનવાની છે તેતરફ પોતાની પીઠ મંડે. એ હેરા ઉપર નીરાશીને ગાલેબ આવવા દેવો નહી તેમજ ઓમ્પા તરીકે મજબુત હિંમતને સાથે રાખવી અને નિરાશીનાં અંધકારમાંથી ગોટા ખાતાં સેવટે આબાદ બાહાર નિકલીશું માત્ર ધીરજ અને હિંમતનુંજ કામછે. અગર એક કામમાં આપણે આજે નિશફલ થશું તો તે ઉપરથી એમ સમજવતું કાંઇની કારણ નથી કે આવતી કાલેબી આપને એમજ નાસીપાસ બનશું. અગર આજે નિરફલ બન્યા તો ફરીથી તજવીજ કરતાં આપણે કદાચ પાર નહી પડશું એમ કોણ કહી શકશે. ઉપલી કેહેતી દરેક વખતે અને દરેક જગે એક સરખી રીતે કામ લાગે એવીછે. શું લડાઇનો કે શું મોહોબતના કામમાં તેની અશર એક સરખી રીતે ફાયદાકારક થાયછે માટે જો પેહેલાં આપણે ફાવીએ નહી તો ફરીથી કોશેશ કરવી અને તેમાંથી ફાવીએ નહી તો ફરી ફરી યત્ન કીધાથી સેવટે જરૂર ફતેહમંદ નિવડશું.

પેટબોલુ પચી

પ્રકરણ ૧૦ મું.

(પાને ૨૬૬ થી સાંધન.)

હોરેસ સાથ ભટકવામાં એક રાત પુરી ગુજારવામાં તેના ચાલા તથા રીત ભાત જોઇ લીધા ઉપરથી વેલેનતાઇનને તેને વિશે કાંઇ સારો વિચાર આવ્યો નહી. વેલેનતાઇન પોતાની જાતી અકકલથી ચેતી ગયો કે આગલ ચાલતાં હોરેશ કોઇ અતિખરો પુરૂષ

નિવડવાનો. તેના હાથથી કોઈ સારૂં કામ નિપજવાની તેણે આશા રાખી નહી. એમ એ પોતાના મગજ ઉપર પકી ખાતરી કરી ત તે પોતાનાં ધડીઆલને ચાવી આપીને બીછાણે ગયો. બારવગે તે અતિશય વેહેલો ઉઠયો મજબુત નાસતો લીધો, અને એક દમ વ્હાણ ઉપર જવા માટે બંદર તરફ ગયો. રસ્તામાં લોકોની મોટી થક જોઈ. સઘળાંઓ ગાંસડા પોટલા માથે લઈ બંદર તરફ જતાં હતાં. ગાડી ઘોડાનો કાંઈ સુમાર ન હતો. ૯ વાગ્યા સુધીમાં તો સઘલે વર્ગના લોકો મોટી સંખ્યામાં વ્હાણ ઉપર ભેગાં થયાં હતાં. ફકત તુતક ઉપર આશરે ૫૦૦ આદમી હતું. પોતે વેહેલો વ્હાણ ઉપર જવાથી વેલેનતાઇને જે સઘલા હુકમ વહાણનો કપતાન એક છોકરાની મારફતે આપતો હતો તે સઘલા જાણી લીધા. તે છોકરો એનજીનવાલો જગાને મથાલે ઉભેલો હતો. વહાણ દુર ગયું નહી એટલામાં વેલેનતાઇને પેલા છોકરાના સાદની નકલ કરવાનો અખતરો ચાલું કીધો. કપતાનના સઘલા હુકમથી તો વેલેનતાઇન માહેતગાર થઈ ચુકો હતો તેથી પોતાનું કામ તેણે ચાલુ કીધું.

'ઉભું રાખ,' વેલેનતાઇન પેલા છોકરાના સાદની નકલ કરી બોલ્યો.

"નહી, નહી," કપતાન બોલ્યો.

"સબર," છોકરાના સાદમાં વેલેનતાઇન બોલ્યો.

"ઉભું રાખવા તને કોણે કહ્યું," કપતાને ચોરડાઇને પુછયું.

"સબર," વેલેનતાઇન બોલ્યો.

વ્હાણનું એનજીન તરત ચાલતું બંધ પાડવામાં આવ્યું.

"એ તું શું કરે છે?" કપતાને બુમ પાડી. 'જરા ધ્યાન ઠેકાણે રાખ, ચલાવ, અને ફરીથી મુરખાઇ દેખાડતો ના."

"ચલાવ!" છોકરો બોલ્યો.

છોકરો બીચારો વિચારમાં પડયોકે આ જે એવું બનાવ બને છે. કપતાન તેની ઉપર એટલો ખફા શામાટે થતો હશે. તે એરવેશનાં વિચારમાં હતો એટલામાં એક મછવો બેચણુ ઉતારૂઓને લઈ વ્હાણ તરફ સડસડાત ચાલી આવતો હતો તે જોઈ કપતાને છોકરા તરફ જોઇ હાથ ઉંચા કરવા જેવો છોકરાએ એનજીન બંધ કરવાનો હુકમ કીધો. તેજોઈ વેલનતાઇને સાદ માર્યો, "ચલાવ" જેથી એનજીન ચાલવા લાગ્યું. વળી કપતાન અતિશય ચોરડાઇ ગયો અને છોકરા તરફ જોઈ ગુસ્સામાં બોલ્યો "કેમ આજે તને એ શું થયું છે."

"સબર?" બીચારા નિરદોષ છોકરાએ હુકમ કીધો.

વ્હાણ અટકયું ને મછવો વ્હાણની બોરડુંમાં આવી પુગો. સીડી ઉતારેલીજ હતી તેથી મછવા વાલો પકડવા જાયછે એટલે વેલેનતાઇને સાદ નાખ્યો "પછવાડે ફેરવો!" જ્યારે વ્હાણ ભરતીના રેહ સાથ સપાતાબંધ પાછલ હતી ગયું અને પેલો મછવો વ્હાણની અગાડી કેટલેક દુર રહી ગયો.

"સબર? લુચ્ચા, આગલ ચલાવ? એ તું આજે શું કરી રહયો છે?"

"સબર, ચલાવ"ના બંધે હુકમ છોકરાએ કીધા સબબ તેને કપતાનનાં કહેવાની કાંઈ સમજ પડી નહી; પણ જ્યારે કપતાને બંધે હાથ ઉંચા કીધા ત્યારે તેણે વ્હાણ ઉભું રાખવાનો હુકમ કીધો.

"ચલાવ?" વેલનતાઇને સાદ નાખ્યો જેથી વ્હાણ આગલ ચાલ્યું અને મછવો પાછલ પડી ગયો; જે જોઇ કપતાનનો મીજ જ હાથથી ગયો. તેણે પેલા છોકરા તરફ

પોતાની તોપી જોરથી. ફેંકી જે તે ખીચારા નિરદોશને માથાં ઉપર વાગી. છોકરો માથું ગવડવા પડયો અને તેમ થતાં, વ્હાણુ મછવાથી ઘણું દૂર ચાલી ગયું. એ રવેશનો આમલો જોઈ મછવા વાલાને બહુ માઠું લાગ્યું તે એવું સમજયો કે કપતાન તેની સાથ ચેડાં કરતો હતો અને એ વિચાર ઉપરથી વ્હાણ નજદીક જવાની આશા છોડી બેઠો. તેને હલેસાં મારવાં બંધ કરેલાં જોઈ કપતાન બહુ ગુસ્સે થઈ ગયો. તેના ત્રણ ઉતારૂઓ હરીફ વ્હાણ ઉપર જશે એવી ધાસતીથી તેના ગુસ્સાની હદ રહી નહી.

"હારે ખુબસુરત પોરયા?" તે બોલ્યો.

"સબર?" વેલનતાઇને સાદ નાખ્યો.

"શું હજુર એ વાત મુકનો નહી?" ઉભો રેહ હું. નિચે આવી તાહારી ખબર લઉં છું. ચલાવ જલદી?" કપતાને હુકમ કીધો.

'ચલાવ?' છોકરો બોલ્યો. "હું નહી જાણતો કે એ શું છે.'

'શું નહી? ફરીથી બોલ અને પછી જોઈ કેવો તું ભુઈ ઉપર ભમરડા માફક ફરતો રહે છે,' કપતાન બોલ્યો.

છોકરે પ્રત્યુતરમાં પોતાનું નિરદોશપણું જણાવ્યું જેથી કપતાનને તેના જુઠા બોલવા ઉપર ઘણીજ ચીડ લાગી. તે બોલ્યો, "ખબરદાર રેહે નહી તો હેઠલ આવી એક મુકો માથામાં એવો લગાવંશ કે મને ઇયાદ કરતો રેહશે."

"કેમ ચુપ નથી રેહવાતું?" કપતાન બોલ્યો.

"સબર!" વેલેનતાઇને સાદ નાખ્યો

"અરે તને થયું કેમ! એ શું કરી રહયો છે. કેમ કાંઇ કેસરી પ.ખ ખાવાનો શોખ થયો છે કે! બોલ, માત્ર હા કરીને બોલ પછી જોઇજ લે કે કેવો સ્વાદ તને રહી જાય છે. હવે ધ્યાન રાખ, હું તને છેલ્લી વાર ચેટાવુંછું કે હવે કાંઈ વધારે એવું કરશે પછી તે જરા પણ હશે તોએ હું નીચે આવી તારી ભીંડી ખબર લેવશ! કેમ, આપણે આગલ ચાલીશું કે!"

"ચલાવ" છોકરો તદન નાસીપાસ થઇ બોલ્યો.

'હં, હવે સમજયો,' કપતાન પોતાના માથાં આગલ મુક્કી ધરી છોકરાને તે હેખાડતો બોલ્યો. એટલું બોલી તે પોતાના ગજવામાં હાથ ખોસી આગલ શું કરવું તે વિશે વિચાર કરતો ઉભો.

એમ કરતાં જેવી તેની નજર છોકરા તરફથી ફરી કે વેલનતાંઇને ફરીથી સાદ કાઢયો, "શાબર કર! અટકાવ" પણ આ છેલ્લા શબ્દનો અવાજ બંધ પડયો નહી એટલામાં કપતાને એક જાડુ દોરડું ઝટ દઇને ઉપાડયું અને એક પણ શબ્દ બોલ્યા વગર પુર ગુસ્સામાં નીચે તુટકની ઉપર કુદકો મારયો.

"નાહાસ, છોકરા, નાહાસ!" વેલેનતાઈને તેજ પલે સાદ કાઢયો; અને છોકરો કે જે કોઈ અદગરાનો બાદશાહ હતો તે વિજલીની માફક ઉતારૂઓની ગરદીમાં ભરાઈ ગયો. પેહેલ વેહેલાં તો કપતાન છોકરાની નજરીક હતો પણ તે છોકરો એટલી ઝડપથી દોડતો કે અને તેને એટલીતો ઝડપથી

ગોલ આંટા ખવડાવતો કે તુરત એવું મા લમ પડયું કે આગલની માફકજ તે જીવ નાખતો તેની પુઠે લાગતો હતો.

"પકડો તો પેલા દુકતાને !". કપતાન બોલ્યો, "પકડો પેલાને! પણ ઉતારૂઓને તો અતિશય ગમત મલતી હતી તેથી તેને પકડ વાને સરવે કોઈ અખાડા કરતું. એટલુંજ નહી પણ તેઓ તો સામા પેલા છોકરાને ખંચાવતાં, અને જયારે એવું બનતું કે કપ તાન છોકરાને પકડી પાડવાની અણી ઉપર આવતો ત્યારે ૧૦ કે ૧૨ મજબુત બાંધાના મરદો તેની આડે થતા.

"અહીં આવ?" કપતાન હાંફતો હાં ફતો બોલ્યો, "હું જે કહુંછું તે મુગો મુગો કર. અહી આવ?" પણ તેમ કરવાને છોક રો ના પાડતો જેથી ફરીથી તેની પુઠ ધરી તેને પકડવાની તેણે તજવીજ કરી. આખ રે વેલેનતાઇને તિરસ્કાર ભરેલું હસવું ચાલુ કીધું અને જયારે તેવાં હસવાના એક પલમાં કાંઈ સેંકડો પડઘા થયા ત્યારેજ કપ તાનની ફીલસુફી ભરેલી નજર ઉંઘડી અને છોકરાની પુઠ સુઝી.

"અહીં આવ રોબીનસન!" કપતાન બોલ્યો, "જરા અહી નજર રાખજે. હું થોડા વખતમાં એ દુકતાની ખબર લઇશ." એટલુ કહી તેણે ઈજનેરને ચલાવવાનો હુકમ કરયો અને ઝડપથી પાછો પોતાની જગામા ટે સીડી ઉપર ચઢયો. અલબતાં પેલા બી ચારા નિરદોષ છોકરાની જગા રોબીનસન નામના બીજા શખ્સને મલી.

વ્હાણુ હવે ધમધોકાર આગલ ચાલવા લાગું. રોબીનસનનો સાદ વેલેનતાઈને કોઈ વખત સાંભલ્યો ન હતો તેથી તેની નકલ ક રવી તેનાથી બને એવું ન હતું. એટલાજ માટે તે હવે કાંઈ બીજાંની શોધમાં આસપા સ પોતાની નજર ફેંકવા લાગો. જે પેહેલા શ ખ્સસાથ તેને મેલાપ થયો તે એક મજબુત બાંધાનો, કાલા ડેભીઓવાલો ગ્રહસ્થ હતો જે એક સુંદર નાની ચોપડી કાડવામાં રો કાયલો હતો. તે કાડેલાં પાણાં એકેક રૂપી એ વેચતો હતો. જે અજાયબ જેવી ઊલ ટથી તેનાં પાણાંનો ખપ થઇ જતો હતો તે ઉપરથી વેલેનતાઈનને એવો વિચાર આવ્યો કે તેમાં કાંઈ ઘણીજ કીમતી અને ઉપયો ગી ખબર હશે. એ વિચારે તેને એક ન કલ ખરીદ કરવાને ઉસકેરયો અને તેમાંહે લી બાબદથી માહીતગાર થયા પછી પોતા નો સાદ તે વેચનારની પાછલ ફેંકી તે બોલ્યો,—"અરે ભાઇ, મને સાત જાઇએછે."

"સાત?" વેચનારે પુછયું, "હા લેવો. ત્રણ, પાંચ, સાત, ગણાયાં અને એકજ ઝ ટકામાં ૭ પાણાં ખેંચી કઢાયાં.

"લાવની ભાઈ, કયાંછે," વેલેનતાઇને પેહલાંની બરાબર સાદ નાંખ્યો.

"આ રહયાં, તઇયારછે," વેચનારે જ વાબ દીધો.

"લાવો, અહીં મોકલોતો," વેલેનતા ઇને બોલ્યો.

"લેવો સાહેબ, આ સાતછે," અને ત રતજ પાસેના ઉભેલાઓના હાથમાંથી સા ત પાણાં પસાર થવા લાગયા.

"મને અને મારી મીસીસને બે આપતો ?" એક ગ્રહસ્થ પોતાની પાકીટ ઉંધાડતો બોલ્યો.

'પણ મારાં માત ક્યાંછે ? 'વેલેનત ઈને પાછો પોકાર કીધો.

"થઠા ના કરો. એમાં કાંઈ વસવાનું નથી," વેચનારે જવાબ દીધો.

"ઠીક છે ત્યારે લેવો આ હું ચાલ્યો, પઈસા બઈમા આપણે કાંઇ જાણુંયે નહી," વેલેનતાઇન બોલ્યો.

"ચાલ્યો ?' વેચનાર બોલ્યો, "મુગા મુગા પઈસા કાઢો નહીતો ભારી પડશે." આ બોલતાં વેચનાર ઉશ્કેરાઈ ગયો

'ત્યારે તેં પઇસા લીધા,' એક શખ્સ કે જે વેચનારની પછવાડેથી દુર ઉભો હતો તેનો સાદ કાઢી વેલેનતાઇન બોલ્યો. તે શખ્સના ચેહેરા તરફ વેચનારે ગુસ્સાથી નજર કીધી અને કહ્યું ''તું પઈસા નહી આપશે ની ? કોઇ મોટો ઉઠાઉગીર દેખાયો. જોઇએ તું કેમ નથી આપતો." એટલું બોલતાં તે લોકોને બીજાં પાણી કાઢી આ પીતોમાં રોકાયો.

બાદ વેલેનતાઇનનું ધ્યાન સલુન તરફ ખેંચાયું; પણ ત્યાં તેણે થોડાએક સ્ત્રીઓને પોતાના આશકો સાથ વાતમાં મશગુલ રહેલાં તથા વખતે વખત સરાબના ગલાશ પે દરપે ઉડાવતાં દીઠાં તેથી તેઓને હરકત કરયા વગર એકેક આગલ પોતાનાં ડુગર ખુલ્લાં કરવા દઈ ત્યાંથી કેબીન તરફનો રસ્તો લીધો. કેબીન મહિલાં લોકો પણ તેવીજ રવેશે મશગુલ રહેલાં હતાં, માત્ર ફરક એજ હતો કે તેઓની ગોફતેગો કાંઈ ખાનગી ઇશ્કબાજીની ન હતી. તેઓ મજુરોને મલતા હલકા દરમાયા બાબે ચરચા ચલાવતાં હતાં આવી હાલતનું કારણ દરશાવવા માટે એક શખ્શ લોકોના દીલ એકસરખા સાધારન હક મેલવવા પાછલ ઉસ્કેરતો હતો આ શખ્શ ભાશાન કરતાના સાદથી જે લોકો તેના મતની તરફેન કાંઈ બોલતાં તેમનો સાદ ધબાઇ જતો હતો અને જે લોકો તેના મતથી જરાએ વિરૂધ જતા તો તેઓ ઉપર ગાલ ગલોચી અને તાણાજણીના મણુનોનો વરસાદ ચોમેરથી છુટતો હતો.

આખરે વેલેનતાઈને પેલા ભાશાન કરતાને તેના મતની ખાતરી વાસ્તે કશી જવાબ ઠરાવ કીધો. તે સામી બાજુ ઉપર સાદ નાખી બોલ્યો. "આપણને એક સરખા હક નથી જોઇતા.'

"નથી જોઇતા !' ભાશાન કરતા બોલ્યો "ઠીકછે તમને નથી જોઇતા; પણ હું તો દરેકને સરખા હક મલવાની તરફેનમાં છું; અને જેઓનો વિચાર એ મુજબ ચાલવાનો ન હોય તેમને મંડળીમાંથી હાંકી કાઢવા જોઇએ. એકસરખા હક નથી જોઇતા ? કાં શા માટે નહી જોઇતા ચાલો આપણે તે બાબે તકરાર ચલાવ્યે. પેહલો સવાલ એછે જે આ પાણી મલવાના હક એકસરખા કાં નહી હોય ? ભાશાન કરતાએ આંખના પલકારા મારવા અને ડોકાનો લેહેકો લીધો. આપણને સરખા હક કાં નહી મલવા જોઇએ ?

"કારણુ કે, 'વેલેનતાઇન કેબીનનેબીજે છેડે પોતાનો સાદ ફેંકી દીપો, "કારણુકે તારા જેવા મુરખાઓ તેનો. ગેર ઉપયોગ કરયા વના રહેનહી.'

આ શખુન તો પુરતા થઇ ગયા.' ભાપાને કરતાએ પોતાનો હુકકો નીચે મુકયો; જરા મજણુન એલ દારૂનો ગેટ ભરયો; પોતાનો દગલો ઉતારયો; બદીઆનની બાંહે દોપરીઆં દેર ચઢાવી અને પેલા બોલનારાને તેની સાથ હાથ અજમાવવાને બાહર નિકલવા કહયું. એક પલમાં આખી કેબીનમાં ગેગાટ મચી રહયો. સ્ત્રીઓએ પોતાના આશકોને ટંટામાં ભાગ લેતા અટકાવ્યા,જયારે ભાશન કરતાની બાયડીએ તેને પોતાના હાથ એક નિચ માણુસના લોહીમાં ખરડી, પોતાને હલકું લગાડવાની મના કરી. તેને ઘણો વખત સુધી લોકોએ સમજાવ્યો પણુ તે કાંઈ સમજયો નહી. આખરે તે તાઢો પડયો, જયારે, જોકે તેણે કસમ ખાધા હતા કે જે કોઈ તેનાં મતથી જુદો પડશે તેની ઉપર તે કીનો લેશે તોપણુ ત્યાં ભેગાં થયલાં નર નારીનાં મગઝ સ્વસ્થ થયાં. આ ઠેકાણે ઘણા એક એવા પરણેલા ગ્રહસ્થો હતા જે ઓની ઓરતો તુટક ઉપર ફરતી હતી, અને વેલેનતાઇનને તે વાત ગેરવાજબી લાગી તથી તે તેમને ભરથારસાથ ભેલવાની મતલબથી તે તુટક ઉપર ગયો. "તમને કાંઇ ખબરછે કે," તે એક ભપકાદાર પોશાક પેહેરેલી સ્ત્રીના કાનમાં ધીમો સાદ નાખી બોલ્યો, "તમને કાંઈ ખબર છે કે કેબીનમાં તમારો ભરથાર કોણને ચુંમી લીએ છે!" તણીએ અચર ત થઇ પાછું ફરી જોયું. "તમે તણીને ઓલખોછો?" વેલેનતાઇન બોલ્યો, અને જોકે તે બોલનાર કોણ હતું તે તણી જાણી શકી નહી. તોપણ તણી એકદમ કેબીનતરફ તે વાતની પતીજ કરવા ગઇ

"તોબાહ? તોબાહ! તમરા માતીએ કેટલો બધો દારૂ પીધો? ખોદાખાતર એને વધારે પીવા દેવોના?" એક બાઇનાં કાનમાં વેલેનતાઇને સાદ નાંખી કહયું જેની અસર એવી થઈ કે તે દોડતી કે કેબીન તરફ ગઈ. "કેમ, તમારા ધણીને તમે એટલો વિખરાવા દેવો છો કે જેથી ઓરત તેને મલે તેની ઉપર ધ્યાન પેહોંચાડયા વગર રેહે નહી" એક બીજીના કાન ઉપર સાદ નાખી વલેનતાઇન બોલ્યો. એ રવેશે તરેહવાર ટોલાથી દરેક પરણેલી સ્ત્રીને કેબીનમાં મોકલવાતે

"વ્હાણુને ડોભાવો? " રોબીનસન બેખરા અવાજમાં ઘાંટો તાણી બોલ્યો.

"વાહવા, એ સાદની હવે મારે નકલ કરવી છે," વેલેનતાઇન મનસે બોલ્યો. "હવે પેલા છોકરાને તેની જગા પાછી અપાવવાને લાગ આવ્યો છે," અને જેવો તેણે એ મછવાને વ્હાણુ તરફ સામેથી આવતાં દીઠો તેવો 'રોબીનસનને ઢબની ચાલાકીથી' તેણે પોકાર કીધો "ચલાવ!"

"નહી, નહી!" કપતાને બુમ મારી "નહી, નહી? હું બી કોઇ પેલા છોકરા ને વેજ દેખું?"

"ઉભું રાખ?! રોબીનસન પોકારયો "મેં કાંઇ ચલાવવાને કહયું નથી?'

"ચલાવ'?વેલેનતાઇન બોલ્યો, તરત વ્હાણુનાં પઇડાં ફરવા લાગાં, અને હવે તે ઇજિનેર સાહેબનો જીવ કંટાલાથી ઉસકેરાઇ આવ્યો.

કેમ તું મને ધેલો કરી મુકવા માંગે છેકે?' કપતાન બોલ્યો.

"પણ મને શું કેહેવા માંગો છો, હું

તો કાંઇએ બોલ્યો નથી," રોબીનશને પોતાના બચાવમાં કહ્યું.

"શું? શું!" કપતાન બોલ્યો, "તું નહી? અરે રોબીનસન તારો વાંક છુપાવાને જુઠું કેહેવાને જરા શરમાતો નહી એ કેવું ખોટું છે."

'પણ હું તમને જણાવુછું કે મેં એવું કીધુજ નથી? જો તમે મારૂં માનતા નહી હોય તો તમે હવે હુકમ કરો." એટલું કહી રોબીનશન વહાણના આગલા ભાગ તરફ ફરતો ગયો અને હાથમાં એક દોરડાનો કટકો જે આવી લાગો તે ઉપાડી તુટક ઉપર જોરથી અફાલી ફેંકયો અને એ રવેશે પોતાના કીણાનો ઉપાય લઈ તે અદબ વાલી સ્વસ્થ ઉભો.

"કેમ છોકરા, જો હું તને પાછો તારી જગા ઉપર મુકરર કરૂં તો તું સારી રવેશે માલાને કબુલ થાયછે કે?" કપતાને પેલા પેહેલા છોકરાને પુછયું.

"હા સાહેબ," છોકરે જવાબ દીધો. મગર!' કપતાનના હાથ તરફ જોઈને બોલ્યો.

(૧) એમ કરતાં મછવો છેક પાસે આવી પુગો. તે મધે એક જઈફ મરદ અને તેની દીકરી બેઠેલાં હતાં. છોકરીની ખુબસુરતી જોઇ વેલેનતાઇન દંગ થઇ ગયો અને તેણીના ચેહેરા તરફ લગો તાગ જોઈ રહયો. તેને એવું લાગ્યું કે તેણીના જેવી ખુબસુરત નાજની કોઈ દીવસ તેણે જોઈ ન હતી. જેમ જેમ તેણીનો મછવો વધારે નજદીક આવતો ગયો તેમ તેમ તેની ખુશીમાં વધારો થતો ગયો.

એમ કરતા મછવો વહાણની બાજુએ આવી પુગયો ત્યારે તે માહેલો જઈફ ઉભો થયો પણ એટલામાં તેણે એક જોકો ખાધો જેથી એક પલમાં નદીમાં પડયો.

'મારા બાવા! મારા બાવા!' તેની દીકરીએ ફીકીઆરી પાડી અને હાથ લાંબા કરી તેની ઉપર દમ બાંધીને પડી.

'બચાવો તેમને!' આગરે પચાશેક ઉતારૂઓ બોલી ઉઠયાં.

'છોડી દેવો મછવાને છોડી દેવો' શુકાણીએ બુમ પાડી.

જે ધણી મછવાંનો હુક પકડી રહયો હતો તેનાથી મછવો છુટો કરી શકાયો નહી અને પેલાં બંપેનાં શરીર એકેકને વલગીને પાણીના પ્રવાહ સાથ તરતાં ગમડાતાં હતાં તેથી વેલેનતાઈને વહાણનાં સુકાણ તરફ ધસ્યો જઇ પાણીમાં એકદમ ઝંપલાવ્યું. જોરથી ડુબકી મારવાને લીધે તે પાણીનાં ઉંડાનમાં ગયો તેનાં કપરાં ભીનાઇને એટલાં ભારી થઈ પડયાં કે તેને ઉપર આવતાં મોટી મુશકેલી નડી અને જયારે તે ઉપર આવ્યો ત્યારે પેલાં બંપેથી ઘણોજ દુર નિકલેલો જણાયો, પણ તે બ્હાદુરીથી તરતો જે પલે પેલાં ડુબવાની અણી ઉપર હતાં તે પલે તેમની નજદીક પુગો. તેના હાથમાં પેહેલી ચીજ જે કાંઇ પકડાઈ તે પેલા જઇફના બાલ હતા. તે જઇફે પોતાના ઉગારનારના હાથે વલગી પડવાની તરતજ કોશેશ કીધી, પણ વેલેનતાઇને તાબરતોબ તેના હાથ છટકાવી નાખ્યા, અને પેલી ઓરતનો જભો પકડીને તે બંપેને પોતાની એક હાથની વે

"કેપ્ટન કે, 'વેલેનતાઇન કેબીનનેબીજે છેડે પોતાનો સાદ ફેંકી દીધો, "કારણકે તુંતા રા જેવા મુરખાઓ તેનો ગેર ઉપયોગ ક રયા વના રહેનહી.'

આ શખુન તો પુરતા થઇ ગયા.' ભા પાને કરતાએ પોતાનો હુકકો નીચે મુકયો; જરા મજબુત એલ દારૂનો ગેટ ભરયો; પો તાનો દગલો ઉતારયો; બદીઆનની બાંહે કો પરીઆં દેર ચઢાવી અને પેલા બોલનારાને તેની સાથ હાથ અજમાવવાને બાહર નિ કળવા કહયું. એક પલમાં આખી કેબીનમાં ગેંગાટ મચી રહયો. સ્ત્રીઓએ પોતાના આ શકોને ટંટામાં ભાગ લેતા અટકાવ્યા.જયારે ભાટન કરતાની બાયડીએ તેને પોતાના હા થ એક નિચ માણસના લોહીમાં ખરડી, પો તાને હલકું લગાડવાની મના કરી. તેને ઘ ણો વખત સુધી લોકોએ સમજાવ્યો પણ તે કાંઈ સમજયો નહી. આખરે તે ટાઢો પડ યો, જયારે, જોકે તેણે કસમ ખાધા હતા કે જે કોઈ તેનાં મતથી જુદો પડશે તેની ઉ પર તે કીનો લેશે તોપણ ત્યાં ભેગાં થયલાં ન ર નારીનાં મગઝ સ્વસ્થ થયાં. આ ઠેકાણે ઘણા એક એવા પરણેલા ગ્રહસ્થો હતા જે ઓની ઓરતો તુટક ઉપર ફરતી હતી, અ ને વેલેનતાઇનને તે વાત ગેરવાજબી લાગી તથી તે તેમને ભરથારસાથ મેલવાની મત લબથી તે તુટક ઉપર ગયો. "તમને કાંઇ ખ બર છે કે," તે એક ભપકાદાર પોશાક પેહે રેલી સ્ત્રીના કાનમાં ધીમો સાદ નાખી બો લ્યો, "તમને કાંઈ ખબર છે કે કેબીનમાં ત મારો ભરથાર કોણને ચુંમી લીએ છે!" તેણીએ અચરત થઇ પાછું ફરી જોયું."ત મે તેણીને ઓલખો છો?" વેલેનતાઇન બો લ્યો, અને જોકે તે બોલનાર કોણ હતું તે તેણી જાણી શકી નહી. તોપણ તેણી એક દમ કેબીનતરફ તે વાતની પતીજ કરવા ગઇ

"તોબાહ? તોબાહ! તમરા માતીએ કે ટલો બધો દારૂપોધો? બોદાખાતર એને વધા રે પીવા દેવોના?" એક બાજીનાં કાનમાં વે લેનતાઇને સાદ નાંખી કહયું જેની અસર એવી થઈ કે તે દોડતી કે કેબીન તરફ ગ ઇ. "કેમ તમારા ધણીને તમે એટલો વિ ખરાવા દેવો છો કે જેથી ઓરત તેને મલે તેની ઉપર ધ્યાન પોહોંચાડયા વગર રેહે નહી" એક ત્રીજીના કાન ઉપર સાદ નાખી વેલેનતાઇન બોલ્યો. એ રસ્તે તરેહવાર ટોલા લાથી દરેક પરણેલી સ્ત્રીને કેબીનમાં મોકલવાતો

"વ્હાણને ઠોભાવો? " રોબીનસન બો ખરા અવાજમાં ધાંટો તાણી બોલ્યો.

"વાહુવા, એ સાદની હવે મારે નકલ કરવી છે," વેલેનતાઇન મનસે બોલ્યો. "હવે પેલા છોકરાને તેની જગા પાછી અપાવવાનો લાગ આવ્યો છે," અને જેવો તેણે એક મછવાને વ્હાણ તરફ સામેથી આવતાં દીઠો તેવો રોબીનસનને ઢબની ચાલાકીથી તેણે પોકાર કીધો "ચલાવ!"

"નહી, નહી!" કપતાને બુમ મારી "નહી, નહી? તુંબી કેશે પેલા છોકરા જે વે જે દેખું?"

"ઝુબ રાખ?! રોબીનસન પોકારયો "મેં કાંઇ ચલાવવાને કહયું નથી?'

"ચલાવ"વેલેનતાઇન બોલ્યો, તરતજ વ્હાણનાં પઇડાં ફરવા લાગાં, અને હવે તો ઇજિનેર સાહેબનો જીવ કંટાલાથી ઉસકેરાઈ આવ્યો.

કેમ તું મને ઘેલો કરી મુકવા માંગે છેકે?' કપતાન બોલ્યો.

"પણ મને શું કેહેવા માંગો છો, હું

જો લેશું. ઉચક, ભાઇ? એથી તારી બધી સરદી નિકળી જશે. આ વાતમા લગાર પણ શક ન હતો કારણ કે બરાન્ડી વેલેનતાઇનના પેટમાં જમરી ખબર લે એવાં મજબુત હતો. તેણે બીજાઓસાથ બે મ.ર ગમ લીધો હતા તેથી આ તકે તે શખશનો સખુન રાખવા માત્ર હોતન લગાડયો. ન્હાણુ હવે ગેરેવેસેન્દની નજદીક જઇ લાગું અને વેલેનતાઇન પોતાની મોહોબતની દેવીની મુલાકાત લેવા ગયો. તે છોકરીએ તેનો હાથ દાબ્યો અને પોતાની નજર ઉપર કરી કહ્યું, "પણ તમો અમને મળવા આવશોની?" વેલેનતાઇને તેણીના ખુબસુરત ચેહ્રા તરફ તગોતગ જોયા કીધું અને એક પણ શબ્દ કાઢયો નહી.

"તમે મળવા આવવાને વચન આપશો? પાપાજી મારી ખાતરી છે કે તમને જોઇ ઘણાજ ખુશી થશે! કાં તમે કણવાત આપવાને આણાકાણી કરશો!

"હું વચન આપું છું કે હું તમને મલીશ; અને જયારે હું ખાતરી કરી આપું છું કે એ વાત કરતાં મને બીજા કશાંથી વધારે ખુશી મલનાર નથી ત્યારે —" તેણે તેણીનો હાથ દાબ્યો, પણ તેનાથી વધારે બોલી શકાયું નહી; કારણ તેણીની નજર તેના ચેહ્રા ગમ હતી અને તેણીની આંખ ઉપકાર તેમજ મોહોબત એ બંનેથી દીપતી હતી.

"લે દોસ્ત એક બીજો ગોટ?" પેલો રંગીલો શખ્સ પાછો વેલેનતાઇન આગલ આવી બોલ્યો. "જરાં તમે ફીકકા પડી ગયેલા દેખાવો છો; અને તમને સરદી ન લાગે એટલા માટે મારી મીસીસ તમને આ પવા માંગેછે."

"નહી ભાઈ, હવે જરા નહી," વેલેનતાઇને જવાબ દીધો.

"આ જુવાન બાઇ જરા લેશે?" તે શખ્શે પેલા બુઢાની દીકરી ગમ જોઈ કહ્યું "નહી બાઈ, જરા લેવો! મારી મીસીસ કહેછે કે તમે જરા કાંઇ લેશો નહી તો જરૂર સીક પડી જશો." તે સ્ત્રીએ ભારી ગમતા સહીત ના પાડી; બાદ, સઘલાઓનો ઉપકાર વારંવાર માન્ય કરી તેઓ હેઠલ તુટક ઉપરે ગયાં.

કિનારો હવે દેખાયો. કપતાનનું મન હવે શાંત થયું હતું; પણ પેરા છોકરાને દીલે ડગડગો રહયો કે પેલાં રમખાનને લીધે કપતાન તેને તેની જગા ઉપર કાયમ રાખશે કે નહી. અલબતાં કપતાન તો પેહેલાં કરતાં તેની ઉપર વધારે મમતા દેખાડતો હતો; પણ તેટલાંજ ઉપરથી તેને શક રેહેતો હતો. તેની આ શંકામાં વલતી વધારો થયો; સબબ, પેલો કપતાન શગેતાથી ઉલટો જઇ સઘલા ઉતારૂઓની અગાઉ પોતાની જગા ઉપરથી ઉતરયો. છોકરાએ તેની ઉપરથી પોતાની નજર ખસાડી નહી, અને જ્યારે તે કપતાનનું તેની નજદીકમાં આવવું બનતું ત્યારે તે ત્યાંથી બીજી ગમ નિકલી જતો. તેની બીહીક તોપણ નકામી હતી; કારણકે કપતાનની દરેક જોસ ભરી લાગણી વેલેનતાઈનનાં તારીફ લાયક કામથી નરમ પડી ગઇ હતી; અને જયારે એવું જણાયું કે વેલેનતાઇનને સાબાસી આપવા ખાતર કપ

તાન નીચે જલદીથી ઉતરયો હતો ત્યારે પેલા છોકરાને હઇડ જરા તાઢક પડી.

"હું ખુશી થયોછું," વેલેનતાઇનનો હાથ ઝાલી કપતાન બોલ્યો, "તમારી મરદાનગીથી મને મોટી ખુશી ઉપ્તન થયછે. તમો એ બે શખસોના જીવ ઉગારયા છે—આ ત મારાં કામનો બરાબરનો હેવાલ "ઇલીઅડ" કાગરમાં વાંચવામાં આવેછે—જયાં એક ગ્રહસ્થ, હું ધારછું કે આરતઆરક્સીસ પણ તેની મને બરાબર ઈયાદ નથી, કે તેજ કે કોણ, પીતર મ્હોતામાને બાહાર લાવવા પોતદીમાં કુદી પડેછે."

"પણ તે ફતેહ પામ્યો કે?" વેલેનતાઈને ખુસ્‌લી ઉલટ સાથ પુછયું"

એવું તો કાંઇ જણાયલું નથી; પણ, આટલું તો નકી છે કે તે બહાર પાછો ઉપર આવ્યોજ નહી." કપતાને ઉતર દીધો.

"તોબાહ! તોબાહ! છી! છી! ત્યારે, અલબતાં, તે તેને બ્હાર લાવ્યો કે નહી તેથી દુન્યાને વાકેફ કરી શકયોનહી," વેલેનતાઇન બોલ્યો.

"બેશક નહી, અને એજ ઇતિહાશની ખાંમીછે તો કોઇ પણ માંણુસ પોતાનો વરતાંત સંપુરણ રીતે લખી શકયો નથી એક વખત લખવાને ઉલટ ધરી ચાલુ કરેછે પણ પછવાડેથી તે ઉલટ પાર પાડવાને શેવટ સારૂ લાવતા નથી—એજ કમનસીબ તો, પણ મને તમારાં મોટાં દીલથી ઘણુંજ લાગેછે, મને તમારૂં મગજ તપાસવા ગમેછે. તેજ ઇંદરી, પેલી આંખ ઉપરથી આવેલી ઈંદરી—ઘણીજ ભરપુર દેખાયછે.

"એહો, તમો તો કોઈ ઈનિમાતની ખાશીએત પારખું દેખાવ છો,' વેલેનતાઇન બોલ્યો 'અહી વહાણ ઉપર પેલો છોકરો કોઇ અતિશય ચાલાક દેખાય છે. તેનું ધ્યાન ઘણું ચોકસ લાગેછે."

'હા, છે તો ઠીક પણ કોઇ વખત તે બેધીયાન બની જાયછે,' કપતાને જવાબ દીધો, 'વલી કોઇ વખત તો એવી ભુલ કરેછે કે કેમ ચાલવું તે પણ વિસરી જાયછે. તમે નહી જોયું કે આજ સહવારે તેણે કેવી માથાકુટ કરાવી.'

'આખર કરે તો એ છોકરો,' વેલેનતાઇને જવાબ દીધો.

વેલેનતાઇનના આવા વિચારથી કપતાન તાજુબ થયો. તેણે છોકરા માટે જે આંકતા ઉપાય લેવાને ઇચ્છયું હતું તે વિચાર મન માંથી કાઢી નાખ્યો અને જયાં સુધી તે ફરી તેવી ચાલ ચલાવે ત્યાં સુધી તો તેને માફ કરવાને કબુલાત આપી.

'મેરબાની કરી તમારા એ છોકરાને મારી સાથ મારાં ભીનાં કપડાં ઉચકી મોકલશો,' વેલેનતાઇને પુછયું.

'અલબતાં, મોટી ખુશી સાથ,' કપતાને જવાબ દીધો. "અહી આવ, છોકરા, આ ગરહસ્થની સાથ જા. તેનો સામાન ચપલો તપાસજે; અને હવેથી કેવી ચાલ ચલાવવી તેની ખબરદારી રાખજે.'

છોકરે ચાલાકીથી હુકમ બજાવ્યો, અને વેલેનતાઇનની પછવાડે વહાણ ઉપરથી ઉતરયો.

લોકોની ગરદી ઘણી મોટી હતી. સઘળાં જલદી બહાર નિકલવાને વાસતે હાંકાં

મારતાં હતાં. આમકા હમણી જાગી ચાલ તી હતી. કચડા કચડીનો કાંઈ શુમાર ન હતો.

'તમારૂં, કાંઈ ગયુંછે?' વેલેનતાઈને એક શખ્સના કાનમાં અવાજ નાખી તેને ભમાવ્યો. તે શખ્સ પોતાનાં ગજવાં ખાંખી ફાંખી તપાસવા ઉભો. સઘળું બરાબર જોઈ તે ફરિયાદ કરવા ઉભો કે ક્યાંથી તે શું શુ ભાળ્યો હતો.

"કેમ તમે આવી ચાલ ચલાવવા દેવો છો કે?" વેલનતાઈને એક ઘરડી સ્ત્રીના કાનમાં અવાજ નાખ્યો.

'વાહ! જોન્સ!' તે ઘરડી સ્ત્રીએ એક શખસ કે જે બે સ્ત્રીની વચમાં ચાલતો હતો તેનીગમ જોઈ બોલા શુરૂ કર્યા. 'મને તમારી ચાલથી ઘણીજ લાજ લાગેછે. જરા પાછલ ફર એ ઓરતોને ચાલી જવા દે.'

'પણ છે શું? પ્યારાં,' જોન્સે પુછયું

"શુવાં તારાં પ્યારાં! મેં તને નજરે નજર દીઠો!" તે ઘરડી સ્ત્રી બોલી.

'તમારી પાસ છે કે?' વેલનતાઈને તીકીટ કલેકતરની પછવાડે સાદ નાંખ્યો

'મને પાસ થાની જોઇએ,' એક બીજા આદમી વેલનતાઈને બોલ્યો. 'આપણે તો જ્યારે ત્યારે તીકીત વગર પસાર થઇએ છીએ.

'હં—આવજે!' તીકીત લેનાર બોલ્યો.

એ પછી વેલનતાઇન સ્તુઅરદ પાસેથી એક મોટી તોપી લઇ કીનારે ગયો. તેની પુંઠે પેલો છોકરો તેનાં બીનાં કપરાં લઇ ચાલતો હતો. રાહમાં જતાં તેનો પોષાક જોઇ ગુદમેન ઉપર કેવી અસર થશે તે બાબે તરેહવાર વિચાર તેને આવતા હતા.

—∞—

લીચાનતો કન્જુસ

એટલે

જરની ભુખ અને ફરજંદની શુગ

—∞—

પ્રકરણ ૧ લું.

આસલાના મકાન અને ચંદનની દાંતેશમંદી

આસલાજી—(મનશે) બસ આસલા, હવે તો હું કંટાલીગયોછું, લોકોને કાંઈ જાણે હેવાનું લાગુંછે. જ્યાં જાઉં છું ત્યાં પૈસાનાં ખાખાં કંઈ કરાર્થી બેસવા દેતાં નથી. ઘર જાઉછું તો ચંદન માથું ખાઇ જાયછે. તેણાંનાં તો એકજ વાતનું પીજન કરીઆ કરેછે. કહેછે ને બસ એમજ કહેછે, 'જીભરૂ' કાંઇ આગે લગાડો કે કારગત દેહવાય;" પણ શું કપાલ આગે લગાડું અને વળી ઉપરથી સોપરું. શું આવાંની હલદર અને જીવણજીનો શીશો લગાડું? ખાવા કહેતી હોય તો શું ખાતો નથી તો થાઓ ઉંધરૂછ? વળી બીજું કાંઇ ગાંડુ ઘેલુ એવું બકી રહીછે કે "ખાવો! ખાવો! નહીતો ખાવા દો!" પણ શું ખાવું અને શું ખાવા દઉં. મારી પાસે બળ્યુંછે શું? (પોતાના જીવને ઠગવાની મતલબ સર આહેસ્તે રહી બોલેછે) રે જીવ, કેમ તું જાણેછે કે આપણી પાસ કાંઈબી દમ છે? (સાદ ઉંચો કરીને) દમ તો ઘાંટીમાંજ તો (મોટેથી) ભલે, તારા આવરદા લાંબાં.

(ચાંદન આવેછે.

ચાંદન—ઓ જી ભરૂં બધા મારાંરે! મરૂં આસલાજી, કોણના આવરદા લાંબા હમણાં તમે બોલ્યા. જરા મને તો કહો.

આસલાજી—વળી કોણના, બીજાં કોણના હોય? મારા જીવનાંજ તો.

ચાંદન—હારે મરૂં! તમોને જીવનો! મરૂં, મારાથી આવરદા લઇ વધારે જીવજો.

ડી રહેછે. આ ઓશડ મુસાફરોને ઘણું ઉપિગી થઇ પડશે. આ ઓશડ લેવાનું પ્રમાણ જેટલી વેગનાઇ ઉપર જવાનુ હોય તેના માઈલની ઉપર રાખેલુ છે, ઇઆને કે જો આપણને ૫૦ માઈલ ઉપર જવાનુ હોય તો તેટલા પુરતા ડોઝ લેતા એટલે જે સ્ટેશન ઉર આપણને ઉતરવાનું હશે તે સ્ટેશન આવી પેહોંચતાંજ આંખ ઉઘડી જશે. —વિદ્યાથી શું નહી થઈ શકતું.

પરચુરણ

ફરેન્ચ લોકની રાજધાની પેરિસ શેહેર મધે એક હંગેરીઅન જાતના જાદુગરે કાંઇ નવાજ ચમત્કાર કરી બતાવ્યા છે; તેમાં એક એવો હતો કે તેણે એક મોટું ન્યુસ પેપર જમીન ઉપર પાંથરયું. તેની ઉપર ખુરસી મુકી તે ઉપર એક જુવાન સ્ત્રીને બેસાડી. બાદ, તેણીનું બધું આંગ એક રેશમી કપડાંથી ઘાંકી કેટલેક વારે કપડું ઉચકયું તો લોકો જોય શું કે પેલી સ્ત્રી એક દમ ગેબ થયલી અને ખુરસી તદન ખાલી પડેલી. અજાણતાં આ તમાશો જોઇ લોકોને કેટલોક ચમત્કાર લાગો હશે.

આફરીકાના મુર લોકોની ઇનસાફની કચેરીનું વરણન એક અંગરેજ આ મુજબ કરે છે.—

એક ખાટલા ઉપર જડજ આડો પડી પુરાવો સાંભળવામાં આવે છે. ફિરયાદી નોહોમત વાલાને "કુતરો" અથવા "કુતરીના જનેલા"ના શબ્દોથી હાક મારે છે, અને તેમ-પ્રતિવાદી વાદીને બોલાવેછે. જડજ સાહેબ વાદી પ્રતિવાદી ઉપર ગધાની માફક બરાડે છે અને સઘલું ગડબડ ગોટાં થઈ રહેછે. કદી કદી કેદી છલંગ મારે છે અને બરાડે છે કે હું મારા બીજા સાહેબી લાવનાર છું. એમ બરાડી તે કચેરીની બાહાર દોડતો જાય છે, અને પોતાને જોઇએતે શખ્સને લઇને પાછો કચેરીમાં હાજર થાય છે.

તરણ આઉન્સ વજનનું અતિશય મોટું એક મોતી ગયા માસમાં લંદન ખાતેના બજારમાં લિલાંઉથી વેચાયું. કિમત તેની રૂ ૫૦૦૦ ઉપજી.

બરમાહ મધે અંગરેજી લશકરની ખરાબી જોઈ ધરમીલોક એવું સમજે છે કે અંગરેજ ઉપર ઈશ્વરી કોપ ઉતરયો છે.

એક વેલા કલીફ હારૂન અલ રશીદના તખત ઉપર તેનો લઉવો ચઢી બેઠો. તેની એવી બેઅદબ ચાલ જોઇ તેના દરબારીઓએ તેને ખુબ ઠોકયો, જેથી તે પોક પોક રડયો. તેને રડતાં જોઇ કલીફે કારણ પુછયુ જેથી દરબારીઓએ તરત સઘલી હકીકત તેને જણાવી, અને કહયુ જાંહાંપનાહ "મહેલોનને માર પડાયો તેના સબબથી તે રડેછે."

"નહી, મેરબાન, મારાં રડવાનું કારણ કાંઈ તે નથી. હું તો માત્ર તારી હાલત માટે રડુછું અને અફશોસ કરૂછું કે હું ફકત એકજ વખત તખત ઉપર બેઠો અને તેના પ્રતાપે આટલો ભમીપાક ખાધામાં આવ્યો તો તું પાદશાહ જે રોજ એ ઉપર બેસેછે તેથી તારી ઉપર શી તરેહના વધન પડતાં હશે!"

દાનેશમંડી.

નિરદોશ પણાના ગુણ સાથ ખુશામીજી તમે ખુબસુરતીને વધારે અસરકારક બનાવે છે. તે પુરૂષને ખુશ કારક બનાવે છે. તેમજ મંદવાડ ગરીબાઇ, અને આફતનો બોજો ખુશામીઅરાથી કમી થાય છે. તેથી અજ્ઞાન

રશ પસંદ કારક બોલાં નાથમાં ગણાયછે, અને કોઇ પણ જાતની ખાંમી વાલું આ મી પસંદ પડતું થઇ જાયછે.

એક ખટલાના લોકો—જેઓ એકમે કને ગુહેછ તથા એક બીજા તરફ દીલસો છ ધરાવેછ તેઓએ બનતાં શુધી ઘરથી બહાર ઘણો વખત રહેવું નહી. થોડો વખ ત બહેર જવાથી અલબતાં ઘર અધિક પ્યારું થાય છે, તે તરફની આપણી દીલ સોજી વધતી જાય છે તથા વેહેવાર અધિ ક ફાયદા કારક થઇ પડે છે; પણ ચાલુ જુ દાઇમાં ઘણો જોખમ સમાયલો છે. અગર જુદાઇ થઇજ હોયતો વચમાંના ગેપ ઉપર કા ગજ પત ના પુલ નખાવા જોઇએ. જવાબ વ ગર મોહોબત તેમજ દોસતી લાંબો વખત રેહેતી નથી, જોકે જીગર તુટેલું રેહેતી ક ણય મોહોબતનો ગાંઠ નભી શકેછે એવું કેહવાનું મતછે. પણ એ વિચાર ભુલ ભરે લો છે એવું જાણવું હોયતો ૧૦ કે ૧૨ વ રસે મલેલા દોસ્તોની વચ્ચેના અભ્યાસ ત પાસો તોતેઓ એક મેકને બેગાણા લાગશે.

—o—

તરવાનો હુન્નર

તરવાનો હુન્નર એક ગમત તેમજ અં ગની કસરત તરીકે લેખી શકાય. શરીર સં બંધી કેલવણીનો એ ઘણોજ અગત્યનો ભા ગ છે; એ ઉપર કદીપણ ગફલતી કરવી ન હી જોઇએ, કારણ એબાબેની ગફલતીથી ભ યંકાર કજાઓ બનતી આપણે જાણીએ છીએ. અમો એવું ઇછીએ છીએ કે અમારા સ ઘલા વાંચનારાઓ એ હુન્નર ખેડવામાં લાવે કારણ એથી આપણને કોઇ વેલા આપણા ગામતી જીવ બચાવવાની તક મલેછે એટલુ જ નહી પણ તે ઘણી તનદરોસતી વાલી અને અંગબલ આપનારી કસરતછે. તરવા નો હુન્નર શિખવાને કામ લાગે એવા થોડા ક સેહલા ઉપદેશ અમારા હાંઉસપંદ વાંચના રાઓ સનમુખ ધરીએ છીએ; પણ તેમ ક રતાં અમો તેમને સખ્ત ભલામણ કરીએ છીએ કે તેઓએ પોતાની કોશેશ દરીઆ માં નહી પણ કોઇ "સુઇમિંગ બાથ" માં અજમાવવી.

આપણા શેહેરમાં હાલમાં ત્રણ એવાં બાથછે,—એક ખંભાલે, એક કોલાબે, અને એક ગીરગામમાં. પેહેલાં બે તો લાભ ગોરા પણ ચાહે એવી ખસલતવાલા સાહેબ લોકોને માટે ઉઘાડેછે. અને ત્રીજું સઘલા લોકોને દાખ લ કરેછે. તે એક ચંચલ, અનુભવી, કસર તબાજ, અને એકકા ઉસ્તાદના હાથ હેઠલ ચાલેછે. આ ભાગ્યશાલી ઉસ્તાદ એક પારસી છે. મી० પેસતનજી નશરવાનજી કેરાવાલાને મુંબઇનો લગભગ નાનો મોટો પુરૂષ પોતઃ ના ઉસતાદના માન સાથ ઓલખતો હશે. આ ઉસતાદ પોતે પોતાના શિશ્યને ઘણીજ બા રીક સંભાલથી પાણીમાં તરવી શકેછે જેથી શીખનારાઓનો વિશ્વાસ એવન ઉપર પુરતો રહેછે. તેવણના હાથ હેઠલ નવા શીખનાર ને પાંચ છ દીવસમાં કાંઇક જ્ઞાન સેહેલાઇ થી હાંસલ થાયછે. એટલાજ માટે વગર જોખમે શિખવા માટે દરેક જણને હમો ફરી થી ભલામણ કરીએ છીએ કે તેઓએ આ ઉપયોગી અને હિંદુસ્થાનમાં એકપુરાં દેશી ખાં તા નો લાભ લેવાને ચુકવુ નહી.

દરીએ કીનારે તરનારાઓએ આટલી ચીજ ધ્યાનમાં રાખવી;—પાણી છાતકાં જો ઇએ. કીનારો ખડક વગેરેથી મોકલો હોવો જોઇએ. હવા શાંત જોઇએ.

તરવાના અભ્યાસ માટે સઉથી સારો વખત સુરજ ઉગયા પછી કલાક બે કલાક નોછે. પાણીમાં ઉતરયા પેહેલાં ચાહ કે કાફી નો પ્યાલો પાંઉની એક કાતરી શાથ લે